

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:
ΔΡΟΣΟΥ ΙΩΑΝΝΑ
ΛΙΝΑΡΔΑΚΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ**

ΠΑΤΡΑ, 2006

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Εκφράζουμε τις θερμές μας ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μας κ. Αθανάσιο Παπαδημητρίου για τις καίριες υποδείξεις του, οι οποίες μας βοήθησαν στην αποπεράτωση της πτυχιακής μας εργασίας, με θέμα «Κοινωνιολογική προσέγγιση της εγκληματικότητας».

*Σαν πρόλογο, και για τον προβληματισμό όλων μας, παραθέτουμε
ένα ποίημα του RUSSEL*

*Αν ένα παιδί ζει μέσα στην κριτική:
Μαθαίνει να κατακρίνει
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην έχθρα:
Μαθαίνει να καυγαδίζει
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην ειρωνεία:
Μαθαίνει να είναι ντροπαλό
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην ντροπή:
Μαθαίνει να είναι ένοχο
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην κατανόηση:
Μαθαίνει να είναι υπομονετικό
Αν ένα παιδί ζει μέσα στον έπαινο:
Μαθαίνει να εκτιμά
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην δικαιοσύνη:
Μαθαίνει να είναι δίκαιο
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην ασφάλεια:
Μαθαίνει να πιστεύει
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην επιδοκιμασία:
Μαθαίνει να έχει αυτοεκτίμηση
Αν ένα παιδί ζει μέσα στην παραδοχή και φιλία:
Μαθαίνει να βρίσκει την αγάπη μέσα στον κόσμο.*

R. RUSSEL.

(Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	<i>Σελίδα</i>
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	2
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΙΤΙΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ - ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1. Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟ- ΤΗΤΑ	17
1.1.1. Οι απώτεροι πρόδρομοι	17
1.1.2. Οι εγγύτεροι	22
1.2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	22
1.2.1. Ανθρωπολογική και βιολογική φάση	23
1.2.2. Ψυχολογική και ψυχοπαθολογική φάση	25
1.2.3. Κοινωνιολογική και πολιτισμική φάση	28
1.3. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ	30
1.3.1. Νομικά κριτήρια	30
1.3.2. Ψυχολογικά κριτήρια	31
1.3.3. Κοινωνικά κριτήρια	33
1.3.4. Σωφρονιστικά κριτήρια	34
1.4. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	34
1.4.1. Θεωρητικό επίπεδο	34
1.4.2. Κοινωνικά δεδομένα	34
1.4.3. Ο «άνθρωπος» εγκληματίας	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΥΣΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

2.1. ΘΕΤΙΚΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙ- ΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	37
2.1.1. Σύνθεση των δύο απόψεων	27
2.1.2. Μια ολοκληρωμένη άποψη	38
2.2. ΘΕΤΙΚΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	42
2.2.1. Η θεωρία της έντασης (Strain Theory)	43

	<i>Σελίδα</i>
2.2.2. Η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού (Differential Association Theory)	46
2.2.3. Θεωρία του ελέγχου (Control Theory)	49
2.3. ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	53
2.3.1. Η θεωρία του χαρακτηρισμού (Labeling Theory)	53
2.3.2. Η φαινομενολογική θεωρία (Phenomenological Theory)	53
2.3.3. Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης (Conflict Theory)	54
2.4. ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ	55
2.4.1. Η ισχύς ως παράγοντας διαφοροποίησης στην παρέκκλιση	55

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο **ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΑ**

3.1. ΦΟΝΟΣ	60
3.1.1. Ποιοι είναι οι δολοφόνοι;	60
3.1.2. Τάξη, φυλή, κοινωνία και κουλτούρα	61
3.1.3. Περιοχή, αστισμός, φύλο και ηλικία	63
3.1.4. Τυπικά χαρακτηριστικά των ανθρωποκτονιών	66
3.1.5. Χρόνος τέλεσης της ανθρωποκτονίας	67
3.1.6. Τόπος τέλεσης της ανθρωποκτονίας	68
3.1.7. Τρόπος τέλεσης της ανθρωποκτονίας	68
3.1.8. Τύποι φόνων	69
3.1.9. Αποτρέπει η θανατική ποινή το φόνο;	69
3.1.10. Γιατί οι άνθρωποι σκοτώνουν;	69
3.2. ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΙ ΒΙΑΙΗ ΕΠΙΘΕΣΗ	69
3.2.1. Διαφορά επίθεσης και ανθρωποκτονίας	70
3.3. ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΣ	71
3.3.1. Βία στα γήπεδα: Το άλλο "πρόσωπο" του ποδοσφαίρου	71
3.3.2. Το αγγλικό παράδειγμα	72
3.3.3. Σύγχρονες τάσεις της αστυνόμευσης του χουλιγκανισμού στην Ευρώπη	73
3.4. ΒΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	76
3.4.1. Εισαγωγή	76
3.4.2. Η βία και οι εκφραστές της	77
3.4.3. Ορισμός σχολικής βίας	77
3.4.4. Διαστάσεις της σχολικής βίας	78
3.4.5. Το φαινόμενο της σχολικής βίας στην Ελλάδα	78
3.4.6. Η αντιμετώπιση της σχολικής βίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση	81
3.4.7. Η προαγωγή της ψυχικής υγείας στο σχολείο ως μέτρο πολιτικής για την πρόληψη της βίας	82

3.4.8. Η βία, οι έφηβοι και οι γονείς – Προτάσεις	84
3.5. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ	85
3.5.1. Κακοποίηση παιδιού	86
3.5.2. Επίθεση κατά συζύγου	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο **ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΒΙΑ**

4.1. ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣΜΟΥ	107
4.1.1. Φυλετικοί και άλλοι παράγοντες	107
4.1.2. Σχεδιασμός και εκτέλεση	108
4.1.3. Ο ομαδικός βιασμός	110
4.1.4. Βιασμός από γνωστό	110
4.1.5. Ο βιασμός στο πλαίσιο του γάμου	111
4.2. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ	111
4.2.1. Ορισμός	111
4.2.2. Ψυχολογικές επιπτώσεις της σεξουαλικής κακοποίησης στη γυναίκα από το σύζυγό της	111
4.2.3. Ο μύθος της πρόκλησης του θύματος	114
4.2.4. Οι συνέπειες του βιασμού	115
4.2.5. Το πολιτισμικό πλαίσιο του βιασμού	116
4.2.6. Η αντιμετώπιση των γυναικών ως ιδιοκτησίας των αντρών	117
4.2.7. Γιατί οι άντρες βιάζουν τις γυναίκες	117
4.3. ΑΠΟΠΛΑΝΗΣΗ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑ	118
4.3.1. Ποια είναι τα άτομα που αποπλανούν παιδιά;	119
4.3.2. Το προφίλ του ατόμου που κακοποιεί σεξουαλικά τα παιδιά	120
4.3.3. Προτάσεις πρόληψης	121
4.4. ΟΙ ΑΝΤΡΕΣ ΩΣ ΘΥΜΑΤΑ	122
4.4.1. Βιασμός ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου	122
4.4.2. Μπορεί οι άντρες να βιαστούν από τις γυναίκες;	122

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο **ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ**

5.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΡΟΥ – ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	123
5.2. ΓΕΝΙΚΑ	124
5.2. ΛΗΣΤΕΙΑ	124
5.2.1. Ως έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας	125
5.2.2. Ως έγκλημα κατά του προσώπου	125
5.2.3. Η ληστεία ως βίαιο έγκλημα	125
5.2.4. Το στοιχείο της πραγματικής βίας	125

5.2.5. Το στοιχείο της πιθανής βίας	126
5.2.6. Τύποι ληστειών	127
5.2.7. Ερασιτέχνες και επαγγελματίες ληστές	127
5.2.8. Η ιδεολογία της ληστείας	128
5.2.9. Θεωρίες για τη ληστεία	128
5.3. ΚΛΟΠΕΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ	129
5.3.1. Χαρακτηριστικά της κλοπής αυτοκινήτων	130
5.3.2. Λόγοι αύξησης κλοπών αυτοκινήτων	130
5.4. ΔΙΑΡΡΗΞΗ	130
5.4.1. Πώληση κλοπιμαίων	131
5.4.2. Αιτίες της διάρρηξης	131
5.5. ΚΛΟΠΕΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ	131
5.5.1. Τεχνικές	132
5.5.2. Ποιοι είναι οι δράστες;	132
5.5.3. Αίτια κλοπής καταστημάτων	133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο **ΠΟΡΝΕΙΑ**

6.1. ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΝΕΙΑ	134
6.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΕΚΠΟΡΝΕΥΟΝΤΑΙ	135
6.2.1. Πόρνες του πεζοδρομίου	135
6.2.2. Πόρνες παιδικής και εφηβικής ηλικίας	136
6.2.3. Οι πόρνες των μπαρ	137
6.2.4. Πόρνες των οίκων ανοχής	138
6.2.5. Πόρνες των ινστιτούτων μασάζ	138
6.2.6. Πόρνες πολυτελείας	139
6.3. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ	139
6.3.1. Κοινωνικό και σεξουαλικό υπόβαθρο	140
6.3.2. Λόγοι για τους οποίους μία γυναίκα γίνεται πόρνη	140
6.3.3. Χαρακτηριστικά της εργασίας των πορνών	140
6.3.4. Η απειλή του AIDS από τους πελάτες	141
6.3.5. Η υποκουλτούρα της πορνείας	141
6.3.6. Το περιβάλλον της πόρνης	143
6.3.7. Η κοινωνική αντίδραση στην πορνεία	143
6.4. ΑΝΔΡΙΚΗ ΠΟΡΝΕΙΑ	143
6.5. Η ΠΟΡΝΕΙΑ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΛΙΜΑΚΑ	144
6.6. ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΝΕΙΑ	145

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο **ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ**

7.1. ΓΕΝΙΚΑ	147
7.2. ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ	148
7.3. ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΙΘΑΝΟ ΝΑ ΑΥΤΟΚΤΟΝΗΣΟΥΝ	149
7.4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ	149
7.4.1. Αυτοκτονία στους ηλικιωμένους και οι σωματικές ασθένειες	150
7.4.2. Η αυτοκτονία και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	151
7.4.3. Σχέση μεταξύ αυτοκτονίας και καπνίσματος	153
7.5. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ	154
7.6. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ	155
7.7. ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ: ΠΡΟΛΗΨΗ	155
7.7.1. Τρόποι παροχής βοήθειας σε νέους με σκέψεις αυτοκτονίας	156
7.7.2. Μύθοι σχετικά με την αυτοκτονία	157

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο **ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ**

8.1. Η ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ ΩΣ ΗΘΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	158
8.1.1. Δεοντολογία και συνεπειοκρατία	158
8.1.2. Ιατρική πραγματικότητα	160
8.1.3. Συμπέρασμα	161
8.2. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ	162
8.3. ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑ	163
8.3.1 Προϋποθέσεις νομιμοποίησης ευθανασίας	164

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο **ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ**

9.1. ΓΕΝΙΚΑ	166
9.2. ΛΑΪΚΟΙ ΜΥΘΟΙ	167
9.3. ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ	168
9.3.1. Τυπολογία	168
9.3.2. Η ψύχωση	170
9.3.4. Η νεύρωση	171
9.3.5. Διαταραχή προσωπικότητας	174
9.4. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ	175
9.5. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ	175

9.5.1. Τα ψυχιατρικά νοσοκομεία	176
9.5.2. Το ψυχιατρικό κοινοτικό κατάστημα	177
9.6. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ	178

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο **ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ**

10.1. ΟΡΙΣΜΟΣ	179
10.2. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	180
10.3. ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	181
10.4. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	183
10.5. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΓΚΑΝΓΚΣΤΕΡ;	183
10.5.1. Η εμφάνιση του οργανωμένου εγκλήματος στις Η.Π.Α.	183
10.6. ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΛΙΜΑΚΑ	184
10.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	184
10.8. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	185

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο **ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ**

11.1. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ	186
11.2. ΟΡΙΣΜΟΣ	187
11.3. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ	188
11.3.1. Οικονομικό κόστος	188
11.3.2. Σωματικό κόστος	188
11.3.3. Κοινωνικό κόστος	189
11.4. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	189
11.4.1. Εγκλήματα κατά των εργαζομένων	189
11.4.2. Εγκλήματα κατά των πελατών	190
11.4.3. Εγκλήματα κατά της κυβέρνησης	192
11.4.4. Εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος	193
11.5. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ	194
11.5.1. Κλοπή από τους υπαλλήλους	194
11.5.2. Κατάχρηση	195
11.5.3. Παραβάσεις φορολογικές και μετοχών	195
11.5.4. Επαγγελματικά εγκλήματα	196
11.6. ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ – ΚΟΛΑΡΟΥ	198

11.7. ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ	198
--	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12^ο

ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

12.1. Η ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ - ΓΕΝΙΚΑ	199
12.2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	199
12.3. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ AIDS	201
12.4. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ	203
12.5. ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΙΣΗ	203
12.5.1. Εγκληματικότητα που συνδέεται με τα ναρκωτικά	203
12.6. Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	204
12.7. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ;	207
12.8. ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΧΡΗΣΤΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	207
12.9. ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΘΙΣΜΟ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	208
12.10. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.	208
12.11. ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	209
12.12. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	209
12.12.1. Δεκάλογος πρόληψης για γονείς	210
12.13. Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	211
12.13.1. Ο ρόλος του κράτους απέναντι στα ναρκωτικά	211
12.13.2. Πρόληψη - θεραπεία - κοινωνική επανένταξη	211
12.14. ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΙΣΜΟ	213

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13^ο

ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΑΛΚΟΟΛ

13.1. ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ	216
13.1.1. Οινοπνευματώδη (αλκοόλ)	216
13.1.2. Τρόπος εξάρτησης από το αλκοόλ	217
13.2. ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΑΛΚΟΟΛ	217
13.3. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΛΚΟΟΛ	218
13.3.1. Κοινωνικές Συνέπειες	219
13.4. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΟΥ ΚΑΝΟΥΝ ΧΡΗΣΗ ΑΛΚΟΟΛ	219
13.4.1. Πώς γίνονται οι άνθρωποι αλκοολικοί;	219
13.4.2. Αιτίες που οδηγούν στον αλκοολισμό	220
13.5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗΣ ΑΛΚΟΟΛ	220

13.6. ΠΡΟΛΗΨΗ ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

221

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14^ο
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ – ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ
ΤΩΝ ΕΤΕΡΟΦΥΛΩΝ

14.1. ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ	222
14.1.1. Ορισμός	223
14.1.2. Μύθοι για την ομοφυλοφιλία	223
14.1.3. Κατηγορίες ομοφυλοφίλων	223
14.1.4. Η αποκάλυψη της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας	223
14.1.5. Η ζωή των ομοφυλοφίλων	223
14.1.6. Άντρες ομοφυλόφιλοι	224
14.1.7. Γυναίκες ομοφυλόφιλες	224
14.1.8. AIDS, Ομοφυλοφιλία και ετεροφυλόφιλοι	224
14.1.9. Ομοφυλοφιλοφοβία	225
14.1.10. Η κίνηση για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων	225
14.1.11. Οι αιτίες της ομοφυλοφιλίας	225
14.2. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΤΕΡΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ	226
14.2.1. Προγαμιαίο σεξ	226
14.2.2. Εξωσυζυγικό σεξ	226
14.2.3. Ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων	227
14.2.4. Μορφές ανταλλαγής ερωτικών συντρόφων	227
14.2.5. Η υποκουλτούρα της ανταλλαγής συντρόφων	227
14.2.6. Κοινωνικό προφίλ	227
14.2.7. Συνέπειες ανταλλαγής συντρόφων	228
14.2.8. Αιτίες ανταλλαγής συντρόφων	228
14.3. Η ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑ	228
14.4. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ	229

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15^ο
ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

15.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ	230
15.1.1. Αιτίες παρέκκλισης των δημοσίων υπαλλήλων	230

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16^ο
Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

16.1. ΓΕΝΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΟΛΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	231
16.1.1. Στατιστικά στοιχεία	232
16.1.2. Η μέχρι σήμερα νομοθετική ρύθμιση του μεταναστευτικού φαινομένου σε εσωτερικό και ευρωπαϊκό επίπεδο	232

16.2. ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	233
16.2.1. Ξένοι σε συμμορίες	235
16.2.2. Συνεργασία με Έλληνες	235
16.2.3. Σταδιακή ένταξη αλλοδαπών	236
16.3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	237
16.3.1. Επαγγελματική αναβάθμιση - προοπτική του αστυνομικού	237
16.3.2. Αντιρατσιστικός χάρτης της Αστυνομίας	237
16.3.3. Ρατσισμός και ασφάλεια στην πόλη	239
16.3.4. Ένταξη μεταναστών στη ζωή της πόλης	242

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17^ο **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ**

17.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	244
17.2. ΟΡΙΣΜΟΣ	244
17.3. ΜΟΡΦΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	244
17.3.1. Κυβερνοσφετερισμός - Προστασία των Domain names	246
17.3.2. Παράνομη διείσδυση σε δεδομένα (hacking, cracking)- Προστασία του απορρήτου στο Διαδίκτυο	246
17.3.3. Ιοί- Προστασία των δεδομένων από ιούς	247
17.3.4. Εγκλήματα κατά της ηθικής και της αξιοπρέπειας-Προστασία ανηλίκων-Προστασία από παράνομο και βλαβερό περιεχόμενο	247
17.3.5. Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	249
17.3.6. Απάτη μέσω του Διαδικτύου	249
17.3.7. Spamming	249
17.3.8. Προστασία Πνευματικής Ιδιοκτησίας	250
17.4. ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΣΤΟ INTERNET	250
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	252
• ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑ- ΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	252
• ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕ- ΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	256
• Χειρισμός εκδηλώσεως επιθετικής συμπεριφοράς	259
• Πρακτικές τεχνικές αντιμετώπισης «παιδικής επιθετικότητας»	259
• ΤΙΜΩΡΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	261
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	265

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η πτυχιακή αυτή εργασία πραγματεύεται το θέμα της εγκληματικότητας από την κοινωνιολογική του πλευρά. Επιμέρους εξετάζονται:

Στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική αναδρομή της εγκληματικότητας, παρατίθενται περιληπτικά οι θεωρίες των αιτιών αυτής, η τυπολογία εγκληματιών και επιχειρείται μία εγκληματολογική προσέγγιση. Στο 2^ο κεφάλαιο αναλύονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, ενώ το 3^ο κεφάλαιο ασχολείται με την σωματική βία και αναλύονται οι κυριότερες μορφές της. Στο 4^ο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάπτυξη των μορφών σεξουαλικής βίας καθώς και οι επιπτώσεις από την άσκησή της, κυρίως στις γυναίκες και στα παιδιά. Στο 5^ο κεφάλαιο αναπτύσσονται τα εγκλήματα εκείνα που στρέφονται κατά του θεσμού της ιδιοκτησίας, ενώ το 6^ο κεφάλαιο αναφέρεται στην πορνεία. Στο 7^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η αυτοκτονία και οι μορφές της και στο 8^ο κεφάλαιο εξετάζεται η ευθανασία ως ηθικό και νομικό πρόβλημα. Στο 9^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι απόψεις για τη διανοητική ασθένεια και οι μορφές της, ενώ στο 10^ο κεφάλαιο εξετάζεται το οργανωμένο έγκλημα και οι δραστηριότητές του. Στο 11^ο κεφάλαιο επιχειρείται μία προσέγγιση του εγκλήματος του λευκού κολάρου και αναπτύσσονται οι διαστάσεις των συνεπειών του εγκλήματος αυτού, στο 12^ο κεφάλαιο εξετάζεται η παράνομη χρήση ναρκωτικών, η πρόληψη, θεραπεία κ.ά., ενώ το 13^ο κεφάλαιο ασχολείται με τη χρήση και κατάχρηση αλκοόλ. Στο 14^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ομοφυλοφιλία καθώς και η σεξουαλική παρέκκλιση των ετεροφίλων, το 15^ο κεφάλαιο πραγματεύεται την κατάχρηση εξουσίας και τις αιτίες παρέκκλισης των δημοσίων υπαλλήλων, στο 16^ο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι θεωρίες για την εγκληματικότητα των αλλοδαπών στην Ελλάδα και στο 17^ο κεφάλαιο, όπως θα δούμε, με την ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, το διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες, παρουσιάζεται η σχετικά νέα μορφή εγκληματικότητας, το ηλεκτρονικό έγκλημα.

Κλείνοντας την μελέτη αυτή, παραθέτονται διάφορες απόψεις και συμπεράσματα, τα οποία θεωρούμε ότι μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση της εγκληματικότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντεγκληματική πολιτική για την Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα

Σήμερα η εγκληματικότητα αναγνωρίζεται ως ένα από τα κυρίαρχα κοινωνικά προβλήματα. Η ποσοτική και ποιοτική της μετεξέλιξη την έχει καταστήσει σύγχρονο πολιτικό διακύβευμα. Η αναπαραγωγή και η προβολή της από τα μέσα ενημέρωσης έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του φόβου του κοινού απέναντι στο έγκλημα και την επικίνδυνη αύξηση φαινομένων, όπως η ξενοφοβία και ο ρατσισμός.

Η ανεπαρκής εγκληματολογική έρευνα, σε συνδυασμό με τη διαρκή αύξηση της οργανωμένης εγκληματικότητας, την ισχυροποίηση των εγκληματικών οργανώσεων και τη διαρκώς αυξανόμενη βίαιη εγκληματικότητα, αποτελούν παράγοντες που δεν επιτρέπουν εφησυχασμό.

Για το σχεδιασμό μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής και για την καλύτερη κατανομή των κονδυλίων του εθνικού προϋπολογισμού για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, είναι απαραίτητη η ποσοτική και ποιοτική καταγραφή της εγκληματικότητας στις πραγματικές της διαστάσεις. Στον τομέα αυτό θεωρείται σημαντική η συμβολή του νεοσύστατου Κέντρου Μελετών Ασφάλειας (ΚΕ.ΜΕ.Α.).

Οι μορφές της σύγχρονης εγκληματικότητας στις οποίες θα πρέπει να δοθεί έμφαση τόσο από την εγκληματολογική έρευνα, όσο και από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος είναι το **οργανωμένο έγκλημα, τα εγκλήματα βίας, τα οικονομικά εγκλήματα, η εγκληματικότητα των λαθρομεταναστών και η εγκληματικότητα με δράστες και θύματα ανήλικους και παιδιά**. Ιδιαίτερα σημαντικό θα ήταν να διαχωριστούν οι μύθοι από την πραγματικότητα σχετικά με την επικινδυνότητα των μεταναστών και να σχεδιαστεί ένα μακρόπνοο πρόγραμμα προστασίας των ανηλίκων και των παιδιών από το έγκλημα.

Η μελέτη των παραπάνω μορφών εγκληματικότητας απαιτούν την αρμονική συνεργασία Πολιτείας και Επιστήμης. Η Πολιτεία σχεδιάζει και αποφασίζει. Η Επιστήμη παρέχει τα έγκυρα στοιχεία και εισηγείται πλέγμα προτάσεων, από τις οποίες θα προκύψουν τα καταλληλότερα μέτρα πρόληψης και καταστολής της εγκληματικότητας.

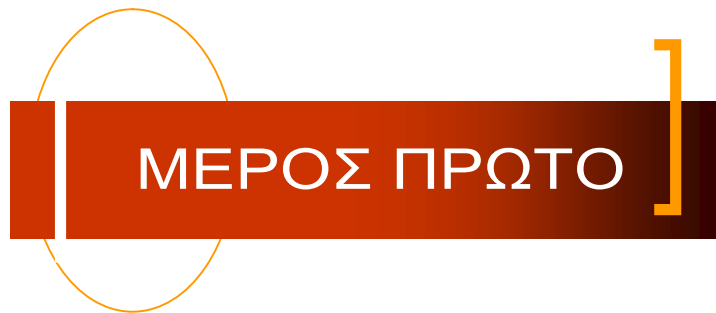
Από την άλλη μεριά, απαραίτητος θεωρείται ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου και της λειτουργίας των δικτυικών αρχών, καθώς και οι μεταρρυθμίσεις στη δομή και την οργάνωσή τους, προκειμένου να αποκατασταθεί η σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας του κοινού με τους μηχανισμούς δίωξης της εγκληματικότητας.

Στην προσπάθεια για τον εκσυγχρονισμό των διωκτικών αρχών απαραίτητα κρίνονται τα ακόλουθα: η προσαρμογή των διεθνών προτύπων στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής περίπτωσης, η αλλαγή της νομοθεσίας αναφορικά με τη χρήση των όπλων, η δημιουργία ειδικών ομάδων αστυνομικών με εξειδίκευση σε ιδιαίτερα εγκλήματα, η ενίσχυση των πεζών περιπολιών, η πάταξη της διαφθοράς και η ενίσχυση των μηχανισμών αυτοκάθαρσης, η πρόσληψη επιστημονικού προσωπικού, η ορθολογική κατανομή του έμψυχου δυναμικού, η ανανέωση και ο εκσυγχρονισμός της υλικοτεχνικής υποδομής και η ενημέρωση του προσωπικού στις νέες τεχνολογίες και τις σύγχρονες κατευθύνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής (Α. Τσιγκρής, 2003).

Η δημόσια ασφάλεια προϋποθέτει δημόσια τάξη, η δημόσια τάξη προϋποθέτει καλή αστυνόμευση, η καλή αστυνόμευση προϋποθέτει σύγχρονη και αποτελεσματική αστυνομία και η καλή αστυνομία προϋποθέτει καλά εκπαιδευμένο προσωπικό.

Η δημιουργία του Πανεπιστημίου Αστυνομικών Σπουδών, σε συνδυασμό με τη δημιουργία εδρών στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, την αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών, την πρόσληψη μόνιμου επιστημονικού προσωπικού, τη συγγραφή από τους εκπαιδευτές ειδικών βιβλίων προσαρμοσμένων στις ανάγκες της εκπαίδευσης των Ελλήνων αστυνομικών και τη βελτίωση της πρακτικής εκπαίδευσης του προσωπικού, θα αποτελέσουν την πλέον στέρεα βάση για την οικοδόμηση μιας σύγχρονης και αποτελεσματικής Αστυνομίας (Α. Τσιγκρής, 2003).

Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε την ανάλυση των εξής μορφών εγκληματικότητας: τη σωματική βία και τις μορφές της, τη σεξουαλική βία, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, την πορνεία, την αυτοκτονία, την ευθανασία, την διανοητική ασθένεια, το οργανωμένο έγκλημα, το έγκλημα του λευκού κολάρου, την παράνομη χρήση ναρκωτικών, την χρήση και κατάχρηση αλκοόλ, την ομοφυλοφιλία, την κατάχρηση εξουσίας, την εγκληματικότητα των αλλοδαπών στην Ελλάδα και το ηλεκτρονικό έγκλημα.

A decorative graphic consisting of a horizontal bar with a gradient from dark red to black. The text 'ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ' is centered in white. To the left, a thin orange circle overlaps the bar. To the right, a thin orange bracket-like shape overlaps the bar.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΙΤΙΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ - ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1. Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Η εγκληματικότητα αποτελεί ένα παγκόσμιο διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο. Ανεξάρτητα από τόπο και χρόνο, ορισμένοι άνθρωποι (οι ονομαζόμενοι **εγκληματίες**) παραβαίνουν τους κοινωνικούς κανόνες (**ποινικούς νόμους**) κι οι παραβάσεις τους (**εγκλήματα**) κρίνονται τόσο βαριές ώστε να επισύρουν τις βαρύτερες κυρώσεις (τις **ποινές**). Οι όροι «ποινικός νόμος», «έγκλημα», «εγκληματίας», «ποινή» συνθέτουν το καλούμενο «**εγκληματικό φαινόμενο**». Κι ο σκεπτόμενος άνθρωπος προσπαθεί, ανά τους αιώνες να το ερμηνεύσει (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Οι εξηγήσεις αυτές, διάφορες κατά καιρούς, κατάφεραν ορισμένες φορές να αναχθούν σε θεωρίες και να τύχουν κάποιας συστηματοποίησης. Βασίσθηκαν σε διαφορετικές μεθοδολογίες και τρόπους προσέγγισης. Οδήγησαν, τελικά, κατά τον περασμένο αιώνα – σ' αυτό ασφαλώς συνέβαλαν και άλλοι λόγοι- στη διαμόρφωση μιας νέας επιστήμης, της **Εγκληματολογίας** (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Η εγκληματολογία είναι μία επιστήμη που έχει ως **στόχο** την επιστημονική διερεύνηση του εγκληματικού φαινομένου που συνίσταται στη διακρίβωση των σχέσεων μεταξύ ποινικού νόμου – εγκλήματος- ποινικής κύρωσης και των συνδετικών στοιχείων τους (του κράτους και του εγκληματία) και της μεταξύ τους διαντίδρασης (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

1.1.2. Οι απώτεροι πρόδρομοι

Ως απώτερους προδρόμους σύμφωνα με τον Φαρσεδάκη (1990), θεωρούνται οι αρχαίοι Έλληνες και ιδιαίτερα αυτούς που ανέπτυξαν τις ιδέες και θεωρίες τους στην Αττική κατά την κλασική εποχή που χαρακτηρίζεται από μια **πολιτική κατάσταση** –τη δημοκρατία – μian εξέχουσα πολιτιστική ατμόσφαιρα ιδιαίτερα αναπτυγμένη που χαρακτηριζόταν από την ηπιότητα των ηθών, μια **κοινωνική πραγματικότητα** που διεπόταν από τη Σολώνεια και στη συνέχεια την

Κλεισθένεια μεταρρύθμιση, αλλά και από μια έντονη **επιστημονική κίνηση** που όφειλε πολλά στους Μιλήσιους, Πυθαγόρειους, Προσωκρατικούς και σοφιστές, αλλά που σφραγίστηκε από τη Σωκρατική, Πλατωνική και Αριστοτελική διδασκαλία (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Όσον αφορά στην ανάπτυξη της **ελληνικής κοινωνιολογίας**, όπως αναγνωρίζεται σήμερα οι Έλληνες είναι πρόδρομοι και της καθόλου Κοινωνιολογίας, ως κατ' εξοχήν επιστήμης της πραγματικότητας.

Εξετάζοντας τις αρχές, τις μεθόδους και τα πεδία ανάπτυξης και εφαρμογής της ελληνικής Κοινωνιολογίας, διαπιστώνουμε ότι οι αρχές της χαρακτηρίζονται: 1) από την αντίθεση μεταξύ ατομικισμού (Δημόκριτος, Επίκουρος) και ολοκρατίας (Πλάτων και Αριστοτέλης), - και 2) από την ασυμφωνία ως προς το αν η κοινωνία και τα κατασκευάσματά της αποτελούν προϊόντα της συνειδητής ανθρώπινης βούλησης ή είναι δημιουργήματα της ανθρώπινης φύσης (κι απ' αυτές τις αντιτιθέμενες θέσεις πηγάζει η γνωστή διαμάχη μεταξύ φύσης και νόμου).

Τα **πεδία έρευνας** της **ελληνικής κοινωνιολογίας** είναι πολύ αναπτυγμένα. Αφορούν ιδιαίτερα την κοινωνική ψυχολογία, τις κοινωνικές λειτουργίες, την κοινωνική μορφολογία, την κοινωνιολογία της πολιτείας, αλλά και τη δυναμική κοινωνιολογία (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Ένα άλλο σημαντικό θέμα είναι αυτό που αφορά τις απόψεις τους σχετικά με τη **λειτουργία του ποινικού συστήματος** που στην πραγματικότητα αγκαλιάζουν όλες τις όψεις του εγκληματικού φαινομένου (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

α. Οι κανόνες (ποινικός νόμος). Κατά τις τότε αντιλήψεις, είναι αυτονόητη η ανάγκη ύπαρξης κανόνων δικαίου σε κάθε οργανωμένη πολιτεία. Υπάρχουν, όμως, όρια που τίθενται στο νομοθέτη: δεν μπορεί να εκδίδει νόμους που επιβάλλουν στους πολίτες μια στάση που απαιτεί μιαν αβάσταχτη προσπάθεια. Αυτοί δε, οι κανόνες, κατά τον νομοθέτη πρέπει να έχουν σκοπό την εξασφάλιση του κοινού συμφέροντος, μέσα στο πλαίσιο της πολιτικής κοινωνίας.

β. Πραγματοποιείται η τέλεια ισορροπία μεταξύ της δημόσιας εξουσίας και της ατομικής ελευθερίας που υπήρξε το ιδεώδες της κλασικής Αθήνας. Το δίκαιο ήταν υπόθεση όλων. Οι ίδιοι οι πολίτες αυτοπροσώπως, νομοθετούσαν στην εκκλησία του Δήμου και δικάζαν στα ηλιαστικά δικαστήρια.

γ. Κάθε πράξη που πρόσβαλε την επιβαλλόμενη από την πολιτεία ευταξία χαρακτηριζόταν ως έγκλημα και επέσυρε κατά του δράστη ορισμένη ποινή. Η έννοια του εγκλήματος, ως δημοσίου αδικήματος, είχε γίνει ήδη παραδεκτή, τουλάχιστον από την εποχή του Σόλωνος.

Για τον Πλάτωνα έγκλημα είναι η άρνηση του δικαίου. Για τον Αριστοτέλη έγκλημα είναι ένα κακό που προσβάλλει την κοινωνία.

Η αρχή της ισότητας μπροστά στο νόμο και η αρχή της νομιμότητας αποτελούσαν τα κύρια χαρακτηριστικά που δέσποζαν, κατά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, την περίοδο που εξετάζουμε (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

δ. Το πρόβλημα του σκοπού της ποινής είχε, επίσης, απασχολήσει τους Αθηναίους. Κατά την κλασική εποχή προσπαθούσαν να δικαιολογήσουν αυτό το ιστορικό προϊόν που ήταν η ποινική τους νομοθεσία. Η ποινή (ετυμολογικά: «αντίτιμο αίματος που έχει χυθεί») ήταν ένα απομεινάρι από παλιότερη φάση, εκείνη της διαιτησίας, πριν το αδίκημα από ιδιωτικό αναχθεί σε δημόσιο, σε έγκλημα, (υπήρχε άλλωστε, στην Ελληνική Μυθολογία, η Ποινή, ως θεά της Τιμωρίας), δεν αποτελούσε μια απλή εκδίκηση, αλλά είχε ως στόχο την επίτευξη κάποιου κοινωνικού οφέλους. Βέβαια, η επίλυση των προβλημάτων που συνδέονται με την ποινή δεν ήταν δυνατό να δοθεί ξαφνικά. Η σύλληψη της έννοιας και του σκοπού της ποινής ήταν αποτέλεσμα επεξεργασίας επί πολλούς αιώνες. Και το αποτέλεσμα αυτό ελάχιστα, αν όχι καθόλου, απέχει από ό,τι σήμερα θεωρούμε ως σκοπούς της ποινής.

ε. Αλλά και στον τομέα της **αντεγκληματικής πολιτικής** ήταν αρκετά προχωρημένοι. Είχαν, ήδη, συλλάβει και κάνει χρήση της ιδέας της κοινωνικής επανένταξης «επανακοινωνικοποίησης» του εγκληματία. Τη βάσιζαν, μάλιστα, στην επανεκπαίδευσή του. Κατά τον Αριστοτέλη, η επανακοινωνικοποίηση των από συνήθεια εγκληματιών είναι ιδιαίτερα δυσχερής, γιατί η έξη είναι δεύτερη φύση. Κατά τον Πλάτωνα, η ποινή πρέπει να θεωρείται ως «κάθαρση» δηλ. ως μέσο θεραπευτικό της ψυχής του εγκληματία και συγχρόνως ως μέσο ηθικής του βελτίωσης και θα πρέπει να εκτίεται σε ειδικό κατάστημα το «σωφρονιστήριο», εφόσον κρίνεται ότι το άτομο είναι δεκτικό σωφρονισμού και θεραπείας. Πέρα απ' αυτό, ο Πλάτων ήταν ο πρώτος που είχε την ιδέα της αόριστης καταδίκης, ως μέσου βελτίωσης του εγκληματία. Η ποινή που έπρεπε να επιβληθεί κάθε φορά ήταν **συνάρτηση** τόσο της πράξης, όσο και της προσωπικότητας του δράστη. Εφαρμοζόταν η διαφορική και εξατομικευμένη μεταχείριση, μέσω των «τιμητών» δικαστικών αγώνων. Αλλά και γενικότερα τους είχε απασχολήσει το εγκληματικό πρόβλημα, έξω και πέρα από κάθε ποινική κύρωση. Κεντρικό θέμα της μέριμνάς τους μέριμνάς τους ήταν η **πρόληψη** της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Πώς, όμως, γεννιόταν το έγκλημα: Πώς ένα άτομο που είχε τύχει μιας προσεκτικής παιδείας από την πλευρά της πολιτείας για να καταστεί «καλός καγαθός» πολίτης, κατέληγε να υπερβεί τα δικαιώματά του και να παραβεί τους νόμους; (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990)

Απόψεις που υποστηρίχθηκαν:

1. Κατά τους τραγικούς ποιητές, η **μοίρα** αποτελεί την κυριότερη αιτία των εγκλημάτων. Η ανάγκη κατευθύνει το δράση, στην τέλεση του εγκλήματός του.

2. Κατά τον Πλάτωνα, το έγκλημα είναι έκφραση κάποιας **ασθένειας της ψυχής** ή αποτέλεσμα **ελλιπούς παιδείας**. Πολύ περισσότερο που, κατά τον Σωκράτη, η ανθρώπινη θέληση κατευθύνεται προς το καλό που, άλλωστε, αποτελεί και τον τελικό σκοπό του ανθρώπου («ουδείς εκών κακός»).

3. Κατά τον Αριστοτέλη, που στηρίζεται στα γεγονότα και όχι στις ηθικές έννοιες, **το έγκλημα είναι προϊόν της θέλησης του δράστη**. Η θέληση αυτή πηγάζει από τα **πάθη και τις επιθυμίες** του (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Οι συσχετισμοί που αποκαλύφθηκαν από τους Αθηναίους, κατά την παρατήρησή τους του εγκληματικού φαινομένου, δείχνουν πως είχαν συνειδητοποιήσει ότι η εγκληματικότητα υφίσταται την ισχυρή επίδραση ορισμένων **παραγόντων**. Είχαν ιδιαίτερα σημειώσει ορισμένους περιβαλλοντικούς παράγοντες, αλλά και ατομικούς που επιδρούν στο σχηματισμό της «εγκληματικής προσωπικότητας» και ευνοούν το «πέραςμα στην εγκληματική πράξη» (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

1. Από τους «**περιβαλλοντικούς**» παράγοντες είχαν ιδιαίτερα επισημάνει την επίδραση της συνολικής κοινωνίας (δομής και λειτουργίας της), τις πιέσεις που ασκούν οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, τη σημασία για την ανάπτυξη του χαρακτήρα των μεταβλητών του φυσικού περιβάλλοντος, της άσεμνης λογοτεχνίας, της δεισιδαιμονίας κ.λπ. Είχαν, επίσης, ειδικά ασχοληθεί με την εγκληματικότητα των όχλων.

2. Από τους λεγόμενους «**ατομικούς**» παράγοντες, έδειξαν να τους ενδιαφέρουν περισσότερο το φύλο, η σωματική κατασκευή και εμφάνιση, αλλά και γενικότερα θέματα, όπως η επίδραση της κληρονομικότητας στην ανθρώπινη προσωπικότητα, το πρόβλημα της ηθικής συνείδησης του ανθρώπου (κατά τον Πλάτωνα, είναι εγγενής στον άνθρωπο. Κατά τον Αριστοτέλη, είναι προϊόν εγγενών στοιχείων και των βιωμάτων του ανθρώπου) η ύπαρξη η μη ροπής προς το έγκλημα κ.λπ. Η τυχόν ύπαρξη τέτοιων παραγόντων θεωρούνται από τον Πλάτωνα ως επιβαρυντικές περιστάσεις, ενώ από τον Αριστοτέλη, αντίθετα, ως λόγοι που μπορεί να άρουν τον καταλογισμό (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Αναφορικά με την έννοια της «**εγκληματικής προσωπικότητας**», αυτή γεννιέται κατά τον Αριστοτέλη από τη δράση και αλληλεπίδραση των δυο προαναφερθεισών κατηγοριών παραγόντων. Ο ίδιος φιλόσοφος θεωρεί πως ο άνθρωπος κατά ένα μεγάλο μέρος είναι ο ίδιος αίτιος της δικής του ηθικής φύσης και αναδεικνύεται, κατ' αυτό τον τρόπο, σε πρωτοπόρο της σύγχρονης ψυχογένεσης. Εξάλλου η απάντηση της προσωπικότητας του εγκληματία στη δεδομένη κατάσταση και η

διαδικασία που, συνήθως, συναντούμε; κατά το πέρασμα στην εγκληματική πράξη, προσδιορίζονται, κατά τον Πλάτωνα από τον υπερβολικό εγωκεντρισμό του, ενώ κατά τον Αριστοτέλη, από τη φιλοδοξία και την κενότητά του. Αυτή η διαδικασία μπορεί να μελετηθεί πολύ καλά στα έργα των τραγικών ποιητών.

Σημαντικής επεξεργασίας είχαν τύχει, επίσης, τα **προβλήματα της ποινικής ευθύνης**, της υπαιτιότητας του καταλογισμού. Έτσι:

Η ποινική ευθύνη, ήδη πριν από την κλασική εποχή, ήταν ατομική, όπως και σήμερα (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Ιδιαίτερα ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε με το πρόβλημα του καταλογισμού και συστηματοποίησε τη σχετική θεωρία του. Κατ' αυτόν, αναγκαία προϋπόθεση για να καταλογισθεί μια πράξη σε κάποιον αποτελεί το γεγονός πως αυτή πήγασε από τον εσωτερικό κόσμο του δράστη και πραγματοποιήθηκε μετά λόγου γνώσης και ενσυνείδητα. Αλλά η θεωρία του αυτή δεν στηρίζεται στην ύπαρξη ελευθερίας της βούλησης, αλλά σε μια ψυχολογική αιτιότητα απαλλαγμένη από κάθε μεταφυσική χροιά (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Είναι χαρακτηριστικό πως είχε αναπτυχθεί θεωρητικά ένα ολόκληρο σύστημα, παραπλήσιο προς τα ισχύοντα σημερινά, για τον αποκλεισμό του άδικου χαρακτήρα της πράξης, του καταλογισμού της πράξης στο δράστη, αλλά και του αξιοποίνου. Έτσι, η νόμιμη άμυνα, η κατάσταση ανάγκης, η προσταγή, αποτελούν λόγους που αίρουν τον άδικο χαρακτήρα της πράξης, Η ψυχική ασθένεια η νοητική καθυστέρηση, η παιδική ηλικία (εφόσον ήταν κάτω από ένα χρονικό όριο ή είχαν δράσει «χωρίς διάκριση»), τα βαθιά γηρατειά, λόγους που αίρουν τον καταλογισμό ή το αξιοποίνο. Αλλ' υπάρχουν και επιβαρυντικές της ποινής περιστάσεις, κατά περίπτωση, καθώς και ειδική μεταχείριση ορισμένων κατηγοριών εγκληματιών, ιδιαίτερα των υποτρόπων.

Συνοψίζοντας, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, είχαν αναλυθεί και εξεταστεί σε βάθος, τόσο η έννοια και λειτουργία του νόμου και τα όριά του, όσο και η έννοια του εγκλήματος και η εξέλιξή της, αλλά και η έννοια, ο σκοπός και η λειτουργία της ποινής και πριν απ' όλα το τιμωρητικό δικαίωμα της πολιτείας (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Δημιουργήθηκαν οι πρώτες τυπολογίες εγκληματιών με την κατάταξή τους σε κατηγορίες (λ.χ. από πάθος, ψυχικά ασθενείς, oligοφρενείς, από περίσταση, από συνήθεια, υπότροποι κ.ά.). Χρησιμοποιήθηκε η έννοια της εγκληματικής προσωπικότητάς και εξετάστηκε η διαδικασία του περάσματος στην εγκληματική πράξη ενώ συνδέθηκε το εγκληματικό φαινόμενο με την πολιτική (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Πέρασαν πολλοί αιώνες από τότε για να ξαναβρεθούμε μπροστά σε αντίστοιχες θεωρητικές συλλήψεις. Στη συνέχεια οι ιδέες αυτές εμπλουτίστηκαν των Επικουρείων και των Στωικών. Η ιστορική διαδρομή

τους χαρακτηρίζεται από μιαν επίδραση στο Βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο, στο εκκλησιαστικό δίκαιο της Ανατολής και στη συνέχεια στο ευρωπαϊκό ποινικό σύστημα (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

1.1.2. Οι εγγύτεροι

Η πνευματική κίνηση στην Ευρώπη, κατά την Αναγέννηση και το Διαφωτισμό, μετά τις διάφορες επαναστάσεις (εθνικές, κοινωνικές, οικονομικές) και τις συνέπειές τους, την επανεμφάνιση του επιστημονικού πνεύματος (εμπλουτισμένου με όλα τα διδάγματα των αρχαίων ελληνικών θεωριών και ερευνών στις φυσικές επιστήμες, ιδιαίτερα όπως είχαν αναπτυχθεί κατά τους ελληνιστικούς χρόνους), μετά τη σταδιακή αποδέσμευση από τα αυστηρά πλαίσια της θρησκείας και της φιλοσοφίας που οδήγησε στη δημιουργία επιμέρους επιστημονικών κλάδων, προπαρασκεύασε το έδαφος για την εμφάνιση κατά το τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα της **επιστήμης της Εγκληματολογίας** (Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., 1990).

Δεν είναι ασφαλώς δυνατόν να περιγραφεί πλήρως η επιστημονική κοσμογονία που χαρακτήρισε την ευρωπαϊκή ήπειρο από τον 16^ο αιώνα μέχρι την εμφάνιση της Εγκληματολογίας. Θα σταθούμε όμως σε ορισμένα σημεία που έπαιξαν κάποιο ρόλο στη γένεση και εξέλιξη αυτής της επιστήμης.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε συνοπτικά σ' εκείνους που - από διάφορες, κάθε φορά, σκοπιές - ενδιέτριψαν γύρω από το εγκληματικό φαινόμενο και αποπειράθηκαν να το ερμηνεύσουν (Φαρσεδάκης Ι., 1990).

1.2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η πιο παλιά δοξασία στην οποία -ασυνείδητα ίσως- προσέφυγαν οι άνθρωποι για να ερμηνεύσουν το φαινόμενο «έγκλημα» ήταν ότι ο εγκληματίας είχε καταληφθεί από «δαιμόνια», είχε σκλαβωθεί από σκοτεινές δυνάμεις και πνεύματα (Πανούσης Γ., 1990).

Η μεταχείριση που επιφυλάχτηκε σ' αυτούς τους «δαιμονισμένους» δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από τη βαρβαρότητα των άγριων λαών.

Η απονομή της δικαιοσύνης αποτελούσε μια εξαγνιστική τελετουργία, μια διαδικασία εξοστρακισμού ενός εξιλαστηρίου θύματος που έπρεπε να «φορτωθεί» όλα τα δεινά ώστε να απαλλαγεί η κοινότητα από την οργή των θεών (Πανούσης Γ., 1990).

Η άνθιση των επιστημών μπορεί να ανέτρεψε αυτές τις δοξασίες αλλά δεν ξερίζωσε την αντίληψη του λαού ότι εγκλήματα διαπράττουν άτομα «διαφορετικά» από τη φύση τους (Πανούσης Γ., 1990).

1.2.1. Ανθρωπολογική και βιολογική φάση

Πολλοί επιστήμονες προσπάθησαν να συστηματοποιήσουν ορισμένες λαϊκές δοξασίες σχετικά με υπαρκτές αντιστοιχίες ανάμεσα στο φυσικό παρουσιαστικό ενός ατόμου και τις ηθικές του αντιλήψεις ή τις αναλογίες ανάμεσα σε «βίαιους τύπους» και «άγρια ζώα». (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Thomas More θεωρούσε την εγκληματικότητα γέννημα της ανέχειας και σημείωνε πως οι ποινές ήταν αναποτελεσματικές για την πρόληψη της υποτροπής (Φαρσεδάκης Ιακ., 1990).

Πρόδρομος της εγκληματολογικής ανθρωπολογίας υπήρξε ο Ιταλός Della Porta (1640), οποίος διατύπωσε την άποψη ότι ορισμένα φυσικά ανθρώπινα χαρακτηριστικά μαρτυρούν εγκληματική ροπή (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Ελβετός Lavater (1741-1801) έβαλε τις βάσεις της φυσιογνωμικής και επεχείρησε να αποδείξει τις ομοιότητες που υπάρχουν ανάμεσα στα ανθρώπινα πρόσωπα και τα κεφάλια των ζώων για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο χαρακτήρας του ανθρώπου φαίνεται από τις γραμμές του προσώπου (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Γερμανός Gall (1758-1828), πατέρας της φρενολογίας, υποστήριζε πως με την ψηλάφηση των εξογκωμάτων του κρανίου μπορούσε να διαπιστώσει όχι μόνο τις πνευματικές ικανότητες αλλά και τις χαρακτηρολογικές τάσεις ενός ανθρώπου (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Γάλλος Broca (1824-1880), συνέδεσε τις πνευματικές και ενστικτώδεις λειτουργίες με συγκεκριμένα και μόνιμα κέντρα του εγκεφάλου (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Ιταλός Lombroso (1835-1905), γιατρός σε φυλακές και άσυλα, προέβη σε συστηματικές ανθρωπολογικές (ανθρωπομετρικές) εξετάσεις στους κρατούμενους (έκανε ανατομική εξέταση σε κρανία και μορφολογική εξέταση σε 5.907 κρατούμενους) ελπίζοντας ότι θα ανακαλύψει μορφολογικά στοιχεία που η συχνότητά τους θα μπορούσε να θεμελιώσει επιστημονική μέθοδο ανίχνευσης εγκληματικών τάσεων.

Ο Άγγλος Goring (1913) κι ο Αμερικανός Hooton (1939), μελέτησαν 3.000 και 17.000 κατάδικους αντίστοιχα, σύμφωνα με την αρχή της συστηματικής σύγκρισης με μία δεδομένη κλίμακα (η οποία όμως λόγω της δομής του σώματος και του χαρακτήρα των εγκληματιών αμφισβητήθηκε από επιστημονική άποψη ως μη αντιπροσωπευτική). Ο Goring ισχυρίστηκε πως η εγκληματική ροπή κληρονομείται όπως οι φυσικές και πνευματικές ιδιότητες και υποστήριξε ότι ο εγκληματίας είναι λόγω κληρονομικής καταβολής, άτομο που υστερεί σωματικά και ψυχικά.

Ο Prosper Lucas (1805-1885), τόνισε τις σχέσεις ανάμεσα στην κληρονομικότητα και το έγκλημα (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Morel (1809-1879), περιέγραψε το «μογγολικό τύπο» και υπογράμμισε τη στενή σχέση ανάμεσα στην εγκληματικότητα και τον

εκφυλισμό (ως εκφυλισμό ο Morel θεωρούσε τη «νοσηρή εκτροπή ενός πρωτόγονου τύπου»).

Ο Magnan (1895), βεβαιώνει ότι ο εκφυλισμένος είναι ένας ανισόρροπος (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Legrain (1894), διατυπώνει τις απόψεις: 1. Οι εκφυλισμένοι εγκληματούν συχνότερα από τους μη-εκφυλισμένους γιατί προσαρμόζονται δυσκολότερα στις συνθήκες κανονικής ζωής. 2. Μερικοί εγκληματίες παρουσιάζουν έντονα σημάδια εκφυλισμού. 3. Υπάρχουν εγκληματίες που δεν έχουν κανένα σημείο εκφυλισμού.

Ο Lombroso και οι Ιταλοί θετικιστές ισχυρίστηκαν πως πολλοί εκφυλισμένοι έχουν μια ειδική εγκληματική προδιάθεση κληρονομικής καταγωγής κι έτσι εξηγείται το φαινόμενο ότι άλλοι εκφυλισμένοι εγκληματούν και άλλοι όχι (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Γερμανός Kretschmer (1921), χώρισε το ανθρώπινο είδος σε μορφολογικούς τύπους, σύμφωνα με δεδομένα του νευρικού, αιματολογικού και αναπνευστικού συστήματος.

Ο Βαυαρός Lange (1929) και ο Δανός Christiansen (1967), με στόχο να αποδείξουν το ρόλο της κληρονομικότητας στη διάπραξη εγκλημάτων, ερεύνησαν την εξέλιξη της ζωής δίδυμων αδελφών.

Ο Αμερικανός Sheldon (1940) επιχείρησε να αποδώσει την τυπολογία (ενδόμορφος, μεσόμορφος, εξώμορφος) στην κατασκευή του εμβρύου, μελετώντας με κλινική μέθοδο 200 νεαρούς εγκληματίες και ανέφερε ότι διαπίστωσε κάποια στενή σχέση ανάμεσα στον «τύπο» και τη «συμπεριφορά» (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Ιταλός Pente (1952), ασχολήθηκε με τις ακτινογραφίες του κρανίου και με νευροενδοκρινολογικές έρευνες και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εσωεκκρίσεις σε συνδυασμό με το διάμεσο εγκέφαλο και το νευροφυτικό σύστημα επηρεάζουν την εγκληματικότητα.

Γύρω στα μέσα του 2^{ου} αιώνα η ανθρωπολογική έρευνα αντικαθίσταται από τη βιοτυπολογική ή τη βιοχαρακτηρολογική. Έτσι μέσα από τα χρωμοσώματα που υπάρχουν στα κύτταρα των ανθρώπων και περιέχουν τα γονίδια, φορείς των κληρονομικών ιδιοτήτων, επιχειρείται πρόσφατα να αιτιολογηθεί η εγκληματικότητα. Οι διάφορες έρευνες βρήκαν αυξημένα ποσοστά ατόμων του τύπου XXY και XYY ανάμεσα στους εγκληματίες χωρίς βέβαια κάτι τέτοιο να σημαίνει πως η εγκληματική ροπή είναι αποτέλεσμα ενός γονιδίου και μόνο, αφού σε όλο τον πληθυσμό βρίσκουμε άτομα με 47 και άτομα με 46 χρωμοσώματα χωρίς να είναι εγκληματίες, ενώ υπάρχουν εγκληματικές προσωπικότητες οι οποίες δεν παρουσιάζουν χρωμοσωματική ανωμαλία (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Γάλλος ψυχίατρος Durre (1912), διατύπωσε τη «θεωρία των ενστικτωδών ή συστατικών διαστροφών» σύμφωνα με την οποία οι

σεξουαλικές ανωμαλίες, ο αλκοολισμός κ.ά. καταλήγουν στην ηθική διαστροφή και το έγκλημα (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Ιταλός Di Tullio (1931), υποστήριξε ότι υπάρχει εγκληματική ιδιοσυστασία οριζόμενη ως μια κατάσταση ειδικής προδιάθεσης στο έγκλημα συνδυαζόμενη με επίκτητους παράγοντες.

Ο Σουηδός Kinberg (1935), διαπιστώνει ότι υπάρχουν 4 «ρίζες» ιδιοσυστατικού χαρακτήρα στην προσωπικότητα του εγκληματία: η ικανότητα, η ενεργητικότητα, η σταθερότητα, η βεβαιότητα, τα οποία σε συνδυασμό με παθολογικά και ηθικά στοιχεία καθορίζουν τη συμπεριφορά του ατόμου (Πανούσης Γ., 1990).

Κριτική θεώρηση

Σύμφωνα με τον Πανούση Γ. (1990), από τα πορίσματα της σύγχρονης επιστήμης συνάγεται ότι καμία κατάταξη, παρατήρηση, μέτρηση και καμία μορφολογική, ανθρωπολογική ή βιοτυπολογική προσέγγιση του εγκληματία δεν αποδεικνύει ότι προσωπικότητά του διαφέρει από αυτήν των ομαλών ατόμων.

Από έρευνες στο γενεαλογικό δέντρο γνωστών εγκληματιών διαπιστώθηκε ότι όλοι είχαν «πάρε-δώσε» με την αστυνομία. Δυνατόν να δημιουργηθεί από την κληρονομική καταβολή ένα ευνοϊκό για την εγκληματογένεση «υπόστρωμα», άλλωστε τέτοιες εστίες (εγκληματικότητας) επηρεάζονται από τους οικονομικοκοινωνικούς παράγοντες, γιατί αναπαράγουν με τη συναναστροφή και το συγχρωτισμό τις εγκληματικές συμπεριφορές (Πανούσης Γ., 1990).

Από τη στιγμή που η εγκληματολογική ανθρωπολογία δεν μπόρεσε να αποδείξει πως ο εγκληματίας είναι από τη φύση του διαφορετικός από τους άλλους ανθρώπους (λόγω οργανικής ιδιαιτερότητας) έδωσε τη θέση της στην εγκληματολογική ψυχολογία ή ψυχοπαθολογία (Πανούσης Γ., 1990).

1.2.3. Ψυχολογική και ψυχοπαθολογική φάση

Σύμφωνα με τον Πανούση Γ. (1990), ο Garo-Falo (1852-1934) τόνισε τους ψυχολογικούς παράγοντες θεωρώντας ότι διαπράττουν πραγματικά εγκλήματα λόγω έλλειψης αισθημάτων συμπάθειας και ενστίκτων αγαθότητας – δικαιοσύνης.

Ο Kraepelin (1915) θεωρεί ότι οι εκτροπές της ατομικής εξέλιξης μετατρέπονται σε παθολογικές με τα βιώματα και κυρίως λόγω αδυναμίας κοινωνικής ένταξης (Πανούσης Γ., 1990).

Ο De Greefe (1928) πιστεύει ότι το πέρασμα στην πράξη των αδιάφθορων και αδιάβλητων λειτουργιών εμποδίζεται από ένα σύστημα αξιών ελέγχει τις λειτουργίες αυτές.

Ο Lagache (1948) πιστεύει ότι η εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί ένα τρόπο αντίδρασης του ατόμου και κοινωνικές – ψυχολογικές

καταστάσεις, όταν η προσωπικότητα του εγκληματία χαρακτηρίζεται από διαταραχές κοινωνικοποίησης και ανεύρεσης ταυτότητας.

Ο Pinatel (1960) ισχυρίζεται ότι ο πυρήνας της εγκληματικής προσωπικότητας, η οποία κατ' αυτόν είναι μεταβαλλόμενη, αποτελείται α) από τον εγωκεντρισμό, β) την αστάθεια, γ) την επιθετικότητα και δ) την συναισθηματική απάθεια (Πανούσης Γ., 1990).

Οι ψυχαναλυτές Hesnard, Lacan (1963) ακολουθώντας τις θεωρίες του Freud, Yung και Adler προσεγγίζοντας με έρευνες το έγκλημα το αποδίδουν ως κατάληξη μιας συγκεκριμένης πνευματικής εξέλιξης της οποίας τα θεμέλια βρίσκονται στην παιδική ηλικία. Τα άτομα λυτρώνονται μόνο με την εγκληματική ενέργεια από υποσυνείδητα αισθήματα ενοχής (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Zacchias (1621) από την ψυχοπαθολογική πλευρά επιχείρησε να συνθέσει τη νομική και την ιατρική άποψη της φρενοβλάβειας με το έγκλημα που αποδίδεται σε ψυχοπαθολογικά αίτια (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Cabanis (1757-1818) θεωρεί τους εγκληματίες ασθενείς που χρήζουν ειδικής θεραπευτικής μεταχείρισης, ενώ ο Esquirol (1772-1840) ταυτίζει πλήρως τον εγκληματία και τον παράφρονα.

Ο Maudsley (1835-1918) ορίζει την ηθική παραφροσύνη ως χαρακτηριστικό ενός ατόμου το οποίο συνδυάζει ευφυΐα με σοβαρά ελαττώματα ή ανωμαλίες των ηθικών του αρχών και της βούλησής του.

Ο Bleuler (1908) θεωρεί ότι πολλοί δολοφόνοι είναι σχιζοφρενείς, ενώ αντίθετα ο Huber (1967) εκτιμάει ότι οι πιο πολλοί σχιζοφρενείς δεν είναι εγκληματίες.

Η Αντιψυχιατρική Laing, Cooper (1967) ισχυρίζεται ότι ο ψυχασθενής εκφράζει την παθολογία της κοινωνίας και όχι ατομική πνευματική ψυχική πάθηση (Πανούσης Γ., 1990).

Κριτική θεώρηση

Σύμφωνα με τον Πανούση Γ. (1990), στη συνείδηση της κοινότητας οι «ψυχοπαθείς» διαδέχθηκαν τους «δαιμονισμένους». Η διαφορά συνίσταται στο ότι η «παρεκκλίνουσα συμπεριφορά» δεν αποδίδεται πια σε εξωανθρώπινες δυνάμεις αλλά σε μια απορύθμιση των εσωτερικών λειτουργιών (Πανούσης Γ., 1990).

Το άτομο δεν είναι αντικείμενο κάποιας δύναμης αλλά υποκείμενο των πράξεων του. Υποκείμενο όμως ανεύθυνο. Ο ψυχοπαθής στερείται ελευθερίας βούλησης, δηλ. του ειδοποιού στοιχείου της ανθρώπινης συμπεριφοράς και κατά συνέπεια η συλλογική συνείδηση της κοινότητας δικαιολογημένα εγκλείει τα «παράξενα» αυτά άτομα σε χώρους τρελών.

Η εκτέλεση ποινών αποδεικνύει πως η κοινωνία αναγνώριζε το άτομο ως μέλος της, ενώ ο εγκλεισμός σε άσυλο αποτελούσε άρνηση της ανθρώπινης ιδιότητας του ατόμου (Πανούσης Γ., 1990).

Αυτός ο αταβιστικός φόβος του λαού για την τρέλα, τη νοσηρή πλευρά του εγκληματικού φαινομένου, θεμελιώνεται στην ανάγκη του ομαλού και υγιούς ανθρώπου να βεβαιωθεί πως κάτι τέτοιο δεν μπορεί να συμβεί στον καθένα. Έτσι ακόμα και η διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών επιχειρήθηκε να αποδοθεί σε κληρονομικά αίτια.

Από τη συνοπτική παρουσίαση των απόψεων της εγκληματολογικής αυτής κατεύθυνσης και τη μελέτη των ψυχικών διαταραχών κάτω από βιολογικό ή ψυχολογικό πρίσμα καταλήγουμε, - παρατηρώντας τα ίδια φαινόμενα - σε δύο διαμετρικά αντίθετες προσεγγίσεις του φαινομένου «έγκλημα». Η πρώτη υποστηρίζει πως μόνον οι υλικές (π.χ. εγκεφαλικές) βλάβες, είναι δυνατό να διαπιστωθούν, ενώ τα υποκειμενικά φαινόμενα της εσωτερικής ζωής δεν μπορούν να αιτιολογήσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Η δεύτερη διατείνεται πως τα βιώματα του ανθρώπου, κι όχι οι βιολογικοί ή οργανικοί παράγοντες, παίζουν τον πρωταρχικό ρόλο (Πανούσης Γ., 1990).

Η ψυχανάλυση επιμένει στην αποφασιστική σημασία των βιωμάτων της πρώτης φάσης της ζωής, και κυρίως στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στο παιδί και τον περίγυρο κατά την διαμόρφωση της προσωπικότητας. Οι παρορμήσεις του «Εκείνου» και οι αντιστάσεις του "Υπερεγώ» έδωσαν στους εγκληματολόγους ένα χρήσιμο εργαλείο στην ανάλυση των κινήτρων ή στη θεωρία των νευρώσεων. Οι χαρακτηριστικές διαταραχές καθώς και οι διαταραχές στη συμπεριφορά αποδόθηκαν σε τραύματα που έχουν προκληθεί από την αρνητική φύση των σχέσεων μέσα σε μια οικογένεια, ανεξάρτητα από το κοινωνικό καθεστώς ή τις οικονομικές συνθήκες. Στο οικογενειακό περιβάλλον το βιολογικό άτομο μεταμορφώνεται σε ανθρώπινο πρόσωπο, διαδικασία που δεν μπορεί να γίνει παρά μέσα σε μια κοινωνική ζωή. Η ψυχανάλυση μολονότι επέμεινε στο σημαντικό ρόλο του περιβάλλοντος τόσο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας όσο και στις διαταραχές της, τοποθετούσε το άτομο στο κέντρο του ενδιαφέροντος, του έδινε ιδιαίτερα περιθώρια αυτονομίας στην εξέλιξη του σε βαθμό που να μπορεί να βρίσκει την ισορροπία του ακόμα και μέσα σε ένα παθογενή χώρο (Πανούσης Γ., 1990).

Η ψυχανάλυση, λοιπόν και η ψυχολογία, προσπάθησαν να αποδείξουν πως το παιδί δεν φέρνει μαζί του (κατά τη γέννησή του) κάποια «στίγματα», αλλά πως η εξέλιξη προς το «καλό» ή το «κακό» καθορίζεται περισσότερο από την παθογενή ή εξισορροπητική επίδραση του περιγύρου παρά από ιδιοσυστασίες ή συμπτωματικές εγκεφαλικές δυσλειτουργίες.

Τη σπουδαιότητα του περιγύρου αυτού έρχεται να τονίσει η εγκληματολογική κοινωνιολογία (Πανούσης Γ., 1990).

1.2.3. Κοινωνιολογική και πολιτισμική φάση

Σύμφωνα με τον Πανούση Γ. (1990), οι θεωρίες του Comte (1839) και οι πρώτες εκδόσεις εγκληματολογικών στατιστικών έστρεψαν την προσοχή των επιστημόνων στη μελέτη του φαινομένου «έγκλημα».

Ο Βέλγος Quetelet (1796 - 1874) κι ο Γάλλος Guerry (1802 - 1856), ερεύνησαν τις μεταβολές της εγκληματικότητας σε σχέση με το κλίμα, την εποχή (θερμικός νόμος= εγκλήματα βίας σε θερμές περιοχές κατά το καλοκαίρι, οικονομικά εγκλήματα σε ψυχρά κλίματα κατά το χειμώνα).

Οι Marx και Ehgels (1850) διατύπωσαν την άποψη πως η εγκληματικότητα είναι συνέπεια των δυσμενών οικονομικών συνθηκών και κυρίως της αθλιότητας στην οποία ζει το προλεταριάτο. Την άποψη αυτή υιοθέτησε και ο Ολλανδός Bonger (1916) δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον οικονομικό ανταγωνισμό και τον εγωισμό που τροφοδοτεί.

Ο Ferrri (1856 - 1928), μελέτησε την εγκληματικότητα μέσα από διάφορες στατιστικές (πυκνότητα πληθυσμού, θρησκεία, οικογένεια) και υπογράμμισε τις σχέσεις της με το υπάρχον πολιτισμικό σύστημα (ήθη, έθιμα) διατυπώνοντας τους νόμους του κορεσμού και του υπερκορεσμού.

Ο Γάλλος Lagassagne (1843-1924), ισχυρίστηκε πως «οι κοινωνίες έχουν τους εγκληματίες που τους αξίζουν» αφού δεχόταν ότι ο μεν εγκληματίας είναι ένα μικρόβιο αλλά ότι το κοινωνικό πλαίσιο είναι «Ο βραστήρας του πολιτισμού».

Ο Tarde (1848 - 1904) διατύπωσε την άποψη πως ο θεμελιώδης νόμος της εγκληματικότητας έχει διαπροσωπικό χαρακτήρα και συνίσταται στη μίμηση, τον επηρεασμό δηλ. της συμπεριφοράς ενός ανθρώπου από τη συμπεριφορά του άλλου, την υποβολή. Η κοινωνιολογία δεν είναι συνεπώς παρά μια δια-προσωπική ψυχολογία.

Ο Durkheim (1858-1917), αναγνωρίζοντας ότι δεν υπήρξε ποτέ κοινωνία χωρίς εγκλήματα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα είναι ένα φυσιολογικό φαινόμενο που απορρέει από τη δομή και λειτουργία της κοινωνίας και αποτελεί ένα κομμάτι του πολιτισμού της.

Οι Park και Burgess (1925), διαπίστωσαν την ύπαρξη περιοχών με υψηλό δείκτη εγκληματικότητας θεωρώντας ότι αποτελεί ένα τρόπο προσαρμογής στο περιβάλλον.

Ο Sellin (1938), θεωρεί ότι καθοριστική για την εγκληματικότητα είναι η σύγκρουση των πολιτισμικών στοιχείων (π.χ. εγκλήματα παιδιών Ιταλών μεταναστών στην Αμερική όπου η κουλτούρα της οικογένειας διαφέρει από τις συνήθειες του τόπου διαμονής). Το γεγονός ότι η κάθε ομάδα στην οποία ανήκει το άτομο (οικογένεια, σχολείο, συντροφιά, δουλειά) αξιώνει για την ίδια περίσταση διαφορετική συμπεριφορά προκαλεί μια τέτοια σύγκρουση στον ψυχικό κόσμο του ατόμου που συχνά οδηγείται στο έγκλημα (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Sutherland (1939) στη «θεωρία των διαφορικών συναναστροφών», δέχεται μεν ότι το φαινόμενο «έγκλημα» προκύπτει

από μια διαδικασία ενσωματωμένη στον πολιτισμό μιας δεδομένης κοινωνίας, αλλά ισχυρίζεται ότι η εγκληματική συμπεριφορά ακολουθεί τους ίδιους κανόνες μάθησης με την ομαλή συμπεριφορά. Το έγκλημα διδάσκεται. Το άτομο κοινωνικοποιείται μέσα σε ένα σύστημα με αντικοινωνικά χαρακτηριστικά, δηλ. μέσα σε μια πολιτισμική υποομάδα η οποία απορρίπτει τις κρατούσες αξίες και βρίσκεται σε ρήξη με την ευρύτερη κοινωνία (Πανούσης Γ., 1990).

Οι Reckless και Beely (1945) πιστεύουν ότι ο εγκληματίας έχει πολύ χαλαρές σχέσεις με την κοινωνία και τους θεσμούς της και όπως δεν ασκείται κανένας (κοινωνικός) έλεγχος στη συμπεριφορά περνάει ευκολότερα στην πράξη.

Ο Rose (1954) απέδωσε την ανομία στην ετερογένεια των αξιών που υιοθετούν διάφορες κοινότητες οι οποίες συνθέτουν την κοινωνία με αποτέλεσμα την κοινωνική αποδιοργάνωση.

Ο Coehn (1956) υποστηρίζει ότι το έγκλημα είναι μια επίθεση - απάντηση κατά της κρατούσης ηθικής (κύρια των μικρομεσαίων στρωμάτων) και ο εγκληματικός υπόκοσμος είναι προϊόν των κοινωνικοπολιτιστικών διαφορών ανάμεσα στις τάξεις, ενώ οι Cloward και Ohlin (1961), θεωρούν ότι κρίσιμο σημείο για την εγκληματογένεση είναι το γεγονός ότι το άτομο αποδίδει στο κοινωνικό σύστημα την αδυναμία του να «πετύχει» με συνέπεια να εντάσσεται ευκολότερα σε ένα άλλο σύστημα «αξιών» (π.χ. συμμορία) (Πανούσης Γ., 1990).

Ο Vold (1957) αποδεχόμενος πως κάθε κοινωνική τάξη έχει τους δικούς της κανόνες καταλήγει στο συμπέρασμα πως η κάθε φορά κρατούσα τάξη επιβάλλει τους δικούς της νόμους (π.χ. ποινικό κώδικα) για να προασπίσει τα δικά της συμφέροντα μέσα σε ένα πλαίσιο κοινωνικής σύγκρουσης (αξιών και συμφερόντων).

Οι Sykes και Matza (1957), υποστήριξαν ότι η εγκληματικότητά (κυρίως των ανηλίκων) οφείλεται στην υιοθέτηση «τεχνικής εξουδετέρωσης» της ευθύνης για μια πράξη εγκληματική (θεωρία ουδετεροποίησης). (π.χ. δεν φταίω για ότι έκανα γιατί δεν ήθελα να το κάνω, ή γιατί το θύμα έφταιγε).

Ο Merton (1957) ισχυρίζεται πως η ανομία είναι αποτέλεσμα των απρόσφορων μέσων που η κοινωνία παρέχει στα μέλη της για να αφομοιώσουν τις πολιτισμικές της επιλογές. Όσοι δηλ. βρίσκονται σε χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση μόνο με παράνομα μέσα μπορούν να φτάσουν τους στόχους της κοινωνίας (π.χ. την οικονομική ευημερία ή την κοινωνική αναγνώριση) (Πανούσης Γ., 1990).

Κριτική θεώρηση

Σύμφωνα με τον Πανούση Γ. (1990), οι εμπειρίες των πολέμων, των επαναστάσεων, των κοινωνικών αναταραχών και των οικονομικών κρίσεων απέδειξαν πως όταν οι δομές αμφισβητούνται, τότε και οι

θεμελιώδεις αξίες (ζωή, ιδιοκτησία, τιμή) αποκτούν μια σχετικότητα. Ήταν λοιπόν επόμενο και στο χώρο της Εγκληματολογίας οι επιστήμες του ανθρώπου (κοινωνιολογία, ψυχολογία) να κερδίσουν το χαμένο έδαφος από τις φυσικές επιστήμες που κυριαρχούσαν την περίοδο του θετικισμού.

Το «δυναμικό εγκληματικότητας» που χαρακτηρίζει κάθε κοινότητα και που πρέπει να στραφεί σε κοινωνικά αποδεκτές δραστηριότητες, η «ανομία» ως κατάσταση απορύθμισης που προσβάλλει τον οργανισμό της κοινωνίας σε περιόδους αιφνίδιων μεταβολών, προβλημάτισαν τους εγκληματολόγους (Πανούσης Γ., 1990).

Η παραδοσιακή κοινωνική οργάνωση και η ιεράρχηση των αξιών έχουν μια τέτοια αλληλεξάρτηση με τους νόμους και την ατομική ηθική ώστε η «αλλοίωση» ενός και μόνο παράγοντα από τους πρώτους μπορεί να συμπαρασύρει και την ισορροπία των δευτέρων.

Η εγκληματική συμπεριφορά δεν είναι λοιπόν παρά το άμεσο προϊόν των δυσλειτουργιών του κοινωνικού συστήματος, των οποίων ο εγκληματίας είναι κατά κάποια έννοια το «θύμα». Οι αντικοινωνικές πράξεις είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα ενός «ελαττωματικού κοινωνικού χώρου» γιατί νοσηρός περίγυρος και νοσηρή συμπεριφορά είναι συχνά άρρηκτα συνδεδεμένα (Πανούσης Γ., 1990).

1.3. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ

Η τυπολογία, δηλ. η κατάταξη των εγκληματιών σε κατηγορίες, παρόλο που μεταβάλλεται αδιάκοπα λόγω της επιστημονικής εξέλιξης, και διαφοροποιείται συχνά λόγω των προσωπικών απόψεων του κάθε ερευνητή αποτελεί ένα απαραίτητο εργαλείο δουλειάς.

Κριτήρια με βάση τα οποία, γίνεται η τυπολογία είναι ο νόμος, η προσωπικότητα, η κοινωνική δράση και η δυνατότητα κοινωνικής επανένταξης του εγκληματία: (Πανούσης Γ., 1990)

1.3.1. Νομικά κριτήρια

Σύμφωνα με την κλασική αρχή «εγκληματίας (π.χ. κλέφτης) είναι αυτός ο οποίος διέπραξε ένα έγκλημα (π.χ. κλοπή)» μπορούμε να υιοθετήσουμε τα αντίστοιχα κεφάλαια του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα και να διακρίνουμε τους εγκληματίες σε κατηγορίες όπως: εγκληματίες εγκλημάτων κατά της ζωής (ανθρωποκτόνος, άρθρ. 299 Π.Κ.), εγκληματίες εγκλημάτων κατά της προσωπικής ελευθερίας (απαγωγέας, άρθρο 327 Π.Δ.), εγκληματίες εγκλημάτων κατά των ηθών (βιαστής, άρθρο 336 Π.Κ.), εγκληματίες εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας (κλέφτης, άρθρο 372 Π.Κ.) κ.λπ. (Πανούσης Γ., 1990)

Μια τέτοια κατάταξη αγνοεί όμως τις διαφορές προσωπικότητας των δραστών που τελούν τα ίδια εγκλήματα και επικεντρώνεται στο

«χαρακτηρισμό της πράξης» δηλ. στον τρόπο με τον οποίο το ποινικό δίκαιο έχει τυποποιήσει σε έγκλημα μια συμπεριφορά (Πανούσης Γ., 1990).

1.3.2. Ψυχολογικά κριτήρια

Σύμφωνα με τον Πανούση Γ. (1990), στην κατηγορία αυτή προέχει η προσωπικότητα του δράστη. Οι εγκληματολόγοι έχουν προβεί σε διάφορες κατατάξεις όπου βρίσκουμε τον αβελτίωτο εγκληματία, το φυσιολογικό εγκληματία, το νευρωτικό εγκληματία, τον απροσάρμοστο εγκληματία, τον ψυχωτικό εγκληματία κ.λπ.

Η τυπολογία των θετικιστών, παρόλο που έχει σε πολλά σημεία αμφισβητηθεί, έχει μια πρακτική αξία. Με βάση το κριτήριο της προσωπικότητάς η τυπολογία του FERRI περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες:

α. Ψυχοπαθείς

(1) Παρόλο πως δεν υπάρχει σαφής (επιστημονικά αποδεκτή) διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο ψυχικά (πνευματικά) φυσιολογικό και στο ψυχικά (πνευματικά) μη - φυσιολογικό άτομο είναι δεδομένη η ύπαρξη εγκληματιών με ψυχικές παθήσεις.

(2) Σε πολλούς από αυτούς το έγκλημα αποτελεί εκδήλωση της ψυχοπαθολογικής τους κατάστασης, ενώ σ' άλλους η αντικοινωνική ροπή αποτελεί τον πυρήνα της ίδιας της ψυχοπάθειας τους.

(3) Οι επιστήμονες διαφωνούν ως προς τον καθορισμό της έννοιας «ψυχοπάθεια». Άλλοι υποστηρίζουν ότι ο όρος καλύπτει όλες τις σχετικές διαταραχές (ψυχώσεις, νευρώσεις κ.λπ.), άλλοι ότι περιλαμβάνει μόνο τις ψυχώσεις κι όχι τις νευρώσεις και τις διαταραχές βούλησης, άλλοι ότι αντίθετα έχει ως περιεχόμενο μόνο τις πνευματικές και χαρακτηρολογικές διαταραχές και τέλος άλλοι ότι αφορά μόνο τις μόνιμες ανωμαλίες του χαρακτήρα που οφείλονται στην ιδιοσυστασία του ατόμου.

(4) Σε κάθε περίπτωση μπορούμε σήμερα να υποστηρίξουμε ότι ψυχικά ασθενής είναι αυτός που έχει προσβληθεί τη στιγμή της διάπραξης του εγκλήματος από μια ψυχική διαταραχή που εξάλειψε την ικανότητα διάκρισης του, δηλ. επίγνωσης του αδίκου ή τον έλεγχο των πράξεων του, ενώ ψυχικά ανώμαλος είναι αυτός που έχει προσβληθεί από μια ψυχική διαταραχή που δεν εξαλείφει την ικανότητα διάκρισης ή τον έλεγχο των πράξεων του, αλλά που είναι τέτοιας φύσης ώστε να επιδρά στη συμπεριφορά του (το άτομο δεν είναι δηλ. ούτε τελείως άρρωστο ούτε τελείως υγιές) (Πανούσης Γ., 1990).

(5) Τα άτομα με ψυχοπαθολογική προσωπικότητα διαπράττουν εγκλήματα αποτρόπαια (όπως π.χ. οι κατεχόμενοι από μανία καταδίωξης) ή και εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και των ηθών (όπως π.χ. οι επιληπτικοί, οι ολιγοφρενείς κ.λπ.) ενώ τα άτομα με

κοινωνικοπαθολογική προσωπικότητα χαρακτηρίζονται από έντονες αντικοινωνικές τάσεις (Πανούσης Γ., 1990).

β. Εκ γενετής

(1) Στην κατηγορία αυτή (την οποία απορρίπτει η σύγχρονη Εγκληματολογία) παρατηρείται μια αντικοινωνική ροπή, αναπότρεπτη συνέπεια μιας ακαθόριστης αλυσίδας κληρονομικών καταβολών που σωρεύονται με τις γενιές. Ανάμεσα σ' αυτούς συγκαταλέγονται οι υπότροποι, οι συναισθηματικά απαθείς, άτομα αβελτίωτα που χαρακτηρίζονται από έλλειψη προβλεπτικότητας και ωριμότητας.

(2) Παρόλο που έχουν ροπή προς το έγκλημα, τα άτομα αυτά μπορεί να μην περάσουν ποτέ στην πράξη αν δεν τους δοθεί η καθοριστική ευκαιρία, όταν δηλ. το φυσικό ή κοινωνικό περιβάλλον δεν «πυροδοτεί» την παρόρμησή τους (Πανούσης Γ., 1990).

γ. Κατά συνήθεια ή επαγγελματίες

(1) Τα άτομα αυτά διαπράττουν σε πολύ νεαρή ηλικία το πρώτο τους έγκλημα και λόγω δυσμενών περιστάσεων (διεφθαρμένο περιβάλλον, απουσία κοινωνικού ελέγχου, αποφυγή συλλήψεων) αποκτούν χρόνια συνήθεια και μεταβάλλονται σε επαγγελματίες του εγκλήματος.

(2) Κύρια χαρακτηριστικά τους είναι η ανωριμότητα και η υποτροπή που εξηγούνται όμως από κοινωνιολογική σκοπιά κι όχι από ανθρωπολογική, όπως συμβαίνουν με τους εκ γενετής.

(3) Έχουν μεγάλη εγκληματική ικανότητα αλλά χαμηλή προσαρμοστικότητα (Πανούσης Γ., 1990).

δ. Εκ πάθους

(1) Πρόκειται για αιματώδεις και νευρώδεις τύπους, οι οποίοι συχνά έχουν ιδιοσυγκρασία παραπλήσια με τους ψυχοπαθείς.

(2) Παρασύρονται από βίαιο πάθος (αγάπη, ζήλια κ.λπ.) και εγκληματούν χωρίς προφυλάξεις, χωρίς προμελέτη και συνήθως υπό το κράτος ιδιαίτερης συγκινησιακής κατάστασης. Ομολογούν αμέσως και μετατρέπονται σε υποδειγματικούς κρατούμενους.

(3) Έχουν μικρή εγκληματική ικανότητα και υψηλή προσαρμοστικότητα (Πανούσης Γ., 1990).

ε. Περιστασιακοί

(1) Δεν έχουν ροπή προς το «κακό» αλλά δυσμενείς εξωτερικές συνθήκες τους οδηγούν στο έγκλημα.

(2) Μπορούν να διακριθούν σε εγκληματοειδείς (με διαταραχές συγκινησιακής μορφής) και ψευδοεγκληματίες (οι δράστες π.χ. τροχαίων δυστυχημάτων) (Πανούσης Γ., 1990).

στ. Διαπιστώνουμε πως ανάμεσα στον ψυχασθενή και τον εκ γενετής εγκληματία υπάρχει ο επιληπτικός, πως ανάμεσα στον εκ γενετής και τον περιστασιακό εγκληματία προβάλλει ο εκ συνηθείας και κατά συνέπεια μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι αυτό το πλήθος των *ενδιάμεσων τύπων* αποδεικνύει την ανάγκη η τυπολογία να έχει ευρύ περιεχόμενο και πολλές υποδιακρίσεις (Πανούσης Γ., 1990).

ζ. Σε κάθε περίπτωση πάντως είτε αποδεχόμαστε εγκληματικές και μη προσωπικότητες, είτε αποδεχόμαστε τη μη συστηματική τυπολογία, η διάκριση ανάμεσα στον παθολογικό τομέα (ψυχασθενείς) και τον καθαρά εγκληματολογικό τομέα (επαγγελματίες) είναι γενικά αποδεκτή.

η. Τέλος, τόσο η ψυχολογική, όσο και η διαγνωστική τυπολογία έχουν ως κύριο στόχο την εκπόνηση ενός κατάλληλου προγράμματος μεταχείρισης (φύση και διάρκεια κύρωσης ανάλογες με τον «τύπο» του εγκληματία) (Πανούσης Γ., 1990).

1.3.3. Κοινωνικά κριτήρια

α. Η *κοινωνικοποίηση* αποτελεί το κρίσιμο στοιχείο για την αξιολόγηση και τυπολογία του εγκληματία (Πανούσης Γ., 1990).

(1) Ο *περιστασιακός* εγκληματίας δεν αμφισβητεί τις αξίες της κοινωνίας και επομένως κοινωνικοποιείται σχετικά εύκολα.

(2) Ο *επαγγελματίας* εγκληματίας υιοθετεί αρχές και νόμους που υπαγορεύονται από το «περιβάλλον» στο οποία ασκεί τις παράνομες δραστηριότητες του και κατά συνέπεια συνειδητά αρνείται τη διαδικασία κοινωνικής ένταξης.

(3) Ο *ψυχοπαθής* εγκληματίας δεν έχει τη δυνατότητα, λόγω της πνευματικής του κατάστασης να υπακούσει τους κανόνες της κοινωνικής συμπεριφοράς (Πανούσης Γ., 1990).

β. Η *εγκληματική σταδιοδρομία* αποτελεί ένα άλλο στοιχείο για να διακρίνουμε κυρίως τον επαγγελματία εγκληματία από τις άλλες κατηγορίες.

(1) Η εγκληματική σταδιοδρομία πρέπει να παρέχει στο συγκεκριμένο άτομο τα υλικά μέσα διαβίωσης, να έχει συμβάλει στη διαμόρφωση μιας ιδιαίτερης νοοτροπίας και ιδιόμορφου κώδικα συμπεριφοράς και να αναπτύσσεται στο πλαίσιο ενός «κλειστού κοινωνικού κυκλώματος».

(2) Η εγκληματική σταδιοδρομία είναι οργανωμένη κατά τον ίδιο τρόπο που οργανώνεται και μια «έντιμη σταδιοδρομία» ή μια «νομοταγής οικονομική επιχείρηση» (Πανούσης Γ., 1990).

(3) Η εγκληματική σταδιοδρομία έχει συχνά διεθνή χαρακτήρα (π.χ. διεθνές εμπόριο όπλων ή ναρκωτικών) (Πανούσης Γ., 1990).

1.3.4. Σωφρονιστικά κριτήρια

Η τυπολογία αυτή αναφέρεται στη μεταχείριση στην οποία πρέπει να υποβάλλονται οι κατατασσόμενοι στις διάφορες κατηγορίες εγκληματίες.

- α. Στους *ψυχικά ασθενείς* εγκληματίες επιβάλλονται μέτρα ασφαλείας (εγκλεισμός σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα) (Πανούσης Γ., 1990).
- β. Οι *ψυχικά ανώμαλοι* εγκληματίες, εάν μεν είναι επικίνδυνοι καταδικάζονται σε περιορισμό σε ιδιαίτερο ψυχιατρικό κατάστημα, εάν έχουν απλώς ελαττωμένο καταλογισμό τούς επιβάλλεται μειωμένη ποινή (Πανούσης Γ., 1990).
- γ. Στους *κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα* εγκληματίες, εάν μεν είναι (νομικά) *υπότροποι* επιβάλλεται ως μεταχείριση η αόριστη κάθειρξη, εάν όχι τότε επαυξάνεται απλώς η προβλεπόμενη για το δικαζόμενο έγκλημα ποινή (Πανούσης Γ., 1990).
- δ. Οι *φυγόπονοι αλήτες* εγκληματίες παραπέμπονται σε κατάστημα εργασίας (Πανούσης Γ., 1990).
- ε. Στους *αλκοολικούς* εγκληματίες επιβάλλεται μέτρο ασφαλείας (εισαγωγή σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα) (Πανούσης Γ., 1990).

1.5. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.5.1. Θεωρητικό επίπεδο

Στο σύγχρονο κόσμο παρατηρείται ότι οι διανθρώπινες αλλά και οι κοινωνικές σχέσεις είναι σχέσεις σύγκρουσης (λόγω της αντίθεσης των συμφερόντων των διαφόρων ατόμων ή ομάδων) κι όχι σχέσεις συναίνεσης (όπου η προσαρμογή και η αναζήτηση της ισορροπίας αποτελούν τον κανόνα) (Πανούσης Γ., 1990).

Στην *Εγκληματολογία* το μοντέλο συναίνεσης αντιπροσωπεύεται από το θετικισμό (αλληλεπίδραση παραγόντων όπως παρουσιάζονται κι όπως αξιολογούνται από έναν «ουδέτερο» ερευνητή - εγκληματίας με περίπλοκο βιογενετικό και κοινωνικοπολιτισμικό φορτίο το οποίο αποτελεί αιτία ανισοτήτων), ενώ το μοντέλο *σύγκρουσης* από μια δυναμική φαινομενολογική προσέγγιση (επανακαθαρισμός της κοινωνικής πραγματικότητας από έναν ερευνητή που παίρνει «θέση» - αναζήτηση της οντολογικής ισότητας των ανθρώπων μέσα από τις αντιπαραθέσεις) (Πανούσης Γ., 1990).

1.4.2. Κοινωνικά δεδομένα

Σύμφωνα με τον Πανούση Γ. (1990), είναι σήμερα γνωστό, ότι στις βιομηχανικές και μεταβιομηχανικές κοινωνίες με *φιλελεύθερο* πολίτευμα τα εγκλήματα βίας αυξάνουν, και στις κοινωνίες με *σοσιαλιστικό* πολίτευμα προέχουν τα εγκλήματα απάτης κατά του Κράτους και

διαφθοράς. Στις αναπτυσσόμενες χώρες στις μεν αγροτικές περιοχές η εγκληματικότητα παραμένει χαμηλή, στις δε αστικές αυξάνει ραγδαία η νεανική παραβατικότητα (Πανούσης Γ., 1990).

Σε κοινωνίες όπου υπάρχει αρμονία ανάμεσα στις ηθικές αξίες, τις παραδόσεις και τους νόμους διαπιστώνουμε μικρή εγκληματικότητα, ενώ όπου δημιουργείται «χάσμα», σε πρώτη φάση παρατηρείται αδυναμία κοινωνικής ένταξης (περιθωριοποίηση) και σε δεύτερη φάση διαπράττονται εγκλήματα από μέλη «υποπολιτισμικών ομάδων» (Πανούσης Γ., 1990).

Η κοινωνία επιλέγει τους εγκληματίες της. Ο σκοτεινός αριθμός, ο στιγματισμός και το στερεότυπο του «εγκληματία» ενισχύουν την άποψη ότι ο τρόπος αντίδρασης της κοινωνίας σε ένα είδος συμπεριφοράς συχνά επιτείνει την εγκληματική δράση αντί να την περιορίζει ή να την εξαλείφει (Πανούσης Γ., 1990).

Δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ο πρωταρχικός ρόλος που παίζει η δομή και η άσκηση της εξουσίας στην αξιολόγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς (η άρχουσα τάξη φτιάχνει τους νόμους, η ίδια παραβιάζει τους νόμους όταν το κρίνει σκόπιμο, η ίδια ερμηνεύει τα εγκλήματα των κατωτέρων στρωμάτων ως εκφυλιστικά φαινόμενα) (Πανούσης Γ., 1990).

1.4.3. Ο «άνθρωπος» εγκληματίας

Σύμφωνα επίσης με τον Πανούση Γ. (1990), κάθε εγκληματική πράξη - όπως και κάθε μη εγκληματική πράξη - είναι αποτέλεσμα μιας σειράς κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων από τους οποίους μερικές φορές ο ένας παίζει τον πρωταρχικό ρόλο. Όσο περισσότερο βέβαια είναι διαταραγμένο ένα άτομο από βιολογικούς ή ψυχολογικούς λόγους τόσο οι αρνητικές συνθήκες του περιβάλλοντος θα οξύνουν τις ψυχικές του «ιδιομορφίες» κι όσο περισσότερο αρνητικές είναι οι συνθήκες του περιβάλλοντος τόσο θα δημιουργούνται άτομα που θα γλιστράνε από την ομαλότητα στο έγκλημα (Πανούσης Γ., 1990).

Ο υποβιβασμός του ανθρώπου σε κοινωνικό και μόνο υποπροϊόν όπως και ο εγκλεισμός του σε βιολογικό ντετερμινισμό οδηγούν σε αδιέξοδο την κατανόηση του φαινομένου «έγκλημα» (Πανούσης Γ., 1990).

Η πεμπτουσία του εγκληματικού φαινομένου συνίσταται στο ότι οι βιολογικοί, ψυχολογικοί ή κοινωνιολογικοί παράγοντες όσο και νοσηροί να είναι από μόνοι τους δεν μετουσιώνονται σε ειδικούς εγκληματογενείς παράγοντες παρά μόνο στο μέτρο που αλληλεπιδρούν στο επίπεδο των σχέσεων ανάμεσα στο «δράστη» και το «θύμα». Παρά τους ποικίλους παράγοντες, που σωρευτικά ή όχι μεσολαβούν στην εγκληματογένεση, κοινός παρονομαστής παραμένει ο ψυχισμός του δράστη. Οι εγκεφαλικές βλάβες, οι ενδοκρινολογικές ανωμαλίες, οι οικονομικές ή κοινωνικές συνθήκες ενεργοποίησαν τις ορμές, αλλά η σύνθεση τους έγινε σύμφωνα

με ψυχικούς όρους ιδιαίτερους για κάθε δράστη κατά τη στιγμή του περάσματος στην πράξη (Πανούσης Γ., 1990).

Η ψυχική κατάσταση του ατόμου σε μια στιγμή είναι η συνισταμένη, το σύνολο του ψυχικού παρελθόντος του, η ίδια η ύπαρξή του. Η προσωπικότητά του δομήθηκε, παρέκκλινε, ευαισθητοποιήθηκε ή δυνάμωσε κατά τη διάρκεια μιας περίπλοκης εξελικτικής διαδικασίας και δεν εκφράζεται «τυχαία» τη στιγμή της πράξης (Πανούσης Γ., 1990).

Το κοινωνικά προσαρμοσμένο άτομο είναι αυτό του οποίου η προσωπικότητα έχει οργανωθεί κατά τρόπο που του επιτρέπει να μην παραβιάζει -παρά τις ενδεχόμενες ορμές του- τους κανόνες της κοινής συμβίωσης. Ο εγκληματίας αντίθετα δεν μπορεί να συγκρατήσει τις ορμές του και παρασύρεται σε πράξεις κοινωνικά αποδοκιμαστές (Πανούσης Γ., 1990).

Έτσι εξηγείται άλλωστε το ότι σε ανάλογες περιπτώσεις και με όμοια βιολογικά ή κοινωνικοοικονομικά δεδομένα, ένα άτομο θα αντιδράσει κατά τρόπο κοινωνικά αποδεκτό, ενώ ένα άλλο θα περάσει στην εγκληματική πράξη. Το πρώτο ελέγχει τις ορμές του, ενώ το δεύτερο υπέκυψε σ' αυτές λόγω διαφορετικής δόμησης της προσωπικότητάς τους (Πανούσης Γ., 1990).

Συμπερασματικά, μόνο μέσα από μια πολυκλαδική μελέτη των κοινωνικών δομών και των ψυχολογικών σχέσεων των μελών της κοινωνίας όπως αυτές έχουν «βιωθεί» από το συγκεκριμένο άτομο μπορεί η Εγκληματολογία, ως επιστήμη της κοινωνικής άμυνας, να προσεγγίσει το φαινόμενο «έγκλημα» αν όχι πιο αποτελεσματικά, τουλάχιστον πιο «ανθρωπιστικά», όπως άλλωστε αρμόζει σε ένα φαινόμενο με τόσο έντονη την ανθρώπινη (υπαρξιακή) διάσταση (Πανούσης Γ., 1990).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΥΣΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

2.1. ΘΕΤΙΚΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά: *η συμπεριφορά που εκτρέπεται από τους κοινά παραδεκτούς κανόνες* (Alex Thio, 2003).

Οι διάφοροι κοινωνιολόγοι την ορίζουν διαφορετικά και καθένας απ' αυτούς έχει επηρεαστεί από συγκεκριμένες φιλοσοφικές αντιλήψεις για τη φύση της παρεκκλίνουσας πραγματικότητας. Στη συνέχεια αναφερόμαστε σ' αυτά που υποστηρίζουν οι θεωρητικές προσεγγίσεις που επηρέασαν τους κοινωνιολόγους (Alex Thio, 2003).

Στην κοινωνιολογία υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί ορισμοί για την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, από τις οποίες η μία επηρεάζεται από τη θετικιστική προσέγγιση και η άλλη από την ανθρωποκεντρική (Alex Thio, 2003).

Η **θετικιστική προσέγγιση** υποστηρίζει την απόλυτη άποψη ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι ουσιαστική πραγματικότητα, την αντικειμενική άποψη ότι η παρέκκλιση μπορεί να παρατηρηθεί ως αντικείμενο και την ντετερμινιστική άποψη ότι η παρέκκλιση είναι προδιαγεγραμμένη συμπεριφορά, το αποτέλεσμα κάποιας αιτίας.

Η **ανθρωποκεντρική προσέγγιση** συνίσταται στη σχετική άποψη ότι η αποκαλούμενη παρέκκλιση είναι κυρίως ένας χαρακτηρισμός που δίδεται σε ένα συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, την υποκειμενική άποψη ότι η παρέκκλιση είναι από μόνη της μία υποκειμενική εμπειρία και την εθελοντιστική άποψη ότι η παρέκκλιση είναι μία εκούσια, εθελούσια πράξη (Alex Thio, 2003).

2.1.1. Σύνθεση των δύο απόψεων

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), μπορούμε να συνθέσουμε τις δύο παραπάνω απόψεις στο πλαίσιο μιας ευρύτερης προσέγγισης που θεωρεί την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ως μία πράξη τοποθετημένη σε κάποιο σημείο ανάμεσα στη μέγιστη και ελάχιστη τιμή που μπορεί να φτάσει η δημόσια ομοφωνία, σε σχέση με την παρεκκλίνουσα φύση μιας πράξης. Μ' αυτή την σύνθετη θεωρία, μπορούμε να χωρίσουμε την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά σε δύο μεγάλες κατηγορίες (Alex Thio, 2003).

Η πρώτη είναι η υψηλής ομοφωνίας παρέκκλιση, η οποία είναι γενικά αρκετά σοβαρή, ώστε να προκαλεί συγκριτικά μεγάλο βαθμό δημόσιας ομοφωνίας για το ότι είναι πραγματικά παρεκκλίνουσα. Αυτή η κατηγορία ταιριάζει περισσότερο στη θετικιστική έρευνα.

Η άλλη είναι η χαμηλής ομοφωνίας παρέκκλιση, η οποία είναι γενικά λιγότερο σοβαρή και γι' αυτό εισπράττει σε μικρότερο βαθμό δημόσια ομοφωνία για την παρεκκλίνουσα πραγματικότητά της. Αυτή η κατηγορία ταιριάζει περισσότερο στην ανθρωποκεντρική ανάλυση (Alex Thio, 2003).

2.1.2. Μια ολοκληρωμένη άποψη

Σύμφωνα με τον Alec Thio (2003), για να μάθουμε τι είναι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, χρειαζόμαστε εξίσου και τη θετικιστική και την ανθρωπιστική προσέγγιση (βλ. Πίνακα 2.1 – στον οποίο παρουσιάζεται μία σύντομη σύνοψη των δύο θεωριών). Ο συνδυασμός αυτών των δύο μπορεί να μας δώσει μία καλύτερη εικόνα απ' ό,τι κάθε μία μόνη της. Οι δύο προσεγγίσεις φαινομενικά ίσως βρίσκονται σε έντονη αντίθεση, οι διαφορές τους όμως μεγαλοποιούνται. Με το να δίνουμε έμφαση στη μία πλευρά, δεν αρνούμαστε απαραίτητα την πραγματικότητα της άλλης. Και οι θετικιστές και οι ανθρωποκεντριστές, με το να δίνουν έμφαση στις δικές τους θεωρίες, υποθέτουν ότι οι αντίπαλοί τους έχουν δίκιο κατά κάποιο τρόπο. Η κάθε ομάδα απλώς θεωρεί τα επιχειρήματα της άλλης λιγότερο σημαντικά από τα δικά της (Alex Thio, 2003).

Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι θετικιστές, ενώ δέχονται την άποψη των ανθρωποκεντριστών ότι η παρέκκλιση είναι ένας χαρακτηρισμός, τη λαμβάνουν ως δεδομένη, θεωρώντας την όμως λιγότερο σημαντική από τη δική τους άποψη για την παρέκκλιση ως πραγματική συμπεριφορά. Από την άλλη μεριά, ενώ οι ανθρωποκεντριστές δέχονται την άποψη των θετικιστών για την παρέκκλιση ως μία πράξη που έχει πράγματι συμβεί, θεωρούν περισσότερο χρήσιμο το να επικεντρώνουν την προσοχή τους στον ορισμό της πράξης ως παρέκκλιση από την κοινωνία (Alex Thio, 2003).

Τώρα που γνωρίζουμε τις δύο αντίθετες προσεγγίσεις, μπορούμε να βρούμε τα κοινά τους στοιχεία. Όπως λένε οι Κινέζοι, “τα πράγματα που είναι αντίθετα μεταξύ τους, επίσης αλληλοσυμπληρώνονται”. Κατ' αυτόν τον τρόπο, μπορούμε να δούμε την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και ως πραγματική πράξη και ως χαρακτηρισμό. Το ένα δεν υπάρχει χωρίς το άλλο. Εάν δεν υπάρχει πραγματική πράξη, δεν υπάρχει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Εάν δεν υπάρχει χαρακτηρισμός, δεν υπάρχει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Προκειμένου να χρησιμοποιήσουμε την ετικέτα “παρεκκλίνουσα”, η συμπεριφορά πρέπει

να συμβεί. Παρομοίως, για να καταλάβουμε αυτή τη συμπεριφορά, πρέπει να χρησιμοποιηθεί η ετικέτα "παρεκκλίνουσα" (Alex Thio, 2003).

Αλλά το γεγονός ότι συμπληρώνει η μία την άλλη δε σημαίνει ότι οι δύο αντίθετες προσεγγίσεις μπορούν να εφαρμοσθούν εξίσου σ' όλους τους τύπους της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Αντίθετα, καθεμία προσέγγιση φαίνεται περισσότερο σχετική από την άλλη με τη μελέτη κάποιων τύπων παρέκκλισης που ταιριάζουν πιο εύκολα στις θεωρίες, τα πιστεύω και τις απόψεις των κοινωνιολόγων που ενστερνίζονται τη συγκεκριμένη προσέγγιση (Alex Thio, 2003).

Πίνακας 2.1. Διαφορές των δύο θεωριών

<u>Η θετικιστική θεωρία</u>	<u>Η ανθρωποκεντρική θεωρία</u>
Απολυτότητα. Η παρέκκλιση είναι απόλυτα, ουσιαστικά πραγματική.	Σχετικότητα: Η παρέκκλιση είναι ένας χαρακτηρισμός, που ορίζεται σε δεδομένο χρόνο και τόπο.
Αντικειμενικότητα: Η παρέκκλιση είναι ένα αντικειμενικό γεγονός, που μπορεί να μελετηθεί αντικειμενικά.	Υποκειμενικότητα: Η παρέκκλιση είναι μία υποκειμενική εμπειρία, που εκτιμάται υποκειμενικά.
Ντετερμινισμός. Η παρέκκλιση είναι «προδιαγεγραμμένη» συμπεριφορά, αποτέλεσμα κάποιας αιτίας.	Εθελοντισμός. Η παρέκκλιση είναι μία εκούσια πράξη, μία έκφραση της ελεύθερης βούλησης.

(Alex Thio, 2003)

Συγκεκριμένα, η θετικιστική προσέγγιση σχετίζεται περισσότερο με τη μελέτη αυτών που η κοινωνία θεωρεί σχετικά σοβαρούς τύπους παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, όπως ο φόνος, ο βιασμός, η ένοπλη ληστεία, και τα παρόμοια (Alex Thio, 2003).

Η μελέτη αυτών των τύπων ανταποκρίνεται στις απόψεις της **θετικιστικής προσέγγισης** για τρεις λόγους (Alex Thio, 2003).

Πρώτον, αυτές οι μορφές της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, οι οποίες χαρακτηριστικά περιλαμβάνονται στις επίσημες στατιστικές που αναλύονται από τους θετικιστές, μπορούν ξεκάθαρα να ορισθούν ως πραγματικά παρεκκλίνουσες. Τέτοιες παρεκκλίνουσες πράξεις είναι ουσιαστικά περισσότερο επιβλαβείς από τη συμβατική συμπεριφορά, είναι πιθανό να προκαλούν την ευρεία δημόσια ομοφωνία σχετικά με τα παρεκκλίνοντα χαρακτηριστικά τους, και γι' αυτό μπορούν να διαχωριστούν εύκολα από τη συμβατική συμπεριφορά (Alex Thio, 2003).

Δεύτερον, τα άτομα που διαπράττουν αυτά τα σοβαρά εγκλήματα γενικά προέρχονται από τις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, σε αντίθεση με τους θετικιστές που τα μελετάνε. Αυτό σημαίνει ότι αυτά είναι εγκλήματα που οι θετικιστές -ως επιστήμονες, φιλόσοφοι, ή καθηγητές-

γενικά δε θα διέπρατταν ή δε θα μπορούσαν να θεωρήσουν τους εαυτούς τους ικανούς να τα διαπράξουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο είναι εύκολο για τους θετικιστές να μείνουν σε απόσταση απ' αυτούς τους εγκληματίες, να αναλύουν τη συμπεριφορά τους αντικειμενικά -χωρίς να συμπάσχουν ή να βλέπουν ρομαντικά τη συμπεριφορά τους (Alex Thio, 2003).

Τρίτον, από τη στιγμή που οι θετικιστές μπορούν να διαχωρίζουν τον εαυτό τους από τα άτομα που διαπράττουν αυτές τις σοβαρά παρεκκλίνουσες πράξεις, είναι φυσικό γι' αυτούς να τα μελετάνε σαν να ήταν παθητικά αντικείμενα "εκεί έξω" παρά σαν ενεργά υποκείμενα "εδώ μέσα" (σαν τους ίδιους τους θετικιστές). Είναι επίσης φυσικό για τους θετικιστές να ερευνούν αυτή την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των "παθητικών" ατόμων εστιάζοντας στις κοινωνικές αιτίες παρά στην ανθρώπινη βούληση (Alex Thio, 2003).

Από την άλλη μεριά, η **ανθρωποκεντρική προσέγγιση** είναι πιο κατάλληλη για να μελετήσουμε τα λιγότερο σοβαρά είδη της παρέκκλισης, ιδιαίτερα εκείνα που δε βλάπτουν σε μεγάλο βαθμό τους άλλους ανθρώπους. Αυτή η προσέγγιση, όπως το θέτει ένας ανθρωποκεντριστής, "ταιριάζει σ' έναν κόσμο μελαγχολίας, τοξικομανών, μουσικών της τζαζ, οδηγών ταξί, ιερόδουλων, ανθρώπων της νύχτας, περιπλανώμενων, απατεώνων και εργατών: στον κόσμο των "άνετων" (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), και πάλι τρεις λόγοι, εξηγούν το εύκολο ταίριασμα ανάμεσα στην προσέγγιση και στο αντικείμενο μελέτης.

Πρώτον, υπάρχει μία σχετική έλλειψη ομοφωνίας μέσα στην κοινωνία για το κατά πόσο οι λιγότερο σοβαρές μορφές της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς είναι πράγματι παρεκκλίνουσες. Κάποια μέλη της κοινωνίας μπορεί να τις χαρακτηρίσουν παρεκκλίνουσες, ενώ κάποια άλλα όχι. Γι' αυτό, είναι λογικό για τους ανθρωποκεντριστές να τονίζουν ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι βασικά ζήτημα χαρακτηρισμού (Alex Thio, 2003).

Δεύτερον, αυτοί που αποκαλούνται παρεκκλίνοντες θεωρούνται από την κοινωνία λιγότερο επικίνδυνοι από τους εγκληματίες που τυπικά μελετούν οι θετικιστές. Επίσης, εμπλέκονται στις λεγόμενες παρεκκλίνουσες ενέργειες που οι ίδιοι οι ανθρωποκεντριστές θα μπορούσαν να απολαμβάνουν, στις οποίες θα μπορούσαν να συμμετέχουν, ή, το λιγότερο, να αισθάνονται τον εαυτό τους ικανό να εμπλακεί σ' αυτές, σε αντίθεση με τις περισσότερο επικίνδυνες πράξεις που διαπράττουν οι «κοινοί» εγκληματίες. Γι' αυτό οι ανθρωποκεντριστές μπορούν με μεγαλύτερη ευκολία να αντιμετωπίσουν με συμπάθεια αυτά τα υποτιθέμενα παρεκκλίνοντα άτομα και να θεωρούν την υποκειμενική εμπειρία χρήσιμη για την κατανόηση της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003).

Τρίτον, από τη στιγμή που μπορούν να πλησιάσουν με συμπάθεια αυτούς τους άκακους παρεκκλίνοντες, είναι φυσικό για τους ανθρωποκεντριστές να τους θεωρούν ενεργά υποκείμενα σαν τον εαυτό τους παρά παθητικά αντικείμενα. Αυτό μπορεί να εξηγήσει την έμφαση που δίνουν στην εκούσια, εθελούσια φύση της εμπειρίας των υποθετικά παρεκκλινόντων (Alex Thio, 2003).

Η προηγούμενη συζήτηση υποδεικνύει ότι, σε τελική ανάλυση, οι τύποι της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς -ειδωμένοι μέσα από τις δύο θεωρίες- διαφέρουν στο βαθμό της δημόσιας ομοφωνίας, αναφορικά με την παρεκκλίνουσα φύση τους. Από την άλλη μεριά, μία δεδομένη παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι, σύμφωνα με τους θετικιστές, "ουσιαστική πραγματικότητα", κυρίως επειδή υπάρχει μία σχετικά μεγάλη δημόσια ομοφωνία για το ότι είναι πραγματικά παρεκκλίνουσα. Αντίθετα, μία δεδομένη παρεκκλίνουσα πράξη είναι, σύμφωνα με τους ανθρωποκεντριστές, "όχι πραγματικότητα από μόνη της, αλλά ένας χαρακτηρισμός", κυρίως επειδή υπάρχει μία σχετική έλλειψη δημόσιας ομοφωνίας που να τη θεωρεί πραγματικά παρεκκλίνουσα (Alex Thio, 2003).

Μπορούμε να συμπληρώσουμε τις δύο θεωρίες με το να ορίσουμε την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη δημόσια ομοφωνία (Alex Thio, 2003).

Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, (Alex Thio, 2003), είναι οποιαδήποτε συμπεριφορά η οποία θεωρείται παρεκκλίνουσα σύμφωνα με τη δημόσια ομοφωνία, η οποία μπορεί να κυμαίνεται από το μέγιστο βαθμό έως τον ελάχιστο (Alex Thio, 2003).

Οριζόμενη μ' αυτόν τον τρόπο, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά δεν πρέπει να θεωρείται σαν μία ξεχωριστή οντότητα, η οποία είναι καθαρά και απόλυτα διαχωρισμένη από τη συμβατική συμπεριφορά. Αντίθετα, η παρέκκλιση θα έπρεπε να θεωρείται ως μία πράξη τοποθετημένη σε κάποιο σημείο μιας κλίμακας που στο ένα της άκρο βρίσκεται η απόλυτη συμβατικότητα και στο άλλο η απόλυτη παρέκκλιση. Με δεδομένη την πλουραλιστική φύση της αμερικάνικης κοινωνίας, όπου πολλές διαφορετικές ομάδες έχουν αντικρουόμενες απόψεις για το κατά πόσο μία δεδομένη πράξη είναι παρεκκλίνουσα, οι περισσότερες από τις λεγόμενες παρεκκλίνουσες συμπεριφορές μπορεί να εμπίπτουν στις μεγάλες γκρίζες περιοχές ανάμεσα στους δύο πόλους της συνέχειας.

Ως εκ τούτου, *παρεκκλίνουσα συμπεριφορά στην πραγματικότητα σημαίνει να είναι κανείς περισσότερο ή λιγότερο, παρά απόλυτα, παρεκκλίνων*. Είναι περισσότερο ζήτημα βαθμίδας παρά είδους. Έχοντας αυτό στο μυαλό μας, μπορούμε να ταξινομήσουμε την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά σε δύο τύπους, που ο ένας είναι περισσότερο παρεκκλίνων από τον άλλο: υψηλής και χαμηλής ομοφωνίας παρέκκλιση. Η υψηλής ομοφωνίας παρέκκλιση είναι αυτή που έχει μελετηθεί συχνά από τους

θετικιστές. Η χαμηλής ομοφωνίας παρέκκλιση είναι αυτή που έχει μελετηθεί κυρίως από τους ανθρωποκεντριστές (Alex Thio, 2003).

2.2. ΘΕΤΙΚΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), σε γενικές γραμμές, μπορούμε να εκλάβουμε μία θεωρία της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ως ένα συμπαγές σώμα ιδεών που δίνει μία ερμηνεία του φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα, όμως, οι θετικιστές και οι ανθρωποκεντριστές κοινωνιολόγοι φαίνεται να διαφωνούν για το ποια πρέπει να είναι αυτή η θεωρία. Κατά την άποψη των **θετικιστών**, η θεωρία πρέπει να εξηγεί την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Σύμφωνα με τους **ανθρωποκεντριστές**, μπορεί να είναι ένας τρόπος κατανόησης ή ερμηνείας της συμπεριφοράς. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η θετικιστική εξήγηση συνήθως παρουσιάζει την αιτιολογία της παρέκκλισης, ενώ η ανθρωποκεντρική ερμηνεία τείνει να φέρει στο φως το νόημα της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003).

Παρόλα αυτά, με το να εστιάζουν την προσοχή τους στο νόημα της παρέκκλισης, οι ανθρωποκεντριστές δεν απομακρύνονται εντελώς από τα αιτιολογικά ζητήματα (Alex Thio, 2003).

Αντίθετα, μερικές φορές ασχολούνται με την αιτιολογία, αλλά ως επί το πλείστον σε σύνδεση με το νόημα της παρέκκλισης. Μ' άλλα λόγια, παρ' όλο που δεν αναζητούν τις αιτίες της πρωταρχικής παρέκκλισης, όπως κάνουν οι θετικιστές, οι ανθρωποκεντριστές μπορεί να αναζητούν τις αιτίες της κοινωνικής αντίδρασης και της δευτερογενούς παρέκκλισης. Παρά ταύτα, οι ανθρωποκεντριστές συνδέουν μία τέτοια έρευνα με το νόημα της παρέκκλισης, με το να καταδεικνύουν πώς οι άνθρωποι αποδίδουν νόημα στη συμπεριφορά των άλλων (Alex Thio, 2003).

Υπάρχει επομένως μία διαφορά ανάμεσα στις θετικιστικές θεωρίες, οι οποίες κατά μεγάλο μέρος επικεντρώνουν την προσοχή τους στις αιτίες της παρέκκλισης, και στις ανθρωποκεντρικές θεωρίες, οι οποίες ασχολούνται περισσότερο με το νόημα της παρέκκλισης. Αυτή η διαφορά, στην ουσία, αντανακλά τη διαφορά ανάμεσα στη θετικιστική και την ανθρωποκεντρική προσέγγιση (Alex Thio, 2003).

Μία απλή εξήγηση μπορεί να είναι επαρκής, για να διασαφηνίσει τη διαφορά ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο τύπους θεωρίας. Ας υποθέσουμε ότι μία ομάδα ατόμων έχει αναφερθεί ως ομοφυλόφιλοι. Οι θετικιστές θα ασχοληθούν από την αρχή με τη φύση της ομοφυλοφιλίας, επειδή θεωρούν αυτή την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ως πραγματικό γεγονός. Έτσι, η θετικιστική τους θεωρία θα στραφεί σε μία συγκεκριμένη εμπειρία της παιδικής ηλικίας ως αιτία της ομοφυλοφιλίας (π.χ. συχνή εμπλοκή σε αιμομικτικές σχέσεις). Από την άλλη μεριά, οι ανθρωποκεντριστές δε θα ασχοληθούν με τον ίδιο τρόπο με την

ομοφυλοφιλία, επειδή τη θεωρούν κυρίως ως χαρακτηρισμό. Αντίθετα, θα ερευνήσουν το νόημα της ομοφυλοφιλίας. Έτσι, λοιπόν, η ανθρωποκεντρική τους θεωρία θα εκθέσει το νόημα της ομοφυλοφιλίας γι' αυτούς που εμπλέκονται σ' αυτήν και για τους φορείς του κοινωνικού ελέγχου που αντιδρούν σ' αυτήν, όπως επίσης πώς και γιατί αυτά τα άτομα συμπεριφέρονται σε σχέση με αυτό το νόημα (Alex Thio, 2003).

Στην κοινωνιολογία σήμερα υπάρχουν έξι μεγάλες θεωρίες της παρέκκλισης. Οι τρεις απ' αυτές - η θεωρία της έντασης, η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού και η θεωρία του ελέγχου - μπορούν να ονομαστούν ως πρωταρχικώς **θετικιστικές**. Οι άλλες τρεις - η θεωρία του χαρακτηρισμού, η θεωρία της σύγκρουσης και η φαινομενολογική θεωρία - μπορούν να ταξινομηθούν ουσιαστικά ως **ανθρωποκεντρικές**.

Σ' αυτήν την ενότητα θα ασχοληθούμε με τις τρεις πρώτες και στην επόμενη ενότητα με τις υπόλοιπες (Alex Thio, 2003).

2.2.1. Η θεωρία της έντασης (Strain Theory)

Η θεωρία της έντασης αναπτύχθηκε πρώτα από τον Robert Merton. Αργότερα, ο Albert Cohen διατύπωσε τη δική του θεωρία για τη νεανική εγκληματικότητα, η οποία εμφανίζεται ως επέκταση των ιδεών του Merton. Τέλος, δύο άλλοι κοινωνιολόγοι, ο Richard Cloward και ο Lloyd Ohlin, αποπειράθηκαν να βελτιώσουν τη θεωρία του Merton. Σήμερα οι κοινωνιολόγοι συχνά αναφέρονται σ' αυτές τις θεωρίες συνολικά ως θεωρία της έντασης, επειδή αυτές υποδεικνύουν με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο ότι η εμπειρία της κοινωνικά προκληθείσης έντασης αναγκάζει τα άτομα να εμπλακούν σε παρεκκλίνουσες ενέργειες. Για τον Merton, η ένταση είναι η ανικανότητα να πραγματοποιήσει κανείς επιτυχώς ένα στόχο. Για τον Cohen, η ένταση είναι η αποτυχία να επιτύχει κανείς υψηλή κοινωνική θέση. Και για τους Cloward και Ohlin, η ένταση σχετίζεται με την έλλειψη μιας παράνομης ευκαιρίας για επιτυχία (Alex Thio, 2003).

Κριτική της Θεωρίας της Έντασης

Σύμφωνα με τον Alec Thio (2003), *πρώτον*, δεν υπάρχει αξιόπιστο στοιχείο που να στηρίζει τον ισχυρισμό της θεωρίας της έντασης ότι τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης είναι περισσότερο πιθανό από τα άτομα της ανώτερης κοινωνικής τάξης να εμπλακούν σε παρεκκλίνουσα δραστηριότητα. Είναι αλήθεια ότι οι επίσημες στατιστικές πάνω στο έγκλημα και στην εγκληματικότητα, στις οποίες βασίζεται η θεωρία της έντασης, υποστηρίζουν αυτή τη θεωρία. Αλλά οι επίσημες στατιστικές είναι κατά μεγάλο βαθμό αναξιόπιστες και άκυρες. Αναξιόπιστες είναι, επειδή οι εφαρμοστές του νόμου είναι πιο πιθανό να συλλάβουν εγκληματίες των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Άκυρες είναι, διότι δεν

αντικατοπτρίζουν την συνολική εικόνα της παρέκκλισης - αντίθετα μετρούν ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνόλου της, κυρίως τους σχετικά σοβαρούς τύπους. Εάν τροποποιήσουμε τη θεωρία της έντασης και πούμε ότι τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης είναι περισσότερο πιθανό να διαπράξουν αυτούς που η κοινωνία θεωρεί σοβαρούς τύπους της παρέκκλισης, τότε η θεωρία έχει επαρκή στήριξη με εμπειρικά δεδομένα και από τις επίσημες και από τις ανεπίσημες αναφορές πάνω στην εγκληματικότητα και τα ποινικά αδικήματα (Alex Thio, 2003).

Δεύτερον, δεν υπάρχουν στοιχεία που να υποστηρίζουν την υπόθεση της θεωρίας της έντασης ότι τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης τείνουν να έχουν το ίδιο επίπεδο φιλοδοξιών για επιτυχία με τα άτομα της ανώτερης και μέσης κοινωνικής τάξης. Αντίθετα, και οι θεωρητικές αναλύσεις και τα εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης έχουν ένα σημαντικά κατώτερο επίπεδο φιλοδοξιών για επιτυχία. Είναι αλήθεια, όπως οι θεωρητικοί της έντασης ισχυρίζονται, ότι η αμερικανική κοινωνία ενθαρρύνει τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης να έχουν υψηλούς στόχους για επιτυχία. Αλλά δεν είναι απαραίτητα αλήθεια, όπως οι ίδιοι θεωρητικοί υποθέτουν, ότι τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης θα ασπαστούν στην πραγματικότητα τους υψηλούς στόχους επιτυχίας. Ο Merton και οι άλλοι θεωρητικοί της έντασης εμφανίζονται να αγνοούν το γεγονός ότι, ενώ η προφανής, έντονη λειτουργία της αμερικανικής ιδεολογίας της επιτυχίας είναι να κάνει όλες τις κοινωνικές τάξεις να έχουν υψηλές φιλοδοξίες, εντούτοις τις επιβραδύνει και τις εξασθενίζει. Έτσι, το πραγματικό αποτέλεσμα είναι ότι η ανώτερη κοινωνική τάξη έχει υψηλότερες φιλοδοξίες απ' ό,τι η κατώτερη κοινωνική τάξη (Alex Thio, 2003).

Τρίτον, σχετικά με την προηγούμενη κριτική υπάρχουν αμφιβολίες για την υπόθεση του Merton για την ομοφωνία όσον αφορά τις αξίες. Πολλοί κοινωνιολόγοι αμφισβητούν την υπόθεση του Merton ότι το ίδιο σύνολο κοινωνικών στόχων (π.χ. στόχοι επιτυχίας) κυβερνά ποικίλες ομάδες ατόμων στην κοινωνία. Υποστηρίζουν ότι αυτή η υπόθεση δεν εκτιμά σωστά την πλουραλιστική και αντικρουόμενη φύση της αμερικανικής κοινωνίας. Η αναγνώριση αυτού του πλουραλισμού αξιών μπορεί να αποκαλύψει τον περιορισμό της θεωρίας της έντασης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, πολλές ομάδες μειονοτήτων στην κοινωνία μας έχουν τις δικές τους πολιτισμικές αξίες και μπορούν έτσι να εμπλακούν σε παρεκκλίνουσες πράξεις, χωρίς να έχουν επηρεαστεί από τον πολιτισμικό στόχο της επιτυχίας (Alex Thio, 2003). Οι παρεκκλίνουσες ενέργειές τους μπορεί να περιλαμβάνουν:

Παραβάσεις των νόμων ψαρέματος και παιχνιδιών από τους Ινδιάνους. Γάμος του κοινού δικαίου, επιβεβλημένος βιασμός και κρυφή οπλοφορία από τους Μεξικανούς μετανάστες. Γάμος του κοινού δικαίου, "totin" (μικρή κλοπή) και επίθεση από τους μαύρους μετανάστες. Τζόγος και χρήση οπίου από τους Κινέζους. Ανεπίσημη πολυγνία, τζόγος και επιβεβλημένος βιασμός (υποθέσεις

"σεξ δεκαεξάχρονων") ανάμεσα στους Χαβανέζους. Μεθύσι ανάμεσα σε γέρους Γιαπωνέζους στη Χαβάη. Και κοκορομαχίες ανάμεσα στους Φιλιππινέζους.

Τέταρτον, έχει ασκηθεί κριτική στη θεωρία της έντασης, διότι δίνει μια υπερβολική εικόνα των εγκληματιών της κατώτερης κοινωνικής τάξης ως αξιολύπητων παιδιών που οδηγήθηκαν σε δυσάρεστες παρεκκλίνουσες ενέργειες λόγω της έλλειψης ευκαιριών για επιτυχία. Αυτό, όπως υποστηρίζει ο Gwynn Nettler, υποτιμά το γεγονός "ότι ο τρόπος ζωής της κατώτερης κοινωνικής τάξης μπορεί να έχει μία λογική και έναν ορισμό για το "πώς τα πράγματα πρέπει να είναι" που έχουν το δικό τους κύρος". Ο Nettler υποστηρίζει ότι οι εγκληματίες μπορεί να μην ενδιαφέρονται καθόλου για την επίτευξη της επιτυχίας. Και καταλήγει:

Η θεωρία της έντασης είναι τυφλή όσον αφορά στο πόσο διασκεδαστικό μπορεί να είναι το να είναι κανείς εγκληματίας - διασκέδαση που περιλαμβάνει τις κοπάνες από το σχολείο, τα ναρκωτικά, το κυνηγητό από την αστυνομία, το να μένεις έξω όλες τις ώρες, το να πηγαίνεις όπου θέλεις και να κάνεις ό,τι θέλεις, χωρίς την επίβλεψη ενηλίκων (Alex Thio, 2003).

Ο Thomas Bernard, όμως, δε βρίσκει τίποτα λάθος στην αποτυχία της θεωρίας της έντασης ν' αντιμετωπίσει αυτές τις "άγριες" αλλά μικρές εγκληματικές ενέργειες (Alex Thio, 2003).

Επαινεί τη θεωρία, διότι εξηγεί "τη συμπεριφορά μιας μικρής ομάδας εγκληματιών νεαρής ηλικίας, κυρίως αστών, αρσενικών εγκληματιών που ανήκουν σε συμμορίες", και η οποία στηρίζεται από πολλές εμπειρικές μελέτες (Alex Thio, 2003).

Πέμπτον, παρ' όλα τα μειονεκτήματα που μπορεί να έχει, η θεωρία της έντασης έχει σημαντική αντισταθμιστική αξία και θεωρείται από πολλούς κοινωνιολόγους ως ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Η θεωρία της έντασης συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνιολογική ιδέα ότι η κοινωνία, και όχι το άτομο, είναι αυτή που προκαλεί την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Πριν η θεωρία της έντασης πρωτοδημοσιευθεί το 1938, πολλοί κοινωνιολόγοι έψαχναν τις αιτίες του εγκλήματος και της εγκληματικότητας μέσα στο άτομο, παρά έξω απ' αυτό. Το γεγονός ότι σήμερα πολλοί κοινωνιολόγοι παίρνουν ως δεδομένο ότι η παρέκκλιση προκαλείται από την κοινωνία είναι ένα κληροδότημα της συνεισφοράς της θεωρίας της έντασης (Alex Thio, 2003).

Επίσης, η θεωρία της έντασης δείχνει να έχει μία έγκυρη πρόταση: η αντίφαση ανάμεσα στις φιλοδοξίες και στις ευκαιρίες για την πραγματοποίησή τους οδηγεί στην παρέκκλιση. Αυτή η πρόταση είναι έγκυρη στο βαθμό που δεν κάνουμε αυτό που έχει κάνει ο Merton - τη χρησιμοποίησε, για να κάνει την άστοχη γενίκευση ότι η κατώτερη κοινωνική τάξη εν γένει οδηγείται περισσότερο στην παρέκκλιση απ' ό,τι οι άλλες τάξεις. Αντίθετα, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτήν την πρόταση, για να θεωρήσουμε ότι ο καθένας, άσχετα από την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει, μπορεί να οδηγηθεί στην παρέκκλιση, εάν αυτός ή αυτή έχει βιώσει ένα σημαντικό χάσμα ανάμεσα στις φιλοδοξίες και

στις ευκαιρίες. Πραγματικά, η έρευνα έχει δείξει ότι, ανεξάρτητα από το πού μπορεί να εμφανιστεί το χάσμα φιλοδοξίας-ευκαιρίας, τείνει να παράγει την παρέκκλιση. Αυτό έχει συμβεί, για παράδειγμα, σε διαφορετικές περιοχές, όπως σε μία επιστημονική ερευνητική ομάδα, στον επαγγελματικό τομέα, σε μία ορθόδοξη εβραϊκή κοινότητα και σε μία στρατιωτική φυλακή, όπως επίσης στο στρατό, στην κυβερνητική γραφειοκρατία και σ' έναν επιχειρηματικό όμιλο (Alex Thio, 2003).

2.2.2. Η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού (Differential Association Theory)

Αυτή η θεωρία είναι το πνευματικό παιδί του Edwin Sutherland. Αλλά αρκετοί κοινωνιολόγοι έχουν προσπαθήσει να τη βελτιώσουν (Alex Thio, 2003).

Κριτική της Θεωρίας του Διαφορικού Συγχρωτισμού

Σύμφωνα με τον Alex Thio, (2003), πρώτον, η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού είναι εφαρμοσμένη κυρίως στους εγκληματίες που διαπράττουν εγκλήματα ή αδικήματα σε ομάδες. Αφορά λιγότερο σε εκείνους που διαπράττουν εγκλήματα μόνοι τους όπως "οι καταπατητές γης, οι γαιοκτήμονες, οι παραβάτες των τραστ, οι πλαστογράφοι επιταγών και οι εγκληματίες του λευκού περιλαιμίου (Alex Thio, 2003).

Δεύτερον, είναι δύσκολο να καθορίσει κανείς τι ακριβώς είναι ο διαφορικός συγχρωτισμός ή "η υπέρβαση των εγκληματικών προτύπων έναντι των μη εγκληματικών" στις συνθήκες της πραγματικής ζωής. Πολλοί ερευνητές έχουν διαπιστώσει ότι οι άνθρωποι συχνά δεν μπορούν να αναγνωρίσουν τα πρόσωπα από τα οποία έχουν μάθει τα πρότυπα της εγκληματικής και της μη εγκληματικής συμπεριφοράς, πόσο μάλλον να προσδιορίσουν πότε ένα πρότυπο συμπεριφοράς υπάρχει πιο συχνά στη ζωή τους από ένα άλλο (Alex Thio, 2003).

Η δυσκολία του να βρεθεί ένας εμπειρικός δείκτης του διαφορικού συγχρωτισμού είναι, από επιστημονική άποψη, εξαιρετικά επιζήμια για τη θεωρία. Και αυτό γιατί η θεωρία μπορεί να γίνει μία άχρηστη διατύπωση ενός κυκλικού συλλογισμού. Από τη στιγμή που είναι βολικό να αναγνωρίσουμε την ατομική εγκληματικότητα ως εμπειρικό δείκτη της "υπέρβασης των εγκληματικών προτύπων έναντι των μη εγκληματικών", τότε είναι ταυτολογία (πλεονασμός) να πούμε ότι "η υπέρβαση των εγκληματικών προτύπων έναντι των μη εγκληματικών" προκαλεί την ατομική εγκληματικότητα. Αυτό μας οδηγεί στο να πούμε ότι "η ατομική εγκληματικότητα προκαλεί την ατομική εγκληματικότητα". Αλλά ο Gressey διαφωνεί. Υποστηρίζει ότι «αυτές οι επιζήμιες κριτικές της θεωρίας του διαφορικού συγχρωτισμού ως ακριβούς προσδιορισμού του μηχανισμού που καθιστά τα άτομα εγκληματίες, δεν επηρεάζουν την αξία της θεωρίας ως μιας γενικής αρχής, η οποία οργανώνει και κάνει

κατανοητά τα δεδομένα των ποσοστών εγκλήματος. Μία θεωρία που κρίνει την κατανομή του εγκλήματος, της εγκληματικότητας, ή κάθε άλλου φαινομένου, μπορεί να είναι έγκυρη, ακόμη και αν μία πιθανή συντεταγμένη της θεωρίας αυτής, που διευκρινίζει τη διαδικασία μέσω από την οποία προκύπτει η παρέκκλιση στις ατομικές υποθέσεις, είναι λανθασμένη και αστήρικτη». Ο Gressey προφανώς πιστεύει ότι εάν η θεωρία δεν μπορεί να εξηγήσει επιτυχώς την ατομική εγκληματικότητα, μπορεί τουλάχιστον να κρίνει την ομαδική εγκληματικότητα. Μπορεί; Αυτό μας οδηγεί στο επόμενο σημείο (Alex Thio, 2003).

Τρίτον, είναι επίσης εμφανής η δυσκολία της θεωρίας να υπολογίσει επιστημονικά την ομαδική εγκληματικότητα. Ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να εξηγήσει την ομαδική εγκληματικότητα είναι επίσης ταυτολογικός. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ο Sutherland λέει: «*Η επίσημη κατάθεση της θεωρίας υποδηλώνει, για παράδειγμα, ότι ένα υψηλό ποσοστό εγκλημάτων στις αστικές περιοχές μπορεί να θεωρηθεί ως το τελικό παράγωγο της εγκληματικής παράδοσης σ' αυτές τις περιοχές*». Σημειώνουμε ότι η εγκληματική παράδοση υποτίθεται ότι μπορεί να εξηγήσει το υψηλό ποσοστό εγκληματικότητας, ή ότι η πρώτη είναι η αιτία και το δεύτερο το αποτέλεσμα. Είναι δύσκολο να παρατηρήσει κανείς την εγκληματική παράδοση. Αλλά είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς το υψηλό ποσοστό εγκλήματος. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτό το υψηλό ποσοστό εγκλήματος ως τον παρατηρούμενο δείκτη της εγκληματικής παράδοσης. Ως εκ τούτου, θα ήταν μία άσκηση κυκλικού συλλογισμού, εάν ισχυριζόμασταν ότι η εγκληματική παράδοση είναι η αιτία ενός υψηλού ποσοστού εγκλήματος (Alex Thio, 2003).

Τέταρτον, αν και είναι δύσκολο (όπως το δεύτερο σημείο υποστηρίζει) να καθορίσουμε το ακριβές, εμπειρικό περιεχόμενο του διαφορικού συγχρωτισμού, πολλοί κοινωνιολόγοι έχουν ισχυριστεί ότι τα δεδομένα των ερευνών τους φαίνεται να υποστηρίζουν τη θεωρία του Sutherland. Όμως, αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει. Στην πραγματικότητα, αυτοί οι κοινωνιολόγοι δεν έχουν βρει καμία εμπειρική στήριξη για τη θεωρία του Sutherland, αλλά μόνο για τις δικές τους ερμηνείες της θεωρίας. Όπως ο James Short, ο οποίος έχει κάνει αρκετές έρευνες στην προσπάθειά του να δοκιμάσει τη θεωρία, καταλήγει: «*Η αρχή του διαφορικού συγχρωτισμού μπορεί να στηριχθεί, εάν οι ελευθερίες που χρειάζονται στην πορεία της λειτουργοποίησης [μετάφραση σε εμπειρικούς ή δοκιμασμένους όρους] είναι δεδομένες*». Όλο και πιο συχνά, οι ερευνητές έχουν μεταφράσει την αρχή του διαφορικού συγχρωτισμού σε μια πιο διανοουμενίστικη εκδοχή της εκλαϊκευμένης θεωρίας "οι κακές παρέες", η οποία λέει, στην ουσία, ότι ένα άτομο που συναναστρέφεται κακές παρέες είναι περισσότερο πιθανόν να γίνει κακό απ' ό,τι ένα άλλο που δε συναναστρέφεται τέτοιου είδους παρέες. (Ο Sutherland θα θεωρούσε κάτι τέτοιο ως παρερμηνεία της θεωρίας του, όπως ξεκαθαρίζει

η έμφασή του στα εγκληματικά πρότυπα και στους ορισμούς.) Ένας απ' αυτούς τους ερευνητές, για παράδειγμα, δίνει την παρακάτω συμπερασματική σκέψη για την έρευνά του: *"Στην ουσία αυτής της έρευνας, γίνεται αντιληπτό ότι οι έφηβοι που σχετίζονται εκτεταμένα με εγκληματίες φίλους παρουσιάζουν μεγαλύτερη εγκληματική συμπεριφορά από εκείνους των οποίων η επαφή με εγκληματίες είναι μικρότερης κλίμακας"*. Με οποιαδήποτε αναλογία, όλ' αυτά δείχνουν ότι η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού του Sutherland έχει εμπνεύσει αρκετές έρευνες, οι οποίες μπορούν να κάνουν τη θεωρία πιο εμπειρικά δοκιμασμένη και κατ' αυτόν τον τρόπο μία καλύτερη επιστημονική θεωρία (Alex Thio, 2003).

Πέμπτον, η θεωρία της διαφορικής συνταύτισης του Glaser φαίνεται ότι έχει στηριχτεί από κάποια εμπειρικά δεδομένα. Ο Victor Matthews, για παράδειγμα, ανακάλυψε ότι γυμνασιόπαιδα που ταυτίζονται με φίλους εγκληματίες είναι πιθανόν να γίνουν εγκληματίες τα ίδια. Αλλά δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία που να δείχνουν ότι η συνταύτιση με εγκληματίες φίλους προκαλεί την εγκληματικότητα ή συμβαίνει, πριν ένα άτομο γίνει εγκληματίας. Είναι αρκετά πιθανόν ότι οι νέοι μπορεί να ταυτιστούν με εγκληματίες φίλους μόνο μετά και όχι πριν γίνουν εγκληματίες οι ίδιοι (Alex Thio, 2003).

Έκτον, η θεωρία της διαφορικής ενίσχυσης των Burgess και Akers, δεν μπορεί να εξηγήσει από μόνη της γιατί ένα άτομο αρχικά διαπράττει μια παρεκκλίνουσα και όχι μια συμβατική πράξη. Η θεωρία δεν μπορεί να μας πει εξαρχής ποια ερεθίσματα ενίσχυσης θα προκαλέσουν πιθανόν τις αρχικές πράξεις της παρέκκλισης. Ας υποθέσουμε ότι υπάρχει ένας αριθμός διαφορετικών προσδοκώμενων ανταμοιβών που προκύπτουν από το να είσαι ιερόδουλος, όπως μεγάλα κέρδη, σεξουαλική ικανοποίηση, ευκολότερη ζωή και ελευθερία από προσβλητικούς γονείς. Η θεωρία της διαφορικής ενίσχυσης δεν μπορεί να προβλέψει ποια απ' αυτές τις ανταμοιβές είναι πιθανό να οδηγήσει κάποιες γυναίκες στην πορνεία. Αυτό μπορεί να γίνει γνωστό μόνο μέσω κάποιων άλλων θεωριών ή κάποιων υπαρχουσών μελετών για την πορνεία. Όπως ο Akers παραδέχεται, το περιεχόμενο της διαφορικής ενίσχυσης μπορεί μόνο να *«αναγνωριστεί στη βάση των διαθέσιμων ερευνητικών αποτελεσμάτων και των λογικών συμπερασμάτων που βγαίνουν απ' αυτά»*. Εάν πρέπει να βασιστούμε σ' αυτά τα ερευνητικά αποτελέσματα, παρά στη θεωρία της διαφορικής ενίσχυσης, για να προβλέψουμε ποιες ανταμοιβές θεωρούν ότι θα εισπράξουν κάποια άτομα, ώστε να προβούν σε συγκεκριμένες παρεκκλίνουσες ενέργειες, τότε γιατί χρειαζόμαστε τη θεωρία; Είναι εμφανώς άχρηστη και μη απαραίτητη ως πηγή γνώσης. Μπορεί, στην καλύτερη περίπτωση, να είναι μόνο μια ταυτολογική θεωρία, που επιτρέπει σε κάποιον να ισχυριστεί ότι, σύμφωνα με τη θεωρία, οι προσδοκώμενες ανταμοιβές, οι οποίες έχει διαπιστωθεί ότι προκαλούν την

παρέκκλιση στα πλαίσια της έρευνας κάποιου άλλου, είναι η αιτία της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003).

Παρ' όλ' αυτά, από τη στιγμή που έχουμε επιτύχει τη γνώση από άλλες θεωρίες και μελέτες για το τι οδηγεί ένα άτομο στο να διαπράξει μία παρεκκλίνουσα πράξη, η διαφορική ενίσχυση μπορεί να φανεί χρήσιμη, για να εξηγήσουμε γιατί αυτό το άτομο συνεχίζει να διαπράττει τη συγκεκριμένη παρεκκλίνουσα ενέργεια. Σύμφωνα με τη θεωρία της διαφορικής ενίσχυσης, το άτομο συνεχίζει να διαπράττει μια παρεκκλίνουσα ενέργεια, επειδή στο παρελθόν έχει ανταμειφθεί για τη συγκεκριμένη πράξη, ενώ ένα άλλο άτομο δεν επαναλαμβάνει την παρεκκλίνουσα πράξη, επειδή έχει τιμωρηθεί γι' αυτήν. Αυτή η εκδοχή έχει πραγματικά προκύψει από πολλές μελέτες. Σε μια μελέτη, για παράδειγμα, διαπιστώθηκε ότι το κάπνισμα στους εφήβους αυξάνει, όταν ανταμείβεται, παρά όταν τιμωρείται. Όμως, φαίνεται ταυτολογικό να πούμε ότι κάποιοι έφηβοι καπνίζουν, επειδή ανταμείβονται γι' αυτό. Το πρόβλημα είναι ότι το γεγονός ότι καπνίζουν (η υποτιθέμενη συνέπεια της ενίσχυσης) θεωρείται ως ενδεικτικό της υπόθεσης ότι αντλούν από το κάπνισμα ικανοποίηση και ανταμείβονται γι' αυτό (η υποτιθέμενη αιτία του καπνίσματος). Αυτό συνεπάγεται στο να πούμε ότι η αιτία και η συνέπεια είναι το ίδιο πράγμα - το κάπνισμα. Επομένως, είναι ταυτολογικό να υποθέτουμε ότι το κάπνισμα προκαλεί το κάπνισμα (Alex Thio, 2003).

2.2.3. Θεωρία του ελέγχου (Control Theory)

Η θεωρία του ελέγχου διαφέρει σε δύο σημεία τουλάχιστον από τις άλλες σημαντικές θεωρίες που αναλύθηκαν παραπάνω. *Πρώτον*, και οι θεωρητικοί της έντασης και οι θεωρητικοί του διαφορικού συγχρωτισμού προσεγγίζουν το πρόβλημα της εξήγησης της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς θέτοντας το ερώτημα: Τι προκαλεί την παρέκκλιση; Αλλά οι θεωρητικοί του ελέγχου προσεγγίζουν το πρόβλημα με έναν έμμεσο τρόπο: Αναρωτιούνται τι είναι αυτό που προκαλεί τη συμμόρφωση; Συμπεραίνουν ότι εάν ανακαλύψουν αυτό που προκαλεί τη συμμόρφωση θα ανακαλύψουν αυτομάτως και την αιτία της παρέκκλισης. Η απάντηση στο τελευταίο ερώτημα είναι απλή: η απουσία αυτού που προκαλεί τη συμβατικότητα. *Δεύτερον*, οι θεωρητικοί και της έντασης και του διαφορικού συγχρωτισμού απορρίπτουν τη Φρουδική θεωρία ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά εκ φύσεως ή από μόνη της μπορεί να εμφανιστεί ξαφνικά εξαιτίας των εγγενών κτηνωδών ορμών μας. Αντίθετα, θεωρούν ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά προκαλείται από κάποιους κοινωνικούς παράγοντες και, κυρίως, από μία ανομική κοινωνική κατάσταση και ένα διαφορικό συγχρωτισμό. Αλλά οι θεωρητικοί του ελέγχου δείχνουν να δέχονται τη Φρουδική ιδέα σε κάποιο βαθμό. Έτσι, υποστηρίζουν ότι οι άνθρωποι δεν χρειάζεται να

εξαναγκαστούν από κάποιους κοινωνικούς παράγοντες για να διαπράξουν παρεκκλίνουσες πράξεις, διότι κλίνουν από τη φύση τους προς τη διάπραξη παρεκκλινουσών ενεργειών, εκτός εάν ελέγχονται καταλλήλως.

Γενικά, στα μάτια των θεωρητικών του ελέγχου, αυτό που προκαλεί τη συμμόρφωση είναι ο κοινωνικός έλεγχος πάνω στα άτομα και γι' αυτό η απουσία κοινωνικού ελέγχου προκαλεί την παρέκκλιση. Όσον αφορά στη συγκεκριμένη φύση του κοινωνικού ελέγχου, διάφοροι θεωρητικοί του ελέγχου δίνουν τη δική τους ερμηνεία. Έτσι, υπάρχουν πολλές διαφορετικές εκδοχές της θεωρίας του ελέγχου. Θα επικεντρώσουμε όμως την προσοχή μας μόνο στις τρεις σημαντικότερες απ' αυτές (Alex Thio, 2003).

Κριτική της Θεωρίας του Ελέγχου

Σύμφωνα με τον Alex Thio, (2003), η θεωρία του ελέγχου στο σύνολό της στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό σε εμπειρικά δεδομένα. Αυτό αληθεύει ειδικά στην περίπτωση του Hirschi. Αλλά κατ' ουσίαν όλη αυτή η στήριξη από δεδομένα αφορά μόνο την εγκληματική συμπεριφορά των εφήβων. Η θεωρία του Hirschi είναι χρήσιμη για την εξήγηση της νεανικής εγκληματικότητας, αλλά λιγότερο εφαρμόσιμη στα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου, τα οποία τυπικά διαπράττονται από φιλόδοξους, σεβαστούς ενήλικες που δε στερούνται κοινωνικών δεσμών. Ένας λόγος-κλειδί είναι ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στον κόσμο που ζουν οι νέοι και σ' αυτόν που ζουν οι ενήλικοι. Στον κόσμο των νέων, η συμβατικότητα και η παρέκκλιση, το καλό και το κακό, είναι συχνά σαφώς διαχωρισμένα και αντίθετα το ένα με το άλλο. Ο ενστερνισμός της συμβατικότητας είναι, γι' αυτόν το λόγο, κατηγορηματικά η παρεμπόδιση της παρέκκλισης. Αλλά στον περισσότερο πολύπλοκο κόσμο των ενηλίκων, όταν οι άνθρωποι μαθαίνουν μία συμβατική συμπεριφορά, μαθαίνουν συγχρόνως και να πραγματοποιούν μία παρεκκλίνουσα πράξη. Εάν μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται μία τράπεζα, αποκτούν επίσης την ικανότητα και την ευκαιρία να σφετεριστούν χρήματα απ' αυτήν. Εάν γίνουν κυβερνητικοί δημόσιοι υπάλληλοι, αποκτούν επίσης την ικανότητα και την ευκαιρία να δέχονται δωροδοκίες. Έτσι, αντίθετα από την υπόθεση της θεωρίας του κοινωνικού δεσμού, η απόκτηση της συμβατικότητας με τη βοήθεια του κοινωνικού δεσμού δε σημαίνει απαραίτητα και την απόρριψη της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003).

Στην πραγματικότητα, οι περισσότερες θεωρίες του ελέγχου έχουν μία παρόμοια μονομερή εικόνα του κοινωνικού ελέγχου, θεωρώντας ότι παρεμποδίζει την παρέκκλιση μόνο. Αποτυγχάνουν να δουν τον έλεγχο ως μία πιθανή αιτία της παρέκκλισης. Η μεγάλη φιλοδοξία σε συνδυασμό με τις έξοχες κοινωνικές και πνευματικές ικανότητες που έχουν αναπτυχθεί εξαιτίας του κοινωνικού δεσμού μπορούν να παρεμποδίσουν τη νεανική εγκληματικότητα, όπως υποστηρίζει η θεωρία του Hirschi. Αλλά η ίδια

φιλοδοξία μπορεί να προκαλέσει οικονομικά και πολιτικά εγκλήματα. Παρόμοια, σε αντίθεση με τη θεωρία του Braithwaite, η επανεντακτική ντροπή μπορεί να προκαλέσει την παρέκκλιση, όπως να κάνει τους δικαστές να προϋποθέτουν ότι ο κατηγορούμενος είναι ένοχος, παραβιάζοντας το δικαίωμα του κατηγορούμενου να θεωρείται αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου. Επίσης, αντίθετα με το δόγμα της πρόληψης του εγκλήματος, η προσπάθεια των εφαρμοστών του νόμου να εμποδίσουν το έγκλημα μπορεί να πυροδοτήσει παράνομες ενέργειες. Μερικές από τις ενέργειες των οργάνων του νόμου που μπορούν να προκαλέσουν εγκληματικές πράξεις είναι ακούσιες, όπως, για παράδειγμα, στη γνωστή περίπτωση που ένας αστυνομικός αναλαμβάνει δράση εναντίον του υπόπτου και παράλληλα τον οδηγεί να διαπράξει εγκληματικές ενέργειες, όπως αντίσταση κατά της σύλληψης και επίθεση εναντίον αστυνομικού. Άλλες εγκληματογενείς πράξεις από τη μεριά των δικωτών του εγκλήματος είναι εκούσιες. Αυτές περιλαμβάνουν τις περιπτώσεις στις οποίες τα όργανα του νόμου παριστάνουν τους εμπόρους ναρκωτικών ή τους αγοραστές, τους τουρίστες που ψάχνουν για πόρνες, τις πόρνες που "ψαρεύουν" πελάτες, τους κλεπταποδόχους που ενδιαφέρονται να αγοράσουν κλεμμένα αντικείμενα, τους εκτελεστές που αναλαμβάνουν κάποιο συμβόλαιο, τους επιχειρηματίες που διαχειρίζονται πορνογραφικά βιβλιοπωλεία και τους επιχειρηματικούς διευθυντές που προσπαθούν να δωροδοκήσουν τα μέλη του Κογκρέσου με αντάλλαγμα κάποιες χάρες. Καθεμία απ' αυτές τις πράξεις, αν και σχεδιάστηκαν για να εμποδίσουν το έγκλημα, περιλαμβάνουν τις προσπάθειες των εφαρμοστών του νόμου να ενθαρρύνουν κάποια συγκεκριμένα άτομα να διαπράξουν έγκλημα (Alex Thio, 2003).

Συμπερασματικά και οι τρεις θετικιστικές θεωρίες της παρέκκλισης έχουν κοινό σημείο ότι επικεντρώνονται στις αιτίες της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003).

Η *θεωρία της έντασης* εξηγεί την πρόκληση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ως εξής: *Η θεωρία υποστηρίζει ότι τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης είναι περισσότερο πιθανό να εμπλακούν σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες, διότι η κοινωνία τα ενθαρρύνει να έχουν υψηλούς στόχους για επιτυχία, ενώ την ίδια στιγμή δεν τα εφοδιάζει με τα μέσα για να, τους επιτύχουν.* Ο Cohen επεκτείνει αυτή τη θεωρία, προτείνοντας ότι, όταν οι φιλοδοξίες τους για κοινωνική θέση διαψεύδονται στο κοινωνικό περιβάλλον της μέσης κοινωνικής τάξης, τα αγόρια της κατώτερης κοινωνικής τάξης τείνουν να ιδρύουν μία εγκληματική υποκουλτούρα. Οι Cloward και Ohlin αναπτύσσουν τη θεωρία με το να προτείνουν ότι εάν οι πιθανοί νεαροί εγκληματίες της κατώτερης κοινωνικής τάξης θα γίνουν στην πραγματικότητα εγκληματίες εξαρτάται από το *εάν έχουν πρόσβαση στην παράνομη ευκαιρία.*

Πώς έχει εκτιμηθεί η θεωρία της έντασης; Της έχει ασκηθεί κριτική, διότι δεν έχει εμπειρική στήριξη, αγνοεί την αξία του πλουραλισμού και περιφρονεί τη διασκεδαστική πλευρά της εγκληματικότητας. Αλλά η θεωρία έχει εγκωμιαστεί, γιατί αντικατέστησε την ψυχολογική με την κοινωνική προσέγγιση της παρέκκλισης και προσέφερε μία έγκυρη πρόταση που αφορά στο χάσμα μεταξύ της φιλοδοξίας και της ευκαιρίας (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τη θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού του Sutherland, γιατί κάποια άτομα γίνονται εγκληματίες: Η θεωρία του Sutherland θεωρεί ότι οι άνθρωποι πιθανότατα θα γίνουν εγκληματίες, εάν σχετίζονται περισσότερο με εγκληματίες, παρά με μη εγκληματίες, και με εγκληματικές, παρά με μη εγκληματικές, ιδέες. Ο Glaser αναπτύσσει τη θεωρία αυτή με το να προτείνει ότι ο καθοριστικός παράγοντας που μετατρέπει το διαφορικό συγχρωτισμό σε εγκληματική δράση είναι η διαφορική συνταύτιση, ενώ οι Burgess και Akers ονομάζουν τον καθοριστικό αυτόν παράγοντα διαφορική ενίσχυση. Έχουν η θεωρία αυτή και οι εκτεταμένες εκδοχές της κάποια προσφορά; Η θεωρία του Sutherland έχει γίνει αντικείμενο κριτικής, διότι απέτυχε να εξηγήσει τη συμπεριφορά των μοναχικών εγκληματιών και για το ότι προσέφερε μία εμπειρικά αόριστη αντίληψη και μία ταυτολογική εξήγηση. Αλλά η θεωρία ενέπνευσε ταυτόχρονα και εμπειρικές έρευνες (Alex Thio, 2003).

Όσον αφορά τη θεωρία του Glaser, έγινε αποδέκτης κάποιας, αν και όχι συμπερασματικής, εμπειρικής στήριξης. Και η θεωρία των Burgess και Akers έγινε αποδέκτης αρκετής στήριξης από ερευνητικά στοιχεία, αλλά η αντίληψη-κλειδί της διαφορικής ενίσχυσης δεν μπορεί να εξηγήσει τις αρχικές πράξεις της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003).

Η θεωρία του ελέγχου εξηγεί την παρέκκλιση ως εξής: Σύμφωνα με τη θεωρία, αυτό που προκαλεί τη συμβατικότητα είναι ο έλεγχος και γι' αυτό η απουσία του προκαλεί την παρέκκλιση. Ο Hirschi αναφέρεται σ' αυτόν τον αιτιολογικό παράγοντα με την ονομασία δεσμός με την κοινωνία. Ο Braithwaite τον ονομάζει επανεντακτική ντροπή και οι υποστηρικτές του δόγματος της πρόληψης του εγκλήματος τον ονομάζουν νόμιμη τιμωρία. Οι απόψεις των θεωρητικών του ελέγχου στηρίζονται από τα εμπειρικά δεδομένα. Αλλά η θεωρία του Hirschi, η οποία έχει τη μεγαλύτερη υποστήριξή τους, μπορεί να εξηγήσει τη νεανική εγκληματικότητα αλλά όχι και την εγκληματικότητα του λευκού περιλαιμίου. Διάφοροι θεωρητικοί του ελέγχου παρουσιάζουν επίσης μία μονομερή άποψη του ελέγχου, επικεντρώνοντας την προσοχή τους στον έλεγχο ως κάτι που εμποδίζει την παρέκκλιση αλλά όχι ως κάτι που την προκαλεί (Alex Thio, 2003).

2.3. ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Οι περισσότερες από τις ανθρωποκεντρικές θεωρίες της παρέκκλισης, οι οποίες αναπτύχθηκαν από την αρχή της δεκαετίας του '60, διαφέρουν από τις αντίστοιχες θετικιστικές θεωρίες που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Οι ανθρωποκεντρικές θεωρίες είναι βασικά μη αιτιολογικές. Δεν επικεντρώνονται στις αιτίες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, όπως κάνουν οι θετικιστικές (Alex Thio, 2003).

Αντίθετα, *επικεντρώνουν την προσοχή τους στο νόημα της παρέκκλισης, όπως επίσης και στο πώς οι άνθρωποι συμπεριφέρονται, ώστε να μείνουν πιστοί σ' αυτό το νόημα.* Αυτή η ενότητα αναφέρεται σε τρεις τέτοιες θεωρίες μεγάλης σπουδαιότητας για τη σύγχρονη βιβλιογραφία της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003).

2.3.1. Η θεωρία του χαρακτηρισμού (Labeling Theory)

Ας δούμε τι υποστηρίζει η θεωρία του χαρακτηρισμού για την παρέκκλιση σύμφωνα με τον Alex Thio (2003).

Σύμφωνα με τη θεωρία του χαρακτηρισμού, η κυρίαρχη τάξη θέτει το χαρακτηρισμό της παρέκκλισης στην υφιστάμενη τάξη. Το να χαρακτηριστεί κανείς ως παρεκκλίνων επιφέρει αρνητικές συνέπειες στο άτομο που χαρακτηρίζεται μ' αυτόν τον τρόπο (Alex Thio, 2003).

Ο χαρακτηρισμός κάποιου ως παρεκκλίνοντος προκαλεί θετικές συνέπειες στα άτομα, στις ομάδες ή στις κοινότητες που θέτουν την ετικέτα της παρέκκλισης. Η θεωρία γενικά είναι πειστική και υπάρχουν αρκετά αξιόλογα στοιχεία που τη στηρίζουν. Όμως, πολλοί κοινωνιολόγοι έχουν ασκήσει κριτική στη θεωρία του χαρακτηρισμού, διότι δεν είναι ικανή να μας εξηγήσει τις αιτίες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

Έχει επίσης κατηγορηθεί για το ότι μεγαλοποιεί την επιρροή του χαρακτηρισμού στην ανάπτυξη μιας παρεκκλίνουσας "σταδιοδρομίας" και στην ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης ενώ σύμφωνα με τη άποψη του Alex Thio (2003), ο οποίος την επικρίνει, διότι παραμελεί τη μελέτη των ισχυρών που παρεκκλίνουν (Alex Thio, 2003).

2.3.3. Η φαινομενολογική θεωρία (Phenomenological Theory)

Πολλοί κοινωνιολόγοι έχουν επηρεαστεί από τη θεωρία του χαρακτηρισμού από τις αρχές της δεκαετίας του '60. Αλλά προς το τέλος αυτής της δεκαετίας, κάποιοι κοινωνιολόγοι προχώρησαν παραπέρα και ανέπτυξαν μία άλλη, νέα εκδοχή της συμβολικής διαντίδρασης, την οποία ονόμασαν φαινομενολογική θεωρία. (Έχει επίσης γίνει γνωστή ως εθνομεθοδολογία, υπαρξιστική κοινωνιολογία, δημιουργική κοινωνιολογία ή κοινωνιολογία τής καθημερινής ζωής) (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η φαινομενολογική θεωρία υποστηρίζει ότι οι θετικιστές κοινωνιολόγοι δεν μπορούν να συλλάβουν την ουσία των παρεκκλινόντων φαινομένων, ενώ οι φαινομενολόγοι κοινωνιολόγοι μπορούν να μπουν στην καρδιά της παρεκκλινουσας εμπειρίας με το νυστέρι της υποκειμενικής ερμηνείας και της φαινομενολογικής αναγωγής. Οι φαινομενολόγοι γίνονται ιδιαίτερα πειστικοί, όταν ισχυρίζονται ότι οι θετικιστές δεν μπορούν να μπουν στην ουσία της παρεκκλινουσας πραγματικότητας. Αλλά ο ισχυρισμός τους ότι οι ίδιοι μπορούν, είναι υπερβολικός και αδικαιολόγητος. Αυτό που οι ίδιοι μπορούν να κάνουν, είναι να φτιάξουν τη δική τους ερμηνεία για την παρεκκλινουσα πραγματικότητα, κι όχι να φτάσουν στην ουσία αυτής της πραγματικότητας. Συνοψίζοντας, οι φαινομενολόγοι, έχουν, μέχρι τώρα, εφαρμόσει την αντίληψή τους για την ελεύθερη βούληση, κυρίως, στους ανίσχυρους παρεκκλινόντες και όχι στους περισσότερο ισχυρούς. Παρ' όλ' αυτά, έχουν προσφέρει την απαραίτητη υποκειμενική ερμηνεία της παρεκκλινουσας πραγματικότητας, όπως αυτή παρουσιάζεται από την πλευρά και των παρεκκλινόντων ατόμων και αυτών που θέτουν το χαρακτηρισμό (Alex Thio, 2003).

2.3.3. Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης (Conflict Theory)

Συνοπτικά η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης αντιμετωπίζει την παρέκκλιση ως εξής: Περιγράφει συστηματικά πώς το ισχυρό κομμάτι της κοινωνίας τοποθετεί εγκληματικούς ορισμούς πάνω στο ανίσχυρο. Η Μαρξιστική εκδοχή της θεωρίας δείχνει πώς ο καπιταλισμός προκαλεί ανεργία, η οποία με τη σειρά της επιφέρει υψηλά ποσοστά παρέκκλισης. Σύμφωνα με τη φεμινιστική θεωρία, στην ουσία όλες οι θεωρίες ίσως να εφαρμόζονται στους άντρες αλλά όχι τόσο πολύ στις γυναίκες. Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης έχει θεωρηθεί εφαρμόσιμη σε μεγάλο βαθμό στα πολιτικά εγκλήματα, αλλά λιγότερο στις συνήθεις μορφές της παρέκκλισης και των εγκλημάτων ήθους. Εμφανίζεται, επίσης, να υποστηρίζει την υπόθεση ότι η κατάργηση της ικανότητας των ισχυρών να εγκληματοποιούν θα έβαζε τέλος σ' όλα τα εγκλήματα - σ' αυτά συμπεριλαμβάνονται οι φόνοι, οι ληστείες και οι βιασμοί. Επίσης, η θεωρία είναι πολύ χρήσιμη για την κατανόηση τού πώς το ισχυρό κομμάτι της κοινωνίας φτιάχνει και εκτελεί τους κανόνες. Όσον αφορά τη Μαρξιστική ερμηνεία της παρέκκλισης, δεν έχει υποστηριχθεί με συνέπεια από τα στοιχεία (Alex Thio, 2003).

Συμπερασματικά, το κοινό στοιχείο που έχουν οι τρεις μεγάλες ανθρωποκεντρικές θεωρίες είναι ότι ασχολούνται κυρίως με το νόημα της παρέκκλισης και με τον αντίκτυπο που έχει αυτό στην ανθρώπινη συμπεριφορά (Alex Thio, 2003).

2.4. ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ

2.4.1. Η ισχύς ως παράγοντας διαφοροποίησης στην παρέκκλιση

Στην ουσία, όλες οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν παραπάνω, μπορούν να εξηγήσουν μόνο ένα μικρό μέρος της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Όμως, ενώνοντας όλες αυτές τις θεωρίες σε ένα ολοκληρωμένο σύνολο, μπορούμε να εξηγήσουμε μεγαλύτερο μέρος της παρέκκλισης απ' αυτό που μπορεί να εξηγήσει η καθεμία μόνη της.

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), ο τρόπος με το οποίο η ισχύς διαφοροποιεί την παρέκκλιση ορίζεται ως εξής:

Το πόσο ισχυρά είναι τα άτομα καθορίζει σημαντικά τον τύπο της παρέκκλισης που είναι πιθανό να διαπράξουν. Συνεπώς, οι ισχυροί είναι περισσότερο πιθανό να προβούν σε παρέκκλιση χαμηλής ομοφωνίας (τη "λιγότερο σοβαρή", περισσότερο επικερδή ή περισσότερο εκλεπτυσμένη μορφή παρέκκλισης), ενώ οι ανίσχυροι είναι περισσότερο πιθανό να αναμιχθούν σε παρέκκλιση υψηλής ομοφωνίας (την "περισσότερο σοβαρή", λιγότερο επικερδή ή λιγότερο εκλεπτυσμένη μορφή παρέκκλισης) (Alex Thio, 2003).

Η ισχύς μπορεί να προκαλέσει παρέκκλιση με τη δημιουργία κινήτρου για παρέκκλιση (κυρίως με τη μορφή της κοινωνικής στέρησης), ευκαιριών για παρέκκλιση και την άσκηση ασθενέστερου κοινωνικού ελέγχου στους πιθανούς παρεκκλίνοντες. Γι' αυτό η πιθανότητα των ισχυρών να αναμιχθούν σε παρέκκλιση χαμηλής ομοφωνίας, όπως είναι το έγκλημα των επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερη από την πιθανότητα να διαπράξουν οι ανίσχυροι παρέκκλιση υψηλής ομοφωνίας, όπως είναι το έγκλημα του δρόμου (Alex Thio, 2003).

Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις βασικοί λόγοι της αιτίας, ότι ορισμένα μέλη της τάξης των ισχυρών είναι περισσότερο πιθανό να συμμετάσχουν σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες απ' ό,τι άλλα μέλη της ίδιας κοινωνικής τάξης:

Πρώτον, παρακινούνται πιο έντονα προς την παρέκκλιση, μεταξύ άλλων, γιατί υποφέρουν περισσότερο από τη σχετική στέρηση ή βρίσκονται περισσότερο κάτω από οργανωτική πίεση, η οποία τους οδηγεί στην παρέκκλιση (Alex Thio, 2003).

Δεύτερον, έχουν περισσότερες ευκαιρίες για παρέκκλιση, οι οποίες γίνονται εφικτές λόγω κάποιων παραγόντων, όπως είναι η κατοχή υψηλής θέσης σε μία επιχείρηση και το μεγάλο μέγεθος της επιχείρησης.

Τρίτον, εάν συλληφθούν για την ανάμειξή τους σε εγκληματικές ή παράνομες δραστηριότητες, δε διώκονται ποινικά, δεν καταδικάζονται ή δεν τιμωρούνται με οποιονδήποτε άλλο τρόπο (Alex Thio, 2003).

Όσον αφορά τον λόγο ότι ορισμένα μέλη της τάξης των ανίσχυρων είναι περισσότερο πιθανό, απ' ό,τι άλλα μέλη, να διαπράξουν κάποια

έγκλημα ή πλημμέλημα δικαιολογείται σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), ως εξής:

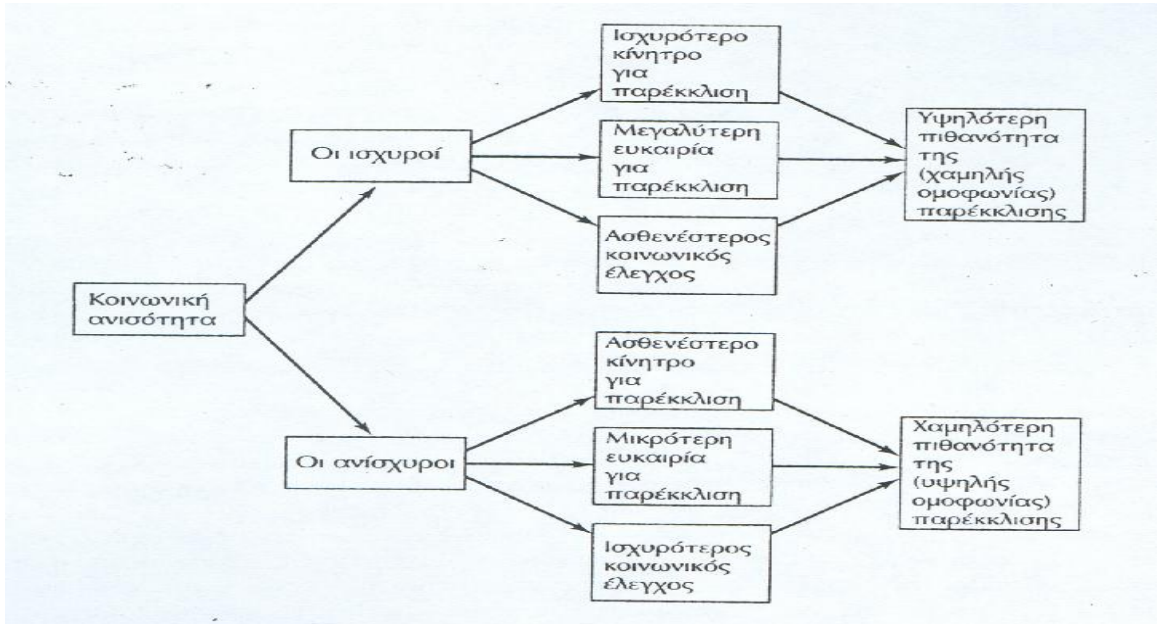
Ο ένας λόγος είναι το *ισχυρότερο κίνητρο για παρέκκλιση*, το οποίο προέρχεται από την οικονομική στέρηση και την πίεση των συντρόφων. Άλλος λόγος είναι η *ευκαιρία για παρέκκλιση*, η οποία προέρχεται από την κατοχή της κατάλληλης θέσης, τη διαθεσιμότητα κατάλληλων στόχων ή την απουσία αποτελεσματικής προστασίας ενάντια στο έγκλημα. Ένας τρίτος λόγος είναι ότι υφίστανται *ασθενή κοινωνικό έλεγχο*, όπως είναι ο ασθενής γονικός έλεγχος, η ατελής κοινωνικοποίηση και η ανεπαρκής προσκόλληση στην κοινωνία των ενηλίκων (Alex Thio, 2003).

Επιπλέον η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των ισχυρών μπορεί να σχετίζεται αιτιολογικά μ' αυτή των ανίσχυρων για τους πιο κάτω λόγους:

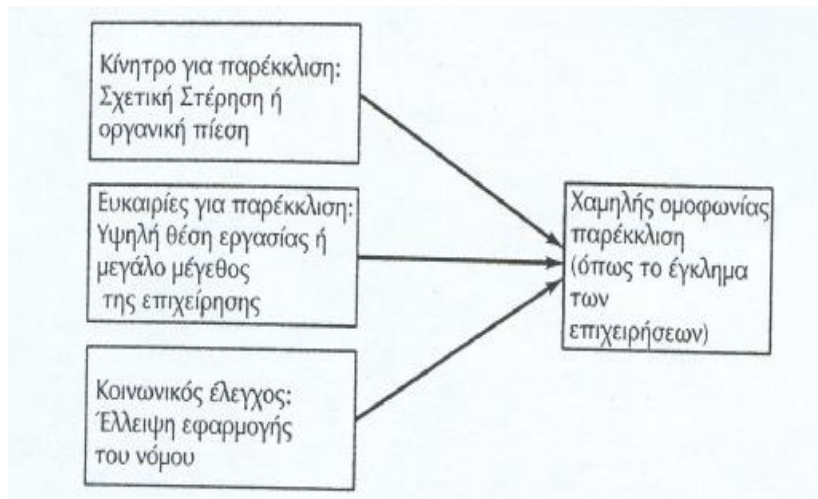
Οι ισχυροί μπορούν να ωθήσουν τους ανίσχυρους στην παρέκκλιση, με το να τους την επιβάλλουν, προβάλλοντας τον εαυτό τους ως παράδειγμα παρεκκλινόντων ατόμων και ενισχύοντας την κοινωνική ανισότητα, η οποία στη συνέχεια πιέζει τους ανίσχυρους να παρεκκλίνουν. Από την άλλη πλευρά, οι ανίσχυροι δύνανται να προκαλέσουν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά στους ισχυρούς, αποσπώντας τον κοινωνικό έλεγχο από τους ισχυρούς στον εαυτό τους, εξασθενίζοντας τον αυτοέλεγχο των ισχυρών μέσω της ενίσχυσης της αίσθησής τους ότι είναι κοινωνικά ανώτεροί τους και ενισχύοντας την κοινωνική ανισότητα μέσω της καταπίεσης μελών της δικής τους τάξης (Alex Thio, 2003).

Ακόμα οι δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσει κανείς με τη *θεωρία της ισχύος* είναι πολλές. Διότι δεν μπορεί να συγκεντρώσει κανείς πληροφορίες για τους ισχυρούς παρεκκλινόντες με την ίδια ευκολία που μπορεί να το κάνει για τους ανίσχυρους. Οι επικριτές της θεωρίας ίσως να μην μπορούν να εντοπίσουν τη σχέση της ισχύος με την παρέκκλιση, επειδή υποθέτουν ότι τα άτομα της μέσης κοινωνικής τάξης, ως σκληρά εργαζόμενα και ευυπόληπτα, είναι λιγότερο πιθανό απ' ό,τι τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης να παρουσιάσουν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Και σε αντίθεση με τη θεωρία, οι ανίσχυροι έχουν τις ίδιες πιθανότητες με τους ισχυρούς να αναμιχθούν σε ορισμένες καθημερινές μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς (Alex Thio, 2003).

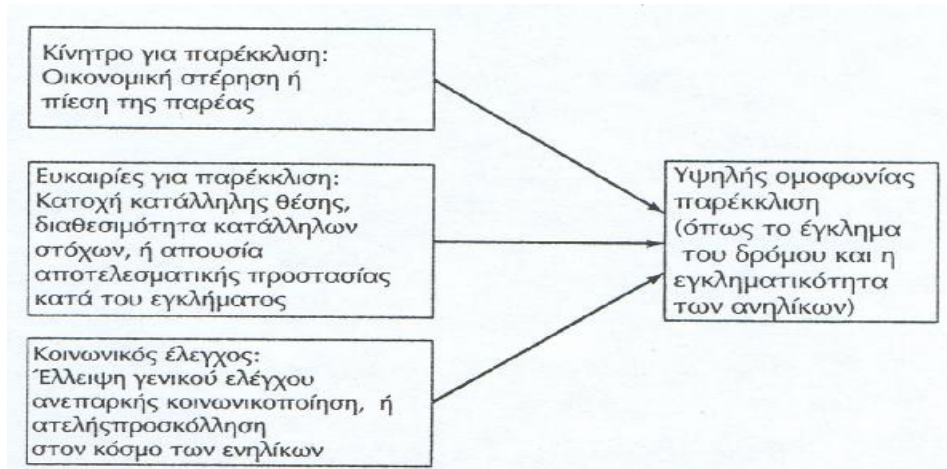
Στη συνέχεια παρουσιάζουμε σχηματικά σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), την ισχύ ως αιτία της παρέκκλισης, τις αιτίες της παρέκκλισης και πως μπορεί να συμβάλει η ισχύς στην παρέκκλιση των ισχυρών και στην παρέκκλιση των ανίσχυρων.

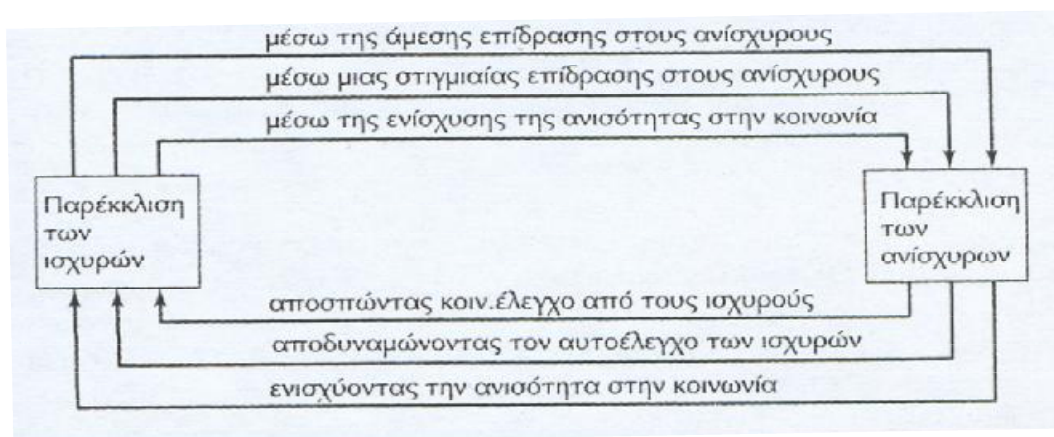
Σχήμα 2.1. Η Ισχύς ως αιτία της παρέκκλισης (Alex Thio, 2003)

Σχήμα 2.2. Αιτίες της παρέκκλισης ανάμεσα στους ισχυρούς (Alex Thio, 2003)

Σχήμα 2.3. Αιτίες της παρέκκλισης των ανίσχυρων (Alex Thio, 2003)

Σχήμα 2.4. Η συμβίωση ανάμεσα στην παρέκκλιση των ισχυρών και στην παρέκκλιση των ανίσχυρων (Alex Thio, 2003)

A decorative graphic consisting of a horizontal bar with a gradient from dark red to brown. The bar is partially enclosed by a thin orange circle on the left and a thin orange bracket on the right. The text 'ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ' is centered in white capital letters within the bar.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΑ

Το δεύτερο μέρος της παρούσας πτυχιακής εργασίας ασχολείται με την ανάπτυξη των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών των διαφόρων μορφών παρέκκλισης. Έτσι στο κεφάλαιο που ακολουθεί αναπτύσσονται οι **μορφές της σωματικής βίας**.

3.2. ΦΟΝΟΣ

Είναι απαραίτητο να τονίσουμε ότι ο φόνος αποτελεί ακόμα μία σχετικά σπάνια μορφή εγκλήματος. Έτσι, το ποσοστό που αναλογεί σε φόνους είναι μικρότερο ανάμεσα σ' εκείνα των άλλων σοβαρών εγκλημάτων (Alex Thio, 2003).

Έχουμε λιγότερες πιθανότητες να πέσουμε θύματα φόνου από το να αυτοκτονήσουμε. Αλλά ο φόνος παραμένει το πιο σοβαρό αδίκημα. Το κόστος για το θύμα είναι ανεπανόρθωτο και για τα αγαπημένα πρόσωπα του θύματος ανυπολόγιστα υψηλό (Alex Thio, 2003).

Ίσως, λόγω της σοβαρότητάς του, ο φόνος γοητεύει τους περισσότερους από εμάς. Χάρη στους συγγραφείς, όπως και χάρη στην τηλεόραση και στους κινηματογραφικούς παραγωγούς, συχνά αναζητούμε την ψυχαγωγία σε ένα αστυνομικό μυστήριο, προσπαθώντας με ενδιαφέρον και αγωνία να ανακαλύψουμε το δολοφόνο. Αλλά οι εμπειρίες μας από πολλούς κατασκευασμένους φόνους ίσως έχει δημιουργήσει σε κάποιους από εμάς μία διαστρεβλωμένη άποψη για το έγκλημα. Μπορεί να φοβόμαστε τους αγνώστους ως πιθανούς δολοφόνους μας, ενώ στην πραγματικότητα οι περισσότεροι φόνοι γίνονται από άτομα γνωστά στο θύμα, όπως είναι οι φίλοι, οι εραστές, οι συγγενείς ή οι απλοί γνωστοί. Είναι επίσης δυνατό να φανταστούμε ότι οι περισσότεροι φόνοι αποτελούν μυστήρια πίσω από τα οποία κρύβεται μία δολοφονία, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι καθόλου έτσι – η αστυνομία μπορεί εύκολα να ανακαλύψει τον ένοχο (Alex Thio, 2003).

3.1.1. Ποιοι είναι οι δολοφόνοι;

Το πιο εντυπωσιακό πράγμα για τους δολοφόνους είναι η φτώχεια τους. Εύκολα μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι περισσότεροι δολοφόνοι

είναι φτωχοί. Οι μαύροι, όντας γενικά πιο φτωχοί από τους λευκούς, είναι περισσότερο πιθανό να διαπράξουν ανθρωποκτονία. Επίσης, οι φτωχές χώρες έχουν υψηλότερο ποσοστό ανθρωποκτονιών από τα πλούσια έθνη. Η φτώχεια μπορεί να περιλαμβάνει ένα κοινωνικό και προσωπικό ιστορικό βίας. Έτσι, οι κοινωνίες και τα άτομα με παρελθόν βίας αναμένεται να έχουν ένα σχετικά υψηλό ποσοστό ανθρωποκτονιών. Οι γεωγραφικοί και δημογραφικοί παράγοντες παίζουν επίσης ρόλο. Στο Νότο συμβαίνουν περισσότερες ανθρωποκτονίες από οποιαδήποτε άλλη περιοχή των Η.Π.Α. Στις Η.Π.Α. και στο εξωτερικό, περισσότεροι φόνοι γίνονται στις μεγάλες πόλεις παρά στις μικρές. Οι άντρες έχουν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να σκοτώσουν απ' ό,τι οι γυναίκες, και οι ενήλικες περισσότερες απ' ό,τι οι έφηβοι (Alex Thio, 2003).

3.1.2. Τάξη, φυλή, κοινωνία και κουλτούρα

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), διάφορες μελέτες έχουν δείξει σαφέστατα ότι οι ανθρωποκτονίες κατά ένα μεγάλο βαθμό διαπράττονται από άτομα της κατώτερης **κοινωνικής τάξης**. Πάνω από το 90% των δολοφόνων στις Η.Π.Α. είναι ημειδικευμένοι ή ανειδίκευτοι εργάτες και αποδέκτες επιδομάτων πρόνοιας. Η **φτώχεια** είναι οπωσδήποτε ένας παράγοντας που οδηγεί στην ανθρωποκτονία. Ως τέτοιος παράγοντας, η φτώχεια καταργεί τα φυλετικά όρια: οι φτωχοί λευκοί επιδεικνύουν υψηλότερο ποσοστό διάπραξης φόνων απ' ό,τι οι λευκοί που έχουν καλύτερη ζωή και οι φτωχοί μαύροι παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό φόνων από τους πλούσιους ομοφύλους τους. Υπάρχουν αρκετοί λόγοι που εξηγούν την ύπαρξη του ισχυρού δεσμού ανάμεσα στη φτώχεια και το φόνο. Σε σύγκριση με τα άτομα της ανώτερης κοινωνικής τάξης, οι φτωχοί είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίζουν οικονομικά, συζυγικά και άλλα προβλήματα που προκαλούν άγχος, τα οποία οδηγούν διαπροσωπικές συγκρούσεις. Ο φτωχός, επίσης, καταφεύγει περισσότερο στη σωματική βία, ως έναν τρόπο αντιμετώπισης αυτών των διαπροσωπικών συγκρούσεων (Alex Thio, 2003).

Η έρευνα δείχνει επίσης ότι μία σημαντική παράμετρος που παίζει καθοριστικό ρόλο όσον αφορά στην ανθρωποκτονία είναι η **φυλή**. Στην δεκαετία του '60, η Εθνική Επιτροπή για την Βία στις Η.Π.Α. (National Commission on Violence in U.S.A.) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι μαύροι διαπράττουν περισσότερες ανθρωποκτονίες. Εκείνη τη χρονική στιγμή, οι μαύροι ήταν αναμειγμένοι στο 72% των ανθρωποκτονιών.

Σήμερα, προφανώς λόγω της μεγαλύτερης φυλετικής ισότητας, η επίδραση του φυλετικού παράγοντα στην ανθρωποκτονία έχει μειωθεί. Τώρα οι μαύροι είναι υπαίτιοι για το 45% των ανθρωποκτονιών. Επίσης, αυτό σημαίνει ότι οι μαύροι, κατά αναλογία, είναι πιο πιθανό από τους λευκούς να διαπράξουν ανθρωποκτονία, από τη στιγμή που συγκροτούν μόνο το 12% του γενικού πληθυσμού. Το συνεχώς μεγαλύτερο ποσοστό

ανθρωποκτονιών στους μαύρους, ίσως να αντικατοπτρίζει απλώς το σταθερά υψηλό ποσοστό της φτώχειας τους σε συνδυασμό με τη φυλετική διάκριση εναντίον τους. Η κατάσταση αυτή αποτελεί πηγή απογοήτευσης και αλλοτρίωσης. Εκφράζοντας όμως αυτή την απογοήτευσή τους, οι μαύροι τείνουν να σκοτώνουν περισσότερο τους ομοφύλους τους από το να σκοτώνουν λευκούς. Στην πραγματικότητα, οι περισσότερες ανθρωποκτονίες είναι ενδοφυλετικές, διότι και οι λευκοί επίσης σκοτώνουν περισσότερους λευκούς απ' ό,τι μαύρους. Σύμφωνα με τις τελευταίες στατιστικές, το 80% όλων των ανθρωποκτονιών αφορά σε λευκούς που σκοτώνουν λευκούς και μαύρους που σκοτώνουν μαύρους. Μόνο το 10% αφορά σε μαύρους που σκοτώνουν λευκούς και το 5% σε λευκούς που σκοτώνουν μαύρους. Τέτοιες διαφυλετικές ανθρωποκτονίες είναι σπάνιες, καθώς η φυλετική διάκριση αποθαρρύνει την αλληλεπίδραση μεταξύ λευκών και μαύρων (Alex Thio, 2003).

Η επίδραση της **φτώχειας** στην ανθρωποκτονία αποκαλύπτεται περαιτέρω με τη σύγκριση των πλούσιων και των φτωχών χωρών. Γενικά, οι λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες έχει διαπιστωθεί ότι έχουν υψηλό δείκτη ανθρωποκτονιών, ενώ τα περισσότερο αναπτυγμένα έθνη έχουν χαμηλό δείκτη. Μεταξύ των βιομηχανικών χωρών, οι Η.Π.Α. έχουν το μεγαλύτερο δείκτη. Αυτό οφείλεται κυρίως στο μεγαλύτερο ποσοστό της φτώχειας στη χώρα, σε σχέση με τις άλλες βιομηχανικές χώρες της Δ. Ευρώπης και την Ιαπωνία. Παρ' όλ' αυτά, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις όσον αφορά στη σχέση φτώχειας - ανθρωποκτονίας. Το φτωχότερο μέρος στο Δυτικό ημισφαίριο, η Αϊτή, είναι ένα από τα ασφαλέστερα μέρη του κόσμου και οι φτωχότερες χώρες της Δ. Ευρώπης, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, έχουν το χαμηλότερο δείκτη ανθρωποκτονιών στην περιοχή. Αυτές οι εξαιρέσεις θα πρέπει να μας υπενθυμίζουν ότι η φτώχεια δεν είναι η μόνη αιτία της ανθρωποκτονίας, είναι όμως ένας σημαντικός παράγοντας. Πώς δικαιολογούνται με βάση τη φτώχεια τα υψηλά ποσοστά ανθρωποκτονιών στις πιο πολλές από τις άλλες φτωχές χώρες; Μπορούμε να βρούμε την άκρη στην υψηλή συχνότητα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ίδιους τους φτωχούς. Οι φτωχοί συναναστρέφονται ο ένας τον άλλο, περισσότερο απ' όσο σχετίζονται με τους μη φτωχούς, και ως εκ τούτου αυξάνονται οι πιθανότητες να σκοτώσουν ο ένας τον άλλο. Αυτή η υπόθεση αφορά κυρίως στις υπό ανάπτυξη χώρες, όπου η **κοινωνική ανισότητα** είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι στις αναπτυγμένες χώρες. Μία μελέτη του Steve Messner, στην ουσία, υποστηρίζει ότι η κοινωνική ανισότητα εξωθεί τους φτωχούς στη διάπραξη ανθρωποκτονίας. Σύμφωνα μ' αυτή τη μελέτη, η μεγαλύτερη ανισότητα στις υπό ανάπτυξη χώρες τείνει να προάγει ενδοομαδικές αλληλεπιδράσεις, (όπως είναι ανάμεσα στα μέλη της ίδιας τάξης, της ίδιας φυλής, της ίδιας εθνότητας ή της ίδιας ηλικιακής ομάδας), οι οποίες εν συνεχεία είναι πιθανό να οδηγήσουν στην ανθρωποκτονία,

επειδή τέτοια εγκλήματα αφορούν κυρίως σε μέλη της ίδιας ομάδας (Alex Thio, 2003).

Μεταξύ των φτωχών και των αναπτυσσόμενων χωρών, εκείνες στη Ν. Αμερική έχουν ασυνήθιστα υψηλό ποσοστό ανθρωποκτονιών. Αρκετοί κοινωνιολόγοι έχουν αποδώσει αυτά τα υψηλά ποσοστά στην κουλτούρα της βίας. Όπως γράφουν οι Marshall Clinard και Daniel Abbot, "Το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό ανθρωποκτονιών στην Κολομβία αντιπροσωπεύει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της βίας μεγάλης κλίμακας, συχνά αποκαλούμενης *Violencia Colombia*. Εκεί η χρήση της βίας έχει αυξηθεί εντυπωσιακά από το 1948. Αγροτικές στη φύση τους εξ αρχής αυτές οι (φονικές) ενέργειες διεισδύουν στις πόλεις και ανεξάρτητα από τα ένοπλα μέτρα ελέγχου, το ποσοστό των ανθρωποκτονιών συνεχίζει να είναι υψηλό. Η κουλτούρα της βίας φαίνεται να περιέχει ένα στοιχείο "αντρίλικιού", την ιδέα ότι θα πρέπει οι άντρες να φροντίζουν τον ανδρισμό τους. Στα πλαίσια μιας τέτοιας κουλτούρας, οι άντρες ενθαρρύνονται να αντιδρούν επιθετικά σε μία προσβολή του ανδρισμού τους. Έχουν διδαχθεί ότι, αν δεν αντιδράσουν μ' αυτόν τον τρόπο, θα φανούν δειλοί. Σε οποιαδήποτε χώρα, όμως, τα άτομα που έχουν γίνει δολοφόνοι έχουν αναπτύξει μία παρόμοια, σκληρή, αντρίκια συμπεριφορά, επειδή οι περισσότεροι έχουν ένα βίαιο παρελθόν. Το άτομο συνήθως ξεκινά με μικρές επιθέσεις εναντίον άλλων, βαθμιαία περνά σε όλο και πιο σοβαρές επιθέσεις και στο τέλος φτάνει στο αποκορύφωμα με τη διάπραξη ανθρωποκτονίας. Στην ανάλυση των δεδομένων του για τους ενόχους για ανθρωποκτονία στην Philadelphia, ο Marvin Wolfgang ανακάλυψε ότι ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό τους (64%) έχει προηγούμενο ποινικό μητρώο. Περαιτέρω διαπίστωσε ότι τα περισσότερα απ' αυτά τα προηγούμενα αδικήματα ήταν βίαιες επιθέσεις (66%) (Alex Thio, 2003).

3.1.3. Περιοχή, αστισμός, φύλο και ηλικία

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), στη νότια περιοχή εμφανίζεται ένας υψηλός δείκτης ανθρωποκτονιών με 10 ανθρωποκτονίες ανά 100.000 άτομα, το 1984. Στη δυτική περιοχή εμφανίζεται ο αμέσως επόμενος, υψηλότερος δείκτης, με 8 ανθρωποκτονίες ανά 100.000 άτομα. Στις βορειοδυτικές και μεσοδυτικές πολιτείες εμφανίζεται ο χαμηλότερος δείκτης, 6 ανθρωποκτονίες ανά 100.000 άτομα. Αυτές οι διαφορές ανάμεσα στις περιοχές δεν είναι κάτι το καινούργιο. Είναι ένα φαινόμενο που υπάρχει για πάρα πολύ καιρό. Σε τι οφείλεται το γεγονός ότι οι νότιες περιοχές κατέχουν την πρωτιά στα ποσοστά των ανθρωποκτονιών; Κάποιοι κοινωνιολόγοι το έχουν αποδώσει στην "υποκουλτούρα της βίας" που υπάρχει στο Νότο, όπου η βίαιη συμπεριφορά είναι περισσότερο αποδεκτή από ότι στις άλλες περιοχές. Για παράδειγμα, η κατοχή όπλων και η εκτέλεση των δολοφόνων, που υποστηρίζεται ότι αντικατοπτρίζουν

μία βίαιη υποκουλτούρα, είναι οι περισσότερο διαδεδομένες μορφές βίαιης συμπεριφοράς στο Νότο. Ένας άλλος λόγος μπορεί να είναι το γεγονός ότι η αγροτική ζωή είναι περισσότερο διαδεδομένη στο Νότο. Μια μελέτη του Kenneth Wilkinson δείχνει ότι άμεσος όρος ανθρωποκτονιών στις αγροτικές περιοχές υπερβαίνει τον αντίστοιχο των περισσότερων πόλεων. Σύμφωνα με τον Wilkinson, η διασκόρπιση των ανθρώπων στις αγροτικές περιοχές (σε σύγκριση με το συνωστισμό των ανθρώπων στις περισσότερες πόλεις) μειώνει την κοινωνική αλληλεπίδραση στη μεγαλύτερη κοινότητα, και ως εκ τούτου οδηγεί τα μέλη των οικογενειών και τους κοντινούς γνωστούς να αλληλεπιδρών ο ένας με τον άλλον πιο συχνά. Το γεγονός αυτό αυξάνει τις ευκαιρίες για βίαιη διάσπαση των πολύ στενών σχέσεων (μεταξύ συγγενών και γνωστών). Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι οι πιο πολλές ανθρωποκτονίες συμβαίνουν στα πλαίσια τέτοιων σχέσεων (Alex Thio, 2003).

Η σχέση που συνδέει την αγροτική ζωή με την ανθρωποκτονία, όμως, φαίνεται να αντιτίθεται στην πεποίθηση της κοινής γνώμης ότι γίνονται περισσότερες ανθρωποκτονίες στις μεγάλες πόλεις. Στην ουσία δεν είναι αυτό το θέμα. Η αγροτική ζωή συνδέεται με την ανθρωποκτονία μόνο εάν συγκρίνουμε τα ποσοστά των ανθρωποκτονιών των αγροτικών περιοχών με τα αντίστοιχα των περισσότερων πόλεων, οι οποίες είναι σχετικά μικρές, έχοντας πληθυσμό λιγότερο από 50.000 κατοίκους. Οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό ανθρωποκτονιών απ' ό,τι οι μικρές πόλεις. Παρ' όλ' αυτά, οι μεγάλες πόλεις, με πληθυσμό άνω των 50.000 κατοίκων, όντως έχουν σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό ανθρωποκτονιών σε σχέση με τις μικρές πόλεις και τις αγροτικές περιοχές. Αυτή τη θετική επίδραση του μεγέθους της πόλης (την οποία οι κοινωνιολόγοι συνήθως την ονομάζουν αστισμό) στην ανθρωποκτονία μπορούμε να τη συναρτήσουμε και σε πολλές άλλες χώρες, εκτός από τις Η.Π.Α. Αυτό δε σημαίνει ότι η αύξηση της πόλης (στην οποία οι κοινωνιολόγοι αναφέρονται με τον όρο εξαστισμός) έχει τον ίδιο αντίκτυπο στην ανθρωποκτονία. Αντίθετα, όπως έχει αποδειχθεί από μία πρόσφατη ανάλυση των διασταυρωμένων - εθνικών δεδομένων, τα ποσοστά των ανθρωποκτονιών δεν αυξάνονται απαραίτητα όσο ο πληθυσμός μιας πόλης αυξάνεται. Γενικά, οι μεγάλες πόλεις που έχουν σήμερα υψηλότερα ποσοστά ανθρωποκτονιών απ' ότι οι μικρές πόλεις, είχαν ανέκαθεν υψηλότερα ποσοστά. Εάν πριν από 150 χρόνια μία πόλη είχε υψηλότερο ποσοστό ανθρωποκτονιών απ' ό,τι ολόκληρο το έθνος στο σύνολό του, θα είχε και σήμερα επίσης υψηλότερο ποσοστό. Εν συντομία, ο αστισμός, και όχι ο εξαστισμός, είναι αυτός που παράγει τη ροπή προς την ανθρωποκτονία. Παραδόξως, όπως και η αγροτική ζωή, ο αστισμός ενθαρρύνει την ανθρωποκτονία περιορίζοντας την κοινωνική ολοκλήρωση. Αλλά σε αντίθεση με την αγροτική ζωή, η οποία μειώνει

την κοινωνική ολοκλήρωση μέσω της διασποράς του πληθυσμού, ο αστισμός τη μειώνει μέσω της ετερογένειας του πληθυσμού. Οπωσδήποτε, όμως, **η έλλειψη της κοινωνικής ολοκλήρωσης**, οδηγεί τα άτομα - είτε τους ανώνυμους αστούς είτε τους απομονωμένους αγρότες - στην ίδια μήτρα αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε συγγενείς και γνωστούς, που είναι πιθανό να οδηγήσουν στην ανθρωποκτονία (Alex Thio, 2003).

Αυτές οι αλληλεπιδράσεις είναι πολύ πιο πιθανό να οδηγήσουν τους **άντρες** στην ανθρωποκτονία απ' ό,τι τις γυναίκες, διότι οι άντρες ενδιαφέρονται πολύ περισσότερο για την υπεράσπιση του ανδρισμού τους. Στις περισσότερες ανθρωποκτονίες, πρωταγωνιστές είναι άντρες, και ο θύτης και το θύμα. Εάν ένας άντρας και μία γυναίκα εμπλακούν σε μία φονική αλληλεπίδραση, είναι πολύ πιο πιθανό ο άντρας να είναι ο θύτης και η γυναίκα -το θύμα. Οι άντρες σκοτώνουν τις συζύγους ή τις φίλενάδες τους στην επίμονη προσπάθειά τους να κρατήσουν τα θύματά τους σε μία σχέση κακοποίησης. Τέτοιες ανθρωποκτονίες, όμως, είναι η αποκορύφωση μιας μακροχρόνιας σχέσης σωματικής βίας εις βάρος των γυναικών. Επιπλέον, οι άντρες καταφεύγουν στην ανθρωποκτονία ως τιμωρία για την απιστία των γυναικών τους (Alex Thio, 2003).

Επίσης, συνηθισμένος είναι ο φόνος της συζύγου από τον άντρα της στα πλαίσια μιας ανθρωποκτονίας-αυτοκτονίας ή μιας οικογενειακής σφαγής. Στις λιγοστές υποθέσεις, στις οποίες ο θύτης είναι **γυναίκα**, υπάρχει διαφορά στην επιλογή των θυμάτων σε σχέση με τις αντίστοιχες ανθρωποκτονίες στις οποίες ο θύτης είναι άντρας. Σ' αντίθεση με τους άντρες θύτες, οι οποίοι είναι πιο πιθανό να σκοτώσουν άτομα του ιδίου φύλου, οι γυναίκες θύτες είναι πιο πιθανό να σκοτώσουν άτομα του αντίθετου φύλου. Στις ανθρωποκτονίες ατόμων του αντίθετου φύλου, οι γυναίκες και οι άντρες διαπράττουν το έγκλημα για διαφορετικούς λόγους. Οι γυναίκες σπάνια σκοτώνουν ως αντίδραση στην απιστία των συζύγων τους, ακόμα και αν αυτοί είναι εξαιρετικά μοιχοί. Συνήθως, οδηγούνται στην ανθρωποκτονία των αντρών τους σε μία απεγνωσμένη προσπάθεια να ξεφύγουν από μία σχέση, στην οποία ήταν θύματα κακοποίησης για πολύ καιρό. Οι γυναίκες βασικά σκοτώνουν για την **προσωπική τους προστασία ή σε περίπτωση αυτοάμυνας**. Η βία εκ μέρους των γυναικών είναι πρωτίστως αμυντική, σ' αντίθεση με τη βία των αντρών, η οποία είναι επιθετική (Alex Thio, 2003).

Οι άντρες, επίσης, σκοτώνουν σε νεαρότερη **ηλικία** απ' ό,τι οι γυναίκες. Για τους άντρες, η ηλικιακή κατηγορία με τα υψηλότερα ποσοστά ανθρωποκτονιών είναι μεταξύ 15-19 ετών. Για τις γυναίκες είναι μεταξύ 20-24 ετών. Στην ανθρωποκτονία, οι άνθρωποι είναι περισσότερο πιθανό να έχουν ως στόχο άτομα της ίδιας ηλικιακής ομάδας απ' ό,τι μεγαλύτερα ή μικρότερα θύματα. Αυτό είναι κυρίως αποτέλεσμα της συχνότερης αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της ίδιας ηλικιακής ομάδας, απ' ό,τι μεταξύ των μελών διαφορετικών ομάδων. Σε κάποιες

περιπτώσεις, όπου συμπλέκονται μεγαλύτεροι με νεαρότερους, οι πρώτοι έχουν περισσότερες πιθανότητες να σκοτωθούν, διότι τα νεαρότερα άτομα είναι πιο παρορμητικά και καταφεύγουν ευκολότερα στη χρήση όπλου. Ενώ στις περισσότερες ανθρωποκτονίες εμπλέκονται συγγενείς και γνωστοί, οι δολοφόνοι νεαρής ηλικίας είναι πιο πιθανό να κακοποιήσουν ξένους και να διαπράξουν συγχρόνως ανθρωποκτονία και ληστεία, απ' ό,τι οι δολοφόνοι μεγαλύτερης ηλικίας (Alex Thio, 2003).

Όπως ανακάλυψε ο Joel Eigen, τα περιστατικά που αφορούν στους εφήβους, στα οποία η ληστεία συνδυάζεται με ανθρωποκτονία, είναι τα διπλάσια απ' αυτά που αφορούν στους ενήλικες (27% έναντι 12%).

Σήμερα, το συνολικό ποσοστό των ανθρωποκτονιών στις Η.Π.Α. είναι μικρότερο απ' αυτό των προηγούμενων 10 ή 20 ετών. Αλλά από το 1985 υπήρχε μία καταπληκτική αύξηση των ανθρωποκτονιών που διαπράττονται από εφήβους. Ο αριθμός των δεκαεπτάχρονων συλληφθέντων για ανθρωποκτονία αυξήθηκε κατά 121%. Ο αριθμός των δεκαοκτάχρονων κατά 158%. Η μεγαλύτερη αύξηση αφορά στους δεκαπεντάχρονους, των οποίων το ποσοστό έχει αυξηθεί κατά 217%. Έχει υπάρξει επίσης μία μεγάλη αύξηση στις παράλογες ανθρωποκτονίες, που μπορεί να συμβούν στο προαύλιο ενός σχολείου εξαιτίας ενός καυγά, για ένα ζευγάρι παπούτσια ή εξαιτίας ενός ειδυλλίου που έληξε άδοξα. Αντί να χρησιμοποιήσουν τις γροθιές τους, οι έφηβοι είναι περισσότερο πιθανό, απ' ό,τι οι μεγαλύτεροί τους κατά 10 ή 20 χρόνια, να χρησιμοποιήσουν τα όπλα τους. Οι περισσότερες ανθρωποκτονίες πραγματοποιούνται στις φτωχογειτονιές των μεγάλων πόλεων, όπου πολλοί έφηβοι οπλοφορούν. Σε αντίθεση με την πεποίθηση της κοινής γνώμης, ο πρωταρχικός λόγος της οπλοφορίας των εφήβων δεν είναι η αναζήτηση κοινωνικής θέσης ανάμεσα στους συντρόφους ή το να κάνουν εντύπωση στους άλλους. Οι έφηβοι οπλοφορούν, για να προστατεύσουν τον εαυτό τους, στις επικίνδυνες και με υψηλή εγκληματικότητα γειτονιές τους. Μολοντούτο, η αύξηση της κατοχής όπλων έχει συνεισφέρει στην αύξηση των ανθρωποκτονιών από εφήβους. Άλλοι παράγοντες είναι ο αύξων αριθμός των δυσλειτουργικών οικογενειών, η αυξημένη διάδοση των ναρκωτικών στους φτωχούς αστούς, η πτώση της ποιότητας των δημόσιων σχολείων και η αυξημένη εξύμνηση της βίας στην τηλεόραση και τον κινηματογράφο (Alex Thio, 2003).

3.1.4. Τυπικά χαρακτηριστικά των ανθρωποκτονιών

Διάφορες μελέτες έχουν δείξει την ύπαρξη κάποιων τυπικών χαρακτηριστικών που επαναλαμβάνονται στα περισσότερα περιστατικά ανθρωποκτονιών. Όμως, αυτά τα στοιχεία μπορούν να εντοπιστούν πρωτίστως στις ανθρωποκτονίες που διαπράττονται από τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης και όχι σε εκείνες που διαπράττονται από τα άτομα της μέσης και της ανώτερης κοινωνικής τάξης. Παραδοσιακά, οι

ερευνητές επικέντρωσαν την προσοχή τους στις ανθρωποκτονίες στις οποίες πρωταγωνιστούν άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης, διότι πολύ απλά αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των ανθρωποκτονιών. Γι' αυτό, σ' αυτό το μέρος του βιβλίου, θα συζητήσουμε γι' αυτά τα χαρακτηριστικά, αλλά θα σχολιάσουμε επίσης και τα χαρακτηριστικά των ανθρωποκτονιών στις οποίες εμπλέκονται άτομα της ανώτερης κοινωνικής τάξης, στις περιπτώσεις όπου αυτές διαφέρουν (Alex Thio, 2003).

3.1.5. Χρόνος τέλεσης της ανθρωποκτονίας

Οι περισσότερες ανθρωποκτονίες διαπράττονται στην έξαψη του πάθους και φαίνεται όντως να υπάρχει μία σχέση ανάμεσα στις εποχές του χρόνου και την ανθρωποκτονία (Alex Thio, 2003).

Οι ανθρωποκτονίες είναι πιο πιθανό να διαπραχθούν κατά τη διάρκεια των ζεστών καλοκαιρινών μηνών, παρά κατά τη διάρκεια του κρύου Φεβρουαρίου. Είναι πιο πιθανό να διαπραχθούν τη νύχτα του Σαββάτου. Έχουν τις ίδιες πιθανότητες να συμβούν μέσα και έξω από το σπίτι, εάν οι δολοφόνοι είναι άντρες, αλλά συνήθως διαπράττονται στο σπίτι, εάν οι δολοφόνοι είναι γυναίκες. Τα πυροβόλα όπλα χρησιμοποιούνται πιο συχνά στη διάπραξη της ανθρωποκτονίας σε σύγκριση με οποιοδήποτε άλλο όπλο (Alex Thio, 2003).

Όμως, όλα αυτά δεν ισχύουν για τα περιστατικά στα οποία εμπλέκονται άτομα της μέσης και της ανώτερης κοινωνικής τάξης. Η έρευνα έχει δείξει ότι δε διαφοροποιούνται σημαντικά τα περιστατικά των ανθρωποκτονιών αυτών σε σχέση με τους μήνες του χρόνου ή τις μέρες της εβδομάδας. Γιατί αυτή η ταξική διαφορά; Οι ανθρωποκτονίες που διαπράττονται από άτομα ανώτερης κοινωνικής τάξης είναι πιο πιθανό, από τις αντίστοιχες που διαπράττονται από άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης, να είναι προμελετημένες και λιγότερο πιθανό να διαπραχθούν σε μία έκρηξη οργής (Alex Thio, 2003).

Τι συμβαίνει με την πεποίθηση της κοινής γνώμης για την επίδραση της σελήνης στην ανθρωποκτονία; Είναι αλήθεια, όπως "κάθε αστυνομικός, μπάρμαν και νοσοκομειακός υπάλληλος των επειγόντων περιστατικών γνωρίζει, ότι τα άτομα δρουν περισσότερο παράλογα και γίνονται πιο βίαια, όταν υπάρχει πανσέληνος"; Το 1978, ο ψυχίατρος Arnold Lieber ισχυρίστηκε ότι υπάρχουν περισσότερα περιστατικά ανθρωποκτονίας στο Cleveland και στο Miami, όταν υπάρχει καινούργιο φεγγάρι ή πανσέληνος. Όμως, ο αστρονόμος Nicholas Sanduleak, στη δική του ανάλυση των ίδιων στοιχείων και άλλων σχετικών ερευνών, ανακάλυψε ότι δεν υπάρχει καμία αλληλεξάρτηση ανάμεσα στις σεληνιακές φάσεις και τα ποσοστά των ανθρωποκτονιών (Alex Thio, 2003).

3.1.6. Τόπος τέλεσης της ανθρωποκτονίας

Οι άντρες έχουν τις ίδιες πιθανότητες να διαπράξουν μία ανθρωποκτονία μέσα και έξω από το σπίτι, αλλά για τις γυναίκες είναι πολύ πιο πιθανό να σκοτώσουν μέσα στο σπίτι, παρά έξω απ' αυτό. Στο σπίτι, οι γυναίκες σκοτώνουν πιο συχνά μέσα στην κουζίνα. Αυτό ίσως να συμβαίνει, διότι η κουζίνα είναι το μέρος όπου οι γυναίκες παραδοσιακά συνηθίζουν να χρησιμοποιούν μαχαίρι, το οποίο μπορεί να γίνει ένα επικίνδυνο όπλο, κατά τη διάρκεια ενός καυγά. Από την άλλη μεριά, η κρεβατοκάμαρα είναι το πιο επικίνδυνο μέρος για τη δολοφονία των γυναικών, αφού εκεί πέφτουν πιο συχνά θύματα των συζύγων τους. Ίσως οι άντρες να έχουν συνηθίσει να χρησιμοποιούν την κρεβατοκάμαρα ως το μέρος όπου επιδεικνύουν τον "ανδρισμό τους" με τη σεξουαλική κατάκτηση των γυναικών, και γι' αυτό είναι πιο πιθανό να διαπράξουν εκεί την ανθρωποκτονία. Τι μπορούμε να πούμε για το γεγονός ότι οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να δολοφονηθούν στο σπίτι, παρά έξω απ' αυτό; Ένας σημαντικός λόγος είναι απλά ότι βρίσκονται την περισσότερη ώρα στο σπίτι. Επίσης, και άλλα άτομα που βρίσκονται την περισσότερη ώρα στο σπίτι είναι πιθανό να έχουν την ίδια μοίρα Σ' αυτά τα άτομα περιλαμβάνονται τα πολύ νεαρά άτομα οι ηλικιωμένοι, τα άτομα που ανήκουν στις μειονότητες, οι έγγαμοι και οι άνεργοι (Alex Thio, 2003).

3.1.7. Τρόπος τέλεσης της ανθρωποκτονίας

Τα στοιχεία δείχνουν ότι δεν υπάρχει τίποτα το εξαιρετικό στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τον τερματισμό της ζωής κάποιου άλλου ανθρώπου. Τα πιο πολλά αντικείμενα, εφόσον είναι διαθέσιμα τη στιγμή που το άτομο ξεπερνάει τα όρια, μπορούν εύκολα να μετατραπούν σε φονικά όπλα. Στην κοινωνία μας η απόκτηση ενός πιστολιού είναι μια πολύ εύκολη υπόθεση και γι' αυτό τα πιστόλια χρησιμοποιούνται πιο συχνά στις ανθρωποκτονίες. Ένα βίαιο άτομο μπορεί να οδηγηθεί σε μία δολοφονική πράξη, αν, τη στιγμή που εμπλέκεται σε μία θερμή διαφωνία, δει ένα όπλο μπροστά του. Όπως είπε ο Shakespeare, "όσο πιο συχνά βλέπεις μπροστά σου τα μέσα για να προβείς σε νοσηρές πράξεις, τόσο πιο συχνά τις πράττεις". Βέβαια, τα πιστόλια από μόνα τους δεν μπορούν να προκαλέσουν ανθρωποκτονία, ούτε η απουσία τους μπορεί να εξαλείψει την ύπαρξη των κινήτρων. Είναι αλήθεια ότι "δεν σκοτώνουν τα όπλα αλλά οι άνθρωποι". Όμως, αν τα όπλα ήταν λιγότερο διαθέσιμα, πολλές θερμές διαφωνίες θα είχαν ως αποτελεσμα μία βίαιη επίθεση και όχι μία ανθρωποκτονία, και ως εκ τούτου θα μειωνόταν ο αριθμός των μοιραίων περιστατικών (Alex Thio, 2003).

Η χρήση πιστολιού είναι επίσης ο πιο δημοφιλής τρόπος τέλεσης ανθρωποκτονίας και στα άτομα της ανώτερης κοινωνικής τάξης. Όμως, οι δολοφόνοι της ανώτερης κοινωνικής τάξης είναι δύο στις τέσσερις φορές πιο πιθανό από τους αντίστοιχους της κατώτερης κοινωνικής τάξης να

χρησιμοποιήσουν περισσότερο εκλεπτυσμένους τρόπους ανθρωποκτονίας, όπως η δηλητηρίαση, η υποδερμική ένεση ενός θανατηφόρου φαρμάκου και η σκηνοθεσία ενός αυτοκινητικού ατυχήματος. Τέτοιες μέθοδοι χρησιμοποιούνται σε περισσότερες από το 20% των ανθρωποκτονιών της ανώτερης τάξης, σε σύγκριση με το 5-10% μόνο των ανθρωποκτονιών της κατώτερης τάξης (Alex Thio, 2003).

3.1.8. Τύποι φόνων

Οι διάφοροι τύποι φόνου είναι: Ο πιο συνηθισμένος τύπος φόνου είναι ο **φόνος εν βρασμώ**, ο οποίος αφορά στο φόνο ενός συγγενή ή ενός γνωστού. Στο δεύτερο τύπο, το θύμα **συμμετέχει** με τον έναν ή τον άλλο τρόπο στην πρόκληση του φόνου. Ο τρίτος τύπος είναι ο **φόνος για ασήμαντους λόγους**. Ο τέταρτος είναι **ανθρωποκτονία και αυτοκτονία** μαζί, στον οποίο ο δράστης σκοτώνει πρώτα το θύμα και μετά τον εαυτό του. Ο πέμπτος τύπος είναι ο **φόνος κατά συρροήν ή ο φόνος καθ' έξιν**, ο οποίος περιλαμβάνει το φόνο ενός αριθμού ατόμων στην ίδια ή σε διαφορετική στιγμή (Alex Thio, 2003).

3.1.9. Αποτρέπει η θανατική ποινή το φόνο;

Η θανατική ποινή δεν αποτελεί σύμφωνα με έρευνες (Alex Thio, 2003), έναν αποτελεσματικό τρόπο αποτροπής του φόνου. Τουλάχιστον όχι περισσότερο αποτελεσματικό από την ισόβια κάθειρξη. Όμως, απολαμβάνει περισσότερη υποστήριξη από την κοινή γνώμη στις περιοχές εκείνες όπου τα ποσοστά των ανθρωποκτονιών είναι υψηλότερα.

3.1.10. Γιατί οι άνθρωποι σκοτώνουν;

Διάφορες ερμηνείες έχουν προταθεί για την εξήγηση των αιτιών που οδηγούν στο φόνο. Η **ηθολογική ερμηνεία** αποδίδει το φόνο ανάμεσα στους ανθρώπους στο φονικό ένστικτο, σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός ενστίκτου αναστολής. Η **γενετική θεωρία** θέτει ως αίτιο των βίαιων εγκλημάτων, όπως ο φόνος, το χρωματοσωματικό τύπο XYΥ. Η **ψυχαναλυτική θεωρία** αντιμετωπίζει το φόνο ως τη συνέπεια των άλυτων ψυχικών συγκρούσεων. Η **ψυχολογική θεωρία** εντοπίζει την αιτία της βίας, στην απογοήτευση. Τέλος, η *μία κοινωνιολογική θεωρία υποδεικνύει τον ισχυρό εξωτερικό περιορισμό ως την αιτία του φόνου, ενώ η άλλη θεωρεί την υποκοουλτούρα της βίας ως το πεδίο καλλιέργειας των ανθρωποκτονιών* (Alex Thio, 2003).

3.2. ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΙ ΒΙΑΙΗ ΕΠΙΘΕΣΗ

Η επίθεση αποτελεί ένα αδίκημα λιγότερο σοβαρό από το φόνο και επομένως είναι κατανοητό το γεγονός ότι είναι πολύ περισσότερο διαδεδομένη. Η **επίθεση περιλαμβάνει την παράνομη χρήση της**

σωματικής δύναμης πάνω σ' ένα άλλο άτομο. Μπορεί να διακριθεί από νομικής πλευράς σε δύο τύπους: τη *βίαση* και την *απλή* επίθεση. Η βίαση επίθεση είναι μία στυγερή επίθεση που γίνεται με πρόθεση να αφαιρεθεί η ζωή κάποιου, ή περιλαμβάνει τη χρήση ενός φονικού όπλου. Θεωρείται κακούργημα που επισύρει μία σχετικά αυστηρή ποινή. Όλες οι άλλες μορφές επίθεσης είναι απλές, γι' αυτό θεωρούνται πλημμέλημα, η τιμωρία του οποίου είναι λιγότερο αυστηρή. Ως πράξη, η βίαση επίθεση είναι βασικά παρόμοια με το φόνο. **Διαφέρει απ' αυτόν κυρίως στις συνέπειες: το θύμα επιζεί, αντί να πεθαίνει** (Alex Thio, 2003).

Από τη στιγμή που η επίθεση ως συμπεριφορά μοιάζει κατά κάποιον τρόπο με την ανθρωποκτονία, τα περισσότερα από τα στοιχεία που προέρχονται από την έρευνα και αφορούν στην ανθρωποκτονία, ισχύουν και για την επίθεση. Συνεπώς, αληθεύει ότι οι επιτιθέμενοι είναι περισσότερο πιθανό να είναι φτωχοί παρά όχι, να είναι μαύροι παρά λευκοί, να κακοποιούν άτομα της δικής τους φυλής παρά άλλης, να κατάγονται από το Νότο παρά από άλλες περιοχές, να ζουν σε μεγάλες πόλεις παρά σε μικρές, να είναι άντρες παρά γυναίκες, να έχουν βίαιο παρελθόν παρά όχι, να διαπράττουν το έγκλημα κατά τη διάρκεια του Σαββατοκύριακου, παρά κατά τη διάρκεια των υπολοίπων ημερών της εβδομάδας κ.λπ. (Alex Thio, 2003).

Την ίδια στιγμή, όμως, η επίθεση διαφέρει, και πάλι ως συμπεριφορά, από την ανθρωποκτονία. Για παράδειγμα, το να πυροβολήσει ο δράστης το θύμα μόνο μία φορά και επομένως να κατηγορηθεί για επίθεση, είναι διαφορετικό από το να πυροβολήσει το θύμα τρεις ή τέσσερις φορές και να κατηγορηθεί για φόνο. Με δεδομένες τις διαφορές ανάμεσα στην επίθεση και το φόνο, ως συμπεριφορά, κάποια από τα στοιχεία για την ανθρωποκτονία λογικά δεν εφαρμόζονται στην περίπτωση της επίθεσης.

3.2.1. Διαφορά επίθεσης και ανθρωποκτονίας

Η έρευνα έχει υποδείξει τουλάχιστον τρεις τρόπους κατά τους οποίους η επίθεση διαφέρει από την ανθρωποκτονία. (Alex Thio, 2003)

Πρώτον, για προφανείς λόγους, οι επιτιθέμενοι είναι λιγότερο πιθανόν από τους δολοφόνους να χρησιμοποιήσουν πυροβόλα όπλα στη διάπραξη του εγκλήματος. *Δεύτερον*, σε σύγκριση με τους ενήλικες οποιασδήποτε ηλικιακής ομάδας, οι νέοι κάτω των είκοσι ετών είναι περισσότερο πιθανό να προβούν σε επίθεση. (Οι νέοι αυτής της ηλικίας παρουσιάζουν επίσης υψηλότερο ποσοστό στις ανθρωποκτονίες, όπως έχουμε υποδείξει νωρίτερα, αλλά η ηλικιακή διαφορά στην επίθεση είναι πολύ μεγαλύτερη). Ο προφανής λόγος είναι ότι οι έφηβοι έχουν λιγότερες πιθανότητες από τους ενήλικες να έχουν στην κατοχή τους όπλο. *Τρίτον*, το καλοκαίρι ο αριθμός των ανθρωποκτονιών αυξάνει ελάχιστα, αλλά ο αριθμός των επιθέσεων αυξάνει σημαντικά. Στη ζεστή εποχή του χρόνου,

οι άνθρωποι τείνουν να βγαίνουν έξω από το σπίτι πιο συχνά, ιδιαίτερα οι φτωχοί των οποίων οι κατοικίες δεν έχουν την πολυτέλεια μιας κλιματιστικής εγκατάστασης. Το γεγονός αυτό αυξάνει την κοινωνική αλληλεπίδραση, ιδιαίτερα ανάμεσα στους ξένους, οι οποίοι είναι πιθανόν να εμπλακούν σε κάποια επίθεση. Η ζέστη και η αυξημένη κατανάλωση αλκοολούχων ποτών εντείνουν περαιτέρω την επιθετικότητα. Ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων αυξάνουν την πιθανότητα διάπραξης κάποιας επιθετικής ενέργειας (Alex Thio, 2003).

3.3. ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΣ

Ορισμός: Χουλιγκανισμός είναι η συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από βία που ασκείται σε δημόσιους χώρους ή στα πλαίσια αθλητικών εκδηλώσεων (<http://tovima.dolnet.gr>)

3.3.1. Βία στα γήπεδα: Το άλλο "πρόσωπο" του ποδοσφαίρου

Τα φαινόμενα βίας στα γήπεδα δεν είναι κάτι καινούργιο, ούτε στην Ελλάδα, ούτε στον υπόλοιπο κόσμο. Εκατοντάδες φορές έχουμε παρακολουθήσει εικόνες συμπλοκών, καταστροφών και συγκρούσεων αντιπάλων ομάδων οπαδών, οι οποίες πάντα τελειώνουν με την (αργοπορημένη...) παρέμβαση των αστυνομικών δυνάμεων, με συνέπεια τα γήπεδα να μετατρέπονται σε πεδία μάχης. Και όμως ο χουλιγκανισμός μπορεί να αντιμετωπιστεί, μπορεί να περιοριστεί στην καλύτερη περίπτωση. Δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι σε μια μέρα, μπορεί να λυθεί το πρόβλημα της βίας στα γήπεδα, αρκεί να το θελήσουν η Πολιτεία, οι Ποδοσφαιρικές Ανώνυμες Εταιρείες (ΠΑΕ) και φυσικά τα αρμόδια όργανα του ποδοσφαίρου, η ΕΠΟ και η ΕΠΑΕ. Δυστυχώς αφήνουν το δηλητήριο της βίας να δηλητηριάζει το λαϊκότερο άθλημα, το πιο αγαπημένο σπορ των ανθρώπων (<http://www.epohi.gr>).

Πρέπει λοιπόν η Πολιτεία, με τις εισηγήσεις της Επιτροπής Επαγγελματικού Αθλητισμού, να λάβει αποφάσεις για τους συνδέσμους οπαδών που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος.

Φυσικά ο χουλιγκανισμός δεν είναι κάτι ξένο από την κοινωνία, καθώς φαινόμενα βίας συναντάμε και σε πολιτικές εκδηλώσεις. Έτσι σε όλη την Ευρώπη (και στην Ελλάδα) υπάρχει σύνδεση ομάδων οπαδών με άλλες ομάδες, οι οποίες βρίσκουν πεδίο δράσης (<http://www.epohi.gr>).

Για την βία στα γήπεδα έχουν δημιουργηθεί εκατοντάδες επιτροπές σε κυβερνητικά και μη κλιμάκια. Παρακάτω παραθέτουμε αγγλική εκδοχή της καταπολέμησης της βίας και των χούλιγκαν (<http://www.epohi.gr>).

3.3.2. Το αγγλικό παράδειγμα

Η μάστιγα του χουλιγκανισμού ταλαιπώρησε πολλές δεκαετίες το ποδόσφαιρο στη Μεγάλη Βρετανία, όμως, για την αντιμετώπισή του οι εκάστοτε βρετανικές κυβερνήσεις έχουν δαπανήσει δισεκατομμύρια στερλίνες και έχουν ψηφιστεί δεκάδες νόμοι, με στόχο την καταπολέμησή της (<http://www.epohi.gr>).

Όλα αυτά είχαν θετικότατο αποτέλεσμα, καθώς οι Άγγλοι χούλιγκαν έγιναν είδος προς εξαφάνιση στα βρετανικά γήπεδα, όχι όμως και έξω απ' αυτά, καθώς συνεχίζουν να πολλαπλασιάζονται και να δηλώνουν «παρών» με την πρώτη ευκαιρία (κυρίως σε εκτός έδρας παιχνίδια των κυπέλλων Ευρώπης και διεθνών διοργανώσεων) (<http://www.epohi.gr>).

Φυσικά ο χουλιγκανισμός δεν καταπολεμείται από τη μια μέρα στην άλλη. Μπορεί όμως να απομακρυνθεί τουλάχιστον από τις εξέδρες υιοθετώντας σκληρή νομοθεσία την οποία οι Άγγλοι εφάρμοσαν μέχρι κεραίας. Αν κάποιος αναζητούν λύσεις σίγουρα η Αγγλία, έχει τους σκληρότερους νόμους, οι οποίοι εφαρμόζονται με τη βοήθεια των ίδιων των συλλόγων, ανεξάρτητα από το κόστος. Κάθε θέση, στα αγγλικά γήπεδα έχει "ονοματεπώνυμο". Τα εισιτήρια δεν καταλήγουν σε απρόσωπους φιλάθλους που σπεύδουν να φωνάξουν υπέρ της ομάδας τους. Έτσι, είναι πιο εύκολος ο έλεγχος από τα κλειστά κυκλώματα ασφαλείας. Παράλληλα οι μυστικές υπηρεσίες του κράτους συνεργάζονται στενά με την αστυνομία και τους συλλόγους, ενώ απαγορεύεται η είσοδος στα γήπεδα ακόμη και σε άτομα, τα οποία απλά θεωρούνται ύποπτα για πρόκληση επεισοδίων. Επίσης άτομα που προκαλούν επεισόδια και αναγνωρίζονται από φωτογραφίες συλλαμβάνονται αμέσως και περνούν από δίκη (πρόσφατα υιοθετήθηκε αυτό το μέτρο και στην Ιταλία, Ισπανία, όπου ο χουλιγκανισμός έχει έντονη παρουσία). Είναι χαρακτηριστικό ότι η βρετανική κυβέρνηση ψήφισε νόμο που επιτρέπει στις αρχές την αφαίρεση των διαβατηρίων από χούλιγκαν και υπόπτους, για την αποφυγή επεισοδίων σε παιχνίδια αγγλικών ομάδων στην Ευρώπη, μετά τα επεισόδια στο Ευρω-2000 και στην Κωνσταντινούπολη που είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο δύο οπαδών της Λιντς (μαχαιρώθηκαν από Τούρκους οπαδούς της Γαλατασαράι) (<http://www.epohi.gr>).

Κατά τη διάρκεια των αγώνων του Μουντιάλ '98 στο Παρίσι, οι βρετανικές αρχές έδωσαν στη δημοσιότητα λεπτομέρειες του προφίλ των συλληφθέντων Άγγλων χούλιγκαν. Η αναφορά ήταν συγκλονιστική, καθώς έδειχνε πως ανάμεσα στους ταραξίες δεν ήταν μόνο νεαρά άτομα του περιθωρίου, αλλά και διευθυντές τραπεζών και δημόσιοι υπάλληλοι, οικογενειάρχες και γενικά φιλήσυχοι άνθρωποι που μέχρι τότε δεν είχαν δώσει κανένα δικαίωμα. Ο χουλιγκανισμός είναι πληγή για το ποδόσφαιρο σ' όλο το πλανήτη και η αντιμετώπισή του θέλει επιμονή και

μεγάλη προσπάθεια, αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ξεκομμένος από την κοινωνία (<http://www.epohi.gr>).

3.3.3. Σύγχρονες τάσεις της αστυνόμευσης του χουλιγκανισμού στην Ευρώπη

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, η εξέλιξη της αστυνόμευσης του χουλιγκανισμού στην Ευρώπη γνώρισε δύο μεγάλες καμπές, στα μέσα της δεκαετίας του '80 και στα τέλη της δεκαετίας του '90. Η πρώτη απ' τις καμπές αυτές, που συμπίπτει με την έναρξη της επιτάχυνσης της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, χαρακτηρίζεται αφενός από την αυξανόμενη ομοιογενειοποίηση των μέτρων αστυνόμευσης του φαινομένου και, αφετέρου, από τον τονισμό της ιδιαιτερότητάς του σε σχέση με τα υπόλοιπα προβλήματα δημόσιας τάξης και ασφάλειας (<http://www.onassis.gr>).

Η καταπολέμηση του χουλιγκανισμού βασίζεται πλέον σε ειδικούς ποινικούς νόμους, η τέλεση ορισμένων αδικημάτων κατά τη διάρκεια αθλητικών εκδηλώσεων καθίσταται επιβαρυντική περίπτωση και τα δικαστήρια αρχίζουν να επιβάλλουν συστηματικά υποδειγματικές ποινές. Οι εθνικές αστυνομικές πολιτικές ελέγχου του φαινομένου αρχίζουν να εξομοιώνονται μεταξύ τους και να δομούνται γύρω από δύο αρχές: την αποφυγή της χρήσης βίας και τη μέγιστη δυνατή συλλογή πληροφοριών. Συνεπώς, τα σώματα ασφαλείας άρχισαν να ανέχονται την τέλεση ορισμένων ήσσονος σημασίας αδικημάτων, ενώ παράλληλα γενικεύθηκε η ηλεκτρονική παρακολούθηση εντός και εκτός των γηπέδων, δημιουργήθηκαν ειδικά κέντρα πληροφοριών και, σε ορισμένα κράτη, επεκτάθηκε η χρήση μυστικών αστυνομικών στους χώρους των οπαδών. Επιπλέον, ενισχύθηκε η διεθνής αστυνομική συνεργασία, με άμεση απόρροια την αυξανόμενη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των σχετικών αστυνομικών υπηρεσιών διαφόρων κρατών και την εφαρμογή κατά του χουλιγκανισμού μεθόδων και πρακτικών εμπνευσμένων από πολιτικές που είχαν ήδη υιοθετηθεί για την καταπολέμηση άλλων εγκληματικών φαινομένων, όπως το εμπόριο ναρκωτικών και η τρομοκρατία (<http://www.onassis.gr>).

Αναμφισβήτητα, η συστηματική εφαρμογή των μέτρων αυτών συνέβαλε στη μείωση των επεισοδίων εντός των γηπέδων. Παράλληλα, όμως, προκάλεσε την επιδείνωση του φαινομένου, δεδομένου ότι η ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας εντός των γηπέδων επέφερε τη χωροχρονική μετατόπιση των επεισοδίων και τη ριζοσπαστικοποίηση της συμπεριφοράς των χούλιγκαν, οι οποίοι άρχισαν να δρουν πρωτίστως εκτός των γηπέδων, πριν, κατά ή μετά τη διάρκεια του αγώνα, και να προσφεύγουν συχνά στη χρήση όπλων. Εφεξής, ο έλεγχος του φαινομένου

καθίσταται ολοένα και πιο δυσχερής, αν όχι αδύνατος, και το κόστος της αστυνόμευσης εκτοξεύεται στα ύψη (<http://www.onassis.gr>).

Παράλληλα με τις εξελίξεις αυτές, παρατηρείται μια σταδιακή υποβάθμιση της ιδιαιτερότητας του φαινομένου, η οποία γίνεται αισθητή στα τέλη της δεκαετίας του '90, όταν ο χουλιγκανισμός άρχισε ν' αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου συνόλου απειλών για την εσωτερική ασφάλεια του ευρωπαϊκού χώρου (<http://www.onassis.gr>).

Αυτή η μεταβολή αντανακλά την προοδευτική διάδοση, σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, μιας νέας αντίληψης της απειλής, υιοθετημένης τόσο απ' τους πολιτικούς και τους υπεύθυνους των σωμάτων ασφαλείας όσο και απ' τα ΜΜΕ. Η νέα αυτή αντίληψη συνοψίζεται σε μια εννοιολογική ενοποίηση πολλών διαφορετικών φαινομένων εγκληματικής και παραβατικής συμπεριφοράς, εν ονόματι μιας υποτιθέμενης διασύνδεσής τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Απόρροια αυτής της αντίληψης είναι μια τάση συγχώνευσης όλων αυτών των φαινομένων, η οποία, ρητά διατυπωμένη τα τελευταία χρόνια σε πολλά επίσημα έγγραφα, θεωρεί ότι η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, το εμπόριο ναρκωτικών και η οικονομική εγκληματικότητα, παραδείγματος χάριν, συνιστούν απειλές για την εσωτερική ασφάλεια των ευρωπαϊκών κρατών εξίσου σοβαρές με αυτές που δύνανται να επέλθουν από τη λαθρομετανάστευση, την εγκληματικότητα ανηλίκων, τη μικροεγκληματικότητα, τον χουλιγκανισμό, τα συχνά επεισόδια στις υποβαθμισμένες περιοχές των μεγαλουπόλεων ή τις διαδηλώσεις κατά της παγκοσμιοποίησης. Τα όρια μεταξύ των διαφόρων εγκληματικών και παραβατικών συμπεριφορών γίνονται πλέον συγκεχυμένα, οι ιδιαιτερότητές τους παραμερίζονται και τα φαινόμενα αυτά αντιμετωπίζονται απλώς ως μέρη μιας ενιαίας απειλής, ανεξαρτήτως της σοβαρότητας της επιμέρους απειλής που συνεπάγεται το καθένα απ' αυτά (<http://www.onassis.gr>).

Αυτή η σφαιρική αντίληψη της απειλής περιθωριοποιεί, εξ ορισμού, την πρωτογενή πρόληψη και αναδεικνύει ως μοναδική δυνατή απάντηση την υιοθέτηση μιας εξίσου σφαιρικής προεγκληματικής (proactive) και κατασταλτικής πολιτικής, με άμεσο επακόλουθο τη συχνή εφαρμογή πανομοιότυπων μέτρων σε εντελώς διαφορετικές περιπτώσεις και τη βαθμιαία εδραίωση ενός ευρύ ελέγχου της παραβατικής συμπεριφοράς.

Στην περίπτωση του χουλιγκανισμού, η τάση αυτή εκδηλώνεται σαφώς στο κείμενο Κοινής Δράσης της 26ης Μαΐου 1997 σχετικά με τη συνεργασία στον τομέα της δημόσιας τάξης και ασφαλείας, όπου προβλέπεται η ενίσχυση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ Κρατών Μελών κάθε φορά που πολυάριθμες ομάδες ατόμων, ικανές να αποτελέσουν απειλή για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, σκοπεύουν να μετακινηθούν προς άλλα Κράτη-Μέλη προκειμένου να συμμετάσχουν σε συναθροίσεις. Όπως αναφέρεται ρητά, ο όρος «συναθροίσεις» καλύπτει

τόσο τις αθλητικές εκδηλώσεις όσο και τις συναυλίες ροκ μουσικής, τις διαδηλώσεις, και τα οδοφράγματα στους αυτοκινητόδρομους (<http://www.onassis.gr>).

Η ίδια τάση συγχώνευσης του χουλιγκανισμού με άλλες συλλογικές συμπεριφορές διέπει τα πορίσματα της Διάσκεψης του Συμβουλίου Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών της 13^{ης} Ιουλίου 2001 σχετικά με την ασφάλεια των Συνόδων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και άλλων παρεμφερών περιπτώσεων (<http://www.onassis.gr>).

Ο χουλιγκανισμός θεωρείται αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου φάσματος Απειλών για την εσωτερική ασφάλεια

Μεταξύ των προτεινόμενων μέτρων, προβλέπεται η προσφυγή στους ευρύτατα χρησιμοποιημένους για την καταπολέμηση του χουλιγκανισμού φυσιογνωμιστές αστυνομικούς (spotters) –παρόλο που η αποτελεσματικότητα των αστυνομικών αυτών έναντι πολυάριθμων ομάδων είναι εξ ορισμού μηδαμινή (<http://www.onassis.gr>).

Κατά την ίδια Σύνοδο, συζητήθηκε η δυνατότητα απαγόρευσης εξόδου από ένα Κράτος-Μέλος ατόμων που επιθυμούν να διαδηλώσουν σε άλλο Κράτος-Μέλος και προτάθηκε να εφαρμοστούν αναλογικά τα μέτρα που έχουν ήδη υιοθετηθεί κατά των χούλιγκαν σε διάφορα Κράτη-Μέλη (<http://www.onassis.gr>).

Η ιδέα αυτή προκάλεσε τόσες αντιδράσεις ώστε, τελικά, προτάθηκε η εφαρμογή της απαγόρευσης μόνο σε ορισμένους διαβόητους ταραξίες. Θα μπορούσαμε, τέλος, ν' αναφέρουμε την πρόταση που έγινε, κατά την ίδια Σύνοδο, για τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Europol και τη συνεπακόλουθη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού αρχείου πληροφοριών σχετικά με τις διάφορες μορφές αστικής βίας και τις συναθροίσεις (<http://www.onassis.gr>).

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αστυνόμευση του χουλιγκανισμού στην Ευρώπη υπάγεται σήμερα σε τρία διαφορετικά

επίπεδα. *Πρώτον*, ο χουλιγκανισμός θεωρείται αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου φάσματος απειλών για την εσωτερική ασφάλεια των ευρωπαϊκών κρατών –μαζί με το **οργανωμένο έγκλημα, την τρομοκρατία ή τη λαθρομετανάστευση**. *Δεύτερον*, υπάγεται σε μία υποκατηγορία απειλών σχετικών με την ασφάλεια των μεγαλουπόλεων – μαζί με τα συχνά επεισόδια βίας στα μεγάλα αστικά κέντρα, τη μικροεγκληματικότητα και τις διαδηλώσεις κατά της παγκοσμιοποίησης. *Τέλος*, υπάγεται σε μία άλλη υποκατηγορία απειλών σχετικών με τις συλλογικές συμπεριφορές εν γένει –μαζί με τις συναυλίες ροκ μουσικής, τις διάφορες διαδηλώσεις και τα οδοφράγματα στους αυτοκινητόδρομους. Το καθένα απ' τα επίπεδα αυτά συνεπάγεται την ενδεχόμενη δημιουργία αστυνομικών αρχείων σε εθνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο και ενδεχομένως διασυνδεδεμένων μεταξύ τους, αυξάνοντας τις πιθανότητες περαιτέρω διεύρυνσης του ήδη γενικευμένου ελέγχου της παραβατικής συμπεριφοράς. Δεδομένου, όμως, ότι κανένα απ' τα επίπεδα αυτά δεν λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες του φαινομένου, μας φαίνεται λογικό να υποθέσουμε ότι τα μέτρα αυτά δεν θα μπορέσουν να καταπολεμήσουν ουσιαστικά τον χουλιγκανισμό (<http://www.onassis.gr>).

3.4. ΒΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

3.4.1. Εισαγωγή

Εκδηλώσεις βίας στη σχολική κοινότητα, εκφρασμένες με διάφορες μορφές, έχουν παρατηρηθεί από πολύ παλιά. Δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Κάθε μορφή βίας έχει κατά καιρούς παρουσιαστεί: λεκτική, σωματική, ψυχολογική-συναισθηματική, σεξουαλική, βανδαλισμός. Θύματα και θύματα προέρχονται από κάθε κοινωνική ομάδα της σχολικής κοινότητας περιλαμβάνοντας και άτομα από τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο. Συχνά η έκφραση της βίας έχει στόχο το σχολικό κτίριο, τη σχολική περιουσία και τον περιβάλλοντα χώρο. Μέχρι πρόσφατα, τα διάφορα περιστατικά βίας αντιμετωπίζονταν ως μεμονωμένα γεγονότα. Δεν είχαν ληφθεί σαφή μέτρα πρόληψης. Ανάλογα με τη σοβαρότητα επιβάλλονταν διάφορες κυρώσεις είτε από το σχολείο, είτε και από τους ιδιώτες – θύματα και ορισμένες φορές από τη δικαιοσύνη. Επειδή το φαινόμενο της βίας στη σχολική κοινότητα συνεχίζει να εμφανίζεται και συχνά να απειλεί σοβαρά το κοινωνικό σύνολο, πολλές κυβερνήσεις στην Ευρώπη και την Αμερική έδωσαν έμφαση στην καταγραφή και την ανάλυσή του και προχώρησαν στην ανάπτυξη πολιτικής για τον έλεγχο παρόμοιων εκδηλώσεων στη σχολική κοινότητα (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Μια από τις πολιτικές για την καταστολή της βίας στο σχολικό περιβάλλον αλλά και στην κοινωνία, που προτείνεται, είναι η συστηματική ανάπτυξη της προαγωγής της ψυχικής και κοινωνικής υγείας στο σχολείο, σε συνεργασία με τους γονείς και την κοινότητα, με

ιδιαίτερο στόχο την ανάπτυξη προγραμμάτων για τον έλεγχο της βίας και των κοινωνικών συγκρούσεων (Αρτινοπούλου Β., 2001)..

3.4.2. Η βία και οι εκφραστές της

Η βία ως κοινωνικό φαινόμενο έχει στενή σχέση με την κοινωνική ανισότητα, τον κοινωνικό αποκλεισμό, την ματαίωση και τη διαφορετικότητα. Είναι συνυφασμένη με την παραβατικότητα, το αδιέξοδο και το φόβο αλλά και με την εκμηδένιση, την απαξίωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Οι περισσότεροι άνθρωποι είναι εν δυνάμει βίαιοι. Ενεργοποιούν αυτή τους την ιδιότητα, όταν για παράδειγμα, εμποδίζονται να ικανοποιήσουν μιας ζωτικής γι' αυτούς σημασίας ανάγκη. Η βία, σε τέτοιες περιπτώσεις, μπορεί να λειτουργήσει ως η μοναδική διέξοδος και να εκδηλωθεί είτε με επιθετική συμπεριφορά προς τα έξω, είτε με επιθετική συμπεριφορά προς το ίδιο το άτομο, ενδοβάλλεται. Δεν υπάρχουν δηλαδή βίαιοι άνθρωποι, κάποιιοι όμως, γίνονται βίαιοι κάτω από ορισμένες συνθήκες, οι οποίες δημιουργούνται από την αλληλεπίδρασή τους με το περιβάλλον (Τσαλίκογλου Φ., 1989).

3.4.3. Ορισμός σχολικής βίας

Η σχολική βία αναφέρεται στην επιβολή της βούλησης ενός μέρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε κάποιο άλλο και η πρόκληση ζημιάς ή βλάβης (Αρτινοπούλου Β., 2001). Οι μορφές της σχολικής βίας περιλαμβάνουν τη λεκτική, τη σωματική, την ψυχολογική, τη σεξουαλική βία και το βανδαλισμό. Η σχολική βία περιλαμβάνει και εγκληματικές ενέργειες σε ορισμένα κράτη, όπως για παράδειγμα στην Αμερική αλλά και σε κάποια στην Ευρώπη.

Η σχολική βία διακρίνεται στον εκφοβισμό, στο «bullying», και στη βία. Το «bullying» είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για όλες τις βαθμίδες της σχολικής εκπαίδευσης από τους Βρετανούς, τους Ολλανδούς και τους Σκανδιναβούς. Ο όρος σχολική βία χρησιμοποιείται από όλους τους άλλους Ευρωπαίους (Αρτινοπούλου Β., 2001). Ο εκφοβισμός είναι συνυφασμένος με την κοροϊδία, το πείραγμα και τον αστεϊσμό. Το πότε ένα πείραγμα συσχετίζεται με τη βία εξαρτάται από την υποκειμενική αξιολόγηση του θύματος.

Η έννοια της ασφάλειας, «security», είναι μια ευρύτερη έννοια και αναφέρεται στην αίσθηση της σιγουριάς, της απουσίας του φόβου από επιθετικές συμπεριφορές, της προστασίας του σχολείου από την κοινότητα.

Οι ορισμοί της σχολικής βίας, του εκφοβισμού και της ασφάλειας δεν είναι απόλυτοι. Επηρεάζονται από το πολιτισμικό πλαίσιο και τις εκάστοτε κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνθήκες.

3.4.4. Διαστάσεις της σχολικής βίας

Η σχολική βία εμφανίζεται συνήθως με τις ακόλουθες διαστάσεις: βία μεταξύ μαθητών, βία μεταξύ εκπαιδευτικών, βία από τους εκπαιδευτικούς προς τους μαθητές και το αντίστροφο, βία από τους εκπαιδευτικούς προς την εξουσία, -τη διοίκηση, τη διεύθυνση ή όπως αυτή εκφράζεται-, βία από εξωσχολικούς παράγοντες προς μέλη της σχολικής κοινότητας, μαθητές, εκπαιδευτικούς ή και τους δύο, και το αντίστροφο, βία από γονείς προς εκπαιδευτικούς ή και προς μαθητές και το αντίστροφο. Η βία μπορεί να εκδηλωθεί από ένα μεμονωμένο άτομο προς ένα άλλο ή προς ένα σύνολο ατόμων, αλλά και από πολλά άτομα προς ένα μεμονωμένο ή προς ένα σύνολο ατόμων (Αρτινοπούλου Β., 2001)..

3.4.5. Το φαινόμενο της σχολικής βίας στην Ελλάδα

Οι μελέτες που έχουμε στην Ελλάδα για τη σχολική βία αναφέρονται κυρίως στη βία μεταξύ μαθητών και σε αυτήν μεταξύ μαθητών και εξωσχολικών παραγόντων. Έρευνες για περιστατικά βίας μεταξύ εκπαιδευτικών, από εκπαιδευτικούς προς μαθητές και το αντίστροφο και από εξωσχολικούς παράγοντες προς μαθητές και το αντίστροφο δεν έχουν επίσημα καταγραφεί. Υπάρχει δηλαδή ένας σκοτεινός αριθμός βίαιων περιστατικών που παραμένει ανεξιχνίαστος, δεν ορίζεται ως βία και σιωπηρά αξιολογείται ως πολιτισμική ή ως ιδιόμορφη προσωπική συμπεριφορά, σχολική τιμωρία ή κάπως αλλιώς. Συχνά περιστατικά βίας μένουν ανέγγιχτα γιατί στιγματίζουν ιδιαίτερα τους θύτες ή και τα θύματα και εκθέτουν το κύρος του σχολείου. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η σιωπή εγκλωβίζει τη βία στη μνήμη αυτών που την έζησαν, με άγνωστες συνέπειες (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Η σχολική βία στην Ελλάδα, αν και δεν έχει πάρει τις διαστάσεις που παρατηρούνται σε άλλες χώρες της Ευρώπης και στην Αμερική, όπου έχουν συμβεί και εγκληματικές ενέργειες, δεν περιγράφει την πραγματική έκταση του φαινομένου και συχνά δεν αξιολογεί τα πραγματικά αίτια.

Μεταξύ 1992 και 2000 διεξήχθησαν αρκετές έρευνες στην Ελλάδα που τα αποτελέσματά τους έδωσαν περιγραφικά στοιχεία για τη σχολική βία ανάμεσα στους μαθητές και την επιθετική συμπεριφορά των μαθητών στη χώρα (Γεν. Γραμμ. Νέας Γενιάς, ΤΑ ΝΕΑ, 16/3/2000, Γκότοβος Α.Ε. 1966, Φακιολάς Ν. - Αρμενάκης Α., 1995, Χαντζής Χ., Χουντουμάδης Α. και Πατεράκης Λ., 2000). Τα στοιχεία αναφέρονται σε λεκτική κακοποίηση, ξυλοδαρμούς, απειλές και σε βανδαλιστικές ενέργειες. Πολλά από τα αποτελέσματα των ελληνικών ερευνών παρουσιάζουν παρόμοια ευρήματα με μελέτες που έχουν διεξαχθεί σε άλλες χώρες, σχετικά με τις μορφές σχολικής βίας άλλων χωρών, τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, των θυτών, των σχολικών μονάδων και των περιοχών που παρουσιάζονται τέτοια φαινόμενα (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Σύμφωνα με έρευνα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς που διεξήχθη σε πανελλήνιο αντιπροσωπευτικό δείγμα και αποτελέσματά της δημοσιεύτηκαν στον ημερήσιο Τύπο το 2000, προκύπτουν τα ακόλουθα στοιχεία για τη σχολική βία στην Ελλάδα (Πίνακας 3.1).

Οι μορφές σχολικής βίας, σύμφωνα με την ίδια έρευνα και με βάση τις ομολογίες των μαθητών, διακρίνονται σε καταστροφές σχολικού εξοπλισμού και βανδαλισμούς, που είναι και τα περισσότερα περιστατικά. Το 76,7% των περιστατικών βίας περιλαμβάνει βρισιές - απειλές και το 57 % αλληλοξυλοδαρμούς (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Πίνακας 3.1: Εμπλοκή σε βίαιο περιστατικό

Ποσοστό Μαθητών %	Εμπλοκή σε βίαιο περιστατικό
23,2	έχει πάρει ενεργό μέρος σε βίαιο περιστατικό
11,6	έχει υπάρξει θύμα
36,5	που πήραν μέρος σε βίαια περιστατικά είναι αγόρια.
10,0	που πήραν μέρος σε βίαια περιστατικά είναι κορίτσια
29,4	είναι μάρτυρες βίαιων περιστατικών μεταξύ ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών.
58,2	είναι μάρτυρες βίαιων περιστατικών στη Θεσσαλονίκη
39	Είναι μάρτυρες βίαιων περιστατικών στην Αθήνα

Πίνακας 3.2. Μορφή βίας

Ποσοστό Μαθητών %	Μορφή βίας σύμφωνα με μαρτυρίες μαθητών
60	έχουν αντιληφθεί βίαια περιστατικά μέσα - έξω από τα σχολεία τους.
21	έχει δει πάνω από 5 περιστατικά καταστροφών στο σχολείο
15,7	έχει αντιληφθεί πάνω από 5 βίαια περιστατικά.
48,8	έχει δει βία σε αθλητικές συναντήσεις

Όπως και σε έρευνες άλλων χωρών, το μεγαλύτερο ποσοστό βίας εμφανίζεται στις μεγάλες πόλεις. Στην Ελλάδα, το 63,8% των μαθητών του δείγματος της Αθήνας δηλώνει ότι έχει δει βίαια περιστατικά ανάμεσα σε συμμορίες νέων, ενώ ο μέσος όρος της χώρας για παρόμοια γεγονότα είναι 50.4 %. Επίσης το ποσοστό βίαιης επίθεσης μέσα σε σχολείο, με κανονικό ή αυτοσχέδιο όπλο, στην Αθήνα είναι 20%, ενώ ο μέσος όρος τέτοιων περιστατικών για την υπόλοιπη Ελλάδα είναι 12,2%. Το 22,8 % των περιστατικών σχολικής βίας στην Αθήνα συνδέονται με ναρκωτικά. Ο μέσος όρος για την υπόλοιπη Ελλάδα είναι 14,4 % (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Σύμφωνα με έρευνα του Γκότοβου (1966), σε μικρότερο δείγμα:

- 40% των μαθητών παρατηρούν ότι υπάρχει αύξηση της βίας στα σχολεία.
- 1 στους 4 μαθητές είναι θύμα ξυλοδαρμού κατά τη διαδρομή από το σπίτι στο σχολείο ή το αντίστροφο.
- 35% των μαθητών κρίνει ότι οι μαθητές πρέπει να εκπαιδευθούν σε αμυντικές μεθόδους (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Η έρευνα των Φακιολά και Αρμενάκη (1995), που είχε διεξαχθεί στις αρχές της δεκαετίας του '90 σε αντιπροσωπευτικό δείγμα νέων της Αθήνας ηλικίας 14-21 χρονών, είχε δείξει ότι:

Πίνακας 3.3. Εμπλοκή μαθητών

Ποσοστό Μαθητών %	Εμπλοκή μαθητών σε βίαια περιστατικά
60	είχε λάβει μέρος σε βίαιες ενέργειες την τελευταία χρονιά
11	είχε χρησιμοποιήσει λεκτική βία
6	είχε λάβει μέρος σε βίαιες συγκρούσεις, βρισιές και ξυλοδαρμούς
3	είχε λάβει μέρος σε συγκρούσεις μόνο με χτυπήματα.

Η ανάλυση της έρευνας για τον εκφοβισμό στο Δημοτικό σχολείο των Χατζή, Χουντουμούδη και Πατεράκη (2000), σε 1.312 μαθητές, ισάριθμα περίπου αγόρια και κορίτσια από 8 Δημοτικά σχολεία της ευρύτερης περιοχής της Πρωτεύουσας, έδειξε τα ακόλουθα αποτελέσματα για το έτος 1999 (Αρτινοπούλου Β., 2001):

Πίνακας 3.4. Μορφές εκφοβισμού

Ποσοστό Μαθητών %	Διαστάσεις και μορφές εκφοβισμού, «bullying», σε δημοτικά σχολεία
14,7	θύματα εκβιασμού
6,24	Θύτες
4,8	θύτες και θύματα
42,5	Λεκτική βία «μου έλεγε βρισιές»
34 μόνο αγόρια	σωματική βία που δηλώνουν αγόρια
22,83 μόνο κορίτσια	σωματική βία που δηλώνουν κορίτσια
25,3 μόνο αγόρια	λεκτικές απειλές που δηλώνουν τα αγόρια
38 μόνο κορίτσια	λεκτικές απειλές που δηλώνουν κορίτσια

Επιπλέον, στοιχεία από τις παραπάνω έρευνες δείχνουν ότι μαθητές με υψηλότερη βαθμολογία εμπλέκονται λιγότερο σε βιαιότητες, είτε ως θύτες είτε ως θύματα. Μόνο το 10% των άριστων μαθητών ανέφερε κάποια εμπλοκή σε βίαια γεγονότα, ενώ το 33,6% από τους μαθητές με μέτρια βαθμολογία ανέφερε σχετική του εμπλοκή. Από τους μαθητές-θύματα τέτοιων περιστατικών, το 3,5% ήταν άριστοι μαθητές ενώ το 22,7% ήταν μαθητές με μέτριους βαθμούς (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Οι σχολικές μονάδες που έχουν υψηλά ακαδημαϊκά αποτελέσματα παρουσιάζουν χαμηλότερη σχολική βία.

Επίσης παρατηρείται ότι όσο οι μαθητές μεγαλώνουν σε ηλικία τόσο η εμπλοκή τους σε βίαιες ενέργειες και συμπεριφορές μειώνεται. Οι μαθητές που εμπλέκονται σε βίαια περιστατικά συνήθως είναι θύτες και θύματα. Επίσης στις αστικές περιοχές παρατηρούνται περισσότερα περιστατικά βίας (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Το ζήτημα της βίας στην ελληνική κοινωνία και στην ελληνική σχολική κοινότητα χρειάζεται περισσότερη διερεύνηση, προκειμένου να

μελετηθούν οι παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνισή του στην Ελλάδα αυτήν τη χρονική περίοδο και να σχεδιαστούν μέτρα πρόληψης (Αρτινοπούλου Β., 2001).

3.4.6. Η αντιμετώπιση της σχολικής βίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Το θέμα της σχολικής βίας σε πολλά κράτη της Ευρώπης και στην Αμερική είναι πολύ παλαιότερο και συχνά έχει σοβαρές διαστάσεις. Το ζήτημα προβλημάτισε τις κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης τη δεκαετία του '90, καθώς οι πολιτικές, οικονομικές και άλλες κοινωνικές αλλαγές που συμβαίνουν στην Ευρώπη τα τελευταία 15 χρόνια και οι μετακινήσεις των πληθυσμών, αναμένεται να δημιουργήσουν αύξηση του φαινομένου. Το 1997 η Ευρωπαϊκή Ένωση ενέκρινε τη διοργάνωση διακρατικής διάσκεψης με τη συμμετοχή εμπειρογνομόνων, κυβερνητικών εκπροσώπων και εκπαιδευτικών, με σκοπό την προώθηση πολιτικών από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη της σχολικής βίας στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Το θέμα της σχολικής βίας συζητιέται υπό το πρίσμα της ασφάλειας στο σχολείο, όρος θετικός και με ευρύτερο περιεχόμενο. Ενέχει την έννοια της ποιότητας, της πρόληψης και της φροντίδας που παρέχει η σχολική κοινότητα ως χώρος μάθησης και εργασίας. Η σχολική βία περιορίζεται σε πρόβλημα της σχολικής κοινότητας ή και της ατομικής συμπεριφοράς των εμπλεκομένων στην ενέργεια. Δεν εξετάζεται ως αντανάκλαση προβλημάτων της ευρύτερης κοινωνίας ή ως διαντίδραση της σχολικής κοινότητας σε ζητήματα της τοπικής ή ευρύτερης κοινωνίας. Η σχολική βία αν και είναι συνυφασμένη με τη νεανική παραβατικότητα και εγκληματικότητα, ανεξαρτητοποιείται. Επαναξιολογείται και επανακαθορίζεται με τρόπο που να επιτρέπει μια σφαιρική αντιμετώπιση και την επιβολή ποινής ανάλογα με τα συστήματα αξιών του κοινωνικού συνόλου. Ανάγεται σε συμπεριφορά, η οποία συνυφάνεται με τις πολιτισμικές διαστάσεις του τόπου και του χρόνου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνηγορεί υπέρ της δημιουργίας νέων κοινωνικών και ψυχολογικών υπηρεσιών και την αναδιοργάνωση παλαιότερων, με σκοπό το σχεδιασμό και την οργάνωση παρεμβάσεων για τη βελτίωση του κοινωνικού ελέγχου καθώς και την επιμόρφωση ειδικών στελεχών και των εκπαιδευτικών και την πρόληψη της βίας (Αρτινοπούλου Β., 2001).

Πολλά κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν σχεδιάσει εκτενή μέτρα για την πρόληψη της βίας στο σχολείο. Σε πολλά κράτη όπως στην Ολλανδία, τη Σουηδία και τη Γερμανία η κάθε σχολική μονάδα έχει ένα αναπτυγμένο πρόγραμμα για τον έλεγχο της σχολικής βίας. Οι μαθητές έχουν ενεργητική συμμετοχή στο πρόγραμμα και σε ορισμένες χώρες τους δίνονται αυξημένες ευθύνες (Αρτινοπούλου Β., 2001). Το θέμα της σχολικής βίας αντιμετωπίζεται σφαιρικά. Για παράδειγμα η

Σουηδία εντάσσει το πρόγραμμα πρόληψης της σχολικής βίας στα θέματα ασφάλειας, οδικής συμπεριφοράς, συμπεριφοράς σε σχέση με τα ατυχήματα, στην πρόληψη του αλκοόλ και στα δικαιώματα του παιδιού.

Η σχολική βία δεν αναφέρεται στις πολιτικές της Ελλάδας ως ένα αυτόνομο ζήτημα. Από την πλευρά του Υπουργείου Παιδείας η σχολική βία αντιμετωπίζεται από την ευρύτερη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, χωρίς όμως να αποτελεί ιδιαίτερο στόχο ή να γίνεται ρητή αναφορά στο ζήτημα. Οι πολιτικές που συμβάλουν στη βελτίωση του σχολικού κλίματος και στην ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης, μπορούν να συμβάλουν και στην πρόληψη της βίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, κυρίως αν ο εκπαιδευτικός έχει την κατάλληλη επιμόρφωση.

Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται ιδιαίτερη επιμόρφωση για τη διαχείριση των πολιτισμικών, δεοντολογικών, συναισθηματικών, ψυχικών και άλλων συγκρούσεων που συμβαίνουν στην τάξη αλλά και στον ίδιο, ως μέλος της κοινωνίας που ζει, που αποδέχεται τις αξίες της και τις στηρίζει, τις αναπαράγει ή τις θέτει στην κρίση και τον προβληματισμό του συνόλου με το λόγο και το έργο του (Αρτινοπούλου Β., 2001).

3.4.7. Η προαγωγή της ψυχικής υγείας στο σχολείο ως μέτρο πολιτικής για την πρόληψη της βίας

Η προαγωγή της υγείας αναφέρεται στον έλεγχο που ασκεί ο άνθρωπος για τη βελτίωση της προσωπικής του υγείας και αυτής του περιβάλλοντός του. Κύρια συστατικά της είναι: η ενδυνάμωση της κοινοτικής δράσης με την ανάπτυξη μέτρων και στρατηγικών που ανταποκρίνονται στις νέες κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες και ανάγκες. Η δημιουργία υποστηρικτικού περιβάλλοντος για όλους όσοι ζουν στην κοινότητα. Η προώθηση νόμων και διατάξεων που συμβάλουν στη διατομεακή αναμόρφωση μιας υγιούς δημόσιας πολιτικής υγείας. Η ενδυνάμωση του πολίτη και η ενίσχυση της αυτονομίας και των προσωπικών του δεξιοτήτων επικοινωνίας και αυτοελέγχου. Η αναμόρφωση των υπηρεσιών υγείας για την κάλυψη των αναγκών κοινωνικής και ψυχικής υγείας και άλλων (Σώκου Κ., 1994).

Η προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας μπορεί να αναπτυχθεί σε κάθε σχολική μονάδα, ως να ήταν μια ανεξάρτητη κοινότητα. Το σχολείο, λειτουργώντας ως ένας αυτόνομος οργανισμός, μπορεί να αναπτύξει και υιοθετήσει σχολικό ήθος που να ελέγχει κάθε έκφραση βίας, μέσα από το «κρυφό», το «σκιώδες» πρόγραμμα που διέπει ουσιαστικά κάθε του λειτουργία. Τα μέλη της σχολικής κοινότητας μπορούν να συμφωνήσουν σε ένα ευρύ ορισμό της σχολικής βίας και να αναπτύξουν από κοινού κανόνες για την προστασία όλων των μελών από κάθε μορφή βίας που απαξιώνει το άτομο και που δημιουργεί συνθήκες αποκλεισμού. Με ποικίλους τρόπους επικοινωνίας και αναγνώρισης, το σχολείο, αναπτύσσει τα στοιχεία που ενδυναμώνουν την προσωπικότητα

και τη διάθεση συνεργασίας και συμμετοχής του κάθε μέλους της σχολικής κοινότητας: την καλή επικοινωνία και τις καλές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη, την αυτοεκτίμηση, το σεβασμό, την ενθάρρυνση, την ψυχική και συναισθηματική υποστήριξη, τη δημιουργικότητα, την αυτονομία και τη διαφορετικότητα (Σώκου Κ. 1994, Weare K. and Gray G. 2000).

Η κάθε σχολική κοινότητα που αποφασίζει να αναπτύξει την προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας και να εντάξει πρόγραμμα για την κοινωνική ένταξη όλων των μελών της και την πρόληψη της σχολικής βίας, συνεργάζεται με εξειδικευμένο οργανισμό που είναι διατεθειμένος να μελετήσει από κοινού με το σχολείο τις συνθήκες που επικρατούν στη σχολική μονάδα αλλά και τον κοινωνικό περίγυρο, τη γειτονιά όπου εδρεύει το σχολείο. Μετά από την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, αναπτύσσονται οι στόχοι και τα βήματα για την επίτευξή τους. Το σχολείο ζητά τη συνεργασία της κοινότητας και των γονέων. Διαμορφώνει ιδιαίτερο πρόγραμμα, όταν χρειάζεται, που να απευθύνεται και να εμπλέκει τους γονείς ή και άλλα μέλη της ευρύτερης κοινότητας. Διοργανώνει σεμινάρια για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και προωθεί την ουσιαστική ανάπτυξη συνεργασίας με την κοινότητα, τους φορείς της και τους γονείς. Ενεργοποιεί τους μαθητές οι οποίοι σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς αποφασίζουν από κοινού για τον ορισμό της σχολικής βίας, τα μέτρα πρόληψης τέτοιων φαινομένων και τα στοιχεία που συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενός υποστηρικτικού σχολικού κλίματος. Επεξεργάζονται τους παράγοντες που δημιουργούν καταστάσεις βίας. Ο εξειδικευμένος φορέας συνεργάζεται με το σχολείο για την δοκιμαστική ανάπτυξη του προγράμματος επανεξετάζοντας συχνά και αξιολογώντας τα ζητήματα που προκύπτουν στην πορεία. Με βιωματικές μεθόδους, πολιτιστικά δρώμενα, επισκέψεις, ανταλλαγές, συνεργασίες, καλλιτεχνικές δράσεις και άλλες δράσεις συζητιέται σε καθημερινή βάση το ζήτημα της σχολικής βίας, εξετάζεται η βία στην τοπική κοινότητα, απομυθοποιείται η ξενοφοβία, αναπτύσσεται η επικοινωνία και η αυτοεκτίμηση (Σώκου Κ. 1994, Weare K. and Gray G. 2000).

Η ανάπτυξη και θεσμοθέτηση της προαγωγής της ψυχικής και κοινωνικής υγείας στο σχολείο είναι ένα από τα θέματα που διεθνείς οργανισμοί και η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθούν τα τελευταία 15 χρόνια με διάφορα προγράμματα. Αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες έχουν εντάξει στο εβδομαδιαίο σχολικό πρόγραμμα ιδιαίτερο πρόγραμμα προσωπικής ανάπτυξης των μαθητών. Πολλές χώρες οργανώνουν συστηματικά επιμορφωτικά σεμινάρια προς εκπαιδευτικούς για την καλύτερη ενημέρωση σε ζητήματα ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών και των εφήβων και στη διαχείριση σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων που

αντιμετωπίζει το σχολείο (Σώκου Κ., 2000, Sokou Κ., 2000, Σώκου Κ., 2002).

Συμπερασματικά, η σχολική βία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της βίας και της παραβατικότητας που εμφανίζεται στην κοινωνία. Δεν μπορεί να εξετασθεί και να περιοριστεί χωρίς να ληφθεί υπόψη το ευρύτερο περιβάλλον που την τρέφει, οι αξίες, οι θεσμοί, η πολιτισμική και πολιτική ιστορία του τόπου και των ανθρώπων. Το θύμα και ο θύτης είναι άνθρωποι από την κοινωνία στην οποία βρίσκεται το σχολείο. Η στάση τους και η συμπεριφορά τους αντανακλά και αναπαράγει ό,τι το οικογενειακό, σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον καλλιεργεί. Ο έλεγχος της βίας στη σχολική κοινότητα, χωρίς μέτρα πολιτικής που να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα που υπάρχει στην ευρύτερη κοινωνία, δεν είναι μόνο ένα απλό ημίμετρο, είναι μέτρο συντήρησης και διαιώνισης της βίας. Πριν ή παράλληλα με το σχεδιασμό πολιτικών για τον έλεγχο της σχολικής βίας χρειάζεται να σχεδιαστούν και να λειτουργήσουν μέτρα και πολιτικές για την πρόληψη της βίας στην κοινωνία. Άλλωστε η σχολική βία δεν περιορίζεται στη στάση και τη συμπεριφορά μεταξύ των μαθητών. Η βία στο σχολείο και στην κοινωνία εκφράζεται κυρίως από ανθρώπους που διαχειρίζονται την εξουσία (<http://assets.in.gr>).

3.4.8. Η βία, οι έφηβοι και οι γονείς - Προτάσεις

Η νεανική και ιδιαίτερα η εφηβική παραβατικότητα και εγκληματικότητα, είναι σύνθετα προβλήματα που παρουσιάζουν αύξηση στις σύγχρονες κοινωνίες. Στους έφηβους, συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται από τη χρήση βίας, σεξουαλική απεισκευσία και χρήση ναρκωτικών, προκαλούν ανησυχίες. Οι δυσάρεστες συνέπειες με απρόβλεπτες προεκτάσεις, δυνατόν να επηρεάζουν μόνιμα τη ζωή τους. Ο ρόλος των γονιών, της οικογένειας και του σχολείου είναι καθοριστικός στη γένεση, πρόληψη και αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων σε σχέση με την κοινωνική συμπεριφορά και εξέλιξη των εφήβων. Το παράδειγμα που δίνουν οι γονείς σχετικά με την αντίληψη και το χειρισμό της βίας έχει θεμελιώδη ρόλο στο πως θα συμπεριφέρονται στον τομέα αυτό τα παιδιά τους στην εφηβική ηλικία και πιθανόν αργότερα στην ενήλικη ζωή τους. Σημασία έχει όχι μόνο το τι λένε οι γονείς στους έφηβους, αναφορικά με τη χρήση βίας στη ζωή τους, αλλά πολύ περισσότερο αυτό που μεταφέρουν ως μήνυμα διαμέσου των πράξεων τους (www.medlook.net).

Σε μια ενδιαφέρουσα έρευνα που εξέτασε το ζήτημα αυτό, επιστήμονες από το πανεπιστήμιο της Μινεσότα, μελέτησαν 134 έφηβους ηλικίας 10 έως 15 ετών. Διαπίστωσαν ότι έχει μεγαλύτερη επιρροή στους έφηβους αυτά που αισθάνονται και αντιλαμβάνονται από τη συμπεριφορά των γονιών παρά αυτά που τους λένε οι γονείς τους. Με λίγα λόγια είναι

οι πράξεις των γονιών που έχουν πολύ μεγαλύτερη σημασία για τον παραδειγματισμό των εφήβων (www.medlook.net).

Εάν οι γονείς τους, τους μεταφέρουν το μήνυμα και με τις δικές τους πράξεις ότι η βία δεν είναι ένα αποδεκτό μέσο στην κοινωνία για επίλυση διαφορών με τους συνομήλικους τους και άλλους, τότε οι πιθανότητες χρήσης βίας στη συμπεριφορά τους, μειώνονται ουσιαστικά.

Οι βίαιες σκηνές που παρακολούθησαν ένα αγόρι ή κορίτσι στην παιδική ή στην εφηβική ηλικία, επηρεάζουν και διαμορφώνουν τον χαρακτήρα τους και τα προδιαθέτουν για βίαιη ή εγκληματική συμπεριφορά (www.medlook.net).

Η απόρριψη από τους γονείς της βίας ως μέσο αντιμετώπισης δύσκολων καταστάσεων ή διαφορών, προστατεύει τους εφήβους και μειώνει τις πιθανότητες εμπλοκής τους σε συγκρουσιακές διαμάχες που χαρακτηρίζονται από βίαιες συμπεριφορές με άλλους νέους (www.medlook.net).

Παράλληλα βρέθηκε ότι η σωματική τιμωρία που επιβάλλουν οι γονείς στα παιδιά τους, αυξάνει τις πιθανότητες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς από τον έφηβο και το ενδεχόμενο το ίδιο το παιδί να καταστεί θύμα βίας (www.medlook.net).

Οι γονείς πρέπει να θυμούνται πάντα ότι για σοβαρά θέματα που επηρεάζουν τους εφήβους όπως η χρήση βίας, η σεξουαλική συμπεριφορά και τα ναρκωτικά, είναι επιτακτικό να επικοινωνούν με τα παιδιά τους και να μεταδίδουν τα σωστά μηνύματα όχι μόνο λεκτικά αλλά και με τη δική τους συμπεριφορά διαχρονικά (www.medlook.net).

Είναι καλό, επίσης, να υπενθυμίσουμε ότι έρευνες έδειξαν την επιρροή που έχει η ποιότητα της σχέσης γονιών και παιδιών στην επιλογή καλών φίλων. Οι γονείς που έχουν καλές και στενές σχέσεις επικοινωνίας με τα παιδιά τους, είναι σε θέση να τα επηρεάζουν στην επιλογή των φίλων τους. Έτσι μπορούν να συμβάλλουν στο να έχουν τα παιδιά τους φίλους που δεν χαρακτηρίζονται από επιθετικό ή βίαιο χαρακτήρα (www.medlook.net).

Οι ίδιοι οι γονείς πρέπει να δείχνουν στα παιδιά τους ότι για την επίλυση των συγκρουσιακών καταστάσεων που προκύπτουν, είναι αναγκαίο να χρησιμοποιούν μη βίαιους τρόπους. Η αποφυγή χρήσης βίας τα προστατεύει από του να γίνουν τα ίδια θύματα βίας (www.medlook.net).

Είναι καλό να θυμούνται οι γονείς ότι οι πράξεις τους μιλούν δυνατότερα από τα λόγια τους (www.medlook.net).

3.5. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

Μέχρι στιγμής αναφέρθηκαν οι επιθέσεις που αφορούν κυρίως σε ξένους, οι οποίες συχνά καταγγέλλονται στην αστυνομία. Ωστόσο, ο

αριθμός των επιθέσεων είναι σημαντικά μεγαλύτερος ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας. Οι επιθέσεις αυτές δεν καταγγέλλονται τόσο συχνά στην αστυνομία, επειδή η οικογενειακή βία γενικά δε θεωρείται έγκλημα. Εν πάση περιπτώσει, οι άνθρωποι είναι πολύ πιο πιθανό να πέσουν θύματα επίθεσης από μέλη της οικογένειάς τους παρά από ξένους (Alex Thio, 2003).

Δύο ερευνητές του συγκεκριμένου ζητήματος αποκαλούν την οικογένεια «τον περισσότερο βίαιο θεσμό της κοινωνίας, μαζί με την αστυνομία και το στρατό» (Alex Thio, 2003).

Οι δύο κύριες μορφές της οικογενειακής βίας που αναλύονται πιο κάτω είναι: η **κακοποίηση παιδιού** και η **επίθεση κατά συζύγου** (Alex Thio, 2003).

3.5.1. Κακοποίηση παιδιού

Η κακοποίηση παιδιού περιλαμβάνει μία εκτεταμένη κλίμακα επιθέσεων που κυμαίνεται από τις επιθέσεις που προκαλούν μικρούς μώλωπες έως τις σοβαρότερες κακοποιήσεις που έχουν ως αποτέλεσμα το θάνατο. Πάνω από δύο εκατομμύρια παιδιά κακοποιούνται κάθε χρόνο. Τα ΜΜΕ αναφέρουν συχνά μια τεράστια αύξηση της παιδικής κακοποίησης. Αλλά το μεγαλύτερο μέρος της αναφερόμενης αύξησης οφείλεται στην εμφάνιση και την ανάπτυξη μιας "γραφειοκρατικής βιομηχανίας", εδώ και περισσότερο από είκοσι χρόνια. Επίσης γνωστή ως "ίδρυμα για κακοποιημένα παιδιά", η γραφειοκρατική βιομηχανία συνίσταται σε ένα δίκτυο εργασίας που περιλαμβάνει κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχιάτρους, ψυχολόγους και φορείς του νόμου. Αυτοί οι άνθρωποι, σύμφωνα με κάποιους κοινωνιολόγους, επιδεικνύουν υπερβάλλοντα ζήλο με το να χαρακτηρίζουν βιαστικά και άκριτα έναν αυξανόμενο αριθμό ατόμων ως κακοποιούς παιδιών, διότι διακατέχονται από τη δίκαιη «επιθυμία να κάνουν κάτι για τα κακοποιημένα παιδιά, υποστηριζόμενοι από την επαναλαμβανόμενη και συχνά εντυπωσιακή κάλυψη των Μ.Μ.Ε.» (Alex Thio, 2003).

Το πιο σημαντικό είναι ότι η αιτία του αυξημένου ζήλου στην επιβολή της ετικέτας του κακοποιού παιδιών μπορεί να εντοπιστεί στον ομοσπονδιακό νόμο του 1974, στη Δράση για την Πρόληψη και τη Θεραπεία Κακοποιημένων Παιδιών, η οποία είναι επίσης γνωστή ως Πράξη του Mondale, προς τιμήν ενός από τους χρηματοδότες της. Μέχρι εκείνη τη χρονιά, δύσκολα κάποιος ζητούσε βοήθεια για τα θύματα της παιδικής κακοποίησης, επειδή το συγκεκριμένο έγκλημα σπάνια καταγγελλόταν και συνήθως συγκαλυπτόταν. Ο νόμος σκόπευε να διορθώσει αυτό το τρομερό πρόβλημα με την εξασφάλιση χρηματοδότησης στις πολιτείες, ώστε να λειτουργήσουν προγράμματα όσον αφορά την κακοποίηση του παιδιού, για έρευνα, αναγνώριση, ποινική δίωξη και θεραπεία. Όμως, η Πράξη του Mondale ορίζει ότι, για

να λάβει μία πολιτεία ομοσπονδιακή χρηματοδότηση, θα πρέπει, εκτός των άλλων, να υπερψηφίσει νομοθεσία, η οποία θα απαιτεί επαγγελματίες (όπως γιατρούς, εφαρμοστές του νόμου, δασκάλους και διευθυντές σχολείου) που θα είναι επιφορτισμένοι με την αναφορά κάθε κακοποίησης παιδιού στους αρμόδιους φορείς. Η αποτυχία των ειδικών να φέρουν με επιτυχία εις πέρας αυτό το καθήκον επισύρει ποινή, όπως πρόστιμο ή καταδίκη. Ως αποτέλεσμα, από φόβο παράβασης του νόμου, οι επαγγελματίες έχουν την τάση να αντιδρούν υπερβολικά, αναφέροντας κατηγορίες για κακοποίηση παιδιών που δεν είναι αληθείς. Ο ίδιος ομοσπονδιακός νόμος έχει επίσης ενθαρρύνει τους φορείς προστασίας των παιδιών να χαρακτηρίζουν λανθασμένα πολλούς ανθρώπους ως κακοποιούς παιδιών. Αυτό συμβαίνει, διότι όσο περισσότεροι καταγγελθούν ως κακοποιοί παιδιών, τόσο περισσότερα χρήματα θα πάρουν οι φορείς από την κυβέρνηση. Γι' αυτό έχουν αναπτύξει μία τεχνική που παρέχει ψεύτικα στοιχεία, προκειμένου να αποδειχθεί ψευδώς η κακοποίηση των παιδιών. Αυτή η τεχνική περιλαμβάνει συνήθως τον ορισμό των υπόπτων ως "μη αξιόπιστων μαρτύρων", και η μαρτυρία τους γίνεται δεκτή ως αληθινή μόνο όταν συμφωνεί με τους ισχυρισμούς του κατηγορού. Περιλαμβάνει επίσης τη συνήθη θεωρία που δέχεται τα θύματα ως "αξιόπιστους μάρτυρες" και την απόρριψη της μαρτυρίας τους μόνο εάν ισχυριστούν ότι οι ύποπτοι είναι αθώοι (Alex Thio, 2003).

Αν και η πραγματική αύξηση της κακοποίησης των παιδιών είναι μικρότερη απ' ό,τι δείχνουν οι εκτεταμένες καταγγελίες, ο αριθμός των παιδιών που έχουν κακοποιηθεί είναι αρκετά ανησυχητικός, ώστε να προκαλέσει το ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων για την αναζήτηση των αιτίων του προβλήματος. Μία από τις σημαντικότερες διαπιστώσεις τους είναι ότι τα κακοποιημένα παιδιά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες από τα μη κακοποιημένα παιδιά να γίνουν στο μέλλον και τα ίδια κακοποιοί παιδιών. Αυτό δε σημαίνει ότι η πρώιμη κακοποίηση απαραίτητα οδηγεί στη μετέπειτα κακοποίηση, διότι, σε αντίθεση με την κοινή πεποίθηση, η πλειοψηφία (άνω του 80%) των παιδιών που έχουν πέσει θύματα κακοποίησης δε γίνονται και τα ίδια κακοποιοί παιδιών μεγαλώνοντας. Κυρίως, η εμπειρία της κακοποίησης μπορεί να θεωρηθεί ως καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη ενός ατόμου σε κακοποιό παιδιών. Αυτό υποδεικνύεται από τη μαρτυρία ότι οι κακοποιοί παιδιών, που έχουν υποστεί και οι ίδιοι κακοποίηση στην παιδική τους ηλικία, αν και αποτελούν σχετικά μικρό ποσοστό, είναι ωστόσο περισσότερο πιθανό να έχουν κακοποιηθεί απ' ό,τι οι μη κακοποιοί παιδιών (Alex Thio, 2003).

Ένας άλλος παράγοντας που κρύβεται πίσω από την παιδική κακοποίηση είναι η κοινωνική αποδοχή της σωματικής τιμωρίας ως του σωστού τρόπου για την πειθαρχία των παιδιών. Πάνω από το 90% των γονιών στην Αμερική καταφεύγουν στη σωματική τιμωρία ως μία προσπάθεια διόρθωσης της κακής συμπεριφοράς του παιδιού τους.

Ωστόσο, η σωματική τιμωρία (π.χ. το χαστούκι) να μετατραπεί σε κακοποίηση του παιδιού (ξυλοδαρμός). Όπως έχει ανακαλύψει ένας ερευνητής, σε σύγκριση με τους γονείς που δεν εγκρίνουν τη σωματική τιμωρία, εκείνοι που την εγκρίνουν είναι τέσσερις φορές πιο πιθανό να κακοποιήσουν τα παιδιά τους (Alex Thio, 2003).

Η τάση της σωματικής τιμωρίας (της νόμιμης χρήσης της δύναμης) να μετατραπεί σε κακοποίηση του παιδιού (της εγκληματικής χρήσης της δύναμης) μπορεί να περιγραφεί ως «πολιτισμική εκτροπή». Αυτή η εκτροπή μπορεί να εξηγηθεί σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), από τη θεωρία του για την ισχύ, όπως αναπτύχθηκε στο τέλος του κεφαλαίου 2: Όπως ακριβώς, νόμιμες ευκαιρίες είναι περισσότερο προσιτές στους ισχυρούς απ' ό,τι στους ανίσχυρους, έτσι και οι παράνομες ευκαιρίες είναι περισσότερο προσιτές στους ισχυρούς. Αυτό συμβαίνει γιατί και τα δύο είδη των ευκαιριών, αν και σε αντίθεση το ένα με το άλλο, ταιριάζουν τυπικά στην ίδια θέση που κατέχουν οι ισχυροί. Γι' αυτό, όσο πιο πολύ ένας γονιός χρησιμοποιεί την (νόμιμη) ευκαιρία να τιμωρεί το παιδί του σωματικά, τόσο πιο πολύ ο ίδιος γονιός χρησιμοποιεί την (παράνομη) ευκαιρία να κακοποιήσει το παιδί του. Την ίδια στιγμή, όντας ισχυροί, οι γονείς που κακοποιούν τα παιδιά τους είναι επίσης πιθανό να θεωρούν την κακοποιητική τους συμπεριφορά μάλλον ως νόμιμη, παρά ως εγκληματική. Αυτό αληθεύει κυρίως στην περίπτωση των αυταρχικών πατέρων, οι οποίοι στην ουσία ασκούν περισσότερη εξουσία πάνω στα παιδιά τους απ' ό,τι οι άλλοι πατέρες. Κάτι τέτοιο φαίνεται στην περίπτωση ενός αυταρχικού πατέρα, ο οποίος είχε χτυπήσει άσχημα τα δυο του αγόρια, το ένα ετών και το άλλο μόλις 18 μηνών. Στο νοσοκομείο, όπου διεκομίσθησαν τα δυο αγόρια για τη θεραπεία των πολλαπλών μωλώπων, καταγμάτων και άλλων τραυμάτων, ο πατέρας είπε στους γιατρούς ότι *«τα παιδιά θα πρέπει να μάθουν να σέβονται τη εξουσία και να μάθουν να υπακούουν. Θα προτιμούσα τα παιδιά μου να μεγαλώσουν νιώθοντας φόβο και σεβασμό για μένα, παρά να με αγαπάνε και να γίνουν κακομαθημένα»* (Alex Thio, 2003).

Άλλοι κοινωνικοί παράγοντες, οι οποίοι έχει διαπιστωθεί ότι συνδέονται με τη κακοποίηση των παιδιών, είναι η **φτώχεια, η ανεργία, τα οικογενειακά προβλήματα και η έλλειψη εκπαίδευσης**. Η φτώχεια, η ανεργία και τα οικογενειακά προβλήματα, είναι πιθανό να προκαλέσουν πολύ άγχος στους γονείς. Επιπλέον, για τους γονείς λόγω της έλλειψης εκπαίδευσης, είναι πιθανότατα αδύνατο να αντιμετωπίσουν το τεράστιο άγχος που τους βαραίνει. Ως αποτέλεσμα, είναι πιθανό να ξεσπάσουν επιτιθέμενοι σε άτομα του στενού τους περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών τους. Αυτό ίσως να εξηγεί το γιατί οι διάφορες έρευνες αναφέρουν συχνά ότι το **άγχος** είναι ένας παράγοντας που παίζει καθοριστικό ρόλο στην κακοποίηση των παιδιών (Alex Thio, 2003).

3.5.2. Επίθεση κατά συζύγου

- **Συνοπτική ιστορική αναδρομή**

Σε όλες σχεδόν της ανθρώπινες κοινωνίες, από τα πολύ παλιά χρόνια, η γυναίκα βρισκότανε κάτω από το ζυγό του άνδρα, που μέσα από το θεσμό του γάμου μπορούσε και είχε το αναμφισβήτητο δικαίωμα να διαπράξει κάθε είδους βιαιότητα, καθιστώντας έτσι η γυναίκα θύμα με την άσκηση πάνω της κάθε βαναυσότητας, χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο να κατηγορηθεί και να διωχθεί νομικά και ποινικά (Walker Lenore, 1986).

Την ίδια περίπου εποχή, γύρω στα 1824, το ανώτατο δικαστήριο του Μισισσιπή εκχωρούσε στον άνδρα το δικαίωμα να κακοποιεί τη γυναίκα του, εφόσον τηρούσε ορισμένες προδιαγραφές συμπεριφοράς.

Για παράδειγμα, μπορούσε να της τραβήξει τα μαλλιά, να τη φτύσει, να την κλοτσήσει ή να την πετάξει στο έδαφος, αλλά δεν είχε το δικαίωμα να τη σκοτώσει (Walker Lenore, 1986).

Παράλληλα, στο αγγλικό δίκαιο της ίδιας περιόδου, δινότανε στον άντρα το δικαίωμα να κακοποιεί τη γυναίκα του, με την προϋπόθεση ότι η βέργα του ξυλοδαρμού δεν θα ξεπερνούσε σε πάχος τη διάμετρο του αντίχειρα του άνδρα. Αυτός ο νόμος έμεινε γνωστός σαν ο «νόμος του αντίχειρα» (Walker Lenore, 1986).

Εκατό χρόνια αργότερα, το 1975, σε κάποια άλλη πολιτεία της Αμερικής, ένας δικαστής που εκδίκασε την υπόθεση κακοποίησης μιας γυναίκας από τον επιχειρηματία άνδρα της, με αποτέλεσμα να της σπάσει μερικά κόκαλα, κάλεσε στο γραφείο του τους ενδιαφερόμενους και αντί για απόφασή του, ανήγγειλε πως αυτό το ζήτημα είναι μια οικογενειακή υπόθεση και θα είναι λυπηρό να δείξουμε τα βρώμικα σεντόνια μας προς τα έξω, αφού δεν υπάρχει και τόσο σοβαρή κακοποίηση, ας την λύσουμε σαν ιδιωτική υπόθεση (Walker Lenore, 1986).

Εδώ ισχύει το πασίγνωστο: *τα εν οίκω μη εν Δήμω*, που αναγνωρίζει στον οικογενειακό χώρο, με την ευρύτερη έννοια, το δικαίωμα να λειτουργεί παράπλευρα και αντίθετα με τους κοινωνικούς κανόνες περί δικαιοσύνης (Walker Lenore, 1986).

Σήμερα, πάντως, η κακοποίηση κατά των γυναικών έχει βγει από τον «οίκο» και δεν είναι ταμπού, ενώ παράλληλα έχει αναγνωριστεί από τις περισσότερες χώρες του κόσμου η κοινωνική διάσταση του προβλήματος (Walker Lenore, 1986).

Το 1976 οργανώθηκε στις Βρυξέλλες το πρώτο συνέδριο με θέμα «Εγκλήματα κατά των γυναικών». Εκεί, για πρώτη φορά, η ανδρική βία καταγγέλθηκε επίσημα προς τα έξω (Walker Lenore, 1986).

- **Ορισμός**

Κακοποίηση είναι η συστηματική προσπάθεια να υποτιμηθεί το άτομο και να δημιουργείται ατμόσφαιρα μόνιμης απειλής στο χώρο που ζει, ο εκφοβισμός, ώστε ο αποδέκτης του να υποταχθεί στη θέλησή του.

Σε συντριπτική πλειοψηφία η κακοποίηση αφορά γυναίκες (www.sxesis.gr).

Στο σπίτι, τον εργασιακό χώρο, την τηλεόραση και τα δικαστήρια είναι συχνότατο φαινόμενο οι εικόνες τόσο της βίας όσο και των στερεοτύπων της διάκρισης των δύο φύλων. Το ίδιο ισχύει και για τον αντρικό αυταρχισμό, όπως και για την σιωπηρή «νηπιοποίηση» της γυναίκας, αλλά και για την αποδοχή της πορνογραφίας. Οι υπαινιγμοί αυτοί και οι εκδηλώσεις αντρικής υπεροχής, καλλιεργούν την ανισότητα στις σχέσεις ανδρών – γυναικών. Ενθαρρύνουν τον έλεγχο του άνδρα πάνω στη γυναίκα και την κατάχρηση εξουσίας εκ μέρους τους και τελικά οδηγούν στην βία. Έτσι, μία από τις δολιότερες μορφές βίας είναι η οικογενειακή βία, δηλαδή αυτή που εμφανίζεται στο σπίτι ανάμεσα στον άνδρα και τη γυναίκα, ανάμεσα σε συζύγους, η βία που μετατρέπει την αγάπη σε τρόμο (Walker Lenore, 1989).

Η κακοποίηση υπάρχει και συντηρείται από:

- α) τη σιωπή όχι μόνο της γυναίκας που δεν τολμάει να τη μοιραστεί με κανέναν αλλά και του περίγυρου.
- β) Την ανοχή του γεγονότος από τον περίγυρο, από την ίδια την οικογένεια της γυναίκας που τις περισσότερες φορές τη συμβουλεύει «να κάνει ότι δεν υπάρχει πρόβλημα στο όνομα της οικογένειας».
- γ) Την ατιμωρησία του θύτη, είτε επειδή η κακοποίηση δε βγαίνει ποτέ από τους τοίχους του σπιτιού, είτε επειδή, αν δηλωθεί, δύσκολα γίνεται πιστευτή από τον περίγυρο,
- δ) την ανυπαρξία υποδομής, που θα στήριζε τη γυναίκα στην απόφασή της να φύγει από το βίαιο περιβάλλον που ζει.

Η κακοποίηση διακρίνεται σε:

- **Σωματική κακοποίηση**

Σωματική κακοποίηση είναι η βίαιη συμπεριφορά του συζύγου που έχει αποτέλεσμα την παραβίαση της σωματικής ακεραιότητας και που φαίνεται με τραυματισμούς μικρής ή μεγάλης έκτασης και που μπορούν να οδηγήσουν στο θάνατο κατά τον Μ. Μουζακίτη.

Οι κακοποιήσεις κυμαίνονται από πολύ μικρές σε σωματικά αποτελέσματα, μέχρι πολύ μεγάλες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν: ένα χαστούκι στο πρόσωπο, μια ξυλιά στον πισινό, μια τσιμπιά στο μάγουλο ή στο χέρι, μια ελαφριά γροθιά και τράβηγμα των μαλλιών.

Οι μεγαλύτερες κακοποιήσεις περιλαμβάνουν: χαστούκια και γροθιές στο πρόσωπο και το κεφάλι, κλωτσιές και γροθιές σ' όλο το σώμα, φράξιμο της αναπνοής μέχρι λιποθυμίας, σπρώξιμο και πέταγμα μέσα στο δωμάτιο, στη σκάλα ή πάνω σε αντικείμενα, στραμπούλιγμα ή

σπάσιμο των χεριών, καψίματα από σίδηρο, τσιγάρο ή καυτά υγρά τραύματα από πέταγμα αντικειμένων, μαχαιρώματα και ακρωτηριασμούς (Walker Lenore, 1989).

- **Σεξουαλική κακοποίηση**

Ορισμός. Πράξη σωματικής ή ψυχικής βίας που περιορίζει την ελευθερία του ατόμου που δέχθηκε την επίθεση, εξαναγκάζοντάς το να προβεί σε σεξουαλικές πράξεις μέσω της δύναμης και εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων εκείνων κατά τις οποίες ο βιασμός συνεπάγεται την επίτευξη της σεξουαλικής επαφής με απάτη, χρήση ναρκωτικών ή εκμετάλλευση ενός ατόμου ανίκανου πνευματικά (κατά Λεξικό Σύγχρονης Ψυχολογίας).

Οι ψυχολόγοι έχουν αναλύσει την σεξουαλική κακοποίηση σε διαδοχικά στάδια που έχουν όμως μια συνέχεια.

Η ψυχολόγος του Πανεπιστημίου του Colorado, Dr. Margie Leidig, η οποία έχει κάνει έρευνες για τις εμπειρίες των γυναικών που είναι σχετικές με την σεξουαλική κακοποίηση, περιλαμβάνει στην μελέτη της, τις ακόλουθες αρνητικές περιπτώσεις: αισχρά τηλεφωνήματα, κρούσματα ηδονοβλεψίας, κρούσματα από επιδειξιμανείς, σεξουαλικά πειράγματα στο δρόμο, κρούσματα από: βιασμοί, σεξουαλικές κακοποιήσεις μικρές κοριτσιών και αποπλανήσεις και βιασμοί από πρόσωπα που έχουν κοινωνικά επαγγέλματα (γιατροί, εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί λειτουργοί κ.τ.λ.) (www.sxesis.gr).

- **Ψυχολογική κακοποίηση**

Ψυχολογική κακοποίηση ασκεί κάποιος που συστηματικά μειώνει την σύζυγο ή το παιδί, την τρομοκρατεί, την απομονώνει από τον κοινωνικό πλαίσιο, διαφθείρει και αρνείται οποιαδήποτε ψυχολογική υποστήριξη. Όλες αυτές οι συμπεριφορές πληγώνουν την αυτοπεποίθηση του θύματος και μπορεί να εκδηλώνονται με συνεχή κακοπροαίρετη διακοπή της επικοινωνίας (www.sxesis.gr).

Οι δράστες χρησιμοποιούν τακτικές με στόχο την εκμετάλλευση των γυναικών και αυτό γίνεται μέσω σχέσεων εξουσίας. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο οι συμπεριφορές που εμπεριέχουν το στοιχείο της υποτίμησης και της απαξίωσης της γυναίκας, προσδιορίζονται ως βία οποιαδήποτε συμπεριφορά υποτιμά, απαξιώνει και αντιμετωπίζει τη γυναίκα ως το κατώτερο ον, που δεν έχει δικαίωμα να αποφασίζει για τον εαυτό της θεωρείται ως συμπεριφορά ψυχολογικής βίας («Συντροφική βία στις σχέσεις εφήβων», 2004).

Η χρήση της κοινωνικής καταπίεσης στις σχέσεις κακοποίησης γενικά περιλαμβάνει ψυχολογικούς καταναγκασμούς. Η απειλή της σωματικής βίας είναι πάντα παρούσα. Αυτές οι γυναίκες δέχονται το μήνυμα πως αν δεν υπακούσουν, θα υποστούν σοβαρές συνέπειες.

Πιστεύουν επίσης, που κανείς δεν θα τις βοηθήσει. Επιπλέον, αυτές οι γυναίκες, αισθάνονται πως κανένας δεν θα τολμούσε να συγκρουστεί με τους δράστες («Συντροφική βία στις σχέσεις εφήβων», 2004).

Όπως είδαμε, η κακοποίηση παιδιών, έτσι και η επίθεση κατά του/της συζύγου είναι επίσης πολύ συνηθισμένη. Έχει εκτιμηθεί ότι περίπου στο 1/3 όλων των ζευγαριών διαπράττεται επίθεση του ενός συζύγου στον άλλο κάθε χρόνο και ότι τα 2/3 πράττουν κατ' αυτόν τον τρόπο τουλάχιστον μία φορά, κατά τη διάρκεια του γάμου τους. Αλλά, δυστυχώς, οι ίδιοι ερευνητές που κατέληξαν σ' αυτές τις εκτιμήσεις έχουν παραπλανήσει πολλούς, κάνοντάς τους να πιστεύουν λανθασμένα ότι οι γυναίκες σύζυγοι είναι εξίσου πιθανό με τους άντρες συζύγους να είναι οι δράστες. Το πρόβλημα μ' αυτούς τους ερευνητές είναι ότι άκριτα συγκέντρωσαν μαζί βίαιες και μη βίαιες πράξεις σαν να ήταν το ίδιο πράγμα. Όρισαν, για παράδειγμα, το ράπισμα σ' όλες τις πιθανές εκδοχές του ως βίαιη πράξη, αγνοώντας το γεγονός ότι κάποια ραπίσματα, ιδιαίτερα εκείνα που δίνονται από γυναίκες, δεν είναι καθόλου βίαια, ενώ κάποια άλλα, που προέρχονται κυρίως από άντρες, είναι (Alex Thio, 2003).

Συνεπώς, μία σύζυγος που με χιουμοριστική διάθεση χτυπάει τον άντρα της στο χέρι, για να τον τιμωρήσει, επειδή προσπάθησε να της πάρει το επιδόρπιο, θεωρείται ότι διαπράττει βίαιη πράξη και συγκαταλέγεται στην ίδια κατηγορία με την περίπτωση που ο θυμωμένος σύζυγος χτυπάει τη γυναίκα του στο πρόσωπο, σπάζοντάς της αρκετά δόντια (Alex Thio, 2003).

Είναι φανερό ότι, εάν επικεντρωθούμε μόνο στις πραγματικά βίαιες πράξεις, στις πράξεις που ουσιαστικά είναι αρκετά σοβαρές, ώστε να προκαλέσουν τραυματισμό, θα διαπιστώσουμε ότι οι άντρες σύζυγοι είναι συντριπτικά πιο πιθανό να επιτεθούν στη σύζυγό τους, απ' ό,τι το αντίθετο. Όπως έχει διαπιστώσει ο Martin Schwartz, αναλύοντας αρκετές εθνικές έρευνες για την εγκληματική κακοποίηση, 1.641 γυναίκες είπαν ότι έχουν υποστεί επίθεση από το σύζυγό τους, ενώ μόνο 102 άντρες ισχυρίστηκαν ότι έχουν δεχτεί επίθεση από τη σύζυγό τους (Alex Thio, 2003).

Στη συνέχεια θα αναφερθεί γιατί ο ξυλοδαρμός της συζύγου είναι τόσο διαδεδομένος και ποιοι άντρες είναι πιο πιθανό από τους άλλους να χτυπήσουν τη σύζυγό τους. Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η κυριαρχία της κακοποίησης της συζύγου μπορεί ν' αποδοθεί στη σεξιστική, πατριαρχική κοινωνία, η οποία μεταχειρίζεται τις γυναίκες ως ιδιοκτησία των αντρών τους. Αυτό εξηγεί το γεγονός ότι σε πολλές πολιτείες μία βίαιη επίθεση σ' έναν ξένο είναι κακούργημα, αλλά η επίθεση στη σύζυγο θεωρείται πλημμέλημα για το οποίο ο σύζυγος σπάνια συλλαμβάνεται και ακόμα πιο σπάνια φυλακίζεται. Κάτι τέτοιο ενθαρρύνει αποτελεσματικά τους άντρες να αισθάνονται ότι μπορούν να

συμπεριφερθούν όπως θέλουν στις συζύγους τους. Επομένως, δε μας εκπλήσσει το γεγονός ότι ο ξυλοδαρμός της συζύγου είναι πολύ συνηθισμένος. Οπωσδήποτε, η πατριαρχία δεν επηρεάζει με τον ίδιο τρόπο όλους τους άντρες και στον ίδιο βαθμό. Εάν συνέβαινε αυτό, τότε κάθε σύζυγος θα κακοποιούσε συχνά τη γυναίκα του (Alex Thio, 2003).

Κάποιοι άντρες είναι περισσότερο ευάλωτοι στην επίδραση της πατριαρχίας. Βασικά πρόκειται γι' αυτούς που έχουν χάσει τον έλεγχο της ζωής τους, εξαιτίας της φτώχειας της ανεργίας, της χρήσης ναρκωτικών και του αλκοολισμού. Επειδή στερούνται την αίσθηση της εξουσίας πάνω στην ίδια τους τη ζωή, αυτοί οι άντρες είναι ευνόητα περισσότερο δεκτικοί στην πατριαρχική ιδέα ότι οι άντρες θα πρέπει να κυριαρχούν στις γυναίκες τους και να τις ελέγχουν. Αλλά από τη στιγμή που δεν έχουν χρήματα και άλλες πηγές πλούτου, που οι πλούσιοι χρησιμοποιούν για να ελέγχουν τις συζύγους τους, οι φτωχοί εξαναγκάζονται να καταφεύγουν στη βία ως μέσο ελέγχου των συζύγων τους. Γι' αυτό και η έρευνα έχει καταδείξει ότι οι φτωχοί άντρες είναι πιο πιθανό, απ' ό,τι οι άλλοι, να κακοποιήσουν σωματικά τις συζύγους τους (Alex Thio, 2003).

Λόγω της διαδεδομένης νοοτροπίας της κακοποίησης των γυναικών, πολλοί επιστήμονες υποθέτουν ότι τα περισσότερα θύματα συνεχίζουν να ανέχονται την κακοποίηση. Κάτι τέτοιο όμως αποτελεί ένα μύθο. Υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η πλειοψηφία των κακοποιημένων γυναικών μάλλον εγκαταλείπει μια τέτοια σχέση και δεν παραμένει σ' αυτήν. Ο πιο συνηθισμένος τρόπος διαφυγής από μια τέτοια σχέση είναι το διαζύγιο ή ο χωρισμός (Alex Thio, 2003).

Ορισμένες γυναίκες παραμένουν σε μια τέτοια σχέση, στην οποία είναι θύματα κακοποίησης. Το γεγονός ότι παραμένουν άραγε υποδεικνύει ότι πάσχουν από διαταραχή προσωπικότητας ή από διανοητική ασθένεια; Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα είναι αρνητική (Alex Thio, 2003).

Η απάντηση στο γιατί μένουν οι γυναίκες θύματα στο γάμο, είναι ότι πρόκειται για τις περισσότερο κοινωνικά και οικονομικά απομονωμένες γυναίκες, επίσης, διότι έχουν ελάχιστη μόρφωση και δεν έχουν αρκετές αποδοχές από την εργασία τους. Η έλλειψη της εκπαίδευσης και εργασίας, μαζί με την απομόνωση, τις αναγκάζει να στηρίζονται οικονομικά στους συζύγους τους, που τις κακοποιούν, και τις αποθαρρύνει από την αναζήτηση βοήθειας έξω από το σπίτι. Αλλά, επειδή υφίστανται τη σοβαρότερη κακοποίηση από κάθε άλλη γυναίκα, είναι επίσης περισσότερο πιθανό από τις άλλες να καταλήξουν, στριμωγμένες σε μία γωνία, να αγωνίζονται απεγνωσμένα για την επιβίωσή τους σκοτώνοντας το σύζυγό τους (Alex Thio, 2003).

- **Σημεία βίας εναντίον των γυναικών**

Μερικά από τα συχνότερα σημεία που δείχνουν ότι το άτομο που αγαπά ή με το οποίο ζει μαζί του μια γυναίκα, ασκεί βία και κατάχρηση εναντίον της, είναι τα ακόλουθα (www.medlook.net):

- Το άτομο αυτό παρακολουθεί συνεχώς το τι κάνει η γυναίκα
 - Ασκεί κριτική ακόμη και για ασήμαντα πράγματα
 - Την κατηγορεί συνεχώς για απιστία (www.medlook.net)
 - Την εμποδίζει ή την αποθαρρύνει από του να βλέπει ή να επισκέπτεται φίλους, συγγενείς ή ακόμη να εργάζεται ή να πηγαίνει σε σχολείο
 - Το άτομο αυτό θυμώνει ή και γίνεται επιθετικό όταν πίνει αλκοόλ ή ακόμη μπορεί να είναι χρήστης ναρκωτικών
 - Θέλει να ελέγχει τη γυναίκα για το πως ξοδεύει τα χρήματα της
 - Ελέγχει τη χρήση των φαρμάκων που η γυναίκα χρειάζεται
 - Την εξευτελίζει μπροστά σε άλλους
 - Καταστρέφει πράγματα που της ανήκουν ή για τα οποία ενδιαφέρεται ιδιαίτερα (www.medlook.net)
 - Την απειλεί ότι θα κάνει κακό στην ίδια ή στα παιδιά της και στα κατοικίδια ζώα που πιθανόν να υπάρχουν (www.medlook.net).
-
- Επίσης μπορεί να της κάνει πράγματι σωματικές επιθέσεις με κτυπήματα, δαρμό, σπρωξίματα, γροθιές, χαστούκισμα, δάγκωμα, κλοτσιά
 - Απειλεί ότι θα χρησιμοποιήσει ή χρησιμοποιεί πράγματι ένα όπλο οποιασδήποτε μορφής εναντίον της γυναίκας
 - Την εξαναγκάζει σε σεξ μαζί του παρά το γεγονός ότι αυτή δεν θέλει
 - Την κατηγορεί ως υπεύθυνη για τη βίαιη συμπεριφορά του ή τα ξεσπάσματα εναντίον της (www.medlook.net).

- **Πρόληψη**

Εάν μια γυναίκα υφίσταται αυτής τη μορφή μεταχείριση από ένα άτομο που γνωρίζει ή αγαπά, δεν πρέπει να μένει μόνη αλλά να αναζητήσει άμεσα βοήθεια. Το ίδιο πρέπει να κάνει εάν έχει δεχθεί ανάλογη επίθεση από άτομο που δεν γνωρίζει. Η σιωπή θα επιδεινώσει το πρόβλημα και είναι απρόβλεπτο σε τι μπορεί να καταλήξει η συνέχιση μια τέτοιας απαράδεκτης κατάστασης (www.medlook.net).

Η άσκηση βίας οποιασδήποτε μορφής εναντίον μιας γυναίκας είναι έγκλημα ανεξάρτητα από το άτομο που έχει διαπράξει τη βίαιη πράξη. Οποιοσδήποτε και εάν είναι αυτός που έχει διαπράξει την κακοποίηση, νυν ή πρώην σύζυγος, μέλος της οικογένειας, συγγενής, φίλος ή φίλη, γνωστός ή κάποιος ξένος, η γυναίκα δεν φέρει ευθύνη για την βίαιη συμπεριφορά του (www.medlook.net).

Η αναζήτηση βοήθειας από το γιατρό της ή άλλους επαγγελματίες της υγείας, από άτομα της οικογένειας, από αρμόδιους επίσημους

οργανισμούς ή οργανωμένα κοινωνικά σύνολα είναι απαραίτητη και προφυλάσσει τη γυναίκα από περισσότερο απειλητικές καταστάσεις (www.medlook.net).

- **Υποστηρικτικές υπηρεσίες κακοποιημένων γυναικών**

Στην Ελλάδα, η Γενική Γραμματεία Ισότητας λειτουργεί δύο Κέντρα Κακοποιημένων Γυναικών στην Αθήνα και στον Πειραιά και έναν ξενώνα – καταφύγιο κακοποιημένων γυναικών στην Αθήνα, σε συνεργασία με τον Δήμο Αθηναίων. Τα Παραρτήματα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας σε πέντε μεγάλες πόλεις της χώρας, είναι στελεχωμένα με ειδικό προσωπικό που ασχολείται με τη στήριξη και την προστασία γυναικών- θυμάτων βίας (www.sxesis.gr).

Το Εθνικό Κέντρο Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) (πρώην ΕΚΑΚΒ), είναι ο καθ' ύλην αρμόδιος κρατικός φορέας για την υποστήριξη και την φιλοξενία θυμάτων κακοποίησης, ο οποίος λειτουργεί τέσσερις ξενώνες φιλοξενίας, εννέα Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και την Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197, η οποία λειτουργεί 24 ώρες και παρέχει ψυχολογική υποστήριξη, συμβουλευτική πληροφόρηση και ενημέρωση για θέματα πρόνοιας (www.sxesis.gr).

Το Φθινόπωρο του 2004 δημιουργήθηκε το Κέντρο Υποστήριξης και Φιλοξενίας για θύματα σωματεμπορίας από το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης στην Βόρεια Ελλάδα. Σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη οι «Γιατροί του Κόσμου» λειτουργού ξενώνα για γυναίκες –θύματα σωματεμπορίας και στην πόλη των Ιωαννίνων οι γυναικείες οργανώσεις λειτουργούν Μονάδα Αποδοχής γυναικών θυμάτων βίας – Στήριξη σε γυναίκες που απαλύνει τον πόνο των ατόμων αυτών που δεν έχουν τη δυνατότητα να ξεφύγουν από την καθημερινότητα που τις ταλαιπωρεί (www.sxesis.gr).

Ο «Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας» επί σειρά ετών παρέχει δωρεάν νομικές συμβουλές για την βία στην οικογένεια και έχει δραστηριοποιηθεί στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης του προβλήματος της σωματεμπορίας (www.sxesis.gr).

Στην Αθήνα λειτουργεί από το 1987 η «Γυναικεία Ομάδα Αυτοάμυνας» με εβδομαδιαίες προπονήσεις και λεκτική αυτοάμυνα. Διοργανώνει ανοικτά σεμινάρια αυτοάμυνας στην περιοχή της πρωτεύουσας και στην επαρχία. Ακόμα, έχει διαμορφώσει ειδική κατάσταση συμβουλών αυτοάμυνας που διακινεί δωρεάν στις γυναίκες (www.sxesis.gr).

Θα πρέπει ακόμα να τονίσουμε και τις δράσεις που αναπτύσσει η «Αδέσμευτη Κίνηση Γυναικών», η οποία δραστηριοποιείται για το πρόβλημα της πορνείας επί σειρά ετών, ερευνώντας και δημοσιοποιώντας το, καταγγέλλοντας τη λειτουργία των παράνομων κυκλωμάτων,

ασκώντας πίεση για τη λήψη σοβαρών μέτρων αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού, και διαμορφώνοντας δομές συμπαράστασης και αλληλεγγύης προς τις γυναίκες-θύματα αυτής της μορφής βίας (www.sxesis.gr).

Ανάλογες δράσεις αναπτύσσει τα τελευταία χρόνια η «Φεμινιστική Πρωτοβουλία για την καταναγκαστική πορνεία των αλλοδαπών γυναικών», με στόχο τη συμπαράσταση και πληροφόρηση των προσφύγων γυναικών, την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, την άσκηση πίεσης προς την πολιτική εξουσία για την λήψη μέτρων αντιμετώπισης του προβλήματος της σωματεμπορίας και τις κινητοποιήσεις στα δικαστήρια, με σκοπό την παραδειγματική τιμωρία των μαστροπών (www.sxesis.gr).

Το Stop Now Against Trafficking είναι ένα από τα προγράμματα του «Κέντρου Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη». Υπό το συντονισμό του προγράμματος αυτού συστάθηκε η «Ομάδα Γαλασίου» αποτελούμενη από διάφορες οργανώσεις, η οποία επεξεργάστηκε το θεσμικό πλαίσιο για την σωματεμπορία (www.sxesis.gr).

Το 2003 η Ομάδα Γυναικών Θεσσαλονίκης ξεκίνησε καμπάνια για την καταναγκαστική πορνεία. Επίσης, θα πρέπει να σημειώσουμε τις ποικίλες πρωτοβουλίες και κινητοποιήσεις της Ομάδας και του Δικτύου Γυναικών Θεσσαλονίκης για την αντιμετώπιση βίας (www.sxesis.gr).

Σε επίπεδο ηλεκτρονικής ενημέρωσης είναι σημαντική η δράση του Φεμινιστικού Δικτύου και του ηλεκτρονικού περιοδικού Infofemina. Κάνοντας την πληροφόρηση και τις καμπάνιες ασκούν πίεση τόσο προς την ελληνική όσο και προς ξένες κυβερνήσεις για την καταπολέμηση του προβλήματος της βίας κατά των γυναικών και συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης (www.sxesis.gr).

Στις 31 Μαΐου 2003 συστάθηκε το Εθνικό Παρατηρητήριο για την Βία κατά των Γυναικών, με βασικούς φορείς το «Ευρωπαϊκό Λόμπι Γυναικών» και το «Δίκτυο για την καταπολέμηση της ανδρικής βίας κατά των γυναικών» από την πλευρά των μη κυβερνητικών οργανώσεων (www.sxesis.gr).

Το φεμινιστικό και γυναικείο κίνημα ενεργοποιείται, επίσης, στην κατεύθυνση της δημοσιοποίησης του προβλήματος και της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, της συμπαράστασης σε γυναίκες – θύματα βίας σε δικαστήρια και φορείς, συμβάλλοντας έτσι στην παραδειγματική τιμωρία των δραστών (www.sxesis.gr).

Τέλος, στήριξη και βοήθεια παρέχεται και από άλλες υπηρεσίες κυβερνητικών φορέων, όπως οι ιατροδικαστικές υπηρεσίες, τα νοσοκομεία, η Αστυνομία και οι δικηγορικοί σύλλογοι και μη κυβερνητικών Φορέων όπως οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κοινωνικής αρωγής, το «Κέντρο Στήριξης Οικογένειας», η «Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών», συνδικαλιστικά σωματεία κ.λπ. (www.sxesis.gr).

Υποστηρικτική τηλεφωνική γραμμή «Δίπλα σου»

Η Τηλεφωνική Γραμμή «Δίπλα σου» κατά της βίας στην οικογένεια δημιουργήθηκε από το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης τον Μάρτιο του 2003, με την υποστήριξη της εταιρίας Philip Morris Hellas, ως μια πρωτοβουλία υποστήριξης όσων -γυναικών ως επί το πλείστον- αντιμετωπίζουν βία στην οικογένειά τους ή στις προσωπικές τους σχέσεις. Στην Ελλάδα, η βία στην οικογένεια αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ως μείζον κοινωνικό πρόβλημα. Τα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας είναι άτομα διαφόρων ηλικιών, πνευματικού και οικονομικού επιπέδου. Κύριο στοιχείο στη στάση όσων υφίστανται βία είναι η συνεχής έκπτωση στον αυτοσεβασμό -κάτι που σε τελικό στάδιο μπορεί να φτάσει ακόμη και στην απώλεια κάθε ενδιαφέροντος για τη ζωή (www.enow.gr).

Στόχος της Γραμμής «Δίπλα σου» είναι να δώσει τη δυνατότητα στο άτομο που είναι μέσα στο πρόβλημα να μιλήσει γι' αυτό και εφόσον το επιθυμεί να πάρει κάποιες συμβουλές για το πώς μπορεί να αντιδράσει και να υποστηριχθεί από υπηρεσίες και φορείς, όπως καταφύγια, κοινωνικές υπηρεσίες δήμων, αλλά και ψυχολόγους και δικηγόρους που προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους, κι ακόμη εθελοντές που μπορούν να προσφέρουν υποστήριξη κρατώντας τα παιδιά, πηγαίνοντας μαζί στο νοσοκομείο ή στο αστυνομικό τμήμα κ.λπ.

Η γραμμή απαντά στο τηλέφωνο 8001188881 και στο 210 7786800 (για κλήσεις από κινητό), και λειτουργεί χωρίς χρέωση, για όλη την Ελλάδα. Η λειτουργία της γραμμής είναι καθημερινή (συμπεριλαμβανομένων Σαββατοκύριακων και αργιών), σε 12ωρη βάση, 9.00 – 21.00. Το τηλεφωνικό κέντρο απαρτίζεται από άτομα ευαισθητοποιημένα στο θέμα, που έχουν εκπαιδευτεί σε τεχνικές επικοινωνίας από το τηλέφωνο αλλά και έχουν λάβει εκτενή πληροφόρηση σε τεχνικές πληροφορίες που αφορούν υπηρεσίες και δυνατότητες που υπάρχουν για τα θύματα κακοποίησης (www.enow.gr).

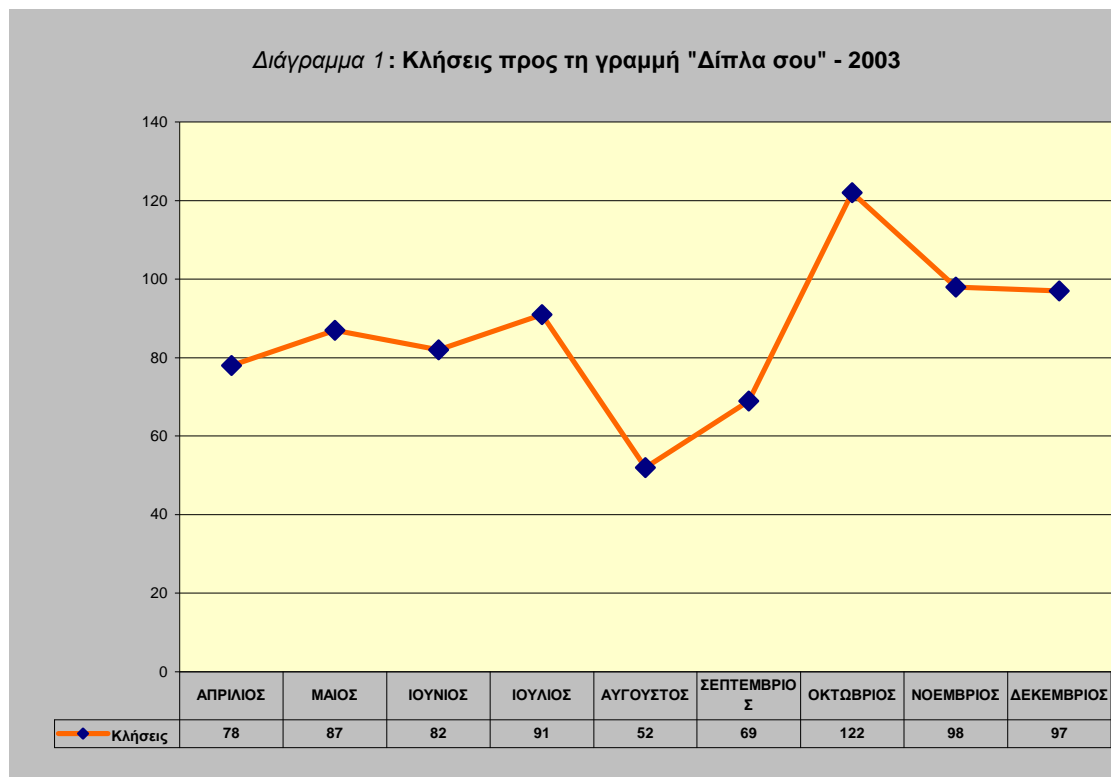
Στατιστικά στοιχεία λειτουργίας της γραμμής «Δίπλα σου»

Ένας ακόμη στόχος του Δικτύου Γυναικών Ευρώπης μέσω της λειτουργίας της γραμμής είναι η συλλογή περιπτώσεων και περιστατικών, ικανών να τεκμηριώσουν με στοιχεία τις διαστάσεις και τη φύση του προβλήματος στην Ελλάδα, ώστε να ευαισθητοποιηθεί η κοινή γνώμη και να βελτιωθούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται για το 2003 στηρίζονται στην καταγραφή των περιστατικών. Η καταγραφή έγινε σε σχέση με αυτά που λέγονται από αυτή/όν που τηλεφωνεί (www.enow.gr).

Κλήσεις στη γραμμή: 766 περιπτώσεις ατόμων από όλη την Ελλάδα. Όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 1), υπήρξε αύξηση των νέων περιπτώσεων που δέχθηκε από μήνα σε μήνα, εκτός από

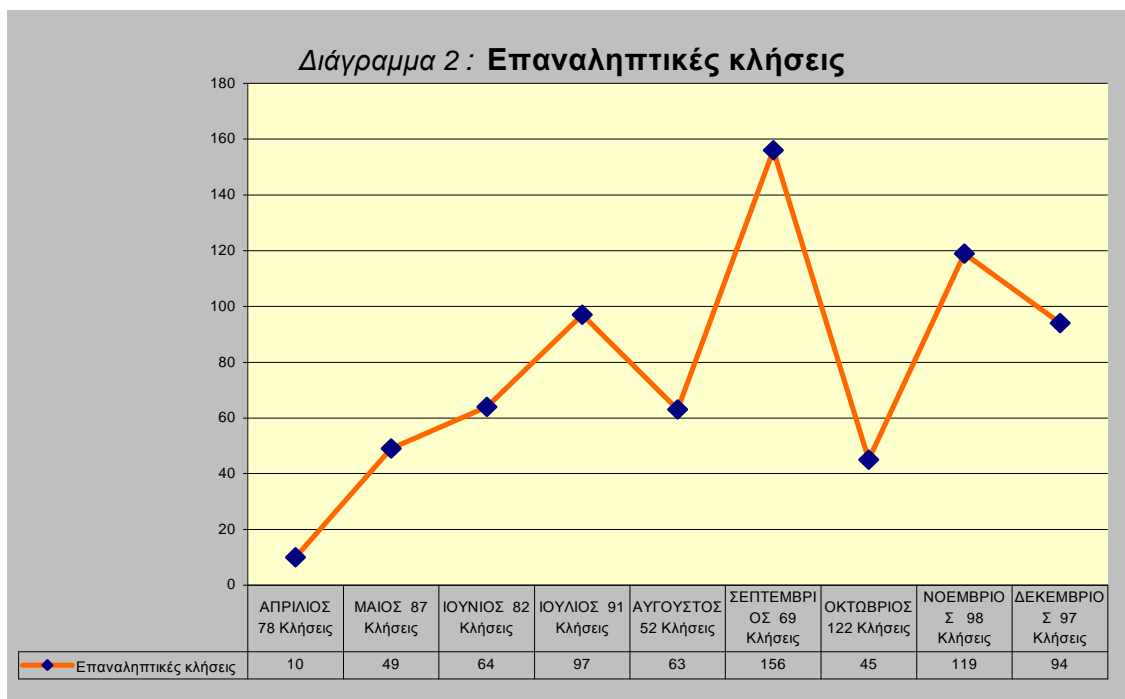
τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβριο που παρατηρήθηκε μείωση των τηλεφωνημάτων (μάλλον λόγω της γενικότερης ύφεσης δραστηριοτήτων που παρατηρείται αυτούς τους μήνες, λόγω διακοπών κ.ο.κ.).

Αντιθέτως, ο μήνας Οκτώβριος παρουσιάζεται να έχει τις περισσότερες νέες περιπτώσεις (122 νέα περιστατικά), ως μήνας ανακατατάξεων πριν τον χειμώνα (www.enow.gr).

Επαναληπτικές κλήσεις: Περιπτώσεις ατόμων που κάλεσαν για δεύτερη ή τρίτη φορά κ.λπ. δίνουν διαφορετική εικόνα (Διάγραμμα 2).

Τα άτομα αυτά που είχαν έρθει σε επαφή με την γραμμή, γνώριζαν τις υπηρεσίες που παρέχονται, πήραν τηλέφωνο τον Σεπτέμβρη, δηλαδή ακριβώς μετά τις διακοπές όπου η οικογένεια αναγκαστικά βρίσκεται μαζί και έρχονται στην επιφάνεια άλυτα προβλήματα που υποβόσκουν (www.enow.gr).

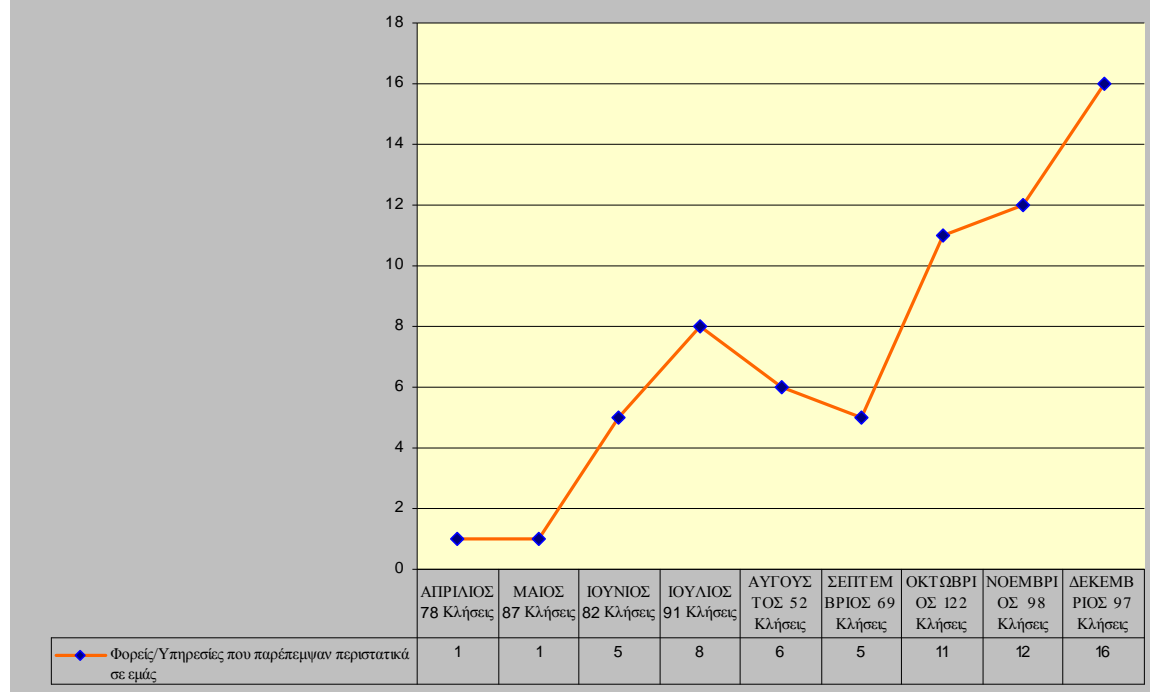

Συνεργασία Φορέων / Υπηρεσιών & Γραμμής «Δίπλα σου»:

Η γραμμή «Δίπλα σου» από την αρχή της λειτουργίας της ήρθε σε επικοινωνία με όσες περισσότερες άλλες υπηρεσίες υπάρχουν και εμπλέκονται σε θέματα οικογενειακής βίας όπως κοινωνικές υπηρεσίες δήμων, πρόνοιας, αστυνομία, καταφύγια, μη κυβερνητικές οργανώσεις, νοσοκομεία, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Κ.Ε.Θ.Ι κ.λπ. σε όλη την Ελλάδα, προκειμένου να ενημερώσει για τις υπηρεσίες που παρέχει και να εξασφαλίσει τη συνεργασία τους για περιστατικά που μπορούν να αντιμετωπιστούν από κοινού.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι υπηρεσίες παρέπεμψαν περιστατικά βίας στη Γραμμή «Δίπλα σου», όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 3) (www.enow.gr).

Διάγραμμα 3: Φορείς/Υπηρεσίες που παρέπεμψαν περιστατικά στη Γραμμή "Δίπλα σου"

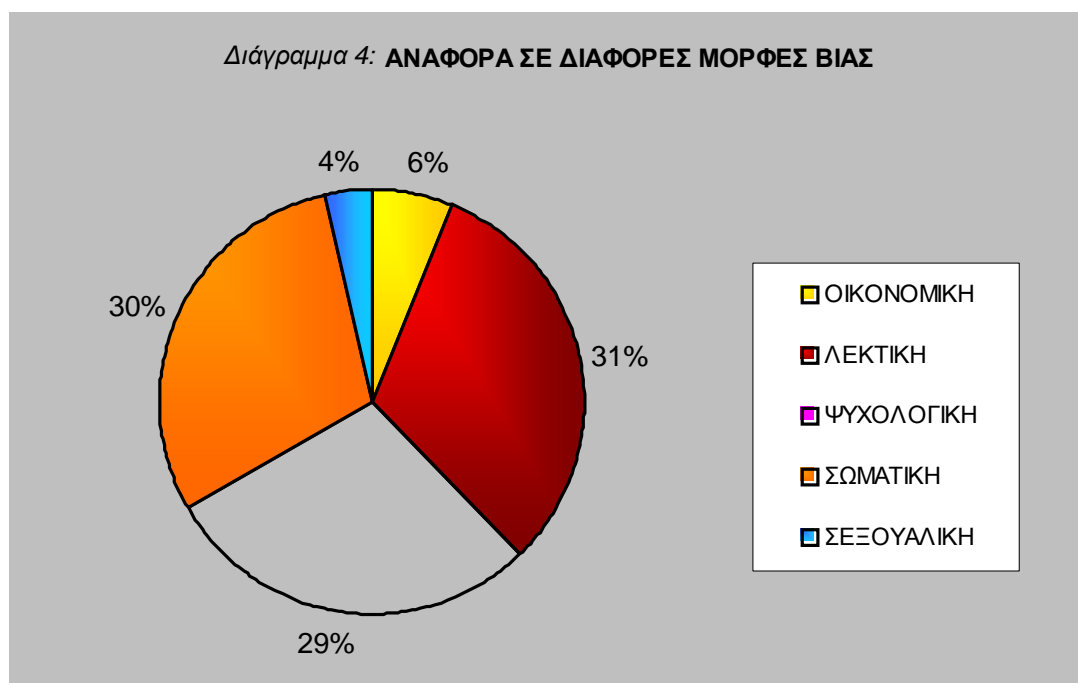

Είδη περιστατικών βίας: Η βία που ασκείται σ' ένα άτομο έχει πολλές μορφές - μπορεί να είναι οικονομική, ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική, λεκτική. Οικονομική βία είναι για παράδειγμα η εργασία σε οικογενειακή επιχείρηση χωρίς ασφάλιση, με χρήματα που δεν αναλογούν στις ώρες εργασίας και τα προσόντα του ατόμου που απασχολείται. Επίσης όταν το άτομο δεν έχει πρόσβαση στα έσοδα της οικογένειας ή ασκείται απόλυτος έλεγχος των εξόδων αλλά η μη καταβολή διατροφής, όπως αυτή έχει αποφασιστεί από το δικαστήριο κ.λπ. Παραδείγματα λεκτικής βίας είναι οι φωνές, απειλές, βρισιές, σαρκασμοί, εκβιασμοί, απαγορεύσεις, τσακωμοί, ειρωνεία κ.λπ. (www.enow.gr)

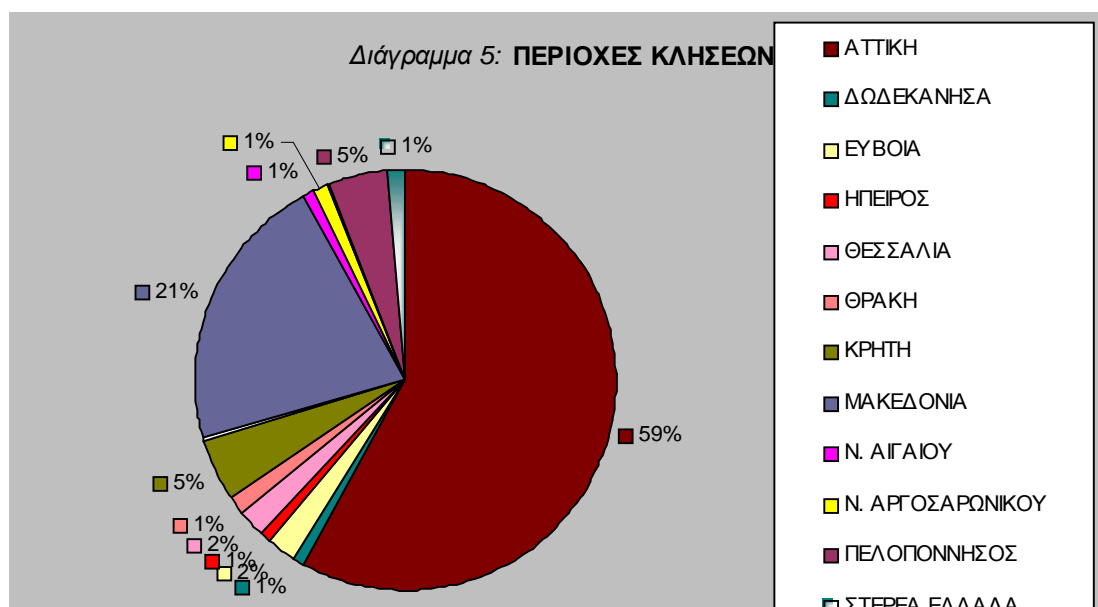
Παραδείγματα ψυχολογικής βίας είναι η περιφρόνηση, ταπείνωση, προσβολές, αδιαφορία, παραμέληση, απαγωγή παιδιών, καταστροφή αγαθών, παρενόχληση, διώξιμο, στερήσεις κ.λπ. Η σωματική βία μπορεί να αναφέρεται σε ξύλο με το χέρι, με αντικείμενα, τράβηγμα μαλλιών, φυλάκιση, κλείδωμα, απόπειρα φόνου, απειλή με όπλο, πνιγμός, στραγγαλισμός, καψίματα, βασανιστήρια κ.λπ. Τέλος, η σεξουαλική βία είναι η εκπόρνευση, επιβολή σεξουαλικής πράξης με τρίτο πρόσωπο, βιασμός, αιμομιξία, σεξουαλική παρενόχληση, σεξουαλική βία, ασέλγεια σε ανήλικο κ.λπ. (www.enow.gr)

Ο νόμος αφορά ουσιαστικά μόνο την σωματική και σε ορισμένες περιπτώσεις τη σεξουαλική βία, κι αυτή μόνο όταν υπάρχουν μάρτυρες και σημάδια. Είναι σημαντικό το θύμα να κατανοεί τις διάφορες μορφές βίας για να μην αυτοενοχοποιείται. Οι υπεύθυνοι κάνουν ερωτήσεις που βοηθούν την κατανόηση του προβλήματος. Επίσης αναγνωρίζονται από τον νόμο κάποια οικονομικά ζητήματα εκμετάλλευσης, και η σωματεμπορία, ή η προώθηση σε πορνεία.

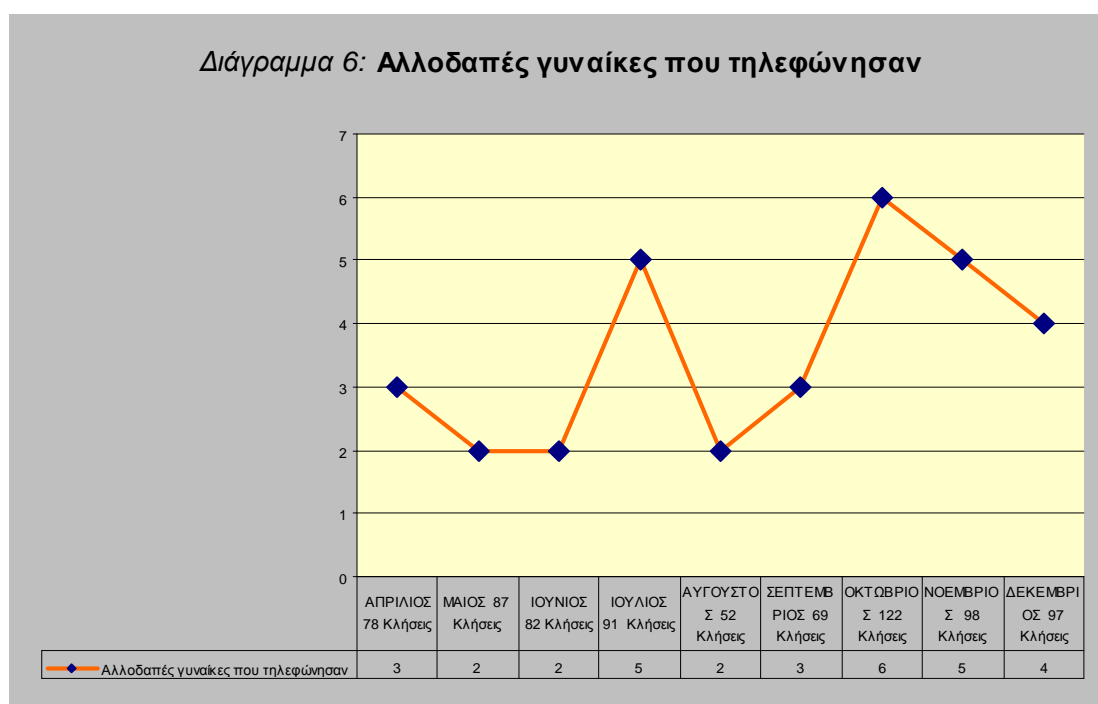
Η λεκτική, ψυχολογική και σωματική βία είναι τα είδη που αναφέρθηκαν περισσότερο (Διάγραμμα 4), ίσως επειδή η μεν οικονομική βία δεν γίνεται εύκολα αντιληπτή από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, η δε σεξουαλική βία είναι δύσκολο να κατατεθεί ως εμπειρία (www.enow.gr).

Γεωγραφική κατανομή κλήσεων: Η γραμμή δέχεται κλήσεις από όλες τις περιοχές της Ελλάδας και αναλογικά με την κατανομή του πληθυσμού. Το μεγαλύτερο φυσικά ποσοστό περιπτώσεων δέχθηκε από Αττική και Μακεδονία λόγω της πρωτεύουσας και της συμπρωτεύουσας (Διάγραμμα 5) (www.enow.gr).

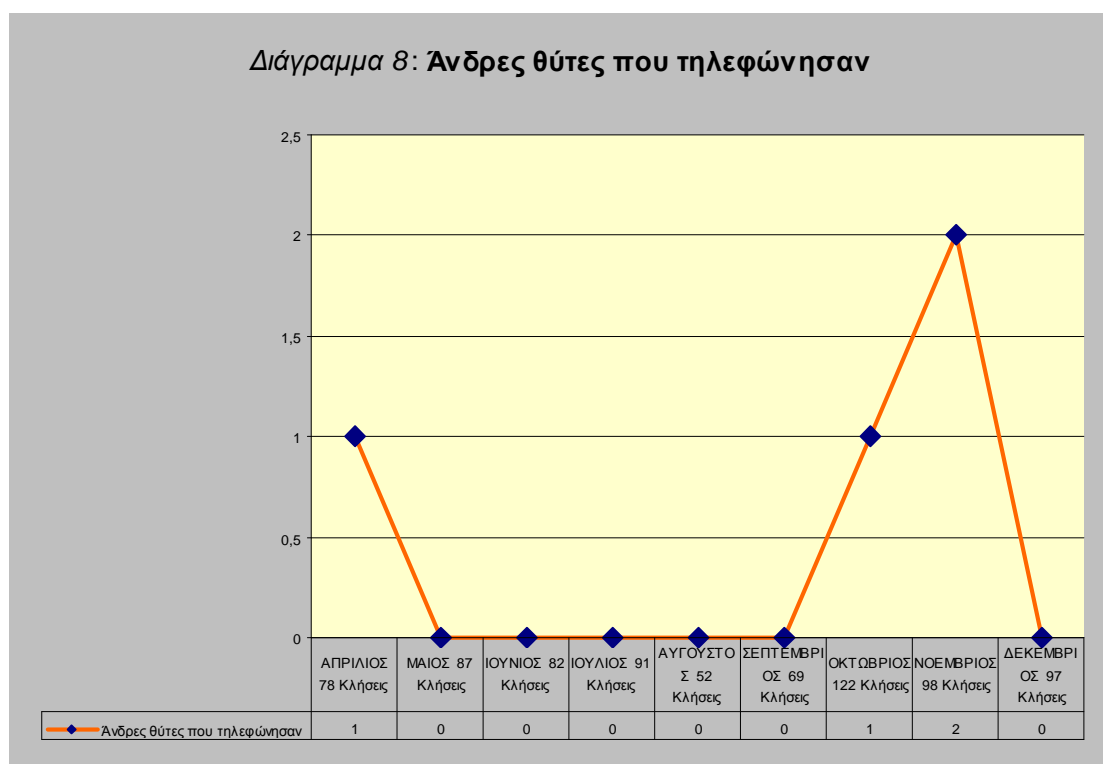

Χρήστες των υπηρεσιών της Γραμμής: Η συντριπτική πλειοψηφία αυτών που κάλεσαν τη γραμμή «Δίπλα σου» ήταν γυναίκες και μάλιστα κάποιες από αυτές ήταν αλλοδαπές (Διάγραμμα 6) (www.enow.gr).

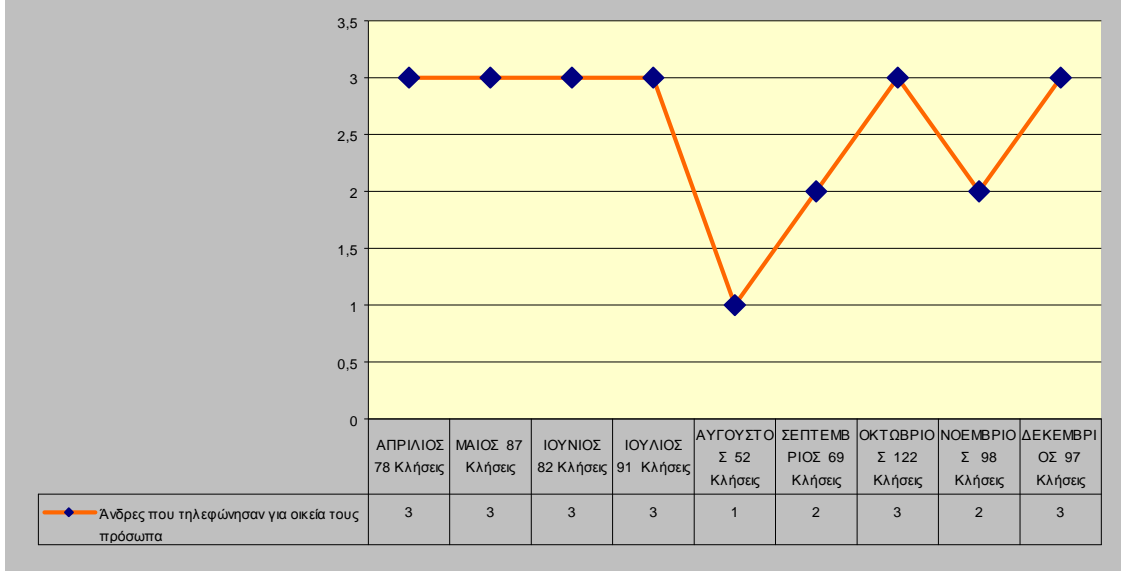

Άνδρες Θύματα βίας και Θύτες: Τηλεφώνησαν άντρες που κακοποιήθηκαν από την οικογένειά τους (Διάγραμμα 7) αλλά και που κακοποιούν και ψάχνουν να δουν τι είναι αυτό που τους συμβαίνει και πως μπορούν να το επιλύσουν (Διάγραμμα 8). Όπως επίσης και άντρες

που ήθελαν να ενημερωθούν για θέματα που αφορούσαν οικεία τους πρόσωπα (Διάγραμμα 9). Γενικότερα οι κλήσεις από άντρες στη γραμμή ήταν λίγες αλλά είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι το πρόβλημα απασχολεί ως ένα βαθμό και τους άνδρες που ασκούν βία (www.enow.gr).

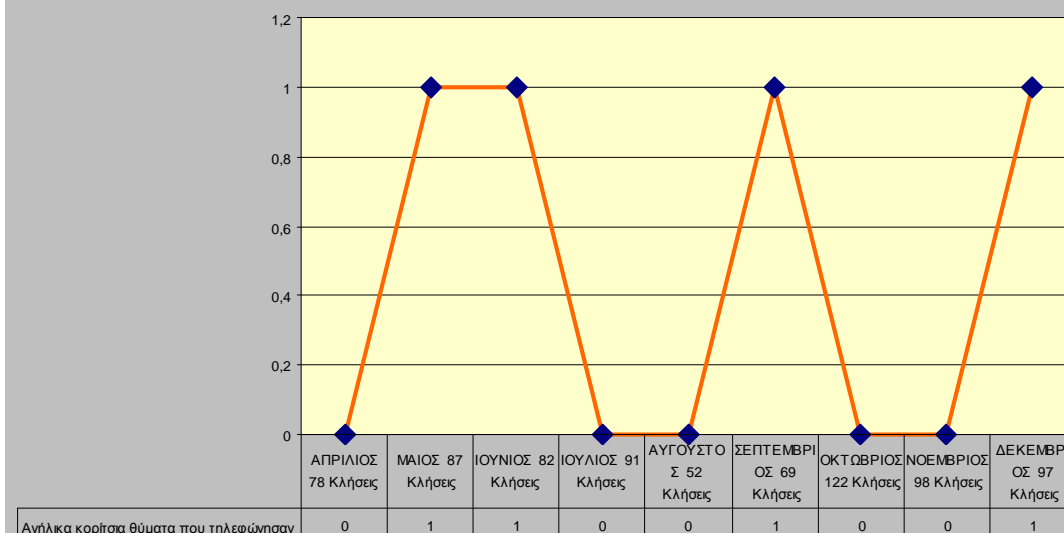

Διάγραμμα 9: Άνδρες που τηλεφώνησαν για οικεία τους πρόσωπα

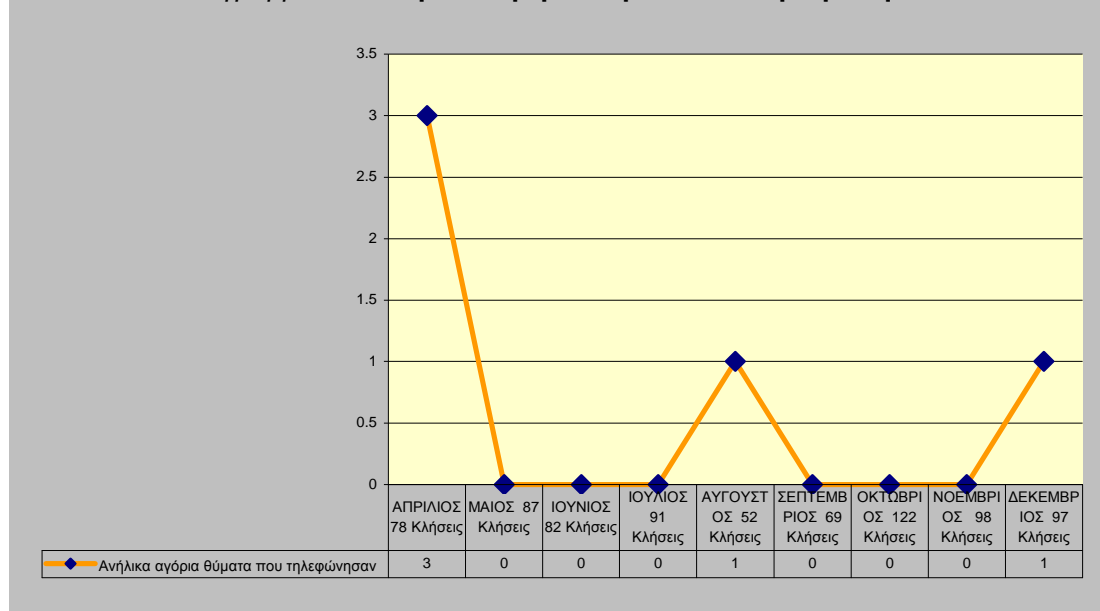

Ανήλικοι: Η Γραμμή δέχτηκε και τηλεφωνήματα από ανήλικα αγόρια και κορίτσια, για περιστατικά κακοποίησης από την οικογένειά τους. Υπήρξαν περιστατικά παιδιών που δέχονται βία από τους γονείς τους, ή από τους ερωτικούς συντρόφους τους ή από άτομα του περιβάλλοντός τους όπως αυτό του σχολείου κ.λπ. Μολονότι οι περιπτώσεις αυτές δεν είναι πολλές αριθμητικά, είναι ενδεικτικές (Διάγραμμα 10 και 11) (www.enow.gr).

Διάγραμμα 10: Ανήλικα κορίτσια θύματα που τηλεφώνησαν

Διάγραμμα 11: Ανήλικα αγόρια θύματα που τηλεφώνησαν

Πολλές φορές οι γυναίκες που καλούν έχουν και ανήλικα παιδιά, τα οποία ζουν σε ένα περιβάλλον βίας. Οι γυναίκες που καλούν συχνά μιλούν και για την κακοποίηση των παιδιών τους, και η εικόνα που παρουσιάζεται είναι απογοητευτική. Τα άτομα που καλούν πολύ συχνά δεν επιθυμούν να εμπιστευτούν τα όνομά τους. Τους είναι δύσκολο ακόμη και να πουν από ποια περιοχή καλούν ή το μικρό τους όνομα. Το θέμα της οικογενειακής βίας είναι ταμπού και τα θύματα βιώνουν έναν φοβερό φόβο για το πρόσωπο του θύτη. Παρόλα αυτά είδαμε ότι υπήρξε αύξηση των ατόμων που εμπιστεύτηκαν το όνομα τους. Πιθανώς η εικόνα της γραμμής «Δίπλα σου» έγινε πιο γνωστή προς το ευρύτερο κοινό και απέκτησε μεγαλύτερο κύρος στα μάτια αυτών που την χρειάζονται (www.enow.gr).

- **Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης**

Το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης είναι μία γυναικεία οργάνωση βάσης με εθελοντικό χαρακτήρα. Στους στόχους του Δικτύου περιλαμβάνονται: ίσα δικαιώματα κι ανθρώπινα δικαιώματα και για τα δύο φύλα, εστιάζοντας κυρίως στην προσωπική και οικονομική ανάπτυξη (ενδυνάμωση-συμμετοχή) των κοινωνικά αποκλεισμένων γυναικών, ιδιαίτερα στο βαθμό που επηρεάζονται από τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Από το 1983 το Δίκτυο έχει κατορθώσει να προκαλέσει και να διατηρήσει έντονο ενδιαφέρον ανάμεσα στις γυναίκες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη νομοθεσία για την ισότητα και την πολιτική για ίσες ευκαιρίες (www.enow.gr).

Το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης ασχολείται με τα θέματα κατά της βίας και της κακοποίησης πάνω σε τρεις άξονες:

- A) Πρόληψη, μέσω της εκπαίδευσης κι επιμόρφωσης πολιτών, νέων, μαθητών κι επαγγελματιών,
- B) Παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών (Γραμμή ΣΟΣ, υποστήριξη θύματος),
- Γ) Νομοθετικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του προβλήματος, καλυτέρευση των υπηρεσιών και προώθηση της ισότητας ανδρών-γυναικών (www.enow.gr).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΒΙΑ

4.1. ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣΜΟΥ

Ορισμός βιαστή. *Βιαστής θεωρείται κάποιος ότι έρθει σε συνουσία διά της βίας, ένα έγκλημα το οποίο περιλαμβάνει σεξουαλική επαφή ενάντια στη θέληση του θύματος ή χωρίς τη συναίνεσή του. Ο βιασμός μπορεί να διαπραχθεί από γνωστό ή στο πλαίσιο ενός ραντεβού. Είναι ο πιο συνηθισμένος τύπος βιασμού, πολύ περισσότερο διαδεδομένος απ' ό,τι ο βιασμός που διαπράττεται από έναν άγνωστο. Επίσης, ο βιασμός που διαπράττεται από ένα άτομο το οποίο το θύμα γνωρίζει, σπάνια καταγγέλλεται στην Αστυνομία (Alex Thio, 2003).*

Γι' αυτό δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι κάθε χρόνο ο αριθμός των βιασμών που αναφέρονται στις κυβερνητικές στατιστικές, είναι σημαντικά χαμηλότερος από τον αριθμό που αποκαλύπτεται στις ανεπίσημες μελέτες. Επίσης, σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η πιο συντηρητική εκτίμηση θέτει ως μέσο όρο στην πιθανότητα των γυναικών να πέσουν θύματα βιασμού την “τρομακτική αναλογία μία γυναίκα στις δέκα” (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), μπορούμε να εντοπίσουμε στο βιασμό ορισμένες συγκεκριμένες μορφές. Θα εξετάσουμε πρώτα ποιες είναι πιθανό να διαπράξουν βιασμό, τότε και πώς διαπράττουν ένα τέτοιο έγκλημα. Μετά, θα εξεταστεί εκτενέστερα η φύση του ομαδικού βιασμού, του βιασμού σε ραντεβού και του βιασμού στο πλαίσιο του γάμου, καθώς και το πολυσυζητημένο θέμα του βιασμού που προκάλεσε το θύμα. Επίσης θα εξεταστεί η αποπλάνηση παιδιού και αιμομιξία, οι άντρες ως θύματα βιασμού και ο βιασμός ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλλου (Alex Thio, 2003).

4.1.1. Φυλετικοί και άλλοι παράγοντες

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι περισσότεροι από τους βιασμούς που γίνονται γνωστοί στην αστυνομία, γίνονται στο πλαίσιο της κατώτερης κοινωνικής τάξης. Οι βιασμοί είναι κυρίως ενδοφυλετικοί, αλλά οι μαύροι βιαστές είναι περισσότερο πιθανό να επιτεθούν σε λευκές γυναίκες, παρά σε μαύρες (Alex Thio, 2003).

Η ηλικία είναι επίσης ένας παράγοντας που παίζει ρόλο στη σχέση ανάμεσα στους βιαστές και τα θύματά τους. Οι γυναίκες από την ηλικία του ενός έτους έως την ηλικία των 80 ετών μπορεί να υποστούν βιασμό. Η

ηλικιακή ομάδα που είναι περισσότερο ευάλωτη στο βιασμό, όμως, είναι οι γυναίκες από 16 έως 20 ετών (Alex Thio, 2003).

4.1.2. Σχεδιασμός και εκτέλεση

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι περισσότεροι βιαστές σχεδιάζουν την επίθεσή τους, παρά ενεργούν παρορμητικά. Όπως έχει αναφερθεί, οι περισσότεροι βιαστές δεν επιτίθενται στα θύματά τους τυχαία, αυθόρμητα ή απροσδόκητα. Αντίθετα, προσχεδιάζουν με κάποιο τρόπο το χτύπημά τους. Οι δράστες αναζητούν ένα συγκεκριμένο τύπο γυναίκας και μια συγκεκριμένη τοποθεσία για να εκτελέσουν τα σχέδιά τους (Alex Thio, 2003).

Οι βιαστές συνήθως διαλέγουν εκείνες τις γυναίκες, οι οποίες κατά την άποψή τους είναι ευάλωτες στην επίθεση. Μια τέτοια γυναίκα είναι κατά κάποιον τρόπο σε μειονεκτική θέση και δεν μπορεί ν' αντιδράσει σωστά ή γρήγορα στην απειλή του βιασμού, όπως είναι ένα διανοητικά καθυστερημένο κορίτσι, μία γυναίκα που κοιμάται, ή ένα κορίτσι υπό την επήρεια αλκοόλ ή ναρκωτικών. Κι άλλες γυναίκες είναι επίσης πιο ευάλωτες στο βιασμό, εάν εμφανίζονται παθητικές, υποταγμένες, ή δεν αισθάνονται αυτοπεποίθηση και βεβαιότητα για τον εαυτό τους. Μία γυναίκα πιστεύεται ότι δείχνει υποταγή σ' έναν πιθανό βιαστή, εάν "περπατάει αργά και αβέβαια, κοιτάει κάτω στο έδαφος και κουνάει τα χέρια και τα πόδια της με μικρές απότομες κινήσεις". Ωστόσο, κάποιοι βιαστές προτιμούν τον αντίθετο τύπο γυναικών, δηλαδή εκείνες που εμφανίζονται πιο επιθετικές και αυταρχικές. Όπως πολλοί καταδικασμένοι βιαστές έχουν παραδεχτεί στα πλαίσια μιας μελέτης, "ήθελαν να βάλουν μία συγκεκριμένη, αυταρχική γυναίκα στη θέση της". Προφανώς οι γυναίκες που προβάλλουν την αυτοπεποίθησή τους, χωρίς να εμφανίζονται τόσο επιθετικές, είναι λιγότερο εκτεθειμένες στο βιασμό (Alex Thio, 2003).

Οι βιαστές γενικά δεν έχουν σχέση με τις γυναίκες αυτού του τύπου. Στις περιπτώσεις όπου όντως γνωρίζουν το πιθανό θύμα, πιθανότατα θα διαλέξουν μία γυναίκα που έχει τη φήμη της "εύκολης γυναίκας" ή του "άγριου θηλυκού". Εάν δεν μπορούν εύκολα να καθορίσουν τον ευάλωτο χαρακτήρα μιας γυναίκας, οι βιαστές είναι πιθανό να θέσουν σε εφαρμογή μία στρατηγική, προκειμένου να την ελέγξουν. Ίσως, αρχικά, προσπαθήσουν να καθορίσουν κατά πόσο ο στόχος που έχουν επιλέξει είναι ένα φιλικό και εξυπηρετικό άτομο. Ένας άντρας μπορεί να πλησιάσει στο δρόμο μία γυναίκα, ζητώντας της φωτιά ή οδηγίες. Εάν εκείνη φανεί εξυπηρετική, ίσως την πλησιάσει, για να της κάνει κάποια αδιάκριτη ερώτηση, να κάνει μια σεξουαλική παρατήρηση, να βάλει τα χέρια του γύρω της ή να την αγγίξει σ' ένα διεγερτικό σεξουαλικό σημείο, ώστε να δει τις αντιδράσεις της. Εάν αντιδράσει με υποταγή ή φοβισμένα, ξέρει ότι μπορεί να υποταχθεί από φόβο στις

σεξουαλικές του απαιτήσεις. Σε μία άλλη περίπτωση, ο βιαστής μπορεί να ζητήσει από μία γυναίκα να τον αφήσει να μπει στο σπίτι της, για να κάνει ένα επείγον τηλεφώνημα ή για οποιονδήποτε άλλο ψευδή λόγο. Εάν η γυναίκα ξεγελαστεί από ένα τέτοιο τέχνασμα, ο βιαστής ίσως τη θεωρήσει ως ένα πιθανό θύμα του (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), όσον αφορά στον τόπο του βιασμού, οι δράστες αναζητούν μέρη στα οποία έχουν εύκολη πρόσβαση και τα οποία είναι σχετικά ασφαλή. Συνήθως, πρόκειται για παλιά κτίρια και διαμερίσματα στις φτωχές περιοχές των πόλεων, όπου πολλές γυναίκες μένουν μόνες τους. Οι βιαστές ίσως να ψάχνουν σε άδειους δρόμους, σε δημόσια πλυντήρια και στις τουαλέτες των θεάτρων, για να βρουν τα ανυποψίαστα θύματά τους. Αλλά η έρευνα της Pauline Bart δείχνει ότι οι βιασμοί είναι λιγότερο πιθανό να συμβούν έξω από το σπίτι απ' ό,τι μέσα σ' αυτό. Εξηγεί ότι στο δρόμο είναι πιο εύκολο για τις γυναίκες να ξεφύγουν και περισσότερο πιθανό να τραβήξουν την προσοχή των περαστικών και της Αστυνομίας με τις κραυγές τους (Alex Thio, 2003).

Από τη στιγμή που έχουν επιλέξει ένα θύμα για βιασμό, οι επιτιθέμενοι αρχικά δεν καταφεύγουν στον εκφοβισμό, χρησιμοποιώντας βίαια μέσα, όπως την απειλή ενός όπλου ή την άσκηση σωματικής βίας. Στη μελέτη του Amir, η πλειοψηφία των βιασμών (87%) περιλαμβάνει μόνο λεκτικό εξαναγκασμό και όχι σωματική επίθεση, όπως "μη φωνάζεις, γιατί θα σε κομματιάσω" και "εάν δε βγάλεις τα ρούχα σου, θα σε σκοτώσω". Αλλά όταν είναι έτοιμοι να διαπράξουν το έγκλημα, οι βιαστές συνήθως γίνονται πιο βίαιοι. Οι Pauline Bart και Patricia O'Brien ανακάλυψαν ότι η πλειοψηφία των βιαστών, που είχαν συμπεριληφθεί στη μελέτη τους, ήταν άγριοι - σπρώχνοντας, χαστουκίζοντας ή σφίγγοντας το λαιμό των θυμάτων τους. Οι βιαστές δε θα υπέτασσαν απλώς τα θύματά τους, για να τα εξαναγκάσουν να έλθουν σε σεξουαλική επαφή μαζί τους. Θα τα εξαναγκάζαν επίσης να υποκύψουν σε πράξεις τέτοιες, όπως γλωττοδεψία, αιδοιολειξία, πρωκτική διείσδυση και επαναλαμβανόμενη κολπική επαφή. Κάποιες φορές, αστετεύονται σε βάρος των θυμάτων τους, όπως είπε ένας βιαστής στο θύμα του, όταν τελείωσε: "Θα σε παντρευτώ, εάν μείνεις έγκυος» (Alex Thio, 2003).

Ο βιασμός ως κακούργημα - δηλαδή ο βιασμός ως πρόσθετος σε κακουργηματικές πράξεις, όπως είναι η ληστεία και η διάρρηξη - είναι σχετικά σπάνιος. Δεν υπολογίζεται σε ποσοστό πάνω από 4%. Ακόμα πιο σπάνιος είναι ο βιασμός τον οποίο ακολουθεί ο φόνος του θύματος. Πιθανότατα, αποτελεί λιγότερο από το 1% του συνόλου των βιασμών, αν και το 10% περίπου των γυναικών που έχουν πέσει θύματα φόνου έχουν βιαστεί (Alex Thio, 2003).

4.1.3. Ο ομαδικός βιασμός

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι ομαδικοί βιασμοί γίνονται από νέους άντρες, οι οποίοι πιέζουν ο ένας τον άλλο να αποδείξουν τον ανδρισμό τους, βιάζοντας όλοι την ίδια γυναίκα. Οι περισσότεροι απ' αυτούς τους νεαρούς βιαστές προέρχονται από οικογένειες της κατώτερης κοινωνικής τάξης και είναι μέλη συμμοριών (Alex Thio, 2003).

4.1.4. Βιασμός από γνωστό

Περισσότερο συνηθισμένος από το βιασμό ανάμεσα σε αγνώστους είναι ο βιασμός ανάμεσα σε γνωστούς, ο οποίος είναι μία έκφραση της κοινωνικά αποδεκτής επιθετικής σεξουαλικής συμπεριφοράς των αντρών (Alex Thio, 2003).

Σ' αντίθεση με τους βιασμούς από αγνώστους, οι οποίοι είναι πιο πιθανό να διαπραχθούν από άντρες της κατώτερης κοινωνικής τάξης σε βάρος γυναικών της ίδιας τάξης, οι πρωταγωνιστές των βιασμών στους οποίους το θύμα και ο θύτης είναι γνωστοί (κάποιοι από τους οποίους είναι συγκεκριμένα βιασμοί που γίνονται στο πλαίσιο ενός ραντεβού) προέρχονται από την ανώτερη τάξη. Σε σύγκριση με τους βιασμούς από αγνώστους, οι βιασμοί από γνωστούς είναι πολύ πιο πιθανό να συμβούν στην κατοικία του θύματος ή του δράστη. Σ' αυτό το είδος βιασμού οι δράστες είναι περισσότερο πιθανό να χρησιμοποιήσουν λεκτικό ή ψυχολογικό εξαναγκασμό, παρά να χρησιμοποιήσουν κάποιο όπλο (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), ο βιασμός από γνωστό ήταν πάντοτε ένα συνηθισμένο φαινόμενο. Το 1957, οι Clifford Kirkpatrick και Eugene Kanin ρώτησαν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 291 φοιτητριών εάν είχαν πέσει θύμα σεξουαλικής επίθεσης, κατά τη διάρκεια της ακαδημαϊκής χρονιάς. Το 55,7% απάντησε ότι είχε πέσει θύμα σεξουαλικής επίθεσης τουλάχιστον μία φορά. Οι εμπειρίες τους κάλυπταν ένα ευρύ φάσμα σεξουαλικής επίθεσης, ξεκινώντας από τις σχετικά ασήμαντες περιπτώσεις και φτάνοντας ως τις πλέον σοβαρές, από απλή σεξουαλική παρενόχληση έως το βιασμό, "στην περίπτωση του οποίου υπήρχε η επιβολή ή η απειλή σωματικού πόνου" (Alex Thio, 2003).

Ο βιασμός από κάποιο γνωστό είναι τόσο συνηθισμένος μάλλον, διότι εμφανίζεται ως επέκταση της συμβατικής μορφής της αντρικής σεξουαλικής συμπεριφοράς, παρά ως απόκλιση απ' αυτήν. Στη δική μας κουλτούρα, όπου οι άντρες αναμένεται να είναι επιθετικοί και όχι συνεσταλμένοι, όσον αφορά στην αντιμετώπιση των γυναικών, οι νέοι άντρες εύκολα μπορούν να παρασυρθούν και να χρησιμοποιήσουν υπερβολική δύναμη στη σεξουαλική τους συμπεριφορά. Δεν προκαλεί κατάπληξη το γεγονός ότι, όπως υποδεικνύει μία πρόσφατη μελέτη, όσο περισσότερο σεξουαλικά ενεργοί είναι οι νέοι, τόσο πιο πιθανό είναι να διαπράξουν βιασμό κατά τη διάρκεια ενός ραντεβού. **Επιπλέον, όχι μόνο**

οι περισσότεροι βιαστές, αλλά και τα ίδια τα θύματά τους ακόμα δε θεωρούν το βιασμό που διαπράττεται κατά τη διάρκεια ενός ραντεβού ως πραγματικό βιασμό. Μία συνηθισμένη αντίδραση των θυμάτων βιασμού, κατά τη διάρκεια ενός ραντεβού είναι να κατηγορήσουν τον εαυτό τους γι' αυτό που συνέβη (Alex Thio, 2003).

4.1.5. Ο βιασμός στο πλαίσιο του γάμου

Ο περισσότερο διαδεδομένος τύπος βιασμού είναι ο βιασμός στα πλαίσια του γάμου, ο οποίος μπορεί να αποδοθεί στην πολιτισμική πεποίθηση ότι οι άντρες οφείλουν να είναι δυναμικοί και οι γυναίκες οφείλουν να είναι υποταγμένες σεξουαλικά στους συζύγους τους. Ο μύθος της πρόκλησης του θύματος, στην ουσία, αποδίδει την ευθύνη για το βιασμό στο θύμα. Οι περισσότεροι από τους βιασμούς (περίπου το 58%) γίνονται με τη χρήση σωματικής βίας (Alex Thio, 2003).

4.2. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

4.2.1. Ορισμός

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, *σεξουαλική κακοποίηση είναι η πράξη σωματικής ή ψυχικής βίας που περιορίζει την ελευθερία του ατόμου που δέχθηκε την επίθεση, εξαναγκάζοντάς το να προβεί σε σεξουαλικές πράξεις μέσω της δύναμης και εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων εκείνων κατά τις οποίες ο βιασμός συνεπάγεται την επίτευξη της σεξουαλικής επαφής με απάτη, χρήση ναρκωτικών ή εκμετάλλευση ενός ατόμου ανίκανου πνευματικά* (κατά Λεξικό Σύγχρονης Ψυχολογίας).

Οι ψυχολόγοι έχουν αναλύσει την σεξουαλική κακοποίηση σε διαδοχικά στάδια που έχουν όμως μια συνέχεια.

Η ψυχολόγος του Πανεπιστημίου του Colorado, Dr. Margie Leidig, η οποία έχει κάνει έρευνες για τις εμπειρίες των γυναικών που είναι σχετικές με την σεξουαλική κακοποίηση, περιλαμβάνει στην μελέτη της, τις ακόλουθες αρνητικές περιπτώσεις: αισχρά τηλεφωνήματα, κρούσματα ηδονοβλεψίας, κρούσματα από επιδειξιμανείς, σεξουαλικά πειράγματα στο δρόμο, κρούσματα από: βιασμοί, σεξουαλικές κακοποιήσεις μικρές κοριτσιών και αποπλανήσεις και βιασμοί από πρόσωπα που έχουν κοινωνικά επαγγέλματα (γιατροί, εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί λειτουργοί κ.τ.λ.) (www.sxesis.gr).

4.2.2. Ψυχολογικές επιπτώσεις της σεξουαλικής κακοποίησης στη γυναίκα από το σύζυγό της

Αναμφισβήτητα η βία, οποιασδήποτε μορφής που εξασκείται πάνω σε ένα άτομο, άνδρα ή γυναίκα, από ένα οικείο πρόσωπο όπως μέσα στο

πλαίσιο της στενής σχέσης του ζευγαριού, μπορεί να έχει πολύ δυσάρεστες και σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία του θύματος. Επίσης οι γυναίκες που έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, έχουν τρεις φορές περισσότερο κίνδυνο να αναπτύξουν σωματικές ασθένειες όπως καρδιοπάθειες, υψηλή πίεση, διαβήτη, αρθρίτιδα και καρκίνο (<http://www.medlook.net>).

Οι μελέτες παρακολούθησης δείχνουν ότι οι επιζώσες από βιασμό έχουν περισσότερο επίμονες διαταραχές μετατραυματικού στρες σε σύγκριση με τα θύματα άλλων εγκληματικών επιθέσεων. Αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις του βιασμού, δεν προκαλούν έκπληξη, διότι το τραύμα αυτό έχει ιδιάζουσα μορφή (Judith, Lewis Hermon, 1996).

Κύριο στοιχείο της σεξουαλικής κακοποίησης είναι η σωματική, ψυχολογική και ηθική παραβίαση του ατόμου. Πράγματι η παραβίαση είναι συνώνυμη της σεξουαλικής κακοποίησης. Στόχος του δράστη είναι να τρομοκρατήσει, να κυριαρχήσει και να ταπεινώσει το θύμα του, να το κάνει τελείως αδύναμο. Έτσι η σεξουαλική κακοποίηση από τη φύση της, έχει πρόθεση να προκαλέσει ψυχικό τραύμα (Judith, Lewis Hermon, 1996).

Η πιθανότητα που έχει ένα άτομο να εκδηλώσει διαταραχή μετατραυματικού στρες εξαρτάται κατ' αρχήν από την φύση του τραυματικού γεγονότος και από την συχνότητα. Υπάρχουν, όμως, και ατομικές διαφορές που παίζουν καθοριστικό ρόλο στη μορφή αυτής της διαταραχής. Δύο άτομα δεν έχουν ταυτόσημες αντιδράσεις, ακόμα και στο ίδιο γεγονός. Παρά τα πολλά σταθερά του χαρακτηριστικά, το τραυματικό σύνδρομο δεν είναι ίδιο σε όλους. Οι επιπτώσεις εξαρτώνται ως ένα βαθμό και από την αντοχή του ατόμου (Judith, Lewis Hermon, 1996).

Οι εμπειρίες γυναικών που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση δείχνουν μέχρι ενός σημείου ότι αυτά τα ίδια χαρακτηριστικά αντοχής εξασφαλίζουν προστασία. Ορισμένες γυναίκες παρέμειναν ψύχραιμες, χρησιμοποίησαν τεχνάσματα και αγωνίστηκαν όσο περισσότερο μπορούσαν. Οι γυναίκες αυτές δεν έχουν μόνο περισσότερες πιθανότητες να αποκρούσουν την απόπειρα βιασμού αλλά είχαν λιγότερο κίνδυνο να υποστούν σοβαρά συμπτώματα ψυχικής διαταραχής, ακόμα και όταν, τελικώς οι προσπάθειές τους αποτύγχαναν. Αντιθέτως, όσες «πάγωσαν» από τρόμο και υπέκυψαν χωρίς να αγωνιστούν είχαν περισσότερες πιθανότητες όχι μόνο να υποστούν βιασμό, αλλά αργότερα, να κατηγορούν έντονα τον εαυτό τους και να πάσχουν από κατάθλιψη (Judith, Lewis Hermon, 1996).

Σε καταστάσεις τρόμου, ο άνθρωπος αυθόρμητα αναζητάει εκείνη την πρώτη του πηγή ανακούφισης και προστασίας. Οι σεξουαλικά κακοποιημένες γυναίκες φωνάζουν τη μητέρα τους ή το Θεό. Όταν αυτή η κραυγή δε βρίσκει ανταπόκριση, η αίσθηση βασικής εμπιστοσύνης θρυμματίζεται. Το τραυματισμένο άτομο αισθάνεται τελείως

εγκαταλειμμένο, τελείως μόνο, διωγμένο από τον ανθρώπινο και το θεϊκό σύστημα φροντίδας και προστασίας που το στηρίζει στη ζωή. Από εκείνη τη στιγμή, μια αίσθηση αποξένωσης επηρεάζει κάθε σχέση, από τις πιο στενές οικογενειακές μέχρι τις αφηρημένες σχέσεις με την κοινότητα και τη θρησκεία. Όταν χάνεται η εμπιστοσύνη, το τραυματισμένο άτομο νοιώθει ότι ανήκει περισσότερο στους νεκρούς παρά στους ζωντανούς.

Όταν δράστης είναι ο σύζυγος, το θύμα είναι ακόμη πιο ευάλωτο, επειδή εκείνος προς τον οποίο θα μπορούσε να στραφεί για ασφάλεια και προστασία είναι ακριβώς η πηγή του κινδύνου (Judith, Lewis Hermon, 1996).

Η αίσθηση του συνδέσμου που έχει το κάθε άτομο με ανθρώπους που το φροντίζουν, αποτελεί τη βάση για την εξέλιξη της προσωπικότητας. Όταν αυτός ο σύνδεσμος κλονίζεται το τραυματισμένο άτομο χάνει τη βασική αίσθηση του εαυτού του. Στη σεξουαλική κακοποίηση στόχος του δράστη είναι ακριβώς να δείξει την περιφρόνησή του προς την αυτονομία και την αξιοπρέπεια του θύματος (Judith, Lewis Hermon, 1996).

Η σεξουαλικά κακοποιημένη γυναίκα παρουσιάζει έντονη καταθλιπτική συμπτωματολογία (αϋπνία, κόπωση, έλλειψη όρεξης ή αντίθετα βουλιμία και υπνηλία), η οποία να υποκρύπτει την επιθετικότητα, το φόνο, τη σύγχυση, την αδυναμία. Συχνά επίσης εμφανίζει ψυχοσωματικές ενοχλήσεις ή ασθένειες (πονοκεφάλους, ημικρανίες, λιποθυμίες, ζαλάδες, άσθμα ή προβλήματα στο αναπνευστικό, προβλήματα με την καρδιά ή την πίεση, κρύο, ίδρυμα), διαταραχές άγχους (πανικό, φοβίες), αδυναμία συγκέντρωσης, προσοχής, χαλάρωσης, τα οποία επιδεινώνονται όσο επιδεινώνεται και η κακοποίηση (Γατσάς Βασίλης, 2006).

Η χρόνια και σοβαρή επιδείνωση της ψυχοσωματικής τους κατάστασης οδηγεί αρκετές από τις κακοποιημένες γυναίκες στη χρήση ουσιών, στις απόπειρες αυτοκτονίας, στη δημιουργία ψυχοπαθολογίας (κατάθλιψη) και στην ανάγκη για συχνή (σωματική) ιατρική και ψυχιατρική παρέμβαση ή και νοσηλεία (Γατσάς Βασίλης, 2006).

Η Ann Burgess και η Lyndra Holmstrom ανακάλυψαν, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς τους, ότι τα περισσότερα θύματα βιασμού υποφέρουν στη συνέχεια από τις ακόλουθες φοβίες (Alex Thio, 2003):

- 1.** Οι γυναίκες που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση μέσα στο σπίτι τους διακατέχονται από φόβο όταν βρίσκονται μέσα σ' αυτό.
- 2.** Οι γυναίκες που έχουν υποστεί έξω από το σπίτι τους σεξουαλική κακοποίηση διακατέχονται από φόβο όταν βρίσκονται έξω απ' αυτό.
- 3.** Η αγοραφοβία επίσης είναι συνηθισμένη σε πολλά θύματα.
- 4.** Συχνή είναι η φοβία που έχουν τα θύματα για άτομα που περπατούν πίσω τους στο δρόμο (Alex Thio, 2003).

Τα αποτελέσματα μιας μελέτης δείχνουν ότι η σεξουαλική κακοποίηση των θυμάτων μειώνεται σημαντικά για αρκετούς μήνες μετά το βιασμό. Όμως, η ίδια μελέτη δείχνει ότι ο βιασμός δεν επηρεάζει σημαντικά την ικανότητα του θύματος να αντλεί ικανοποίηση από αυτοερωτικές πράξεις (όπως είναι ο αυνανισμός) και κυρίως από στοργικές, μη σεξουαλικές συμπεριφορές (όπως είναι το αγκάλιασμα και το κράτημα του χεριού) (Alex Thio, 2003).

Οι περισσότερες γυναίκες θύματα σεξουαλικής κακοποίησης ή βιασμού περνούν από δύο φάσεις αποδιοργάνωσης, πριν καταφέρουν βαθμιαία και οριστικά να ανακτήσουν την ικανότητά τους να ζουν φυσιολογικά. Αμέσως μετά και στη συνέχεια για λίγες ημέρες ή εβδομάδες, έχουμε την οξεία φάση της αποδιοργάνωσης. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης, οι περισσότερες γυναίκες υποφέρουν από τρομερό φόβο, από σοκ, αισθάνονται ταπείνωση, ντροπή, αγωνία και αυτοκατηγορούνται (Alex Thio, 2003).

Ύστερα από αυτή τη φάση, τα θύματα γενικά βιώνουν μία μακρύτερη και βραδύτερη φάση αποδιοργάνωσης, η οποία συνήθως διαρκεί λίγους μήνες, μπορεί όμως, να συνεχίζεται και για αρκετά χρόνια. Σ' αυτή τη φάση τα θύματα μπορεί να υποφέρουν από τρομακτικούς επιπτώσεις. Η πιο συνηθισμένη αντίδραση είναι αυτή που ένας συγγραφέας αποκαλεί τραυματοφοβία – μία φοβία που προκαλείται από μία τραυματική εμπειρία (Alex Thio, 2003).

4.2.3. Ο μύθος της πρόκλησης του θύματος

Αν και η γυναίκα που πέφτει θύμα βιασμού κατηγορεί συνήθως τον εαυτό της, θα μπορούσε όμως όντως να τον έχει προκαλέσει η ίδια; Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), σε κλασική του μελέτη για τους βιασμούς στην Philadelphia, ο Amir βρήκε ότι το 19% των βιασμών είχαν προκληθεί από το ίδιο το θύμα. Ο Amir αποκαλεί αυτό το είδος βιασμού "βιασμό που προκαλείται από το θύμα", εξηγώντας ότι "το θύμα στην πραγματικότητα δείχνει ότι επιθυμεί -ή έτσι ερμηνεύει ο δράστης- μία σεξουαλική σχέση, αλλά υποχωρεί πριν την πραγματοποίηση της πράξης, ή δεν αντιστέκεται αρκετά όταν ο δράστης κάνει την πρόταση". Όταν μία γυναίκα δέχεται μία πρόσκληση από έναν άγνωστο για ένα ποτό ή για μία βόλτα, ο Amir θεωρεί αυτή τη συμπεριφορά ως σεξουαλική πρόκληση. Σ' αυτήν την περίπτωση το θύμα και ο δράστης ευθύνονται εξίσου. Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του είδους βιασμού (Alex Thio, 2003):

Ένα 18χρονο κορίτσι στεκόταν στο πάρκινγκ ενός ντράιβ-ιν εστιατορίου όταν κάποιοι άντρες τη φώναζαν στο αυτοκίνητο τους. Όταν εκείνη πλησίασε το αυτοκίνητο, νόμισε ότι αναγνώρισε τον έναν απ' αυτούς, κάθισε στο μπροστινό κάθισμα και άρχισε να τους μιλάει. Ξαφνικά, ο οδηγός ξεκίνησε το αυτοκίνητο. Της εξήγησαν ότι έψαχναν για ένα φίλο τους. Ενώ οδηγούσαν, ο ένας από τους

άντρες τη ρώτησε: "Θέλεις να το κάνουμε;" Εκείνη αρνήθηκε, γελώντας. Αφού έκαναν μία σύντομη στάση σ' ένα άλλο εστιατόριο, ο άντρας που καθόταν δίπλα της έβαλε ένα όπλο στο κεφάλι της, λέγοντας: "Φοβάσαι;" Εκείνη αποκρίθηκε. "Δε μου αρέσει να έχω ένα όπλο στον κρόταφό μου και φοβάμαι τρομερά, αλλά δε θα κλάψω, ούτε θα σε ικετέψω, γιατί δε θέλω να σε θυμώσω. Όμως, δε θα νιώσεις καμία ευχαρίστηση, με το να γίνεις βίαιος μαζί μου: Τότε αυτός γύρισε και είπε στους άλλους, "Λοιπόν, τι λέτε, θέλετε ή όχι;" Οι άλλοι συμφώνησαν να συνεχίσουν και την βίασαν (Alex Thio, 2003).

Αλλά η ιδέα του βιασμού που προκαλείται από το θύμα είναι περισσότερο μία προ κατελημμένη άποψη των αντρών, παρά μία ακριβής διάκριση του εγκλήματος του βιασμού. Η ιδέα αυτή έχει επικριθεί ως σεξιστικός μύθος. Ακόμη και στο παραπάνω παράδειγμα δεν μπορούμε να πούμε ότι το κορίτσι "πήγαινε γυρεύοντας". Όπως λέει και η δικηγόρος Camille LeGrand: *Η αντίληψη της πρόκλησης του θύματος περιστρέφεται κυρίως γύρω από τους ορισμούς που δίνουν οι άντρες σε μια εκπεφρασμένη ή υπονοούμενη συναίνεση για σύναψη σεξουαλικής σχέσης και έχει μορφοποιηθεί από παραδοσιακό περιοριστικό στερεότυπα για τις γυναίκες. Έτσι, λοιπόν, το να κάνει μία κοπέλα οτοστόπ ή το να περπατάει μόνη της τη νύχτα σε μια κακόφημη γειτονιά μπορεί να θεωρηθεί ως συμπεριφορά που ενθαρρύνει τη σεξουαλική επίθεση. Αυτή η άποψη για το ποια συμπεριφορά μπορεί να θεωρήσει ένας άντρας ως σεξουαλική πρόσκληση είναι παράλογη... Όταν μια γυναίκα κάνει οτοστόπ, κανονικά δεν περιμένει, ούτε ελπίζει σε μια σεξουαλική συνάντηση. Μια γυναίκα δε θα πρέπει να αισθάνεται ένοχη για πράξεις που δεν αποτελούν σεξουαλική πρόσκληση, ούτε θα πρέπει να της αρνούμαστε το δικαίωμα ν' αλλάξει γνώμη. Η αντίληψη για την πρόκληση του θύματος αποτυγχάνει να εξετάσει τις προθέσεις της γυναίκας-θύματος και δεν αποτελεί παρά μια άποψη των αντρών για τις περιστάσεις που οδηγούν στο περιστατικό του βιασμού (Alex Thio, 2003).*

4.2.4. Οι συνέπειες του βιασμού

Για την κατανόηση του θέματος είναι απαραίτητο να μάθουμε περαιτέρω τον αντίκτυπο που έχει ο βιασμός πάνω στα θύματα και πώς αυτά αντιμετωπίζονται από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Ο βιασμός είναι κατά κάποιο τρόπο ένας ιδιαίτερος τύπος εγκλήματος και διαφέρει από το φόνο, την κλοπή και τα άλλα εγκλήματα. Ενώ το καθένα από τα άλλα είδη εγκλημάτων ολοκληρώνεται κατά κύριο λόγο με τη διάπραξή του, ο βιασμός είναι πιο πιθανό να αποτελεί μία συνεχιζόμενη διαδικασία, κατά την οποία το θύμα εξακολουθεί να υποφέρει και μετά τη διάπραξή του (Alex Thio, 2003).

- **Η αντίδραση του θύματος στο βιασμό**

Τα περισσότερα θύματα αισθάνονται άγχος και ενοχή. Λίγα, αλλά όλο και περισσότερα, απ' αυτά αισθάνονται οργή και επιθυμία για εκδίκηση και έχουν επίσης συμβάλει στην αύξηση των οργανώσεων που

έχουν ως σκοπό να βοηθήσουν τα θύματα βιασμού και τις άλλες γυναίκες στην αντιμετώπιση των σεξουαλικών επιθέσεων (Alex Thio, 2003).

- **Η αίσθηση του θύματος ότι βιάζεται ξανά**

Τα θύματα, σήμερα, αντιμετωπίζονται καλύτερα από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, ακόμα όμως αισθάνονται ότι βιάζονται ξανά, κατά τη διάρκεια της δίκης (Alex Thio, 2003).

Εάν η αστυνομία καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το θύμα δεν προκάλεσε το βιασμό, τότε θα προχωρήσει στην απαγγελία κατηγοριών ενάντια στο άτομο που φέρεται ως βιαστής. Όμως, στο δικαστήριο η γυναίκα είναι πιθανό να υποστεί έναν άλλο ψυχολογικό βιασμό. Στο όχι πολύ μακρινό παρελθόν, πολλά θύματα βιασμού περιγράφουν την εμπειρία τους στο δικαστήριο ως "χειρότερη από τον ίδιο το βιασμό" (Alex Thio, 2003).

4.2.5. Το πολιτισμικό πλαίσιο του βιασμού

Είναι φανερό ότι πολλές κοινωνίες καταδικάζουν ανοιχτά το βιασμό ως ένα σοβαρό έγκλημα. Είναι όμως λιγότερο φανερό ότι οι ίδιες κοινωνίες έχουν ένα κρυμμένο πολιτισμικό πλαίσιο του βιασμού - ένα πλαίσιο το οποίο ενθαρρύνει τους άντρες να επιτίθενται στις γυναίκες. Βέβαια, το πολιτισμικό πλαίσιο του βιασμού δεν επιδρά με τον ίδιο τρόπο σ' όλους τους άντρες. Αν γινόταν κάτι τέτοιο, τότε όλοι οι άντρες θα βίαζαν (Alex Thio, 2003).

Αντιθέτως, κάποιοι είναι περισσότερο επιρρεπείς από κάποιους άλλους, παρά το γεγονός ότι όλοι ζουν κάτω από την επίδραση του ίδιου πολιτισμικού πλαισίου. Οι έρευνες έχουν δείξει ότι εκείνοι που είναι ανώριμοι, ανεύθυνοι και δεν έχουν κοινωνική συνείδηση επηρεάζονται πολύ περισσότερο από την κουλτούρα αυτή, με αποτέλεσμα να ασκούν σεξουαλική βία στις γυναίκες. Προφανώς, το πολιτισμικό πλαίσιο του βιασμού παίζει σημαντικό ρόλο σε τέτοιου είδους σεξουαλικές επιθέσεις. Χωρίς την επίδραση του συγκεκριμένου πολιτισμικού πλαισίου, αυτοί οι άντρες θα επιδίδονταν σ' άλλου είδους εγκληματική δραστηριότητα (Alex Thio, 2003).

Ποια είναι όμως η φύση αυτού του πολιτισμικού πλαισίου; Μπορούμε να τη διαπιστώσουμε μέσ' από την ισχύουσα συμπεριφορά προς τις γυναίκες, όπως επίσης και μέσ' από την αντίληψη της κοινής γνώμης για τους σεξουαλικούς ρόλους των αντρών και των γυναικών.

Το πολιτισμικό πλαίσιο, λοιπόν, του βιασμού έχει δημιουργηθεί από την κυριαρχική συμπεριφορά των αντρών προς τις γυναίκες, όπως επίσης και από τις παραδοσιακές ιδέες για το ποιοι είναι οι σωστοί σεξουαλικοί ρόλοι. Σ' ένα τέτοιο πολιτισμικό πλαίσιο, οι γυναίκες αντιμετωπίζονται ως ιδιοκτησία των αντρών (Alex Thio, 2003).

4.2.6. Η αντιμετώπιση των γυναικών ως ιδιοκτησίας των αντρών

Οι νόμοι που αφορούν στο βιασμό εμφανίζονται να προστατεύουν τα συμφέροντα των γυναικών. Στην πραγματικότητα, όμως, προστατεύουν σε μεγάλο βαθμό τα συμφέροντα των αντρών (Alex Thio, 2003).

Οι γυναίκες χρησιμοποιούνται ως αντικείμενα, ώστε να μπορούν οι άντρες να παίξουν το παιχνίδι της επίδειξης του ανδρισμού τους. Θεωρείται ότι οι γυναίκες έχουν την κρυφή επιθυμία να βιαστούν και τα κορίτσια μαθαίνουν να παίζουν το ρόλο της υποταγμένης γυναίκας. Όλα αυτά τα στοιχεία ενθαρρύνουν τους άντρες στη διάπραξη βιασμού (Alex Thio, 2003).

4.2.7. Γιατί οι άντρες βιάζουν τις γυναίκες

Διάφοροι ερευνητές έχουν προσπαθήσει να εξηγήσουν γιατί κάποια άτομα είναι πιο πιθανό από άλλα να διαπράξουν βιασμό ή γιατί κάποιες ομάδες ή κοινωνίες παρουσιάζουν υψηλότερο ποσοστό βιασμών. Οι ψυχολόγοι, γενικά, αποδίδουν το βιασμό σε κάποιο ψυχολογικό πρόβλημα που έχει ο δράστης. Από την άλλη πλευρά, οι κοινωνιολόγοι θεωρούν ότι οι βιαστές είναι βασικά φυσιολογικά άτομα και ότι δε διαφέρουν ψυχολογικά από το μέσο άνθρωπο. Διάφοροι κοινωνιολόγοι, όμως, εξηγούν το φαινόμενο του βιασμού διαφορετικά. Κάποιοι το αποδίδουν στη σεξουαλική ανεκτικότητα της κοινωνίας και κάποιοι άλλοι το θεωρούν ως μία έκφραση της ανισότητας των δύο φύλων (Alex Thio, 2003).

Στο ερώτημα γιατί οι άντρες βιάζουν τις γυναίκες, μία ερμηνεία αποδίδει το βιασμό στο συναίσθημα της σεξουαλικής ανεπάρκειας του βιαστή, το οποίο υποτίθεται ότι είναι μέρος της προβληματικής του προσωπικότητας. Μία άλλη ερμηνεία τοποθετεί τη γενεσιουργό αιτία του βιασμού σε ένα σεξουαλικά ανεκτικό πολιτισμό, ο οποίος ενισχύει το συναίσθημα της απογοήτευσης των αντρών, όταν αντιμετωπίζουν την απόρριψη της γυναίκας. Μία τρίτη ερμηνεία είναι ότι, από τη στιγμή που ο βιασμός τείνει να προφυλάσσει την αντρική κυριαρχία σε μία σεξουαλικά άνιση κοινωνία, οι άντρες είναι περισσότερο πιθανό να επιτίθενται στις γυναίκες (Alex Thio, 2003).

Συμπερασματικά, ο βιασμός στο πλαίσιο του γάμου έχει αποδοθεί σε δύο τουλάχιστον πολιτισμικούς παράγοντες. Ο ένας είναι η λαϊκή πεποίθηση ότι οι άντρες πρέπει να είναι ανδροπρεπείς, με την έννοια ότι πρέπει να έχουν την ικανότητα να κυριαρχούν πάνω στις γυναίκες και ιδιαίτερα πάνω στις συζύγους τους. Ο άλλος παράγοντας είναι ο δημοφιλής μύθος ότι δεν τίθεται θέμα βιασμού μέσα στο πλαίσιο του γάμου, καθώς οι γυναίκες θεωρούνται ιδιοκτησία των συζύγων τους. Έτσι, λοιπόν, οι γυναίκες-θύματα φτάνουν στο σημείο να κατηγορούν τον

εαυτό τους υπό την πίεση των πολιτισμικών αυτών πεποιθήσεων, και δεν τους εγκαταλείπουν παραμένοντας στη συζυγική εστία (Alex Thio, 2003).

4.3. ΑΠΟΠΛΑΝΗΣΗ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙΜΟΜΙΞΙΑ

Η αποπλάνηση παιδιού μπορεί να θεωρηθεί ως μία μορφή βιασμού, καθώς τα θύματα είναι πολύ μικρής ηλικίας και γι' αυτό ανεύθυνα νομικά, για να συγκατατεθούν. Υπάρχουν πολλές και διάφορες μελέτες που δίνουν διαφορετικές εκτιμήσεις για τη διάδοση αυτού του σεξουαλικού εγκλήματος. Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι μελέτες αυτές δείχνουν ότι το 9-54% των γυναικών και το 3-9% των αντρών έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά, κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας. Δεδομένης αυτής της μεγάλης διακύμανσης των ποσοστών, είναι αδύνατο να γνωρίζουμε με βεβαιότητα την πραγματική διάσταση του φαινομένου της παιδικής αποπλάνησης (Alex Thio, 2003).

Όμως, μία έρευνα, που εκπονήθηκε από την Diana Russell στο San Francisco, δείχνει ότι η αποπλάνηση των μικρών κοριτσιών είναι σχεδόν τόσο συνηθισμένη, όσο και ο βιασμός των ενήλικων γυναικών. Επίσης, όλες οι μελέτες δείχνουν ότι τα κορίτσια είναι πολύ πιο πιθανό να αποπλανηθούν απ' ό,τι τα αγόρια και ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων που κακοποιούν είναι άντρες παρά γυναίκες. Το άτομο που κακοποιεί είναι κατά μέσο όρο 37 ετών και το θύμα του είναι 9 ετών. Είναι περισσότερο πιθανό να γνωρίζονται μεταξύ τους, παρά να είναι άγνωστοι. Ο δράστης της αποπλάνησης μπορεί να είναι ο παππούς του θύματος, ο θείος του, ένας φίλος των γονιών του ή ένας γείτονας. Κάποιοι δράστες είναι πατέρες ή πατριοί των θυμάτων, οι οποίοι στην ουσία διαπράττουν αιμομιξία (Alex Thio, 2003).

Σε σύγκριση με τους βιαστές, οι δράστες αποπλάνησης είναι λιγότερο πιθανό να καταφύγουν στη σωματική βία ή στη σεξουαλική διείσδυση. Κυρίως αρκούνται στο να χαϊδεύουν την περιοχή των γεννητικών οργάνων του θύματος ή στο να αναγκάζουν το θύμα να χαϊδέψει τα δικά τους γεννητικά όργανα. Η κοινή γνώμη, όμως, εσφαλμένα συνδέει την παιδική αποπλάνηση με τη βίαιη σεξουαλική συνουσία. Αυτό συμβαίνει διότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συχνά αναφέρουν τις πιο τρομακτικές υποθέσεις παιδικής κακοποίησης, οι οποίες μπορεί να προκαλέσουν σοβαρές συνέπειες στο θύμα, όπως τραύματα στην περιοχή του κόλπου και του πρωκτού, αφροδίσια νοσήματα, εφιάλτες, αναδρομές στο τραυματικό γεγονός ή διαταραχή της προσωπικότητας του θύματος. Όμως τέτοιες περιπτώσεις είναι σχετικά σπάνιες (Alex Thio, 2003).

Έχουν γίνει διάφορες μελέτες για τα αποτελέσματα της παιδικής αποπλάνησης πάνω στο θύμα. Μία ανασκόπηση 45 τέτοιων μελετών

έδειξε ξεκάθαρα ότι τα παιδιά που έχουν αποπλανηθεί είναι περισσότερο πιθανό να υποφέρουν από διάφορα προβλήματα απ' ό,τι τα υπόλοιπα. Τα προβλήματα αυτά μπορεί να είναι μετατραυματικές διαταραχές άγχους (όπως εφιάλτες ή νευρώσεις), προβλήματα συμπεριφοράς (υπερενεργητικότητα, ανωριμότητα, εγκληματικότητα ή τάσεις φυγής), προβληματική σεξουαλική συμπεριφορά (τοποθέτηση αντικειμένων στον κόλπο ή στον πρωκτό, υπερβολικό ή και δημόσιο αυνανισμό ή σεξουαλική σύγχυση) και ελάχιστο αυτοσεβασμό. Αν και τα παιδιά που έχουν αποπλανηθεί υποφέρουν περισσότερο από τέτοια προβλήματα, απ' ό,τι τα παιδιά που δεν έχουν αποπλανηθεί, εντούτοις μόνο μία μειοψηφία -το 20 με 30%- των παιδιών αυτών υποφέρει από κάποιο τέτοιο πρόβλημα (Alex Thio, 2003).

4.3.1. Ποια είναι τα άτομα που αποπλανούν παιδιά;

Μπορούμε να προσδιορίσουμε τα χαρακτηριστικά αυτών των ατόμων, συγκρίνοντας τα με τους βιαστές. Σε σχέση με τους βιαστές, τα άτομα που αποπλανούν παιδιά είναι θεωρητικά μεγαλύτερης ηλικίας. Τα περισσότερα από αυτά είναι πάνω από 35 ετών, ενώ οι περισσότεροι βιαστές είναι κάτω από 20 ετών. Είναι περισσότερο καταπιεσμένοι σεξουαλικά ή λιγότερο επιθετικοί σεξουαλικά. Η σεξουαλική τους αφύπνιση συνέβη σε μεγαλύτερη ηλικία απ' ό,τι αυτή των βιαστών. Είναι περισσότερο μαλθακοί και παθητικοί, ενώ οι βιαστές είναι περισσότερο σκληροί και επιθετικοί. Είναι λιγότερο ικανοί από τους βιαστές να συναναστρέφονται ενήλικα άτομα του αντίθετου φύλου. Είναι λιγότερο επιδέξιοι, περισσότερο ανυπόμονοι και λιγότερο βέβαιοι για τον εαυτό τους, όταν μιλάνε σε μία γυναίκα. Οι περισσότεροι απ' αυτούς διαπράττουν το αδίκημα εις βάρος του ίδιου παιδιού και για ορισμένο χρονικό διάστημα, ενώ οι βιαστές επιτίθενται σε διαφορετικά θύματα. Οι περισσότεροι παραδέχονται την ενοχή τους, σε αντίθεση με τους περισσότερους βιαστές. Αυτοί που αποπλανούν άτομα του ίδιου φύλου είναι ακόμα πιο πιθανό να παραδεχτούν την ενοχή τους. Οι αιμομίκτες παρουσιάζουν περίπου τα ίδια χαρακτηριστικά με τους υπόλοιπους δράστες αποπλάνησης παιδιών, εκτός από το ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο πρόβλημα ένταξης στο κοινωνικό σύνολο. Εξαιτίας αυτής της απομόνωσης, ο αιμομίκτης πατέρας κυριαρχεί στην οικογένεια του, ως ένας τέλειος πατριάρχης. Αν και γενικά είναι ένας σκληρά εργαζόμενος άντρας, που φροντίζει για την οικογένεια του, η απόλυτη εξουσία του ως αδιαμφισβήτητου αρχηγού της οικογένειας τον διευκολύνει στο να αποπλανεί τα παιδιά του (Alex Thio, 2003).

Όλα αυτά υποδεικνύουν ότι τα άτομα που αποπλανούν παιδιά αποτυγχάνουν παταγωδώς να ανταποκριθούν στο πολιτισμικό πρότυπο του ανδρισμού. Αυτό μπορεί να εξηγεί το ότι γίνονται αντικείμενο περιφρόνησης και, εάν είναι αρκετά νέοι, βιάζονται από τους περισσότερο

"ανδροπρεπείς" συγκροτούμενους τους, όταν μπαίνουν στη φυλακή. Αυτή η έλλειψη ανδρισμού που τους χαρακτηρίζει μπορεί να εξηγήσει επίσης το γεγονός ότι, σε αντίθεση με τους βιαστές, οι οποίοι είναι βίβια επιθετικοί και επιτίθενται στις γυναίκες με σκοπό να τις υποτάξουν και να τις ταπεινώσουν, όσοι αποπλανούν παιδιά συνήθως δε χρησιμοποιούν βία απέναντι στα θύματα τους.

Επιπλέον, ενώ το πολιτισμικό πλαίσιο του βιασμού -το οποίο συνδέεται με το ιδεώδες του ανδρισμού και την κυριαρχία των αντρών πάνω στις γυναίκες μέσα στην κοινωνία- ενθαρρύνει τους βιαστές να κατηγορούν τα ενήλικα θύματα τους, αυτό το ίδιο πολιτισμικό πλαίσιο αποτυγχάνει να επιβάλει στους δράστες αποπλάνησης παιδιών να κατηγορούν τα ανήλικα θύματα τους. Αυτό εξηγεί το ότι, σε αντίθεση με τους βιαστές, οι περισσότεροι δράστες αποπλάνησης παιδιών πλήρως και ειλικρινώς παραδέχονται την ενοχή τους ή εμμέσως κατηγορούν τον εαυτό τους, παρά τα θύματα τους. Συνήθως, προσπαθούν να επιρρίψουν την ευθύνη για την πράξη τους στην κατάσταση μέθης, στην οποία βρίσκονταν, όπως υποδεικνύουν τα ακόλουθα σχόλια κάποιων απ' αυτούς: *"Ήμουν μεθυσμένος και δεν μπορούσα να ελέγξω τον εαυτό μου"* κ.λπ. (Alex Thio, 2003).

4.3.2. Το προφίλ του ατόμου που κακοποιεί σεξουαλικά τα παιδιά

Σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποίησε ο ψυχίατρος Ορέστης Γιωτάκος, Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης και Πρόληψης Σεξουαλικής Κακοποίησης, σε 37 κρατούμενους της Φυλακής Τρίπολης, οι οποίοι είχαν καταδικαστεί με την κατηγορία της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιού, εξήχθησαν συμπεράσματα και προτάσεις που παρουσιάζονται στη συνέχεια. Όσον αφορά την ομάδα ελέγχου (δείγμα), οι 26 από αυτούς ήταν περιστατικά παιδοφιλίας και οι 11 περιστατικά αιμομιξίας. Από τα 26 περιστατικά παιδοφιλίας, στα 15 το θύμα ήταν κορίτσι και στα 11 το θύμα ήταν αγόρι. Επίσης, από τα 11 περιστατικά αιμομιξίας, στα 8 το θύμα ήταν κορίτσι και στα 3 το θύμα ήταν αγόρι. Ως ομάδα ελέγχου χρησιμοποιήθηκαν 25 υγιείς άνδρες. Στην μελέτη καταγράφηκαν: τα δημογραφικά στοιχεία, το κοινωνικό ιστορικό, το εγκληματολογικό ιστορικό και το σεξουαλικό ιστορικό (www.obrela.gr/articles/Paper-Pedophilia).

Σκοπός της μελέτης αυτής ήταν η σκιαγράφηση του προφίλ των ατόμων που κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά (child molesters) στον ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα, στόχος ήταν η καταγραφή των δημογραφικών στοιχείων, η ανεύρεση των ψυχιατρικών διαγνώσεων και η διερεύνηση στοιχείων από το κοινωνικό, εγκληματολογικό και σεξουαλικό ιστορικό, ατόμων που καταδικάστηκαν για σεξουαλική κακοποίηση έναντι των παιδιών (www.obrela.gr/articles/Paper-Pedophilia).

Σύμφωνα με τον Γιωτάκο Ορ., έχοντας υπόψη τη θεωρία του Cloninger μπορούμε λοιπόν να υποθέσουμε ότι υπάρχει ένα προφίλ ιδιοσυγκρασίας (temperament) που χαρακτηρίζεται από συμπεριφορά αναζήτησης νέων εμπειριών, παρορμητικότητα, ευερεθιστότητα, ενεργό αποφυγή της ματαιώσης και έλλειψη στενών διαπροσωπικών σχέσεων. Ο χαρακτήρας (character) επιπλέον διακρίνεται από συμπεριφορές, από τις οποίες αντλείται ευχαρίστηση χωρίς τη δυνατότητα ελέγχου, εάν χρειαστεί (www.obrela.gr/articles/Paper-Pedophilia).

4.3.3. Προτάσεις πρόληψης

Η ανεύρεση ιδιαίτερα επιβαρημένων κοινωνικών δεικτών στο προαναφερόμενο δείγμα σεξουαλικών παραπτώματιών, υποδεικνύει την ανάγκη ανάπτυξης προγραμμάτων κοινωνικής στήριξης και εκπαίδευσης των ατόμων αυτών, ακόμη και κατά τη διάρκεια κράτησής τους στη φυλακή. Έχοντας υπόψη ότι ο παράγοντας κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί έναν σημαντικό κρίκο στην αλυσίδα ανάπτυξης του εγκλήματος, τα προγράμματα εκπαίδευσης σε κοινωνικές δεξιότητες, απασχόλησης και ψυχοκοινωνικής στήριξης θεωρείται ότι θα δρούσαν ανασταλτικά στην ανάπτυξη του σεξουαλικού εγκλήματος. Η ανεύρεση επίσης ιδιαίτερα υψηλής ψυχοπαθολογίας στο παρόν δείγμα, υποδεικνύει παράλληλα την ανάγκη τόσο της έγκαιρης ανίχνευσης όσο και της αντιμετώπισής της. Είναι ευνόητο ότι η θεραπευτική αντιμετώπιση των ψυχιατρικών διαταραχών που προδιαθέτουν ή εμφανίζουν ως κύριο στοιχείο τη σεξουαλική επιθετικότητα θα λειτουργήσει ως πρωτογενής πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης. Τέτοιου τύπου παρέμβαση θα μπορούσε να αναπτυχθεί στη διάρκεια όλων των σταδίων εμφάνισης της σεξουαλικής επιθετικότητας (www.obrela.gr/articles/Paper-Pedophilia).

Συγκεκριμένα, θα μπορούσε να αναπτυχθεί **έγκαιρη θεραπευτική παρέμβαση** σε άτομα με συνύπαρξη παρεκκλίνουσας σεξουαλικής διέγερσης και υψηλών επιπέδων παρορμητικότητας, πριν ακόμη αυτά προχωρήσουν στη διάπραξη του σεξουαλικού εγκλήματος. Θα μπορούσε επίσης να υπάρξει θεραπευτική παρέμβαση μέσα στο χώρο της φυλακής, με στόχο την πρόληψη της υποτροπής μετά την αποφυλάκιση. Επίσης, η τακτική παρακολούθηση σε ειδικά κέντρα αποφυλακισθέντων σεξουαλικών παραπτώματιών θεωρείται ότι θα μείωνε ακόμη περισσότερο τον κίνδυνο υποτροπής. Η μορφή αυτή κοινοτικής παρέμβασης θα μπορούσε να συμπεριλάβει και τους σεξουαλικούς δράστες που βρίσκονται υπό δικαστική επιτήρηση ή παρακολούθηση (probation). Η ανάπτυξη παρόμοιων ολοκληρωμένων προγραμμάτων στη Βόρειο Αμερική, τα οποία βασικά στοχεύουν στην πρωτογενή πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης, έδειξε να μειώνει σημαντικά την υποτροπή (www.obrela.gr/articles/Paper-Pedophilia).

4.4. ΟΙ ΑΝΤΡΕΣ ΩΣ ΘΥΜΑΤΑ

Σύμφωνα με την πεποίθηση της κοινής γνώμης, οι άντρες είναι απλά "πολύ μεγαλόσωμοι", "πολύ δυνατοί ή "έχουν ισχυρότερη κοινωνική θέση" για να πέσουν θύματα σεξουαλικής επιθέσεως. Όμως, υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις στη δεκαετία του '90 ότι περίπου 10.000 άντρες στην Αμερική βιάζονται κάθε χρόνο. Επίσης, ο κίνδυνος που διατρέχει ένας άντρας να πέσει θύμα βιασμού από έναν άλλον άντρα, είναι ακόμα πολύ μικρότερος σε σχέση με τον κίνδυνο που διατρέχει μία γυναίκα να πέσει θύμα βιασμού από έναν άντρα (Βλ. Πίν. 4.1.) (Alex Thio, 2003).

Πίνακας 4.1. Το φύλο του δράστη και η σχέση του με το θύμα

Σχέση με το θύμα	Το φύλο του δράστη	
	Ποσοστό αντρών	Ποσοστό γυναικών
Άγνωστοι	29,4	6,7
Γνωστοί	48,9	57,6
Συγγενείς	2,7	0,7
Εραστές/Σύζυγοι	2,1	32,7
Άλλο*	6,8	2,3
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%

(*) Εδώ περιλαμβάνονται "εργοδότες, δάσκαλοι και άγνωστης σχέσης".(Alex Thio, 2003)

4.4.1. Βιασμός ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου

Η φύση του βιασμού ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου: Αυτός ο τύπος βιασμού είναι σχετικά σπάνιος στο πλαίσιο της κοινωνίας, αλλά εξαιρετικά συνηθισμένος στο πλαίσιο της φυλακής. Από πολλές απόψεις, ο βιασμός άντρα από άντρα, μέσα ή έξω από το πλαίσιο της φυλακής, είναι ανάλογος με το βιασμό γυναίκας από άντρα στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινωνίας. Ουσιαστικά, το φαινόμενο αυτό αφορά στο βιασμό ενός περισσότερο μικρόσωμου και αδύναμου ατόμου από ένα ισχυρότερο άτομο. Είναι περισσότερο μία έκφραση κυριαρχίας, παρά σεξουαλικής επιθυμίας (Alex Thio, 2003).

4.4.2. Μπορεί οι άντρες να βιαστούν από τις γυναίκες;

Οι άνδρες επίσης μπορεί να πέσουν θύματα βιασμού από γυναίκες. Αν υποθέσουμε ότι κάποιοι άντρες είναι αδύναμοι και υποταγμένοι και κάποιες γυναίκες είναι ισχυρές και επιθετικές, τότε οι άντρες μπορεί να βιαστούν από γυναίκες. Αλλά οι περισσότεροι από τους βιασμούς αυτού του τύπου περιλαμβάνουν τη χρήση λεκτικής πίεσης και όχι τη χρήση σωματικής βίας (Alex Thio, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

5.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΡΟΥ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Με τον όρο «Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας», όπως είναι ευνόητο, νομούμε τις εγκληματικές πράξεις εκείνες, οι οποίες στρέφονται κατά του θεσμού της ιδιοκτησίας (<http://www.elesme.gr>).

Το απαραβίαστο της ιδιοκτησίας είναι θεσμός προστατευόμενος από το ισχύον Σύνταγμα της Ελλάδας και υπάγεται, ως Συνταγματικό ατομικό δικαίωμα, στην οικονομική ελευθερία του ατόμου, μαζί με την ελευθερία της οικονομικής δραστηριότητας (άρθρα 17, 18), και τούτο, διότι ο θεσμός της ιδιοκτησίας αποτελεί μία των βασικότερων διαφορών μεταξύ των φιλελευθέρων καθεστώτων της Δύσεως και των ολοκληρωτικών καθεστώτων και το σπουδαιότερο ψυχολογικό κίνητρο κάθε ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας μεταξύ των ατόμων, οι οποίοι διαβιούν υπό καθεστώς ελευθερίας (<http://www.elesme.gr>).

Το δικαίωμα του ανθρώπου επί της ιδιοκτησίας, αξίζει να αναφερθεί σχετικά, ότι είχε χαρακτηριστεί από τους οπαδούς της Σχολής του Φυσικού Δικαίου ως «έμφυτον, αναπαλλοτρίωτον και αιώνιον δικαίωμα του ανθρώπου, το οποίο προϋφίσταται του κράτους» (<http://www.elesme.gr>).

Επομένως, αφού ο ημέτερος νομοθέτης ανεγνώρισε και κατοχύρωσε Συνταγματικά το θεσμό της ιδιοκτησίας, επί της οποίας εδράζεται το οικοδόμημα του Αστικού μας καθεστώτος με όλες τις εκ του φιλελευθέρου τούτου θεσμού απορρέουσες συνέπειες (ευμενείς και δυσμενείς), όφειλε παράλληλα και έλαβε σειρά προστατευτικών της ιδιοκτησίας μέτρων από κάθε προσβολή, δια σειράς νομικών διατάξεων στο Κεφάλαιο 23 του ισχύοντος Ποινικού μας Κώδικα με τον όρο: «ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ». Επιπλέον, δια του Κεφαλαίου αυτού προβλέπει ως βασικά κατά της ιδιοκτησίας εγκλήματα : την κλοπή, την υπεξαίρεση, τη ληστεία και την φθορά ξένης ιδιοκτησίας. Έτσι, σύμφωνα με τα άρθρα 372 και επόμενα του Κεφαλαίου 23 του Ποινικού μας Κώδικα, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας είναι δυνατόν να προσβληθεί, είτε δια της ιδιοποίησεως του αλλοτρίου (ξένου) κινητού πράγματος, ή δια ιδιοποίησεως της χρήσεως αυτού, είτε δια της βλάβης ή καταστροφής του πράγματος, κινητού ή ακινήτου (<http://www.elesme.gr>).

5.4. ΓΕΝΙΚΑ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), κατά τη διάρκεια ενός ζεστού πρωινού του Σεπτέμβρη σε μία ήσυχη πόλη κοντά στην Washington D.C., μία 34χρονη χημικός πήγαινε με το αυτοκίνητό της την 22 μηνών κόρη της στον παιδικό σταθμό. Ενώ είχε σταματήσει το αυτοκίνητό της στα φανάρια, δύο άγνωστοι πλησίασαν την BMW της, έβγαλαν έξω με τη βία τη γυναίκα και έφυγαν με ταχύτητα. Όμως, το αριστερό χέρι της γυναίκας πιάστηκε στη ζώνη ασφαλείας και σύρθηκε στο δρόμο για δύο μίλια περίπου. Πριν οι δράστες σταματήσουν και παρατήσουν την τραυματισμένη γυναίκα, πέταξαν έξω από το αυτοκίνητο τη μικρή κόρη της. Το παιδί, που ήταν ακόμα δεμένο στο ειδικό κάθισμα για παιδιά, ως εκ θαύματος επέζησε. Μία ώρα μετά, οι δύο δράστες έριξαν το αυτοκίνητο σ' ένα χωράφι και συνελήφθησαν (Alex Thio, 2003).

Τι είδους έγκλημα είναι η κλοπή αυτοκινήτου, όπως η συγκεκριμένη που περιγράφηκε παραπάνω; Είναι μόνο ένα έγκλημα βίας, παρόμοιο με την ανθρωποκτονία, το βιασμό και την επίθεση; Ή είναι επίσης ένα έγκλημα ιδιοκτησίας, όπως η διάρρηξη και η κλοπή καταστημάτων; Η κλοπή αυτοκινήτων είναι ληστεία και ως τέτοια μπορεί να θεωρηθεί και ως έγκλημα βίας και ως έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας. Ο λόγος είναι ότι η ληστεία έχει και τα δύο χαρακτηριστικά: (1) Περιλαμβάνει βία ή απειλή βίας κατά του θύματος και (2) κλοπή της ιδιοκτησίας του θύματος. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά μπορούν να αναγνωριστούν, εάν ανατρέξουμε στον επίσημο ορισμό του συγκεκριμένου εγκλήματος: (Alex Thio, 2003)

"**Ληστεία** είναι η αφαίρεση ή η προσπάθεια αφαίρεσης οποιουδήποτε πράγματος αξίας από τη φροντίδα, την κατοχή ή τον έλεγχο ενός ή περισσότερων ατόμων, με τη βία ή με την απειλή βίας και/ή τρομοκρατώντας το θύμα" (Alex Thio, 2003).

Γι' αυτό, οι περισσότεροι εφαρμοστές του νόμου θεωρούν τη ληστεία ως ένα βίαιο έγκλημα, σε αντίθεση με τους περισσότερους κοινωνιολόγους που τη θεωρούν ως ένα έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας.

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε με λεπτομέρεια τα δύο αυτά χαρακτηριστικά της ληστείας. Επίσης, θα αναλύσουμε την κλοπή αυτοκινήτων, τη διάρρηξη και την κλοπή καταστημάτων, τα οποία θεωρούνται από τους περισσότερους ανθρώπους ως εγκλήματα μόνο κατά της ιδιοκτησίας (Alex Thio, 2003).

5.2. ΛΗΣΤΕΙΑ

Η ληστεία είναι ένα από τα πιο επίφοβα εγκλήματα στις Η.Π.Α. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι πολιτικοί και οι άλλοι διαμορφωτές της κοινής γνώμης συχνά εξάπτουν τους φόβους μας για τη ληστεία, τους

οποίους υπαινίσσονται, όταν μιλούν για το πώς το "έγκλημα του δρόμου" καθιστά τις πόλεις επικίνδυνες για να ζει κανείς. Κι αυτό επειδή απλώς γίνονται πάρα πολλές ληστείες. Στην πραγματικότητα, η ληστεία είναι πολύ λιγότερο συνηθισμένη σε σχέση με τα άλλα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, όπως είναι η διάρρηξη, οι μικροκλοπές και η κλοπή αυτοκινήτων. Υπάρχουν πολλοί άλλοι παράγοντες γύρω από τη ληστεία, τους οποίους η κοινή γνώμη συχνά δεν πληροφορείται από τους διαμορφωτές της (Alex Thio, 2003).

Η διπλή φύση της ληστείας έχει τα χαρακτηριστικά ενός εγκλήματος κατά της ιδιοκτησίας, όπως επίσης και τα χαρακτηριστικά ενός εγκλήματος κατά του προσώπου (Alex Thio, 2003).

5.2.1. Ως έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας

Ως έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας, η ληστεία είναι μία λογική πράξη. Για να διαπράξουν μία τέτοια πράξη, οι επίδοξοι ληστές πρέπει να πάρουν λογικές αποφάσεις, όπως να αποφασίσουν τη διάπραξη της ληστείας, λόγω της ανάγκης για οικονομικό κέρδος, να αποφασίσουν ποιος θα είναι ο στόχος της ληστείας και πώς θα εκτελέσουν τη ληστεία (Alex Thio, 2003).

5.2.2. Ως έγκλημα κατά του προσώπου

Ως έγκλημα κατά του προσώπου, η ληστεία μπορεί να διαπραχθεί με τη χρήση πραγματικής ή πιθανής βίας σε βάρος του θύματος. Η πραγματική βία συχνά ασκείται κατά τη διάρκεια ληστείας που γίνεται χωρίς τη χρήση όπλων, επειδή χωρίς τη βοήθεια των όπλων οι ληστές συνήθως χρειάζεται να καταφύγουν στη σωματική βία, για να υποτάξουν και να ληστέψουν τα θύματά τους. Η πιθανή βία υπονοείται από την παρουσία ενός επικίνδυνου όπλου, έτσι ώστε τα θύματα να αισθάνονται απειλούμενα και να αφήνουν τους ληστές να εκτελούν το έγκλημά τους με τρόπο αποτελεσματικό και μη βίαιο (Alex Thio, 2003).

5.2.3. Η ληστεία ως βίαιο έγκλημα

Για να θεωρήσουμε τη ληστεία ως ένα βίαιο έγκλημα, θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας (1) το στοιχείο της πραγματικής βίας και (2) το στοιχείο της πιθανής βίας. Η πραγματική βία στα πλαίσια μιας ληστείας αφορά στη χρήση σωματικής βίας, η οποία συνήθως δεν περιλαμβάνει τη χρήση κάποιου όπλου, ενώ η πιθανή βία αφορά στην απειλή βίας, η οποία εκφράζεται με τη χρησιμοποίηση ενός όπλου (Alex Thio, 2003).

5.2.4. Το στοιχείο της πραγματικής βίας

Οι ληστείες που διαπράττονται χωρίς τη χρήση όπλων συχνά θεωρούνται από την κοινή γνώμη ως λιγότερο επικίνδυνες από τις ένοπλες ληστείες. Ακόμα και κάποιοι εγκληματολόγοι φαίνεται να έχουν την ίδια

άποψη. Όπως λέει ένας απ' αυτούς: Η διαφορά ανάμεσα στη ληστεία που διαπράττεται χωρίς τη χρήση όπλων και την ένοπλη ληστεία, είναι ότι η τελευταία συμβαίνει, όταν χρησιμοποιείται ένα όπλο, και συνεπώς αυξάνεται ο κίνδυνος τραυματισμού του θύματος (Alex Thio, 2003).

Στην πραγματικότητα, όμως, ισχύει το αντίθετο: οι ληστείες χωρίς όπλα είναι πολύ πιο πιθανό να καταλήξουν σε κάποιο τραυματισμό των θυμάτων. Ένας ερευνητής ανακάλυψε ότι το 66% των θυμάτων αυτού του είδους των ληστειών, σε σχέση με το 17% μόνο των θυμάτων ένοπλων ληστειών, υπέστησαν κάποιο τραυματισμό. Φυσικά, οι ένοπλες ληστείες είναι πιο πιθανό να καταλήξουν στο θάνατο του θύματος. Αλλά η πιθανότητα να συμβεί το μοιραίο είναι εξαιρετικά μικρή (Alex Thio, 2003).

Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις λόγοι εξαιτίας των οποίων οι ληστείες χωρίς τη χρήση όπλου είναι πιο πιθανό να καταλήξουν στον τραυματισμό των θυμάτων (Alex Thio, 2003).

Πρώτον, η χρήση σωματικής βίας αποτελεί από μόνη της ένα είδος όπλου, το οποίο το FBI σωστά χαρακτηρίζει ως ένα προσωπικό όπλο. Παρόλο που είναι ένα όπλο λιγότερο απειλητικό, μπορεί να λειτουργήσει με παρόμοιο τρόπο, όπως το μαχαίρι ή το πιστόλι, δηλαδή να τρομοκρατήσει το θύμα, ώστε η ληστεία να εκτελεστεί με επιτυχία. Μετά από μία απειλή όπως "δώσε μου τα λεφτά σου, αλλιώς θα σε χτυπήσω", ο άοπλος ληστής μπορεί να αντιδράσει σε μία πιθανή αντίσταση του θύματος, πληγώνοντάς το με κάποιο τρόπο. Πάνω απ' όλα, η χρήση σωματικής βίας -η οποία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τον τραυματισμό του θύματος- είναι απλώς ένα απαραίτητο στοιχείο της προσπάθειας κάποιου να αρπάξει την περιουσία κάποιου άλλου (Alex Thio, 2003).

Δεύτερον, τα χαρακτηριστικά των δραστών μιας ληστείας μπορεί να έχουν κάποια σχέση με τη χρήση βίας στα εγκλήματά τους. Οι νέοι είναι πολύ πιο πιθανό από τους ενήλικες να βλάψουν τα θύματά τους (Alex Thio, 2003).

Τρίτον, η πρόληψη της αντίστασης του θύματος από το δράστη φαίνεται να σχετίζεται με τη χρήση βίας στις ληστείες που γίνονται χωρίς τη χρήση όπλων. Προφανώς, πολλοί ληστές πιστεύουν ότι τα θύματά τους είναι πιο πιθανό να αντισταθούν, όταν η ληστεία δεν είναι ένοπλη, επειδή φοβούνται λιγότερο (Alex Thio, 2003).

5.2.5. Το στοιχείο της πιθανής βίας

Κυρίως στις ένοπλες ληστείες το στοιχείο της πιθανής βίας -απειλή βίας, η οποία σπάνια πραγματοποιείται- γίνεται πολύ σημαντικό για τη διασφάλιση της επιτυχίας της εκτέλεσης του εγκλήματος. Η χρήση ενός πυροβόλου όπλου μπορούμε να πούμε ότι επιτελεί μία οργανική λειτουργία της ληστείας. Είναι ένα εργαλείο που δίνει τη δυνατότητα στο ληστή να πετύχει έναν υλικό στόχο, ουσιαστικά την απόκτηση χρημάτων.

Το όπλο συμβολίζει τη δύναμη, τη φαλλική παντοδυναμία, και μπορεί να τρομοκρατήσει εξίσου τις καρδιές των αδύνατων και των δυνατών (Alex Thio, 2003).

5.2.6. Τύποι ληστειών

Τα τυπικά χαρακτηριστικά των ληστειών συνοψίζονται ως εξής: Οι περισσότερες ληστείες γίνονται στις μεγάλες πόλεις και κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Οι ληστείες είναι εξίσου πιθανό να συμβούν τόσο μέσα σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς χώρους. Παρατηρείται ένας αυξανόμενος αριθμός ληστειών, οι οποίες είναι δύσκολο ν' αποτραπούν. Οι περισσότερες απ' αυτές περιλαμβάνουν τη χρήση πυροβόλων όπλων. Όμως, οι νεότεροι άντρες συνηθίζουν περισσότερο να διαπράττουν ληστείες χωρίς τη χρήση όπλων. Η ληστεία είναι ένα έγκλημα περισσότερο διαφυλετικό απ' ό,τι ο βιασμός και ο φόνος -δηλαδή έχουμε περισσότερα περιστατικά στα οποία μαύροι ληστεύουν λευκούς. Έχει παρατηρηθεί ότι, πέρα από τη συμπεριφορά του δράστη, οι πράξεις, τα χαρακτηριστικά και το περιβάλλον του θύματος επηρεάζουν την εκτέλεση της ληστείας (Alex Thio, 2003).

5.2.7. Ερασιτέχνες και επαγγελματίες ληστές

Υπάρχουν τέσσερις τύποι ληστών:

1. Ο ευκαιριακός ληστής
2. Ο ναρκομανής ληστής
3. Ο αλκοολικός - ληστής
4. Ο επαγγελματίας ληστής, που θεωρεί το έγκλημα γενικά και τη ληστεία ειδικότερα ως τρόπο ζωής, ενώ αυτό δεν ισχύει για τους τρεις πρώτους τύπους. Αυτοί μπορούν να ονομαστούν ερασιτέχνες ληστές (Alex Thio, 2003).

Οι ερασιτέχνες ληστές δεν ενδιαφέρονται να αναγάγουν γενικά το έγκλημα ή συγκεκριμένα τη ληστεία σε τρόπο ζωής. Αντίθετα, είναι κυρίως ευκαιριακοί ληστές, ναρκομανείς και αλκοολικοί, οι οποίοι μόνο περιστασιακά ασχολούνται με τη ληστεία, έχοντας ως στόχο μικρά ποσά χρημάτων (Alex Thio, 2003).

Σε αντίθεση οι επαγγελματίες είναι πολύ σχολαστικοί όσον αφορά στη διάπραξη της ληστείας, στοχεύοντας σε μεγάλα ποσά χρημάτων. Σ' αντίθεση με τους ερασιτέχνες, οι οποίοι συνήθως ληστεύουν μόνοι τους, οι επαγγελματίες δουλεύουν ως μέλη μίας ομάδας. Διαπράττουν τη ληστεία με χαρακτηριστικούς τρόπους, αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλον ως ίσο και θεωρούν τη ληστεία ως ένα έντιμο επάγγελμα (Alex Thio, 2003).

5.2.8. Η ιδεολογία της ληστείας

Οι νόμιμοι επαγγελματίες γενικά έχουν μία θετική στάση απέναντι στην καριέρα τους. Αυτό ισχύει ως ένα βαθμό και για τους επαγγελματίες ληστές. Ο επαγγελματίας ληστής θεωρεί το δικό του είδος εγκλήματος ως ένα έντιμο τόλμημα. Σ' αντίθεση με τη διάρρηξη και τις άλλες μορφές κλοπής, οι οποίες περιλαμβάνουν το στοιχείο της μυστικότητας και της εξαπάτησης, η ληστεία απαιτεί μία άμεση, ανοιχτή και κατά πρόσωπο αναμέτρηση με το θύμα. Είναι αυτή η ποιότητα της ευθύτητας, η οποία, στα μάτια του ληστή, μετατρέπει τη ληστεία σε μία έντιμη πράξη. Ένας ληστής, ο οποίος θεωρεί τον εαυτό του έντιμο, προσπάθησε να εξηγήσει γιατί προτιμάει τη ληστεία, για να κλέψει: *«Λοιπόν, απλώς δεν μπορούσα να κλέψω οτιδήποτε. Ξέρεις - πίσω από την πλάτη του άλλου. Δεν ξέρω, υποθέτω ότι είσαι απλά ο εαυτός σου - παίρνεις κάτι απλά μπροστά στα μάτια του άλλου. Δεν υποκρίνεσαι...Και κάτι ακόμα - είναι πολύ πιο καθαρό»* (Alex Thio, 2003):

Ένας άλλος ληστής θεωρεί το έγκλημά του πιο έντιμο από τις επαγγελματικές δραστηριότητες των εταιρειών που ληστεύει. *«Για μένα, είναι εντελώς έντιμο, επειδή αυτές οι εταιρείες κλέβουν τους ανθρώπους έτσι κι αλλιώς. Όταν πηγαίνεις και απλά τους ληστεύεις, ουσιαστικά, είσαι πιο έντιμος απ' αυτούς. Τις περισσότερες φορές, άλλωστε είναι ασφαλισμένες και παίρνουν περισσότερα χρήματα απ' ό,τι εσύ»*. Αυτή η αντιμετώπιση ίσως εξηγεί εν μέρει το γιατί οι περισσότεροι επαγγελματίες ληστές επιλέγουν ως στόχο τους μεγάλα εμπορικά καταστήματα (Alex Thio, 2003).

Παρ' όλ' αυτά, αν και φαίνεται να πιστεύουν στην ιδεολογία για τη ληστεία ως ένα έντιμο επάγγελμα, οι περισσότεροι ληστές δεν είναι ολοκληρωτικά αφοσιωμένοι σε αυτή. Στην πραγματικότητα, θα προτιμούσαν να κάνουν μία νόμιμη εργασία. Γι' αυτό το λόγο, συχνά ελπίζουν ότι θα κάνουν κάποια μέρα τη "μεγάλη μπάζα" - την πιο επικερδή ληστεία-, ώστε να αφοσιωθούν σε μία καινούργια, συμβατική, επαγγελματική καριέρα (Alex Thio, 2003).

5.2.9. Θεωρίες για τη ληστεία

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι κοινωνιολόγοι εξηγούν την αύξηση του ποσοστού των ληστειών ως εξής: Ο Conklin αποδίδει την αύξηση του ποσοστού στη σχετική στέρηση. Υποστηρίζει ότι όσο βελτιώνονται οι συνθήκες ζωής των μαύρων τόσο εκείνοι αυξάνουν τις φιλοδοξίες τους για καλή δουλειά και υψηλά εισοδήματα. Όμως, πιθανόν να αισθάνονται οικονομικά στερημένοι όταν συγκρίνουν τον εαυτό τους με τους περισσότερους λευκούς. Ένα τέτοιο αίσθημα οικονομικής στέρησης θεωρείται ότι μπορεί να τους οδηγήσει στη διάπραξη ληστείας. Ο Gould θεωρεί επίσης ότι η σχετική στέρηση αποτελεί ένα σημαντικό κίνητρο για τη διάπραξη της ληστείας, θεωρεί όμως ότι εξίσου σημαντική είναι και η ευκαιρία για τη διάπραξη της ληστείας. Εντοπίζει αυτούς τους

δύο παράγοντες της ληστείας στην οικονομική αφθονία (Alex Thio, 2003).

5.3. ΚΛΟΠΕΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

Οι κλοπές αυτοκινήτων αποτελούν το ταχύτερα αυξανόμενο έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, το ποσοστό των κλοπών αυτοκινήτων, αυξήθηκε κατά 56%, σε σύγκριση με μόνο 24% αύξηση του ποσοστού των ληστειών, 14% του ποσοστού των μικροκλοπών κλοπών και 8% του ποσοστού των διαρρήξεων (Βλ. Πίνακα 5.1) (Alex Thio, 2003).

Πίνακας 5.1. Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας 1982-91

Εγκλήματα	Αριθμός το 1991	Ποσοστό μεταβολή από το 1982
Κλοπές αφτ/των	1.662.000	+ 56,4%
Ληστεία	688.000	+ 24,3%
Μικροκλοπές/κλοπές	8.142.000	+ 14,0%
Διάρρηξη	3.157.000	- 8,4%

Πηγή: *Statistical Abstract of the United State 1993*
(Alex Thio, 2003)

Αρχικά, οι κλοπές αυτοκινήτων, συνέβαιναν μέσα στις πόλεις, αλλά σήμερα έχουν διαδοθεί και πολλά άλλα μέρη, όπως είναι οι πλούσιες γειτονιές. Οι κλέφτες αυτοκινήτων, κλέβουν τα αυτοκίνητα στα σημεία στάθμευσης στους μεγάλους αυτοκινητόδρομους, στα βενζινάδικα, στα πάρκινγκ των φάστ-φουντ, στα πλυντήρια αυτοκινήτων, στα φανάρια και στα πάρκινγκ των εμπορικών κέντρων. Κατά τη διάρκεια μίας συνηθισμένης κλοπής αυτοκινήτων με την παρουσία του οδηγού ("carjacking"), ο κλέφτης (ο οποίος συνήθως είναι μόνος του) βάζει το πιστόλι στο κεφάλι του ξαφνιασμένου οδηγού. Κάποιοι κλέφτες αυτοκινήτων "χτυπούν και φεύγουν" σκηνοθετώντας ένα ασήμαντο ατύχημα. Όταν ο ανυποψίαστος οδηγός κατεβαίνει από το αυτοκίνητό του, για να ελέγξει τη ζημιά, ο ένας ληστής ακινητοποιεί το θύμα, ενώ ο άλλος φεύγει με το αυτοκίνητο του θύματος.

Κάποιες από αυτές τις κλοπές αυτοκινήτων, που διαπράττονται ενώ ο οδηγός είναι παρών, είναι εξαιρετικά βίαιες, και καταλήγουν είτε στον σοβαρό τραυματισμό του θύματος, είτε στον βίαιο θάνατό του. Όμως, τέτοια περιστατικά, είναι εξαιρετικά σπάνια Αποτελούν το 1 με 2 τοις

εκατό του συνόλου των κλοπών αυτοκινήτων που διαπράττονται, ενόσω ο οδηγός είναι παρών (Alex Thio, 2003).

5.3.1. Χαρακτηριστικά της κλοπής αυτοκινήτων

Τα χαρακτηριστικά της κλοπής αυτοκινήτων είναι ότι οι περισσότεροι δράστες αυτού του εγκλήματος κλέβουν τα αυτοκίνητα, με σκοπό να τα πουλήσουν για ένα γρήγορο και ελκυστικό κέρδος. Ενώ η πλειοψηφία αυτών των εγκληματιών αποφεύγει την άσκηση βίας, κλέβοντας αυτοκίνητα που τα έχουν αφήσει μόνα τους οι ιδιοκτήτες τους, μερικοί καταφεύγουν στη βία και κλέβουν αυτοκίνητα, απειλώντας με όπλα τους κατόχους τους (Alex Thio, 2003).

5.3.2. Λόγοι αύξησης κλοπών αυτοκινήτων

Η πρόσφατη, μεγάλη αύξηση που παρατηρείται στις κλοπές αυτοκινήτων οφείλεται κυρίως στους πιο κάτω λόγους (Alex Thio, 2003):

Ένας λόγος είναι ότι είναι εύκολο να κλέψει κάποιος αυτοκίνητα, χωρίς να συλληφθεί. Η ανεπαρκής εφαρμογή του νόμου καθιστά πιο εύκολη την κλοπή αυτοκινήτων χωρίς τον κίνδυνο της σύλληψης. Όπως λέει ένας πρώην κλέφτης αυτοκινήτων, *"Δεν υπήρχε για μένα καμιά δυσκολία στο να κλέψω ένα αυτοκίνητο. Δε χρειάστηκα ποτέ περισσότερο από 5 λεπτά"*. Λόγω των πολλών βίαιων εγκλημάτων που η αστυνομία πρέπει να αντιμετωπίσει, ο χρόνος που της απομένει για να αντιμετωπίσει και την κλοπή αυτοκινήτων είναι πολύ λίγος (Alex Thio, 2003).

Ένας δεύτερος λόγος είναι η αυξημένη ζήτηση για κλεμμένα αυτοκίνητα και ως εκ τούτου το αυξημένο κέρδος από τις παράνομες επιχειρήσεις (Alex Thio, 2003).

Ένας τρίτος λόγος είναι η αύξηση στις ασφαλιστικές απάτες. Κατά έναν ειρωνικό τρόπο, η τρομακτική αύξηση των κλοπών αυτοκινήτων υπό την απειλή όπλου προέρχεται από τη βελτίωση που παρατηρείται στα αντικλεπτικά συστήματα αυτοκινήτων (Alex Thio, 2003).

5.4. ΔΙΑΡΡΗΞΗ

Σ' αντίθεση με τα άλλα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, τα οποία έχουν εμφανίσει μία αύξηση από τις αρχές της δεκαετίας του '80, η διάρρηξη έχει εμφανίσει μία πτώση (Βλ. Πιν. 5.1). Παρ' όλα αυτά, ο αριθμός των διαρρήξεων παραμένει αρκετά μεγάλος, ώστε να προκαλεί ανησυχία σε πολλούς πολίτες (Alex Thio, 2003).

Σ' αντίθεση με τους ληστές, οι διαρρήκτες λειτουργούν με ένα μυστικό και ύπουλο τρόπο και μισούν την κατά πρόσωπο συνάντηση με τα θύματα. Όμως, σ' αυτό ακριβώς το σημείο εντοπίζουμε το γεγονός ότι γενικά οι διαρρήκτες είναι περισσότερο ορθολογιστές και σχολαστικοί στην εκτέλεση του εγκλήματός τους. Έτσι, οι διαρρήκτες προσπαθούν να

αποφύγουν την κατά πρόσωπο συνάντηση με τους ενοίκους, μπαίνοντας σε άδεια σπίτια, γεγονός που εξηγεί το γιατί οι περισσότερες διαρρήξεις γίνονται κατά τη διάρκεια της ημέρας, όταν οι άνθρωποι δουλεύουν, παρά κατά τη διάρκεια της νύχτας (Alex Thio, 2003).

5.4.1. Πώληση κλοπιμαίων

Τα κλεμμένα αντικείμενα πωλούνται σε επαγγελματίες και σε ημι-επαγγελματίες κλεπταποδόχους, με σκοπό τη μεταπώλησή τους, ή σε ερασιτέχνες κλεπταποδόχους για προσωπική χρήση. Παρ' όλες τις διαφορές, οι τρεις κατηγορίες κλεπταποδόχων έχουν και κάτι κοινό. Κανείς δε θεωρεί τον εαυτό του εγκληματία, επειδή όλοι μπορούν να δικαιολογούν την εγκληματική φύση των δραστηριοτήτων τους ως κλεπταποδόχοι. Οι μεν επαγγελματίες και οι ημι-επαγγελματίες ισχυρίζονται απλώς ότι *"είναι μια καλή επιχείρηση"*, και οι ερασιτέχνες χρησιμοποιούν δικαιολογίες όπως οι ακόλουθες: *«Ήταν ήδη κλεμμένο. Εάν δεν το αγοράσω εγώ, θα το κάνει κάποιος άλλος»*. Προφανώς, όλοι οι κλεπταποδόχοι συμβάλλουν στη διατήρηση του εγκλήματος της διάρρηξης (Alex Thio, 2003).

5.4.2. Αιτίες της διάρρηξης

Οι λόγοι για τους οποίους κάποια άτομα διαπράττουν διάρρηξη είναι ότι κάποια απ' αυτά υποκινούνται από την ανάγκη για χρήματα, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους για ναρκωτικά, αλκοόλ και ακριβή διασκέδαση, οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής τους ζωής. Άλλα άτομα βρίσκουν την ευκαιρία να διαπράξουν μία διάρρηξη, λόγω της έλλειψης ικανοποιητικής προστασίας σ' ένα σπίτι, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις που οι ενήλικες, φεύγοντας για τη δουλειά τους, αφήνουν άδειο και αφύλακτο το σπίτι τους (Alex Thio, 2003).

5.5. ΚΛΟΠΕΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

Η κλοπή αντικειμένων από καταστήματα είχε ονομαστεί στην Αμερική κατ' ευφημισμό *"shoplifting"*. Όμως, σήμερα αυτή η λέξη έχει χάσει την ευφημιστική της αξία, δημιουργώντας την εντύπωση ότι οι κλέφτες βρίσκονται ανάμεσα στους πελάτες. Ποιος θέλει να ψωνίσει σε ένα κατάστημα που ξέρει ότι είναι γεμάτο κλέφτες; Έτσι, οι ιδιοκτήτες καταστημάτων, για να μην τρομάξουν τους πελάτες τους, αναφέρονται σε αυτή τη μορφή εγκληματικής δραστηριότητας με τον όρο *"φύρα"*. Όπως και να ονομάζεται, αυτή η μορφή εγκληματικής δραστηριότητας έχει γίνει ένα σοβαρό πρόβλημα στις Η.Π.Α. Η ζημιά των αμερικανικών καταστημάτων κυμαίνεται στα \$13,5 δισεκατομμύρια το χρόνο (Alex Thio, 2003).

5.5.1. Τεχνικές

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι περισσότεροι κλέφτες καταστημάτων κρύβουν το αντικείμενο που κλέβουν. Μπορούν να ρίξουν κρυφά το κλεμμένο αντικείμενο μέσα στην τσέπη τους ή στην τσάντα που έχουν για τα ψώνια τους, ή να το κρύψουν στα ρούχα τους. Περιγράφουμε παρακάτω πώς η Karen, μία μαθήτρια και κόρη οδοντίατρου, έκλεψε από ένα κατάστημα, όπως αναφέρει το περιστατικό μία νεαρή ερευνήτρια που πήγε μαζί της για ψώνια (Alex Thio, 2003).

Στο κατάστημα η Karen αγόρασε μία μπλούζα και δοκίμασε αρκετά φουστάνια. Πριν φύγουμε, σταματήσαμε στον πάγκο με τα καλλυντικά και την είδα να βάζει μ' ένα σαρκαστικό χαμόγελο στην τσάντα της μία μάσκα. Πηγαίνοντας στο αυτοκίνητό της, είπε: *"Δεν το κάνω συνέχεια. Παίρνω μόνο αυτό που πραγματικό χρειάζομαι, Όπως τη μάσκα. Σ' ένα τέτοιο κατάστημα δε θα το καταλάβει κανείς. Εννοώ ότι όλοι το κάνουν. Είναι εύκολο να μπορεί κανείς πράγματα. Ακόμα και αυτό το φόρεμα"*. "Ποιο φόρεμα;" Τη ρώτησα. «Ε;» Φάνηκε έκπληκτη που δεν ήξερα. Άνοιξε την τσάντα της, που ήξερα ότι περιείχε την μπλούζα που αγόρασε. Αλλά εκεί μαζί με την μπλούζα ήταν κι ένα φόρεμα. Τότε μου εξήγησε, *"Το έβαλα στην τσάντα, όταν ήμουν στο δοκιμαστήριο"* (Alex Thio, 2003).

Σ' αντίθεση με την Karen και τους περισσότερους κλέφτες καταστημάτων, κάποιοι δεν κρύβουν καθόλου τα κλεμμένα αντικείμενα. Μία απ' αυτές τις κλέφτρες περιγράφει την τεχνική της: *"Μπαίνω απλώς μέσα, παίρνω κάτι και φεύγω. Δεν το κρύβω. Όπως μία φορά που πήρα αυτή την ψεύτικη γούνα. Φορούσα ένα πουλόβερ, έκανε πολύ κρύο έξω και όλοι φορούσαν έτσι κι αλλιώς παλτά. Φόρεσα, λοιπόν, τη γούνα σηκώνοντας τα μανίκια και βγάζοντας την ετικέτα και βγήκα άνετα έξω. Ήταν εξωφρενικό και διασκεδαστικό!"*. Μία άλλη τεχνική για να κλέψει κάποιος από ένα κατάστημα είναι και η εξής: παίρνει ένα εμπόρευμα και το πηγαίνει σε κάποιον από τους ταμίες του καταστήματος για αλλαγή, λέγοντας ότι του το έκαναν δώρο και θέλει να το αλλάξει (Alex Thio, 2003):

5.5.2. Ποιοι είναι οι δράστες;

Τα άτομα που είναι περισσότερο πιθανό να κλέψουν κάποιο αντικείμενο από ένα κατάστημα είναι τα νεαρά άτομα (κάτω των 21 ετών), τα οποία είναι πιο πιθανό να ασχοληθούν με τη συγκεκριμένη μορφή εγκληματικής δραστηριότητας απ' ό,τι τα μεγαλύτερης ηλικίας. Οι άντρες είναι πιο πιθανό από τις γυναίκες να κλέψουν από κάποιο κατάστημα. Άλλες κατηγορίες ατόμων που παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά ανάμειξης με το συγκεκριμένο έγκλημα είναι οι άστεγοι, οι ναρκομανείς, οι άνεργοι και τα άτομα που ανήκουν στην κατώτερη κοινωνική τάξη (Alex Thio, 2003).

5.5.3. Αίτια κλοπής καταστημάτων

Υπάρχουν οικονομικά και μη οικονομικά κίνητρα. Όπως οι περιπτώσεις που είναι κανείς φτωχός ή άνεργος, που είναι πελάτης και αποζητά το ολοκληρωτικό παζάρεμα, που επιθυμεί μοντέρνα ρούχα, σαν αυτά που φορούν οι φίλοι του, που αναζητά έντονες συγκινήσεις, μέσω της συγκεκριμένης εγκληματικής δραστηριότητας, και που βρίσκει λογικές εξηγήσεις, για να δικαιολογήσει το παράπτωμά του. Οποιοσδήποτε μ' αυτά τα κίνητρα είναι πολύ πιθανό να κλέψει από κάποιο κατάστημα, επειδή οι ευκαιρίες για τη διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος είναι άφθονες και οι πιθανότητες σύλληψης ελάχιστες Alex Thio (2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΠΟΡΝΕΙΑ

Η πορνεία, ο έρωτας με αντάλλαγμα το χρήμα, είναι νόμιμη στην Ευρώπη και σε πολλές άλλες χώρες. Αντίθετα, δεν είναι νόμιμη στις Η.Π.Α., εκτός από κάποιες πόλεις της Νεβάδα. Παρ' όλα αυτά, και οι Η.Π.Α. συμμετέχουν στην παγκόσμια ανάπτυξη της. Η πορνεία εδώ και καιρό αποτελεί μία μεγάλη επιχείρηση στις Η.Π.Α. Κάθε χρόνο ξοδεύονται δισεκατομμύρια δολάρια για τα σεξουαλικά χαρίσματα των πορνών, των οποίων το κέρδος είναι τουλάχιστον δεκαπλάσιο του ετήσιου προϋπολογισμού του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Έχει εκτιμηθεί ότι ο αριθμός των πορνών κυμαίνεται από 84.000 έως 336.000. Όμως, τέτοιες χονδρικές εκτιμήσεις δε δίνουν τον πραγματικό αριθμό των πορνών, επειδή λαμβάνουν υπ' όψιν τους κυρίως τις πόρνες που είναι γνωστές στην αστυνομία κι όχι εκείνες που παραμένουν άγνωστες σ' αυτήν (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), αν και η εξάπλωση της πορνείας είναι ήδη πιο μεγάλη απ' ότι πιστεύουν οι περισσότεροι άνθρωποι και παρά το φόβο του AIDS, η επιχείρηση του αγοραίου έρωτα συνεχίζει να αυξάνεται. Για παράδειγμα, στην πόλη της Ν. Υόρκης, την πρωτεύουσα της πορνείας στις Η.Π.Α., ο αγοραίος έρωτας μέσω των γραφείων συνοδών (τα οποία στέλνουν τις πόρνες στα δωμάτια των ξενοδοχείων, στα σπίτια ή στα γραφεία των πελατών τους) έχει πολλαπλασιασθή πάνω από το 400% την τελευταία δεκαετία (Alex Thio, 2003):

Σ' αυτό το κεφάλαιο, εξετάζονται πρώτα κάποιοι μύθοι γύρω από την πορνεία. Μετά αναφέρονται οι διάφορες κατηγορίες των πορνών, το κοινωνικό και σεξουαλικό τους υπόβαθρο, οι λόγοι για τους οποίους μία γυναίκα γίνεται πόρνη, η φύση της εργασίας τους, η απειλή του AIDS, η υποκουλτούρα της πορνείας, το περιβάλλον της πόρνης και η κοινωνική αντίδραση στην πορνεία. Τέλος, αναλύονται η ανδρική πορνεία, η πορνεία στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και οι σημαντικές θεωρίες για την πορνεία.

6.1. ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΝΕΙΑ

Συχνά ακούμε ότι η πορνεία είναι το αρχαιότερο επάγγελμα στον κόσμο. Η απάντηση είναι ότι, η ιεροσύνη είναι το αρχαιότερο επάγγελμα.

Και δεν είναι ο μόνος μύθος γύρω από την πορνεία που αποδεικνύεται λαθεμένος (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), είναι μύθοι το ότι οι περισσότερες πόρνες είναι νυμφομανείς, σεξουαλικά ψυχρές, ομοφυλόφιλες, πρόστυχες και σκληρές ή γλυκές και καλόκαρδες, ναρκομανείς (αυτή η κατηγορία των πορνών αποτελεί μόνο ένα μικρό ποσοστό του συνόλου των πορνών) και ότι έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά ως παιδιά (Alex Thio, 2003).

6.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΕΚΠΟΡΝΕΥΟΝΤΑΙ

Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες πορνών. Κατηγοριοποιούνται -σε σχέση με την κοινωνική τους θέση, την τιμή τους και την ποιότητα των συνθηκών της ζωής τους- σε πόρνες του πεζοδρομίου, σε πόρνες παιδικής και εφηβικής ηλικίας, σε πόρνες των μπαρ, σε πόρνες των οίκων ανοχής, σε πόρνες των ινστιτούτων μασάζ και σε πόρνες πολυτελείας (Alex Thio, 2003).

6.2.1. Πόρνες του πεζοδρομίου

Στην πορνεία, το "ψάρεμα" των πελατών στο δρόμο είναι πιθανότατα η πιο αρχαία μέθοδος. Γενικά, σε σύγκριση με τα περισσότερα άλλα είδη πορνείας, οι πόρνες του πεζοδρομίου είναι λιγότερο μορφωμένες, πιο πιθανό να κάνουν χρήση ναρκωτικών και να κολλήσουν AIDS και επίσης συλλαμβάνονται πιο συχνά από την αστυνομία (Alex Thio, 2003).

Όμως, όλο ένα και συχνότερα η πελατεία αυτών των πορνών προέρχεται από τους διερχόμενους οδηγούς. Στις περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις οι πόρνες του πεζοδρομίου προσφέρουν τις υπηρεσίες τους μέσα στο αυτοκίνητο του πελάτη (Alex Thio, 2003).

Κατά παράδοση, οι πόρνες του πεζοδρομίου συνηθίζουν να "κάνουν πιάτσα" σε υποβαθμισμένες περιοχές, στις οποίες μπορούν να "ψαρέψουν" τους πελάτες τους, χωρίς να φοβούνται ιδιαίτερα για το ενδεχόμενο της σύλληψής τους. Όμως, σήμερα, σε πολλά προάστια οι πόρνες αυτής της κατηγορίας προφυλάσσονται περισσότερο, προκειμένου να αποφύγουν τη σύλληψη (Alex Thio, 2003).

Η προοπτική της σύλληψης δεν είναι το μόνο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι πόρνες του πεζοδρομίου. Οι πόρνες που ανήκουν σ' αυτήν την κατηγορία συχνά κακοποιούνται από τους πελάτες, από τους προαγωγούς, ακόμα και από τους αστυνομικούς. Ο κίνδυνος αυτός είναι πολύ μεγαλύτερος για τις πόρνες του πεζοδρομίου απ' ό,τι είναι για τις πόρνες των άλλων κατηγοριών. Οι πελάτες συχνά τις αναγκάζουν να δεχτούν τις ιδιοτροπίες τους στο σεξ τις βιάζουν, τις ληστεύουν ή τις χτυπούν και αρνούνται να τις πληρώσουν. Οι προαγωγοί επίσης τις

κακοποιούν τακτικά. Οι αστυνομικοί μερικές φορές τις κακομεταχειρίζονται ή απαιτούν τις σεξουαλικές τους υπηρεσίες δωρεάν. Οι κατ' εξακολούθηση δολοφόνοι συχνά τις επιλέγουν ως θύματά τους, σκοτώνοντας τη μία μετά την άλλη, εφόσον οι οικογένειές τους δε θα τις αναζητήσουν και επομένως η αστυνομία δε θα τους ανακαλύψει. Οι πόρνες του πεζοδρομίου που είναι νεαρής ηλικίας, ιδίως εκείνες κάτω των 16 ετών, είναι πιο πιθανό να πέσουν θύματα αυτών των μορφών κακοποίησης ενώ οι μεγαλύτερες σε ηλικία είναι περισσότερο ικανές να προστατέψουν τον εαυτό τους (Alex Thio, 2003).

6.2.2. Πόρνες παιδικής και εφηβικής ηλικίας

Κάποιες πόρνες είναι μόνο 8 έως 12 ετών και συχνά αποκαλούνται «πόρνες-μωρά». Οι περισσότερες έχουν μεγαλώσει σε φτωχές και προβληματικές οικογένειες, έχουν συνηθίσει να βλέπουν τις μητέρες και τις μεγαλύτερες αδερφές τους να έχουν σεξουαλικές σχέσεις, να εμπλέκονται στην πορνογραφία και την πορνείο. Πολλές έχουν πέσει θύματα σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης από τους ίδιους τους γονείς τους και συνεχίζουν να μένουν στο σπίτι τους (Alex Thio, 2003).

Λίγο μεγαλύτερες απ' αυτά τα παιδιά είναι οι πόρνες της εφηβικής ηλικίας, από 13 έως 17 ετών. Οι περισσότερες απ' αυτές έχουν επίσης μεγαλώσει σ' ένα προβληματικό περιβάλλον. Έχουν επίσης πέσει θύματα σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης στην παιδική τους ηλικία. Όμως, σε αντίθεση με την προηγούμενη κατηγορία, πολλές πόρνες εφηβικής ηλικίας έχουν φύγει από το σπίτι τους και οι περισσότερες κάνουν χρήση σκληρών ναρκωτικών. Η ανάγκη να συντηρήσουν τον εαυτό τους, η οποία εντείνεται από την επιθυμία τους για ναρκωτικά, είναι το συνηθέστερο κίνητρο που οδηγεί τις έφηβες στην πορνεία. Όμως, συχνά, και ο προαγωγός παίζει ρόλο στην είσοδό τους στην πορνείο (Alex Thio, 2003).

Όμως, το να εξαναγκαστεί κάποια κοπέλα στην πορνεία είναι σχετικά σπάνιο. Δύσκολα μπορεί να συμβεί κάτι τέτοιο στις ενήλικες γυναίκες που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των πορνών στη δική μας κοινωνία. Μπορεί να συμβεί σε νεαρά κορίτσια, όμως ο αριθμός αυτών των κοριτσιών είναι πολύ μικρός, γεγονός που εξηγεί το γιατί οι πόρνες της εφηβικής ηλικίας αποτελούν ένα μικρό μόνο ποσοστό του συνόλου των πορνών στις Η.Π.Α. και σε άλλες δυτικές κοινωνίες. Η κατάσταση όμως διαφέρει στις φτωχές χώρες, όπου πολύ περισσότερες έφηβες - και παιδιά- παρασύρονται ή εξαναγκάζονται στην πορνεία. Σε πολλά φτωχά χωριά στην Ταϊλάνδη, πολλά νεαρά κορίτσια πουλιούνται από τους φτωχούς γονείς τους σε μπορντέλο. Ή παρασύρονται στις μεγάλες πόλεις, όπου αναγκάζονται να δουλέψουν σε οίκους ανοχής. Ή παραπλανώνται από Γερμανούς τουρίστες που θέλουν να τις παντρευτούν και μετά τις αναγκάζουν να δουλέψουν στη Γερμανία σε οίκους ανοχής.

Στα φτωχά χωριά των Ιμαλαΐων στο Νεπάλ, περίπου 7.000 έφηβες πουλιούνται κάθε χρόνο στα μπορντέλα της Βομβάης. Στη Βραζιλία, περίπου 25.000 κορίτσια από φτωχές οικογένειες έχουν εξαναγκαστεί να εκπορνευτούν στις απομακρυσμένες κατασκηνώσεις των ανθρακωρύχων στον Αμαζόνιο (Alex Thio, 2003).

Στην Ανατολική Ευρώπη, πολλοί φτωχοί γονείς ωθούν με τη βία τις νεαρές κόρες τους στην πορνεία και εκείνες που δουλεύουν στα μπορντέλα συχνά υφίστανται ξυλοδαρμό, για να υποταχθούν. Όπως παρατηρεί ένα μέλος μιας Ευρωπαϊκής ομάδας βοήθειας, *"Πολλά από τα κορίτσια έχουν σπασμένα δόντια. Λένε ότι έπεσαν από τις σκάλες. Όμως, είναι τόσο πολλά, ώστε είτε το κτίριο έχει τη χειρότερη κατασκευή στον κόσμο είτε είναι θύματα ξυλοδαρμού"* (Alex Thio, 2003).

Η φτώχεια δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας που συντελεί στην εξάπλωση της παιδικής και εφηβικής πορνείας σ' αυτές τις χώρες. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η μεγάλη ζήτηση για τις πόρνες αυτής της κατηγορίας. Τα τελευταία χρόνια, ο φόβος των πελατών για το AIDS και η λαθεμένη πεποίθηση ότι οι νεαρής ηλικίας ερωτικές σύντροφοι είναι λιγότερο πιθανό να είναι φορείς του ιού, έχουν συντελέσει στην αύξηση της ζήτησης για νεαρές πόρνες. Επιπλέον, υπάρχουν πολύ περισσότεροι τουρίστες σήμερα από πλούσιες χώρες, όπως από τη Δ. Ευρώπη, την Αυστραλία, την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ, οι οποίοι πηγαίνουν στις φτωχές χώρες, αναζητώντας το σεξ με παιδιά. Προφανώς, η σεξουαλική επαφή με παιδιά προσφέρει σ' αυτούς τους ανθρώπους μεγαλύτερη ηδονή και μεγαλύτερη αίσθηση ισχύος από ότι η σεξουαλική επαφή με ενήλικες πόρνες, ενώ είναι απαλλαγμένοι από το φόβο της σύλληψης για παιδεραστία, όπως θα συνέβαινε στη δική τους χώρα (Alex Thio, 2003).

6.2.3. Οι πόρνες των μπαρ

Σήμερα, οι πόρνες αυτής της κατηγορίας δεν υπάρχουν πλέον στα περισσότερα μπαρ, επειδή, εάν οι πελάτες των μπαρ ενδιαφέρονται να βρουν σεξ, μπορούν να πλησιάσουν μια οποιαδήποτε γυναίκα. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν μπαρ και φουαγιέ σε πολλά ξενοδοχεία στα οποία μπορεί να βρει κανείς πόρνες. Το μπαρ είναι ένα μέρος όπου μπορεί κανείς να ζήσει κάποιες από τις φαντασιώσεις του... Αυτό που τους οδηγεί σ' ένα τέτοιο μπαρ είναι η επιθυμία τους για σεξ. Ξέροντας ότι είναι πιο εύκολο να κάνουν έρωτα με μία πόρνη παρά με μία άλλη γυναίκα και να ξεχάσουν τα προβλήματά τους ή να πραγματοποιήσουν τις φαντασιώσεις τους, οι πελάτες των μπαρ αναπόφευκτα δημιουργούν μία ζήτηση για τα κορίτσια των μπαρ και ως εκ τούτου δικαιολογούν την παρουσία τους στον κόσμο της πορνείας (Alex Thio, 2003).

Σε σύγκριση με τις πόρνες των πεζοδρομίων, πολλές από τις οποίες είναι κάτω των 18 ετών, οι περισσότερες πόρνες των μπαρ είναι

μεγαλύτερες, ηλικίας 18 έως 40 ετών. Συνήθως, δε φορούν προκλητικά ρούχα και αποκαλυπτικά φορέματα. Στη δουλειά τους συμπεριφέρονται ως επαγγελματίες, αφού για να πετύχουν στο επάγγελμα αυτό απαιτείται να αποφεύγουν τα συναισθηματικά μπλεξίματα με τους πελάτες. Αλλά όταν είναι με τις οικογένειές τους, τους φίλους τους ή με άλλους ανθρώπους εκτός δουλειάς, οι πόρνες των μπαρ είναι ζεστές και φιλικές, όπως και οι περισσότερες γυναίκες που δεν εκπορνεύονται (Alex Thio, 2003):

6.2.4. Πόρνες των οίκων ανοχής

Το μπορντέλο είναι ένας χώρος στον οποίο οι πόρνες συναντούν τους πελάτες τους και μοιράζονται τα κέρδη τους με τον ιδιοκτήτη και διευθυντή του. Είναι γνωστό και ως πορνείο και ως οίκος ανοχής. Πολύ συχνά, απλά το ονομάζουν "σπίτι" (Alex Thio, 2003).

Όπου η πορνεία είναι νόμιμη, οι πόρνες είναι γνωστές στην αστυνομία και δηλωμένες. Οι γυναίκες πρέπει να εξετάζονται ιατρικά κάθε εβδομάδα. Οι πόρνες αυτής της κατηγορίας μπορεί να στέκονται μπροστά στα παράθυρα του οίκου ανοχής και να προσπαθούν να προσελκύσουν, χαμογελώντας τους άντρες περαστικούς ή μπορεί απλά να περιμένουν στο καθιστικό. Όταν ένας πελάτης μπει στο "σπίτι", η μαντάμ (η ιδιοκτήτρια) θα οδηγήσει μία νεαρή κοπέλα σ' αυτόν (Alex Thio, 2003).

Οι περισσότερες πόρνες των οίκων ανοχής θεωρούν ότι έχουν ένα μεγάλο πλεονέκτημα σε σχέση με τις πόρνες του πεζοδρομίου: θεωρούν την εργασία τους στον οίκο ανοχής ασφαλέστερη και περισσότερο σίγουρη. Για τις μοναχικές γυναίκες, ο οίκος ανοχής μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για φυσιολογική επαφή με άλλες γυναίκες, η οποία μπορεί να μετατραπεί σε πραγματική φιλία. (Alex Thio, 2003)

Υπάρχουν όμως και κάποια μειονεκτήματα για τις πόρνες που δουλεύουν σε οίκο ανοχής. Οι πόρνες αυτές δεν είναι ελεύθερες να δουλεύουν τις ώρες που εκείνες θέλουν και πρέπει να δίνουν τα μισά κέρδη τους στον ιδιοκτήτη του οίκου ανοχής. Οι πόρνες των οίκων ανοχής που εργάζονται ως συνοδοί αν και πρέπει να μοιράζονται κατά το ήμισυ τα κέρδη με τον ιδιοκτήτη, έχουν όμως περισσότερες ευκαιρίες να λάβουν ένα γενναιόδωρο φιλοδώρημα από έναν ικανοποιημένο πελάτη. Υπάρχει όμως και η άσχημη πλευρά, όπως εξηγεί μία πόρνη: «Στο δωμάτιο του πελάτη είσαι πολύ ευάλωτη και δεν ελέγχεις εσύ την κατάσταση, η οποία μπορεί να γίνει πολύ επικίνδυνη αν τα πράγματα δεν πάνε καλά, μπορεί και να πεθάνεις» (Alex Thio, 2003).

6.2.5. Πόρνες των ινστιτούτων μασάζ

Στο παρελθόν, τα ινστιτούτα μασάζ ήταν νόμιμες επιχειρήσεις, στις οποίες εκπαιδευμένες φυσιοθεραπεύτριες προσέφεραν τις υπηρεσίες τους

στους πελάτες. Σήμερα, συχνά χρησιμοποιούνται ως κάλυψη για την πορνεία. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι περισσότεροι πελάτες περιμένουν να απολαύσουν σεξουαλική ευχαρίστηση οποιουδήποτε τύπου στα ινστιτούτα αυτά (Alex Thio, 2003).

Οι αμοιβές γι' αυτές τις υπηρεσίες είναι πολύ μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες που παίρνουν οι πόρνες του πεζοδρομίου.

Λόγω των σχετικά υψηλών αμοιβών, οι πόρνες των ινστιτούτων μασάζ προσελκύουν κυρίως άτομα της ανώτερης κοινωνικής τάξης (άτομα του λευκού περιλαίμιου), παρά άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης (Alex Thio, 2003).

6.2.6. Πόρνες πολυτελείας

Καταλαμβάνοντας την υψηλότερη θέση στον κόσμο της πορνείας, οι πόρνες πολυτελείας αποκαλούνται και «αριστοκράτισσες της πορνείας». Όπως ταιριάζει στον τίτλο τους, η αμοιβή που παίρνουν συνήθως είναι αρκετές εκατοντάδες δολάρια για κάθε σεξουαλική επαφή και κάποιες φορές ακόμα μεγαλύτερη (Alex Thio, 2003).

Σ' αντίθεση με τις άλλες χαμηλά αμειβόμενες πόρνες, μία πόρνη πολυτελείας δεν ντύνεται ούτε φτωχικά ούτε κακόγουστα, αλλά πάντα με φίνο γούστο. Έχει την ικανότητα να κάνει τη δουλειά της με φυσικότητα, χωρίς να δίνει την εντύπωση ότι πρόκειται για μία επαγγελματική συναλλαγή. Επίσης, ξέρει πώς να αποσπά την πληρωμή της, χωρίς να ενοχλεί τους πελάτες της. Οι υπηρεσίες της δεν εξαντλούνται στα πλαίσια της ερωτικής πράξης, αλλά επιπλέον αναλαμβάνει να συνοδεύσει τον πελάτη της σε δημόσιους χώρους. Φαίνεται να είναι αφοσιωμένη σ' έναν επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας. Εάν συναντήσει κάποιον πελάτη της σε δημόσιο χώρο, δεν θα τον φέρει σε δύσκολη θέση, χαιρετώντας τον, εκτός αν τη χαιρετήσει εκείνος πρώτα. Ειδικά αν οι πελάτες της είναι διακεκριμένες προσωπικότητες, δε θα αναφέρει καν το όνομά τους στις συζητήσεις της με τις άλλες κοπέλες. Δε θα κλέψει από τους πελάτες της, ούτε θα τους αφήσει να την πληρώσουν παραπάνω, όταν είναι μεθυσμένοι και επομένως μπορεί εύκολα να τους εκμεταλλευτεί. Θα κάνει ό,τι μπορεί, για να ικανοποιήσει τους πελάτες της και δεν θα αποκαλύψει ποτέ στους φίλους της τα σεξουαλικά προβλήματα που αντιμετωπίζει κάποιος πελάτης (Alex Thio, 2003).

6.3. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ

Αν και μπορούμε να κατατάξουμε τις πόρνες σε διαφορετικές κατηγορίες, ως επαγγελματική ομάδα όμως διακρίνονται από ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Έχουν βασικά παρόμοια κοινωνική και επαγγελματική ζωή. Ας εξετάσουμε τις διάφορες πτυχές αυτής της ζωής (Alex Thio, 2003).

6.3.1. Κοινωνικό και σεξουαλικό υπόβαθρο

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι περισσότερες πόρνες μοιάζουν με τις άλλες γυναίκες όσον αφορά την επιθυμία τους για γάμο και παραδοσιακή οικογενειακή ζωή, το κοινωνικό τους υπόβαθρο, τις προηγούμενες κοινωνικές και οικογενειακές τους σχέσεις, το ότι έχουν φίλους, εραστές ή συζύγους και το ότι δεν έχουν μία ιδιαίτερα ακόλαστη ιδιωτική ζωή (Alex Thio, 2003).

6.3.2. Λόγοι για τους οποίους μία γυναίκα γίνεται πόρνη

Σύμφωνα με την κοινή γνώμη, οι πιο συνηθισμένοι λόγοι για τους οποίους μία γυναίκα γίνεται πόρνη είναι ο εθισμός στα ναρκωτικά, η φτώχεια, ο χαμηλός αυτοσεβασμός και τα συναισθηματικά προβλήματα. Τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα οφείλονται σε προσωπικούς και κοινωνικοψυχολογικούς παράγοντες. Τέτοια προβλήματα έχουν όντως οδηγήσει τις περισσότερες έφηβες στην πορνεία, αλλά αυτές οι νεαρές κοπέλες διαφέρουν από την πλειοψηφία των γυναικών που εκπορνεύονται. Έτσι, όταν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα πορνών ερωτήθηκε γιατί οδηγήθηκε στην πορνεία, προέκυψαν διάφοροι λόγοι (Alex Thio, 2003).

Οι πιο συνηθισμένοι λόγοι είναι οικονομικής φύσεως, όπως η επιθυμία για περισσότερα χρήματα, η ανεργία, η ανάγκη για οικονομική στήριξη της οικογένειας, ή τα χρήματα για εκπαίδευση, ταξίδια, αυτοκίνητα και για κάποια άλλα συγκεκριμένα αγαθά (Alex Thio, 2003).

6.3.3. Χαρακτηριστικά της εργασίας των πορνών

Για τις πόρνες, η δουλειά τους έχει και θετικά και αρνητικά στοιχεία. Δουλεύουν περισσότερες ώρες από τις υπόλοιπες εργαζόμενες γυναίκες ενώ περίπου οι μισές πόρνες εργάζονται σχεδόν 40 ώρες την εβδομάδα και οι υπόλοιπες πάνω από 40 ώρες. Όμως, η πορνεία είναι ένα πολύ επικερδές επάγγελμα. Πάνω από τα 3/4 των γυναικών που εκδίδονται κερδίζουν τόσα χρήματα όσα και εκείνοι που ανήκουν στις 10 καλύτερα αμειβόμενες επαγγελματικές τάξεις στο σύνολο του πληθυσμού (Alex Thio, 2003).

Σ' αντίθεση με την κοινή πεποίθηση, οι πόρνες δε φαίνεται να ενδιαφέρονται για τη σεξουαλική ικανοποίηση ή για στενές σχέσεις με άντρες. Και αυτό γιατί η πορνεία για τις γυναίκες αυτές είναι μόνο ένα επάγγελμα και πρέπει να αποφεύγουν τα θετικά συναισθήματα που σχετίζονται με το σεξ. Όπως είναι κατανοητό, οι πόρνες, ως επαγγελματίες με δικό τους ύφος στη δουλειά, προτιμούν εκείνα τα χαρακτηριστικά της πορνείας -μεγάλο εισόδημα, ευελιξία, ελευθερία κ.λπ.- που είναι ανάλογα με τα χαρακτηριστικά ενός νόμιμου επαγγέλματος. όμως, όπως και στα περισσότερα άλλα επαγγέλματα, υπάρχουν και τα αρνητικά χαρακτηριστικά της πορνείας, τα οποία δεν

αρέσουν καθόλου στις πόρνες. Το ότι πρέπει να έχουν σεξουαλική επαφή με άντρες που απεχθάνονται είναι το πιο συνηθισμένο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι πόρνες. Γιατί όμως οι πόρνες ανέχονται αυτούς τους άντρες; Η απάντηση είναι απλή. Αν δεν το κάνουν, θα πρέπει να φύγουν από τη δουλειά αυτή. Εξάλλου, είναι απλώς ένα μέρος της δουλειάς τους (Alex Thio, 2003).

6.3.4. Η απειλή του AIDS από τους πελάτες

Οι πόρνες είναι εκτεθειμένες στον ιό του AIDS. Όμως οι πόρνες στις δυτικές χώρες είναι λιγότερο πιθανό από εκείνες στις χώρες του Τρίτου Κόσμου να προσβληθούν από τον ιό του AIDS, επειδή χρησιμοποιούν συχνά προφυλακτικά. Η χρήση των προφυλακτικών είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις πόρνες, επειδή οι γυναίκες είναι 10 φορές πιο πιθανό να προσβληθούν από τον ιό από τους άντρες απ' ό,τι οι άντρες από τις γυναίκες. Όμως, σε πολλές φτωχές χώρες, όπου οι γυναίκες είναι πολύ περισσότερο καταπιεσμένες, οι περισσότεροι άντρες αρνούνται να χρησιμοποιήσουν προφυλακτικό, όταν έρχονται σε σεξουαλική επαφή με τις πόρνες. Συνεπώς, το ποσοστό των πορνών που μολύνονται από τον ιό του AIDS είναι πολύ μεγαλύτερο σε πολλές φτωχές χώρες, σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό στις ΗΠΑ. Πράγματι, στις περιπτώσεις που το AIDS μεταδίδεται μέσω των ετεροφυλικών σεξουαλικών σχέσεων, η ασθένεια αυτή συχνά, στην αρχή μεταδίδεται από τους πελάτες στις πόρνες, όχι μόνο στις φτωχές αυτές χώρες αλλά και στις ΗΠΑ. Από τη στιγμή που ένας πελάτης θα μεταδώσει τον ιό σε μία πόρνη, οι επόμενοι πελάτες της μπορούν να προστατεύσουν τον εαυτό τους, φορώντας προφυλακτικό. Όμως, οι υγιείς πόρνες δεν μπορούν να προστατευθούν από έναν πελάτη-φορέα του AIDS, εάν εκείνος αρνηθεί να χρησιμοποιήσει προφυλακτικό. Στην ουσία, οι άντρες είναι οι δράστες και οι γυναίκες τα θύματα. Ωστόσο, η κοινή γνώμη κατηγορεί συνήθως τις πόρνες για την εξάπλωση του ιού και όχι τους πελάτες τους. Αυτή η αδικία, που πραγματοποιείται κατηγορώντας το θύμα, είναι παρόμοια με τη συνηθισμένη πρακτική της σύλληψης ή της φυλάκισης των πορνών αλλά όχι και των πελατών τους για την παραβίαση του νόμου κατά της πορνείας. Είναι προφανές ότι όλα αυτά αντικατοπτρίζουν την αντρική κυριαρχία εις βάρος των γυναικών στην κοινωνία (Alex Thio, 2003).

Οι λίγες πόρνες που είναι φορείς του ιού, τον έχουν κολλήσει από την ενδοφλέβια χρήση ναρκωτικών (Alex Thio, 2003).

6.3.5. Η υποκουλτούρα της πορνείας

Οι πόρνες πιστεύουν ότι είναι ηθικά ανώτερες από τις υπόλοιπες γυναίκες και ότι οι αποκαλούμενοι ευυπόληπτοι πελάτες τους είναι υποκριτές. Επίσης, πιστεύουν ότι η δουλειά τους ωφελεί το κοινωνικό σύνολο και τη συγκρίνουν με την προσφορά ενός συμβούλου γάμου, ενός

κοινωνικού λειτουργού, ή άλλων επαγγελματιών ωφέλιμων για την κοινωνία. Γι' αυτό οι πόρνες ζητάνε την αποποινικοποίηση του επαγγέλματός τους. Όπως λέει μία πόρνη: "Πιστεύω ότι θα έπρεπε να υπάρχουν περισσότεροι οίκοι ανοχής, γιατί τότε δε θα είχαμε τόσο πολλούς διεστραμμένους ηλίθιους, σεξομανείς και κάθε λογής περίεργους ανθρώπους να κυκλοφορούν". Μία άλλη υπηρεσία της πορνείας είναι η συμβολή της στην επιτυχία ενός γάμου: "Θα μπορούσα να πω ότι η πόρνη, μέσα στα πλαίσια του επαγγέλματός της, έχει βοηθήσει περισσότερα ζευγάρια να μείνουν μαζί απ' ότι κάποιος σύμβουλος γάμου η ανακούφιση που νιώθει κανείς, μιλώντας για την άσχημη κατάσταση στο σπίτι του, ίσως να σώζει ένα γάμο, ακόμα και ζωές, όταν κάποιος έχει φτάσει στα πρόθυρα νευρικού κλονισμού." Οι πόρνες παρουσιάζουν τον εαυτό τους όχι μόνο ως σύμβουλο γάμου, αλλά και ως ανθρωπιστή, κοινωνικό λειτουργό, ψυχολόγο ή ψυχίατρο (Alex Thio, 2003).

Αυτή η εντύπωση που έχουν για το επάγγελμά τους έχει προκαλέσει τη δημιουργία κινημάτων για τα ανθρώπινα δικαιώματα των πορνών. Στη Γαλλία, η αρχηγός του κινήματος για τα δικαιώματα των πορνών διακήρυξε: «Δεδομένης της υπηρεσίας που προσφέρουμε, πρακτικά είμαστε ωφέλιμες για τον κόσμο. Εάν θέλετε να μας φορολογήσετε, εντάξει. Αλλά μη μας εμποδίζετε να εργαστούμε. Οι περισσότερες έχουμε παιδιά να μεγαλώσουμε» (Alex Thio, 2003).

Στις Η.Π.Α., οι πόρνες έχουν δημιουργήσει ενώσεις-σε διάφορες πόλεις, με σκοπό την αποποινικοποίηση της πορνείας, ώστε οι συνθήκες της εργασίας τους να βελτιωθούν και το επάγγελμά τους να αντιμετωπίζεται με σεβασμό, όπως και τα άλλα νόμιμα επαγγέλματα. Η πιο γνωστή οργάνωση για τα δικαιώματα των γυναικών που εκπορνεύονται είναι η COYOTE (Call Off Your Tired Ethics). Η οργάνωση αγωνίζεται για την πλήρη αποποινικοποίηση, την εξάλειψη όλων των νομικών περιορισμών για την πορνεία. Αντιτάσσεται όμως στη νομιμοποίηση, επειδή η νομιμοποίηση συνεπάγεται την επιβολή κανονισμών, πράγμα που σημαίνει ότι οι πόρνες ίσως να χρειαστεί να βγάλουν άδεια, να έχουν μητρώο, να πληρώνουν ειδικούς φόρους, να δουλεύουν μόνο στις περιοχές με τα "κόκκινα φανάρια" ή στους οίκους ανοχής, ή να υπόκεινται, σε κάποιου άλλου είδους περιορισμό. Απαιτώντας την άρση άλλων των νομικών περιορισμών, η COYOTE υποστηρίζει ότι οι πόρνες έχουν το δικαίωμα να πουλήσουν το κορμί τους, επειδή κάτι τέτοιο δε διαφέρει από τα άλλα είδη εργασίας που κάνει μία γυναίκα. Όμως, οι περισσότεροι φεμινιστές έχουν απορρίψει την εκστρατεία της COYOTE για τη μετατροπή της πορνείας σε νόμιμο και σεβαστό επάγγελμα, επειδή θεωρούν τη πορνεία ως μία μορφή σεξουαλικής δουλείας και θέλουν οι πόρνες να ξεφύγουν από αυτή και όχι να εισέλθουν σ' αυτήν. Η COYOTE επίσης απέτυχε να συγκεντρώσει την

υποστήριξη των περισσότερων απλών ανθρώπων, των νομοθετών και των εφαρμοστών του νόμου (Alex Thio, 2003).

6.3.6. Το περιβάλλον της πόρνης

Εκτός από τις πόρνες, υπάρχουν τρεις ακόμα κατηγορίες ανθρώπων που εμπλέκονται στην επιχείρηση του αγοραίου έρωτα. Αυτές είναι η "μαντάμ", ο προαγωγός και ο πελάτης. Η "μαντάμ" που είναι η ιδιοκτήτρια ή η διευθύντρια του οίκου ανοχής που προσλαμβάνει τις πόρνες για να ικανοποιήσουν τους πελάτες της. Ο προαγωγός που είναι κυρίως ο άνεργος εραστής ή ο σύζυγος της πόρνης. Οι περισσότεροι προαγωγοί είναι σαν τους υπόλοιπους άντρες, αλλά λίγοι, ιδιαίτερα εκείνοι των οποίων οι φίλες ή οι σύζυγοι εργάζονται ως πόρνες του πεζοδρομίου, είναι βίαιοι. Και οι πελάτες που είναι συνήθως μέλη της συμβατικής κοινωνίας, οι οποίοι επισκέπτονται τις πόρνες για γρήγορο και εύκολο σεξ χωρίς περιπλοκές ή για σεξουαλική ποικιλία (Alex Thio, 2003).

6.3.7. Η κοινωνική αντίδραση στην πορνεία

Στους αρχαίους πολιτισμούς η πορνεία δεν καταδικαζόταν ως κάτι κακό. Μάλιστα κάποιες θρησκευτικές αιρέσεις τη θεωρούσαν ιερή και μόνο οι ιέρειες είχαν το προνόμιο να την ασκούν. Σήμερα θεωρείται κάτι ανήθικο σε όλες ουσιαστικά τις κοινωνίες. Όμως στις περισσότερες κοινωνίες η πορνεία θεωρείται ένα κακό το οποίο δεν μπορεί να ξεριζωθεί. Γι' αυτό επικρατεί μία από τις δύο περιπτώσεις: η πορνεία είναι νόμιμη, αλλά απαγορεύεται η δημόσια άσκησή της, ή η πορνεία είναι παράνομη, αλλά ο νόμος δεν εφαρμόζεται με αυστηρότητα (Alex Thio, 2003).

Οι συντηρητικοί θέλουν την αυστηρή εφαρμογή των νόμων για την πορνεία, πιστεύοντας ότι η πορνεία είναι, η πηγή πολλών προβλημάτων, όπως είναι το έγκλημα και οι ασθένειες. Οι φιλελεύθεροι θέλουν να νομιμοποιήσουν την πορνεία, ισχυριζόμενοι ότι η νομιμοποιημένη πορνεία μπορεί να ελεγχθεί πιο αποτελεσματικά και ότι τα πολλά προβλήματα που συνδέονται με την παράνομη πορνεία θα εξαφανιστούν (Alex Thio, 2003).

6.4. ΑΝΔΡΙΚΗ ΠΟΡΝΕΙΑ

Προφανώς, η ανδρική πορνεία δεν είναι τόσο διαδεδομένη όσο η γυναικεία πορνεία. Όμως, οι άντρες είναι προφανώς περισσότερο πιθανό να εκπορνευθούν στην ομοφυλοφιλική και αμφισεξουαλική κοινότητα απ' ό,τι οι γυναίκες στην ευρύτερη κοινωνία. Ο λόγος είναι απλώς οικονομικός: η ζήτηση για την ανδρική πορνεία είναι μεγαλύτερη ανάμεσα στους ομοφυλόφιλους και τους αμφισεξουαλικούς άντρες από

ό,τι η ζήτηση για τη γυναικεία πορνεία ανάμεσα στους κανονικούς άντρες. Η μεγαλύτερη ζήτηση για την αντρική πορνεία οφείλεται στη νομική απαγόρευση και τον κοινωνικό στιγματισμό της ομοφυλοφιλίας, στοιχεία που δυσκολεύουν πολύ περισσότερο τους ομοφυλόφιλους σε σύγκριση με τους ετεροφυλόφιλους στο να βρουν πρόθυμους σεξουαλικούς συντρόφους, χωρίς να πληρωθούν (Alex Thio, 2003).

Υπάρχουν δύο κατηγορίες ανδρών που εκδίδονται: οι πόρνοι του πεζοδρομίου και οι πόρνοι πολυτελείας. Οι περισσότεροι που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία είναι νεαρής σχετικά ηλικίας και έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση στην παιδική τους ηλικία. Αντίθετα, τα άτομα που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία, είναι μεγαλύτερης ηλικίας και προέρχονται από σχετικά ευτυχισμένες οικογένειες. Επίσης, οι πόρνοι του πεζοδρομίου διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να αποκαλυφθεί η ομοφυλοφιλία και η ενασχόλησή τους με την πορνεία από φίλους και συγγενείς και έτσι καταφεύγουν σε συγκεκριμένες τεχνικές για την πραγματοποίηση της σεξουαλικής συναλλαγής (Alex Thio, 2003).

6.5. Η ΠΟΡΝΕΙΑ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΛΙΜΑΚΑ

Τα τελευταία χρόνια η πορνεία έχει γίνει μία αναπτυσσόμενη παγκόσμια βιομηχανία. Λόγω της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης, πολλές άνεργες γυναίκες από τον πρώην κομμουνιστικό κόσμο κατέφυγαν σε άλλες χώρες, όπου κατέληξαν να ασχολούνται με την πορνεία. Γυναίκες από τη Ρωσία, την Πολωνία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης τις βρίσκουμε στη Δυτική Ευρώπη να εκπορνεύονται. Σήμερα, αυτές οι γυναίκες αποτελούν τουλάχιστον το 1/4 των εκδιδόμενων γυναικών στη Γερμανία. Στο Ισραήλ υπάρχουν πολλές αγγελίες στις εφημερίδες που προσφέρουν "υπηρεσίες διασκέδασης" από "καυτές Ρωσίδες". Στην Ιαπωνία, οι ξανθές γαλανομάτες Ρωσίδες έχουν γίνει η τελευταία μόδα στα μπαρ, όπου προσφέρεται τέτοιου είδους διασκέδαση. Ακόμα και, στη βαθιά θρησκευόμενη Σαουδική Αραβία, πολλές Ρωσίδες έχουν πάει, για να εργαστούν ως πόρνες. Πολλές από αυτές τις γυναίκες έχουν επιλέξει την είσοδό, τους στην πορνεία. Αλλά άλλες έχουν παρασυρθεί ή έχουν εξαναγκαστεί στην πορνεία ύστερα από την άφιξή τους στις ξένες χώρες με την υπόσχεση μιας καριέρας τραγουδίστριας, χορεύτριας, μοντέλου κ.λπ., από προαγωγούς που τους παρουσιάζονται ως επιχειρηματίες στη χώρα τους (Alex Thio, 2003).

Υπάρχουν πολλές ακόμα γυναίκες από την Ασία και τη Λατινική Αμερική, οι οποίες παρασύρθηκαν στη Δυτική Ευρώπη με υποσχέσεις για νόμιμες δουλειές, μόνο και μόνο για να πουληθούν τελικά σε οίκους ανοχής. Παρόμοιες υποσχέσεις για δουλειά έχουν επίσης ξεγελάσει πολλές γυναίκες από την Ταϊλάνδη και τις Φιλιππίνες, οι οποίες

καταφεύγουν στην Ιαπωνία, όπου μετατρέπονται ουσιαστικά σε σκλάβες του σεξ, σε μπαρ που ελέγχονται κυρίως από τους Yakuza, τα Ιαπωνικά συνδικάτα του οργανωμένου εγκλήματος. Στις Η.Π.Α., κάποια "πρακτορεία γυμνών μοντέλων" πλήρωναν Αμερικανούς στρατιώτες στη Νότια Κορέα, προκειμένου να παντρευτούν Κορεάτισσες, να τις φέρουν στην Αμερική και μετά να τις χωρίσουν. Μην μπορώντας να μιλήσουν Αγγλικά, οι γυναίκες αυτές εξαναγκάστηκαν να δουλέψουν τελικά σε οίκους ανοχής στο Huston, στο Detroit και σε άλλες πόλεις. Υπάρχουν επίσης πολλές πόρνες στην Ταϊλάνδη και στις Φιλιππίνες που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους όχι μόνο στους ντόπιους αλλά και σε πολλούς άντρες από την Ιαπωνία και τη Δυτική Ευρώπη, που συμμετέχουν σε οργανωμένα ταξίδια με σκοπό το σεξ. Οι περισσότερες απ' αυτές τις ασιατικές πόρνες, που προέρχονται από φτωχικά χωριά, καταφεύγουν στις μεγάλες πόλεις για δουλειά και πολλές έχουν επίσης ξεγελαστεί ή πουληθεί στη Βιομηχανία του αγοραίου έρωτα (Alex Thio, 2003).

Συμπερασματικά οι πόρνες των φτωχών ή τριτοκοσμικών χωρών διαφέρουν από εκείνες των δυτικών χωρών: οι πόρνες στις φτωχές χώρες είναι περισσότερο πιθανό να έχουν παραπλανηθεί ή να έχουν εξαναγκαστεί να εισέλθουν στον κόσμο της πορνείας. Είναι επίσης πιο πιθανό να έρχονται από φτωχά χωριά, για να δουλέψουν ως σκλάβες του σεξ στις μεγάλες πόλεις, και πολλές στέλνονται για τον ίδιο σκοπό στις χώρες της Δύσης (Alex Thio, 2003).

6.6. ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΝΕΙΑ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι θεωρίες για την πορνεία, σε γενικές γραμμές, μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: *τη λειτουργική θεωρία, τη φεμινιστική θεωρία και την κοινωνικοψυχολογική θεωρία*. Δεν ασχολούνται ακριβώς με το ίδιο φαινόμενο. Οι λειτουργικές και οι φεμινιστικές θεωρίες επικεντρώνονται στην πορνεία προσπαθώντας να ερμηνεύσουν τους λόγους ύπαρξής της. Όμως, η κοινωνικοψυχολογική θεωρία επικεντρώνεται στην πόρνη ως άτομο, προσπαθώντας να ερμηνεύσει τους λόγους για τους οποίους κάποιες γυναίκες είναι πιο πιθανό από άλλες να εκπορνευτούν (Alex Thio, 2003).

Η ερμηνεία των διαφόρων θεωριών για το φαινόμενο της πορνείας έχει συνοπτικά ως εξής: Η λειτουργική θεωρία ισχυρίζεται ότι η πορνεία υπάρχει, επειδή ενθαρρύνεται από το σύστημα των ηθικών κανόνων της κοινωνίας και επειδή προστατεύει τη σεξουαλική ηθική της ευπόληπτης γυναίκας. Σύμφωνα με τη φεμινιστική θεωρία, το πατριαρχικό σύστημα μέσω της ανισότητας των δύο φύλων ενθαρρύνει την πορνεία, δημιουργώντας ζήτηση και προσφορά, ενώ η πορνεία με τη σειρά της ενισχύει την πατριαρχία. Για τη φεμινιστική θεωρία η πορνεία ουσιαστικά είναι μία μορφή δουλείας (Alex Thio, 2003).

Η κοινωνικοψυχολογική θεωρία προτείνει τρεις κατηγορίες παραγόντων, στην προσπάθειά της να ερμηνεύσει τους λόγους για τους οποίους ορισμένες γυναίκες είναι πιο πιθανό από άλλες να γίνουν πόρνες: (Alex Thio, 2003)

- 1. τους παράγοντες που προδιαθέτουν μία γυναίκα για να γίνει πόρνη,*
- 2. τους παράγοντες που ελκύουν μία γυναίκα στην πορνεία και*
- 3. τους παράγοντες που ωθούν μία γυναίκα στην πορνεία (Alex Thio, 2003).*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ

7.1. ΓΕΝΙΚΑ

Ο Vincent Foster ήταν ένας πολύ επιτυχημένος άντρας. Ήταν εκπρόσωπος του Λευκού Οίκου και σύμβουλος του προέδρου Clinton, ο οποίος ήταν και παιδικός του φίλος. Είχε έρθει στην πρωτεύουσα των Η.Π.Α. με μεγάλες προσδοκίες, αλλά σύντομα ένιωσε να πνίγεται από την ένταση και τη σκληρότητα της πόλης. Μετά από μισό περίπου χρόνο εργασίας, ο Foster άρχισε να μην αντέχει την πίεση της δουλειάς του. Δεν μπορούσε να κοιμηθεί και έπεσε σε κατάθλιψη, την οποία δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει. Τέλος, στις 21 Ιουλίου του 1993 και γύρω στη μία μ.μ. βγήκε από το γραφείο του. Πήγε με το αυτοκίνητό του στο Fort Marcy, ένα ήσυχο εθνικό πάρκο. Εκεί έβαλε την κάνη ενός περιστρόφου στο στόμα του και πάτησε τη σκανδάλη (Alex Thio, 2003).

Κάθε χρόνο, περίπου 30.000 Αμερικανοί αυτοκτονούν. Ως αιτία θανάτου η αυτοκτονία έχει την όγδοη θέση όσον αφορά στους ενήλικες και τη δεύτερη όσον αφορά στους έφηβους (Η αυτοκτονία είναι η δεύτερη αιτία θανάτου, μετά τα ατυχήματα, για τους λευκούς νέους και η τρίτη αιτία μετά τα ατυχήματα και την ανθρωποκτονία, για τους μαύρους νέους). Υπάρχει μια ειρωνεία όσον αφορά στην αυτοκτονία. Σε μια καπιταλιστική κοινωνία, όπως είναι η κοινωνία των Η.Π.Α., υποτίθεται ότι πρέπει να ενδιαφερόμαστε περισσότερο για τον εαυτό μας παρά για τους άλλους, να μας αρέσει ο εαυτός μας περισσότερο από τους άλλους. Όμως, είναι πιο πιθανό να αυτοκτονήσουμε από το να σκοτώσουμε κάποιον άλλο. Το 1990, για παράδειγμα, ο αριθμός των αυτοκτονιών στις Η.Π.Α. (30.800) ήταν κατά 68% υψηλότερος από τον αριθμό των ανθρωποκτονιών (18.300). Οι άνθρωποι στις περισσότερες από τις βιομηχανικές χώρες, όπως είναι η Γαλλία, η Γερμανία, η Σουηδία και η Ιαπωνία, είναι ακόμα πιο πιθανό να αυτοκτονήσουν, καθώς τα ποσοστά αυτοκτονίας στις χώρες αυτές είναι πολύ πιο υψηλά από τα ποσοστά αυτοκτονιών στις Η.Π.Α (Alex Thio, 2003).

Από τη στιγμή που η αυτοκτονία θεωρείται ως μια μη φυσιολογική πράξη, πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι εκείνοι που αυτοκτονούν δεν πρέπει να είναι φυσιολογικοί αλλά διανοητικά άρρωστοι. Η αυτοκτονία του Vincent Foster, για παράδειγμα, αποδόθηκε στην κατάθλιψη από την οποία υπέφερε. Ο Foster πράγματι υπέφερε από περιστασιακή κατάθλιψη. Αλλά δεν ήταν η κατάθλιψη που προκάλεσε την αυτοκτονία του. Ήταν η

ανικανότητα του Foster να αντιμετωπίσει την κατάθλιψη αποτελεσματικά και αυτή η ανικανότητά του είχε να κάνει με συγκεκριμένες κοινωνικές δυνάμεις στο πλαίσιο της αμερικανικής κοινωνίας. Μ' άλλα λόγια, η συντριπτική πλειοψηφία των Αμερικανών που υποφέρουν από κατάθλιψη δεν αυτοκτονούν. Οι εξαιρετικά λίγοι που αυτοκτονούν καταφεύγουν σ' αυτήν την πράξη, επειδή βρίσκονται κάτω από την επίδραση ορισμένων κοινωνικών δυνάμεων κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Μία από τις κοινωνικές δυνάμεις που συνέβαλε στην απόφαση του Foster να αυτοκτονήσει ήταν η έλλειψη κοινωνικής στήριξης με τη μορφή της συμβουλευτικής ή της ψυχιατρικής βοήθειας. Ο Foster σχεδίαζε να ζητήσει τη βοήθεια κάποιου ειδικού, αλλά τελικά δεν το έκανε. Το γεγονός αυτό ίσως να αντανάκλα την επίδραση μιας ισχυρότερης κοινωνικής δύναμης, του κοινωνικού στιγματισμού που δέχεται κάποιος, όταν καταφεύγει στην ψυχιατρική βοήθεια, ιδιαίτερα όταν αυτός ο κάποιος είναι ένα διακεκριμένο δημόσιο πρόσωπο. Άλλες κοινωνικές δυνάμεις, όπως εκείνες που έχουν σχέση με το φύλο του και την επαγγελματική του θέση, ίσως να έπαιξαν κάποιο ρόλο στην απόφασή του να αυτοκτονήσει (Alex Thio, 2003).

Στο κεφάλαιο αυτό, εξετάζεται το φύλο, η κοινωνική θέση που προσφέρει το επάγγελμα, και άλλοι κοινωνικοί παράγοντες που σχετίζονται με το φαινόμενο της αυτοκτονίας. Επίσης αναλύονται οι διάφορες μορφές αυτοκτονίας, η κοινωνική αντίδραση στην αυτοκτονία και οι θεωρίες που ερμηνεύουν το γιατί και το πώς κάποιοι άνθρωποι αυτοκτονούν, καθώς και η πρόληψη αυτής.

7.2. ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ

Όσον αφορά στην τραγική διαδρομή προς την αυτοκτονία μπορούμε να βρούμε διαφορετικούς τύπους ανθρώπων με ποικίλες εμπειρίες. Ο τρόπος προσέγγισης της αυτοκτονίας από τα άτομα με τέτοιες τάσεις συνοψίζεται στα πιο κάτω (Alex Thio, 2003):

Υπάρχουν τρεις κατηγορίες ατόμων με τάσεις αυτοκτονίας και η καθεμία αντιμετωπίζει την αυτοκτονία διαφορετικά:

1. Τα άτομα που απειλούν ότι θα αυτοκτονήσουν κάνουν γνωστές τις προθέσεις τους στους άλλους με κατηγορηματικό τρόπο.

Η απειλή της αυτοκτονίας αναγκάζει τα άτομα να παντρευτούν, εμποδίζει τη διάλυση γάμων, επιβάλλει τη συντροφικότητα ανάμεσα στα άτομα παρά την αμοιβαία απιστία τους, εμποδίζει την πραγματοποίηση γάμων, αναγκάζει τους γονείς να δεχτούν τις άσχημες συνήθειες των παιδιών τους, εμποδίζει τον εγκλεισμό σε ιδρύματα, χρησιμοποιείται για την αποφυγή περαιτέρω στρατιωτικών υποχρεώσεων, για την απόκτηση ευνοϊκής μεταχείρισης μέσα στην οικογένεια, και ως τέχνασμα για την αποφυγή στρατολόγησης (Alex Thio, 2003).

2. Τα άτομα που αποπειρώνται να αυτοκτονήσουν είναι λιγότερο κατηγορηματικά όσον αφορά τη γνωστοποίηση των προθέσεών τους, αλλά περισσότερο πιθανό να προσπαθήσουν πραγματικά να θέσουν τέλος στη ζωή τους (Alex Thio, 2003).

3. Τα άτομα που καταφέρνουν τελικά να αυτοκτονήσουν ίσως στο παρελθόν να είχαν απειλήσει ή να είχαν επιχειρήσει να αυτοκτονήσουν, ή όχι. Οι αυτόχειρες ίσως να αισθάνονται απολογητικοί, εκδικητικοί, μεγαλόψυχοι ή σουρεαλιστικοί πριν το θάνατό τους (Alex Thio, 2003).

7.3. ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΙΘΑΝΟ ΝΑ ΑΥΤΟΚΤΟΝΗΣΟΥΝ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), τα ποσοστά των αυτοκτονιών είναι υψηλότερα μεταξύ των ατόμων στις βιομηχανικές παρά στις μη βιομηχανικές κοινωνίες, μεταξύ των κατοίκων σε αραιοκατοικημένες παρά σε πυκνοκατοικημένες περιοχές, μεταξύ των λευκών παρά των μαύρων, μεταξύ των λιγότερο παρά των περισσότερο θρησκευόμενων, μεταξύ των αντρών παρά των γυναικών, μεταξύ των ανύπαντρων παρά των παντρεμένων, μεταξύ των μεγαλύτερων σε ηλικία παρά των νεότερων και μεταξύ των πλουσίων παρά των λιγότερο εύπορων (Alex Thio, 2003).

7.4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ

Παρατηρήθηκε ότι οι άνθρωποι με συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά είναι περισσότερο επιρρεπείς στην αυτοκτονία. Αυτοί οι άνθρωποι είναι περισσότερο πιθανό ν' αυτοκτονήσουν, εάν βρεθούν σε συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις ή αν βιώσουν συγκεκριμένες κοινωνικές εμπειρίες. Αυτές οι καταστάσεις ή οι εμπειρίες μπορεί να περιλαμβάνουν την περίοδο της εφηβείας, την περίοδο των σπουδών, την περίοδο της φυλάκισης, την ασθένεια από τον ιό του AIDS και την επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Ας δούμε πώς συντελούν ορισμένες κοινωνικές καταστάσεις ή εμπειρίες στην αυτοκτονία (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), το ποσοστό των αυτοκτονιών των νέων ανθρώπων έχει αυξηθεί κατά πολύ τις τελευταίες δύο δεκαετίες, λόγω της μείωσης της κοινωνικής ολοκλήρωσης και του κοινωνικού ελέγχου στη ζωή του έφηβου.

Οι σπουδαστές είναι περισσότερο πιθανό να αυτοκτονήσουν από ό,τι οι υπόλοιποι συνομήλικοί τους, όχι μόνο επειδή έχουν περισσότερο άγχος στη φοιτητική τους ζωή, αλλά επίσης επειδή η ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν το άγχος είναι κοινωνικά περιορισμένη (Alex Thio, 2003).

Οι τρόφιμοι των φυλακών είναι περισσότερο πιθανό από τους ελεύθερους πολίτες να αυτοκτονήσουν, λόγω της έντασης και του άγχους που δημιουργούνται από την καινούργια, ασυνήθιστη εμπειρία του εγκλεισμού τους στη φυλακή (Alex Thio, 2003).

7.4.1. Αυτοκτονία στους ηλικιωμένους και οι σωματικές ασθένειες

Οι φορείς του AIDS είναι περισσότερο επιρρεπείς στην αυτοκτονία από τους ασθενείς του AIDS, λόγω του άγχους τους που προέρχεται από την αβεβαιότητα για τη νέα, τρομακτική κατάσταση στην οποία βρίσκονται (Alex Thio, 2003).

Επίσης οι αυτοκτονίες στους ηλικιωμένους παρουσιάζουν αύξηση. Είναι γνωστό ότι ένας σημαντικός παράγοντας που προδιαθέτει στη θλιβερή αυτή εξέλιξη είναι οι ψυχικές ασθένειες που πλήττουν τα ηλικιωμένα άτομα. Στο ιστορικό των ατόμων αυτών, υπάρχει πολύ συχνά κατάθλιψη. Ο ρόλος των σωματικών ασθενειών σαν παράγοντας που προδιαθέτει στην αυτοκτονία είναι λιγότερο διασαφηνισμένος. Πολύ λίγες μελέτες έχουν γίνει μέχρι σήμερα που στόχο είχαν να δείξουν ποιες σωματικές ασθένειες και με ποιο τρόπο οδηγούν τους ηλικιωμένους στην αυτοκτονία. Μέχρι σήμερα διάφορες στατιστικές έδειξαν ότι η ύπαρξη σοβαρών ασθενειών σε άτομα που αυτοκτόνησαν, παρατηρείται σε ποσοστό που κυμαίνεται από 34% έως 94%. Σουηδοί γιατροί διεξήγαγαν πρόσφατα έρευνα που στόχο είχε να ρίξει περισσότερο φως στο ρόλο των σωματικών ασθενειών στην αυτοκτονία. Η έρευνα αν και μικρή σε μέγεθος έδωσε σημαντικές νέες πληροφορίες για το ανησυχητικό αυτό ζήτημα (<http://www.medlook.net>, 09-06-2002).

Οι ασθένειες που επηρεάζουν την όραση, οι νευρολογικές παθήσεις και οι καρκίνοι είναι οι παθολογικές καταστάσεις που συσχετίζονται σε σημαντικό βαθμό με αυξημένο κίνδυνο για αυτοκτονία στα ηλικιωμένα άτομα. Παράλληλα βρέθηκε ότι οι σοβαρές σωματικές ασθένειες προδιαθέτουν περισσότερο τους άνδρες παρά τις γυναίκες στην αυτοκτονία. Φάνηκε επίσης ότι πολλοί ηλικιωμένοι, λίγο χρόνο πριν από την πράξη αυτοκτονίας τους, πηγαίνουν στο γιατρό τους αλλά αποτυγχάνουν να μιλήσουν για την απελπισία που τους έχει κατακυριεύσει. Οι ερευνητές τονίζουν ότι παρατήρησαν ότι οι συγγενείς των ηλικιωμένων, ανιχνεύουν τάσεις αυτοκτονίας σε αυτούς συχνότερα παρά οι θεράποντες γιατροί τους (<http://www.medlook.net>, 09-06-2002).

Επισημαίνουν ότι οι θεράποντες γιατροί τους δεν συζητούν όσο θα έπρεπε τα αισθήματα αυτοκτονίας με τους ηλικιωμένους ασθενείς τους που πάσχουν από σοβαρές σωματικές ασθένειες. Πρέπει λοιπόν, να γίνουν προσπάθειες από όλους και ιδιαίτερα από τους θεράποντες γιατρούς των

ηλικιωμένων που πάσχουν από σοβαρές σωματικές ασθένειες, για την ανίχνευση και αποτελεσματική αντιμετώπιση της κατάθλιψης και της τάσης αυτοκτονίας που δημιουργείται σε αυτούς (<http://www.medlook.net>, 09-06-2002).

7.4.2. Η αυτοκτονία και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Τα άτομα με τάσεις αυτοκτονίας τείνουν να αυτοκτονούν μετά από την ευρεία δημοσιοποίηση της αυτοκτονίας ενός διάσημου ατόμου, επειδή ένα διάσημο πρόσωπο λειτουργεί ως μοντέλο ρόλου και δίνει νομιμότητα στην αυτοκτονία. Η συχνή ραδιοφωνική μετάδοση δημοτικής μουσικής τείνει να προάγει την αυτοκτονία, ενισχύοντας τις προϋπάρχουσες τάσεις αυτοκτονίας στους ακροατές που είναι επιρρεπείς σ' αυτήν. Αυτό συμβαίνει, επειδή η δημοτική μουσική περιέχει πολλά θέματα που σχετίζονται με την αυτοκτονία, όπως είναι οι συγκρούσεις σ' ένα γάμο και η διάλυσή του, η κατάχρηση αλκοόλ, η οικονομική ένταση και η εκμετάλλευση στο χώρο της εργασίας (Alex Thio, 2003).

Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας μπορεί να επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό την συμπεριφορά των ανθρώπων σε θέματα που αφορούν την υγεία τους. Η επίδραση είναι πολύ ισχυρή και στην ουσία μπορεί να είναι ένα δίκοπο μαχαίρι. Από τη μια πλευρά ορισμένες δημοσιογραφικές αναφορές ή και τηλεοπτικές σειρές έχουν τη δυνατότητα να ευνοήσουν συμπεριφορές που οδηγούν σε αυξημένους θανάτους (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Από την άλλη η προσεγμένη ενημέρωση του κοινού από τα μέσα, έχει τη δυνατότητα να περάσει μηνύματα που επηρεάζουν ευεργετικά τη Δημόσια Υγεία. Στην περίπτωση αυτή η συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων που ετοιμάζουν προγράμματα στην τηλεόραση ή άλλα μέσα και των αρμοδίων για τα θέματα πρόληψης και διαφώτισης για ζητήματα υγείας, μπορεί να αποδώσει εξαιρετικά αποτελέσματα (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Πρόσφατα διάφοροι ερευνητές πρόσεξαν και κατέγραψαν παραδείγματα όπου ακριβώς η επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην ανθρώπινη συμπεριφορά σε σχέση με την υγεία, τεκμηριώθηκε αντικειμενικά (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Το πρώτο παράδειγμα αφορά τις αυτοκτονίες ανθρώπων, μετά από την αναφορά στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, μεθόδων που προκαλούν ανώδυνα το θάνατο. Το 1998 μια γυναίκα στο Χονγκ Κονγκ αυτοκτόνησε ανάβοντας κάρβουνα μέσα στο μικρό και ασφυκτικά κλειστό και σφραγισμένο διαμέρισμά της. Το μονοξείδιο του άνθρακα που απελευθερωνόταν σιγά-σιγά από τα κάρβουνα, αντικατέστησε το οξυγόνο του αέρα, ο οποίος δεν ανανεωνόταν. Τα μέσα έδωσαν ευρέα κάλυψη στο γεγονός αυτό δίνοντας του μάλιστα μια ρομαντική νότα. Τονίσθηκε ότι ο τρόπος αυτός της αυτοκτονίας προκαλεί ήσυχα, γρήγορα και ανώδυνα το

θάνατο. Μέσα σε δύο μήνες από το επεισόδιο, η αυτοκτονία με τη χρήση αναμμένων κάρβουνων σε κλειστό και σφραγισμένο χώρο, κατέλαβε την τρίτη πιο δημοφιλή θέση στους τρόπους αυτοκτονίας, μετά από τις πτώσεις από μεγάλο ύψος και τον απαγχονισμό. Κατά το 2001 ο τρόπος αυτός, χάρις στα σχετικά δημοσιεύματα, κατέλαβε τη δεύτερη θέση και ξεπέρασε σε συχνότητα τους απαγχονισμούς. Βασικά έγινε η αιτία για το 25% των θανάτων από αυτοκτονία (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Τα άτομα που αυτοκτονούν στο Χονγκ Κονγκ με αναμμένα κάρβουνα, είναι μεσήλικες οι οποίοι υποφέρουν από υπέρογκα χρέη. Καταλήγουν στη μέθοδο αυτή για να ξεφύγουν από τις εξαιρετικά δυσάρεστες οικονομικές καταστάσεις τους (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Ένα άλλο παράδειγμα που δείχνει την ισχυρή επίδραση της τηλεόρασης στην ανθρώπινη συμπεριφορά σε θέματα υγείας είναι μια σαπουνόπερα στην Αγγλία. Στην τηλεοπτική αυτή σειρά, μια γυναίκα που ήταν βασικός χαρακτήρας της σαπουνόπερας, πεθαίνει λόγω καρκίνου του τραχήλου της μήτρας μέσα σε 6 εβδομάδες. Σαν αποτέλεσμα παρατηρήθηκε μια πολύ μεγάλη αύξηση, 21% των γυναικών που έκαναν το ανιχνευτικό τεστ Παπανικολάου (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Μερικές από τις γυναίκες δεν είχαν κάνει ποτέ ένα τέτοιο τεστ. Σίγουρα στις περιπτώσεις αυτές, οι επιδράσεις ήσαν θετικές. Όμως πολλές γυναίκες έτρεξαν να κάνουν το τεστ τους νωρίτερα ενώ στην ουσία το είχαν προγραμματισμένο για αργότερα. Αυτό δείχνει ότι επεκράτησε ένα αίσθημα φόβου μετά από το γεγονός της τηλεοπτικής σειράς. Το γεγονός ότι, στην τηλεοπτική σειρά η γυναίκα πέθανε μέσα σε 6 εβδομάδες από τη διάγνωση, γεγονός που είναι σπανιότατο στην πραγματικότητα, προκάλεσε επιπλέον φόβο στις πλατειές μάζες των γυναικών (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Συνολικά καταγράφηκαν 4.5 εκατομμύρια επιπλέον τεστ Παπανικολάου σε όλο το Ηνωμένο Βασίλειο. Λαμβάνοντας υπ' όψη ότι τα περισσότερα από αυτά ήταν αχρείαστα, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι επρόκειτο για μια πολύ δαπανηρή συνέπεια. Επιπρόσθετα ο φόρτος εργασίας πάνω στα εργαστήρια αυξήθηκε τρομακτικά, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα λάθους (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Ακόμη μια συνέπεια της τηλεοπτικής σειράς, ήταν η αύξηση του αριθμού των ατόμων που τηλεφώνουσαν στο οργανισμό πληροφόρησης και υποστήριξης για θέματα καρκίνου (CancerBACUP) του Ηνωμένου Βασιλείου. Ο φόβος που προκλήθηκε δημιούργησε 300 επιπρόσθετες εβδομαδιαίες αιτήσεις για πληροφόρηση για τον καρκίνο του τραχήλου της μήτρας (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν μια πολύ ισχυρή επίδραση πάνω στο κοινό όσον αφορά διάφορα ζητήματα που αφορούν την υγεία. Η επίδραση αυτή μπορεί να έχει θετικές αλλά και πολύ αρνητικές συνέπειες (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

Είναι λοιπόν απαραίτητο όλοι όσοι είναι υπεύθυνοι για την παρουσίαση και συγγραφή προγραμμάτων να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί πάνω σε συνεχή βάση για τις πιθανές επιπτώσεις που είναι δυνατόν να προκαλέσουν στην Δημόσια Υγεία. Επίσης μια συνεργασία των ανθρώπων των μέσων μαζί με τους αρμόδιους της υγείας, θα μπορούσε να έχει εξαιρετικές επιτυχίες στον τομέα της διαφώτισης και της πρόληψης (<http://www.medlook.net>, 03-03-2003).

7.4.3. Σχέση μεταξύ αυτοκτονίας και καπνίσματος

Η κατανόηση των ψυχικών και βιολογικών μηχανισμών που οδηγούν σε συμπεριφορά αυτοκαταστροφής, είναι βασική προϋπόθεση για την πρόληψη της αυτοκτονίας. Οι παράγοντες που οδηγούν σε σκέψεις και απόπειρα αυτοκτονίας είναι πολλοί και σύνθετοι. Η κατάθλιψη, η κατάχρηση αλκοόλ, το κάπνισμα και η χρήση ναρκωτικών μεταξύ άλλων, έχουν συσχετισθεί με την αυτοκτονία. Από το 1970, επιδημιολογικές και κλινικές έρευνες είχαν φέρει στην επιφάνεια το γεγονός ότι υπάρχει σχέση μεταξύ σκέψεων αυτοκτονίας και καπνίσματος. Παρά το γεγονός ότι η εν λόγω σχέση επιβεβαιώθηκε από διάφορες ερευνητικές ομάδες, εντούτοις ο βιολογικός μηχανισμός δια μέσου του οποίου αυτό γίνεται δεν έχει ακόμη ανακαλυφθεί (<http://www.medlook.net>).

Πρόσφατα βρέθηκε ότι στον εγκέφαλο καπνιστών, είναι μειωμένη η συγκέντρωση ενός ενζύμου, της μονοαμινοξειδάσης, που έχει καθοριστικό ρόλο στο μεταβολισμό της σεροτονίνης. Οι αλλοιώσεις του μεταβολισμού της σεροτονίνης εμπλέκονται στην κατάθλιψη που μπορεί να οδηγήσει σε αυτοκτονία. Η δράση της μονοαμινοξειδάσης είναι μειωμένη σε καπνιστές αλλά επανέρχεται στα φυσιολογικά όρια στους πρώην καπνιστές. Η διακοπή του καπνίσματος συνοδεύεται από αποκατάσταση του μεταβολισμού της σεροτονίνης με απομάκρυνση των σκέψεων αυτοκαταστροφής (<http://www.medlook.net>).

Γιατροί από το πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν σε μια πληθυσμιακή έρευνα που άρχισε από το 1989, εξέτασαν τη συχνότητα των ψυχιατρικών διαταραχών σε σχέση με το κάπνισμα για χρονική διάρκεια 10 ετών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι αυτοί που κάπνιζαν και όχι εκείνοι που είχαν διακόψει το κάπνισμα, είχαν περισσότερες πιθανότητες να έχουν σκέψεις αυτοκαταστροφής και να κάνουν απόπειρες αυτοκτονίας. Το γεγονός αυτό ήταν ανεξάρτητο από το εάν υπήρχε στην αρχή της έρευνας κατάθλιψη ή όχι στους συμμετέχοντες. Αυτό δείχνει ότι το κάπνισμα λειτουργεί ως ανεξάρτητος παράγοντας που προκαλεί διαταραχές στο μεταβολισμό του

εγκεφάλου που προδιαθέτουν στην αυτοκτονία. Σε ασθενείς που στην αρχή της περιόδου έρευνας είχαν κατάθλιψη και παράλληλα κάπνιζαν, ο κίνδυνος για συμπεριφορά αυτοκαταστροφής και αυτοκτονία ήταν μεγαλύτερος. Δεν αποκλείεται ότι στους ασθενείς με κατάθλιψη, το κάπνισμα να λειτουργεί ως επιπρόσθετος επιβαρυντικός παράγοντας που αυξάνει τις τάσεις αυτοκτονίας (<http://www.medlook.net>).

Η κατάθλιψη στην εποχή μας προσβάλλει ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό συνανθρώπων μας. Η αυτοκτονία δυστυχώς απειλεί ασθενείς όλων των ηλικιών. Είναι σημαντικό να αναγνωρίζονται οι παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο σκέψεων αυτοκαταστροφής και απόπειρας αυτοκτονίας (<http://www.medlook.net>).

Το κάπνισμα είναι μάστιγα με πολλές αρνητικές συνέπειες που συχνά απειλούν τη ζωή σε μεγάλο ποσοστό ανθρώπων. Είναι σημαντικό να είναι σε γνώση όλων ότι το κάπνισμα σχετίζεται με αυξημένο κίνδυνο αυτοκτονίας και ότι ασθενείς με κατάθλιψη που καπνίζουν, επιδεινώνουν ακόμη περισσότερο την κατάστασή τους (<http://www.medlook.net>).

7.5. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ

Ενώ η κοινωνική αντίδραση στην αυτοκτονία στο παρελθόν ήταν η τιμωρία, σήμερα είναι η συμπάθεια. Συνεπώς, η αυτοκτονία τείνει να γεννά αισθήματα ενοχής, ακόμα και συμπτώματα σωματικής ή διανοητικής ασθένειας στους οικείους του αυτόχειρα. Περαιτέρω, η συμπάθεια προς τους αυτόχειρες έχει δημιουργήσει δύο διαφορετικές κοινωνικές αντιδράσεις. Η μία αφορά στην υπεράσπιση του δικαιώματος να πεθάνει κάποιος με αξιοπρέπεια, ιδιαίτερα όταν βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της αρρώστιας του ή όταν έχει ανυπόφορους πόνους. Η άλλη αφορά στην παρεμπόδιση των αυτοκτονιών, είτε υπερασπίζοντας το δικαίωμα της προστασίας της ιερότητας της ζωής είτε βοηθώντας ιδιαίτερα τα άτομα με τάσεις αυτοκτονίας, ώστε να μην καταφύγουν σ' αυτήν (Alex Thio, 2003).

Τα κέντρα παρεμπόδισης των αυτοκτονιών είναι περισσότερο χρήσιμα στους ανθρώπους που είναι λιγότερο πιθανό να αυτοκτονήσουν, αλλά λιγότερο χρήσιμα στους ανθρώπους που είναι περισσότερο πιθανό να θέσουν τέρμα στην ίδια τους τη ζωή. Προφανώς οι οργανώσεις δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τους κοινωνικούς παράγοντες που κάνουν τους ηλικιωμένους και τους άλλους ανθρώπους με τάσεις αυτοκτονίας να θέλουν να αυτοκτονήσουν. Ποια είναι ακριβώς η φύση αυτών των κοινωνικών παραγόντων; Κάποιες από τις θεωρίες που θα συζητήσουμε παρακάτω ίσως να μας δώσουν την απάντηση στο ερώτημα αυτό (Alex Thio, 2003).

7.6. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), ενώ οι ψυχίατροι γενικά αποδίδουν την αυτοκτονία στη διανοητική διαταραχή οποιασδήποτε μορφής, οι κοινωνιολόγοι θεωρούν τον αυτόχειρα ως φυσιολογικό άτομο (Alex Thio, 2003).

Υπάρχουν δύο κατηγορίες κοινωνιολογικών θεωριών.

1. Οι θεωρίες που στηρίζονται στη θεωρία του Durkheim είναι αιτιολογικές, σχεδιασμένες να ερμηνεύουν τις αιτίες των διαφορών των ομάδων όσον αφορά στα ποσοστά των αυτοκτονιών. Η πρωτότυπη θεωρία του Durkheim υποστηρίζει ότι τα υψηλά ποσοστά των αυτοκτονιών οφείλονται είτε στην υπερβολική είτε στην ανεπαρκή κοινωνική ολοκλήρωση και στη συμμόρφωση στους κοινωνικούς κανόνες. Η θεωρία των Henry και Short περιέχει κοινωνιολογικούς, ψυχολογικούς και οικονομικούς παράγοντες ως τις αιτίες των υψηλών ποσοστών των αυτοκτονιών. Η θεωρία των Gibbs και Martin συνδέει τα υψηλά ποσοστά των αυτοκτονιών με την έλλειψη της ολοκλήρωσης της κοινωνικής θέσης (Alex Thio, 2003).

2. Οι φαινομενολογικές θεωρίες είναι μη αιτιολογικές και επικεντρώνονται στο νόημα της αυτοκτονίας και στο πώς τα άτομα με τάσεις αυτοκτονίας συμπεριφέρονται σύμφωνα μ' αυτό το νόημα. Μια τέτοια θεωρία, την οποία ανέπτυξε ο Douglas, προσπαθεί να ερμηνεύσει το πώς η κοινωνία και το άτομο με τάσεις αυτοκτονίας ορίζουν την αυτοκτονία. Η άλλη θεωρία, την οποία ανέπτυξε ο Jacobs, δείχνει πώς τα άτομα πρέπει να ξεπεράσουν την ηθική απαγόρευση ενάντια στην αυτοκτονία, μέσω συγκεκριμένων εμπειριών, αντιλήψεων και εκλογικεύσεων, πριν μπορέσουν να αφαιρέσουν την ίδια τους τη ζωή (Alex Thio, 2003).

7.7. ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ: ΠΡΟΛΗΨΗ

Όπως προαναφέρθηκε η αυτοκτονία παρατηρείται σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα της κοινωνίας. Είναι πολύ συχνή μεταξύ των νέων και ιδιαίτερα στους άνδρες μεταξύ των 15 και 24 ετών. Η αυτοκτονία μπορεί να είναι παρορμητική πράξη ή αντίθετα να είναι μια καλοσχεδιασμένη ενέργεια. Ο καθένας μας ξεχωριστά είναι δυνατόν να βοηθήσει άτομα νεαρής ηλικίας που έχουν σκέψεις αυτοκτονίας παρέχοντας συναισθηματική και πρακτική υποστήριξη. Η δική μας στήριξη με το να ακούμε προσεκτικά το τι λένε, συμπληρώνει τη φροντίδα που δίνεται από τους ψυχιάτρους και τους ειδικούς (<http://www.medlook.net>).

Η πρόβλεψη και η πρόληψη της αυτοκτονίας είναι μια δύσκολη υπόθεση. Ορισμένες ασυνήθιστες αλλαγές της συμπεριφοράς που είναι εκτός των φυσιολογικών ορίων ενός ατόμου, δυνατόν να αποτελέσουν τα πρώτα προειδοποιητικά σημεία (<http://www.medlook.net>).

Μερικά προειδοποιητικά σημεία είναι τα ακόλουθα:

- P** Απώλεια ενδιαφέροντος για δραστηριότητες που πρωτύτερα προκαλούσαν ευχαρίστηση.
- P** Ο ασθενής αρχίζει να δίδει στους άλλους δικά του αντικείμενα τα οποία αγαπούσε ιδιαίτερα.
- P** Απώλεια ενδιαφέροντος για το ντύσιμο και την εμφάνιση όπως επίσης μια απότομη αλλαγή στο βάρος.
- P** Ξαφνικές και χτυπητές αλλαγές στην προσωπικότητα.
- P** Ο ασθενής αποφεύγει τους φίλους του και τις κοινωνικές δραστηριότητες.
- P** Ο ασθενής έχει τάση να παθαίνει περισσότερα ατυχήματα και παρατηρείται συμπεριφορά αυτοτραυματισμού (<http://www.medlook.net>).

Περίπου 80% των νέων που αυτοκτόνησαν, έχουν πει σε κάποιον ότι είχαν την πρόθεση να αυτοκτονήσουν. Το στρες μπορεί να συμβάλει στην αυτοκτονία. Ένας νέος μπορεί να υποβληθεί σε μια κατάσταση άμεσου στρες το οποίο υπερβαίνει τις δυνάμεις του ή ακόμη να υποβάλλεται σε μια κατάσταση μακροχρόνιου στρες που τον καταβάλλει. Τα γεγονότα που συνοδεύονται από έντονο στρες μπορούν να δώσουν το έναυσμα για μια αυτοκτονία (<http://www.medlook.net>).

Τέτοια γεγονότα είναι τα ακόλουθα:

- P** Απώλεια κάποιου σημαντικού προσώπου για τον ασθενή είτε λόγω διαζυγίου είτε λόγω θανάτου.
- P** Η αιμομιξία ή η κακοποίηση στην παιδική ηλικία.
- P** Το αίσθημα αποτυχίας στο σχολείο.
- P** Το αίσθημα αποτυχίας στις διαπροσωπικές σχέσεις.
- P** Η διακοπή ενός ερωτικού δεσμού.
- P** Η πρόσφατη αυτοκτονία κάποιου φίλου ή συγγενή ή ακόμη η επέτειος αυτοκτονίας κάποιου ατόμου του στενού περιβάλλοντος (<http://www.medlook.net>).

7.7.1. Τρόποι παροχής βοήθειας σε νέους με σκέψεις αυτοκτονίας

Μπορούμε να βοηθήσουμε κάνοντας τα ακόλουθα (<http://www.medlook.net>):

- P** Ακούγοντας προσεκτικά τι λένε και ενθαρρύνοντας το νέο να μιλήσει. Είναι σημαντικό να δείχνουμε ότι λαμβάνουμε πολύ σοβαρά υπ' όψη τις ανησυχίες του.
- P** Πρέπει να δηλώσουμε ξεκάθαρα στο νέο ότι ενδιαφερόμαστε και ότι θέλουμε να φροντίσουμε για αυτόν.
- P** Είναι σημαντικό να μάθουμε από το νέο εάν σκέφτεται να πληγώσει τον εαυτό του ή ακόμη να φτάσει μέχρι την αυτοκτονία. Σε περίπτωση που υπάρχουν σκέψεις αυτοκτονίας θα πρέπει να τονισθούν οι επιπτώσεις για το ίδιο το άτομο και για αυτούς που μένουν πίσω (<http://www.medlook.net>).
- P** Πρέπει να φροντίσουμε να έχουν μια σωστή θεραπευτική αγωγή από ειδικό γιατρό και να σιγουρευτούμε ότι παίρνουν κανονικά τα φάρμακά τους. Η παρακολούθηση και φροντίδα από το γιατρό πρέπει να διασφαλίζεται και να είναι συνεχής.
- P** Είναι σημαντικό να παραμένουμε κοντά τους και να φροντίζουμε να μην έχουν αντικείμενα, όπλα ή φάρμακα με τα οποία μπορούν να βλάψουν τον εαυτό τους.
- P** Δεν είναι ορθό εμείς να δείχνουμε σημεία θυμού ή πανικού. Επίσης δεν είναι ορθό να τους διακόπτουμε με δικές μας ιστορίες ή να κάνουμε κριτική και ούτε είναι ο ρόλος μας να τους δίνουμε πολλές συμβουλές (<http://www.medlook.net>).

7.7.2. Μύθοι σχετικά με την αυτοκτονία

Μερικές από τις λανθασμένες αντιλήψεις είναι οι ακόλουθες:

- P** Οι νέοι που μιλούν για αυτοκτονία το κάνουν για να τραβήξουν την προσοχή και ότι ουδέποτε θα προχωρήσουν στην πράξη.
- P** Όταν ένας νέος έχει πρόθεση να αυτοκτονήσει κανένας δεν μπορεί να το σταματήσει. Η επιθυμία για αυτοκτονία θα υπάρχει για πάντα.
- P** Η αυτοκτονία είναι κληρονομική.
- P** Μια ξαφνική και σημαντική βελτίωση στην ψυχική κατάσταση του ασθενούς μετά από μια κρίση δείχνει ότι ο κίνδυνος αυτοκτονίας έχει απομακρυνθεί (<http://www.medlook.net>)

Είναι, λοιπόν, σημαντικό να τονιστεί ότι εκτός από τον ψυχίατρο που θα αναλάβει τη φροντίδα ενός νέου που έχει σκέψεις αυτοκτονίας, μπορούν να βοηθήσουν σε σημαντικό βαθμό και τα άτομα του περιβάλλοντός του, οι συγγενείς και οι φίλοι του (<http://www.medlook.net>).

Όταν ένας νέος μιλά για αυτοκτονία, πρέπει να λαμβάνουμε πολύ σοβαρά υπ' όψη τα λεγόμενά του. Μπορούμε να βοηθήσουμε ακούγοντας και προσφέροντας συναισθηματική και πρακτική στήριξη (<http://www.medlook.net>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

8.1. Η ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ ΩΣ ΗΘΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Το πρόβλημα της ευθανασίας απασχολεί τη σύγχρονη βιοηθική με ολοένα και αυξανόμενο ρυθμό. **Η βασική έννοια του όρου της ευθανασίας περιλαμβάνει την επιλογή της στιγμής του θανάτου με σκοπό τη λύτρωση του ασθενούς από το αίσθημα του πόνου και ενδεχόμενα τη διατήρηση της ακεραιότητας της προσωπικής του αξιοπρέπειας.** Η έμπρακτη εκδήλωση της επιλογής αυτής υλοποιείται από ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό. Εδώ εγείρονται θεμελιώδη ηθικά ζητήματα: Μπορούμε να αναγνωρίσουμε σε κάποιον το ηθικό δικαίωμα να επιλέξει έναν πρόωρο θάνατο; Ποιος είναι ο ηθικά υπεύθυνος για μια τέτοια πράξη; Υπάρχει σχέση μεταξύ ευθανασίας και φόνου; (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.)

Σύμφωνα με τον Πέρρο Π., αρχικώς, στοχεύοντας στην εννοιολογική διευκρίνιση του όρου της ευθανασίας, οφείλουμε να διακρίνουμε τις τρεις μορφές της: α) Την εκούσια ευθανασία, β) τη μη εκούσια ευθανασία και γ) την ακούσια ευθανασία. Στην πρώτη περίπτωση της εκούσιας ευθανασίας, ο ασθενής διατυπώνει ρητά τη θέλησή του για έξοδο από τη ζωή. Στη δεύτερη περίπτωση της μη εκούσιας ευθανασίας είναι αμφίβολη η γνώμη του ασθενούς καθώς ο ίδιος δεν είναι σε θέση να την εκφράσει ρητώς. Στη συγκεκριμένη περίπτωση χρησιμοποιείται και ο όρος της ευθανασίας με εικαζόμενη συναίνεση. Στην τρίτη περίπτωση, ο ασθενής εκφράζει ή έχει εκφράσει κάποια στιγμή στο παρελθόν την επιθυμία να διατηρηθεί στη ζωή με όλα τα δυνατά μέσα και ανεξαρτήτως από την κατάσταση της υγείας του (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

Όλα τα παραπάνω είδη της ευθανασίας χωρίζονται σε δυο μέρη: **i)** την ενεργητική και **ii)** την παθητική ευθανασία. Στην πρώτη περίπτωση το ιατρικό/παραϊατρικό προσωπικό δρα ενεργώς και εμπράκτως χορηγώντας στον ασθενή την κατάλληλη ουσία ώστε να επέλθει ο θάνατος. Στη δεύτερη περίπτωση ο ιατρός αποσύρει την ιατρική αρωγή από τον ασθενή ώστε ο θάνατος να επέλθει σταδιακά εξαιτίας της απουσίας της ιατρικής υποστήριξης (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

8.1.1. Δεοντολογία και συνεπειοκρατία

Η ηθική προσέγγιση του ζητήματος γίνεται από δυο κύριες σκοπιές, από δυο κύριες "ηθικές σχολές". Από τη μια, το ηθικό ρεύμα της

Συνεπειοκρατίας (ή αλλιώς Ωφελιμισμού) και από την άλλη το ηθικό ρεύμα της Δεοντολογίας. Οι *Συνεπειοκράτες*, θεωρητικώς ορμώμενοι από πολλά και ποικίλα φιλοσοφικά ρεύματα (βλ. Ηδονιστές -Επικούρειοι-, Hume, Bentham, Mill, κ.ά.) υποστηρίζουν ότι πρέπει ο άνθρωπος να πράττει εκείνο που θα προκαλέσει το μεγαλύτερο δυνατό καλό στο μέγιστο δυνατό αριθμό ατόμων. Το γεγονός της ευθανασίας δηλαδή δεν περιέχει εκ των προτέρων κάποια ηθική αξία, αλλά πρέπει να υπολογίσουμε τις πιθανές αρνητικές και θετικές συνέπειες που θα έχει η πράξη μας αυτή. Μάλιστα ο Άγγλος φιλόσοφος Jeremy Bentham καθιέρωσε ένα σύστημα μαθηματικού υπολογισμού των θετικών και αρνητικών συνεπειών μιας πράξης, ώστε το αποτέλεσμα των υπολογισμών αυτών να καθορίσει και την τελική μας πράξη (<http://filosofia.gr>, Πέτρος Π.).

Για να εκληφθεί καλύτερα η Συνεπειοκρατική/Ωφελιμιστική θεωρία ως θέσουμε το κάτωθι υποθετικό παράδειγμα: Η πλούσια και άτεκνη υπερήλικη κυρία Ψ. βρίσκεται σε άγρυπνο κόμμα επί μακρού χρονικού διαστήματος. Δικαιούμαστε ηθικώς να διαπράξουμε την ευθανασία; Για να δώσουμε απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να υπολογίσουμε αφενός τις θετικές επιπτώσεις μιας τέτοιας πράξης, όπως λ.χ. η οικονομική λύτρωση των αναξιοπαθούντων κληρονόμων της, η εξοικονόμηση πόρων από πλευράς ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η λύτρωση της κυρίας Ψ. από πόνους και λοιπά οδυνηρά συναισθήματα. Αφετέρου οι αρνητικές επιπτώσεις θα είναι λ.χ. η ενδεχόμενη κοινωνική κατακραυγή που θα προκαλέσει μια τέτοια πράξη, οι νομικές συνέπειες, οι ενδεχόμενες τύψεις των κληρονόμων και του ιατρικού προσωπικού, ακόμα και το επιστημονικά παράδοξο ενδεχόμενο ανάκαμψης της υγείας της κυρίας Ψ. και αποκλεισμού της από περαιτέρω ωφέλιμη κοινωνική δραστηριότητα. Αν λοιπόν ο ζυγός των θετικών και αρνητικών συνεπειών κλίνει από τη μια πλευρά ή την άλλη, ο ηθικώς ενεργών άνθρωπος οφείλει να πράξει αναλόγως (<http://filosofia.gr>, Πέτρος Π.).

Η συνεπειοκρατική θεωρία πλήττεται εντόνως από το γεγονός ότι αποδεικνύεται στην πράξη επισφαλής. Η φύση του ανθρώπου δεν του επιτρέπει να γνωρίζει με ακρίβεια εκ των προτέρων τις συνέπειες της πράξης του. Η ζωή έχει αποδειχθεί πολλές φορές απρόβλεπτη και ανατρεπτική ώστε κάθε προσπάθεια μαθηματικοποίησής της (όπως στην περίπτωση του Bentham) να αποδεικνύεται ανεπαρκής ως ηθική μέθοδος. Η μόνη βεβαιότητα που θα μπορούσαμε να αποκομίσουμε βάσει της συγκεκριμένης μεθόδου είναι η παρατήρηση και αξιολόγηση των συνεπειών, αφού αυτές επέλθουν, δηλαδή εκ των υστέρων. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν αποδεικνύεται ηθικώς χρήσιμο καθότι δεν προσδίδει καμιά πληροφορία στον αν θα πρέπει να πράξουμε κάτι ή όχι, οδηγώντας μας σε ηθική απραξία (<http://filosofia.gr>, Πέτρος Π.).

Η σχολή της *Δεοντολογίας*, στον αντίποδα των Συνεπειοκρατών, υποστηρίζει ότι πρέπει να θέσουμε εκ των προτέρων κάποιες ηθικές αξίες, απέναντι στις οποίες οφείλουμε να είμαστε συνεπείς. Κύριος εκπρόσωπος του ρεύματος της Δεοντολογίας θεωρείται ο Immanuel Kant, ο οποίος θεωρεί ως ύψιστη την έννοια του καθήκοντος. Όταν ο ηθικώς ενεργών άνθρωπος αποδώσει ύψιστη αξία στην ανθρώπινη ζωή, οφείλει να είναι συνεπής στην ηθική του αρχή και να προστατεύσει την ανθρώπινη ζωή πέρα από διακρίσεις και περιπτώσιολογίες. Το ίδιο συνεπής οφείλει να είναι ο Δεοντολόγος και όταν θέσει ως ύψιστη ρυθμιστική αρχή των πράξεων και των βουλήσεων του οποιονδήποτε άλλο όρο αντί εκείνου της ζωής (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

Στο παράδειγμα, λοιπόν, που αναφέρθηκε καινωρίτερα, ο Δεοντολόγος που θέτει ως ύψιστη ηθική αξία εκείνη της ζωής, θα πρέπει να αρνηθεί την πράξη της ευθανασίας υπό οποιαδήποτε μορφή της. Από την άλλη, ο Δεοντολόγος που θέτει άλλη ύψιστη ηθική αξία, όπως λ.χ. εκείνη της αξιοπρέπειας, θα γίνει υπέρμαχος της ευθανασίας ώστε να μην αλλοιωθεί η εικόνα του ασθενούς (εξαιτίας της φθοράς που προκαλεί ο πόνος και οι ιατρικές διαδικασίες) στα μάτια της κοινωνίας που τον ε γνώριζε μέχρι τούδε δυνατό και ακμαίο (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

Η Δεοντολογία παρουσιάζεται αρχικώς ως μια πιο ασφαλής μέθοδος καθότι δεν εμπίπτουμε στα "εφόσον" και τα ενδεχόμενα της Συνεπειοκρατίας. Παρόλα αυτά, οι φιλόσοφοι Hume και Moore διαπίστωσαν ένα βασικό σφάλμα στο οποίο εμπίπτουν πολλές Δεοντολογικές σχολές, καθώς και θρησκευτικά δόγματα, τα οποία παρουσιάζονται εξόχως δεοντολογικά. Το σφάλμα αυτό ονομάστηκε "*Φυσιοκρατική πλάνη*" και σημαίνει τη σύγχυση μεταξύ των προτάσεων του "είναι" και του "πρέπει". Για παράδειγμα είναι εσφαλμένο να πράξω κάτι καλό με μοναδικό αιτιολογικό ότι ο Θεός είναι καλός. Η φράση "ο Θεός είναι καλός" είναι απλά μια περιγραφική πρόταση και σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται αφ' εαυτού της κάποια ηθική επιταγή. Κάτι τέτοιο θα ήταν ένα αυθαίρετο επιστημολογικό σφάλμα. Πέρα από το γεγονός αυτό όμως, σε πολλές περιπτώσεις οι δεοντολογικές θεωρίες προσέγγισαν της συνεπειοκρατικές για να αμβλύνουν το απόλυτο και άκαμπτο του χαρακτήρα τους, πετυχαίνοντας περισσότερο μια άνευ ουσίας νόθευση παρά επίλυση των προβλημάτων τους. Επιπλέον, η θεώρηση μιας έννοιας ως ύψιστης στην αξιολογική κλίμακα της ηθικής προϋποθέτει την απόλυτη κατανόηση του εννοιολογικού περιεχομένου της, πράγμα αρκετά δύσκολο (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

8.1.2. Ιατρική πραγματικότητα

Στατιστική έρευνα του Βρετανικού Ιατρικού Συνδέσμου που έλαβε χώρα σε ιαπωνικά νοσοκομεία, δημοσιευμένη ήδη από το 2001 στο επιστημονικό περιοδικό "Journal of Medical Ethics" (J. Med Ethics 2001)

καταδεικνύει σε αριθμούς τη στάση του ιατρικού και παραϊατρικού προσωπικού σχετικά με το φαινόμενο της εκούσιας ευθανασίας: (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.)

Ένα 54% του ιατρικού και ένα 53% του παραϊατρικού προσωπικού παραδέχθηκε με τη μέθοδο του προσωπικού ερωτηματολογίου (σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 366 ερωτηθέντων) ότι τους έχει ζητηθεί να πράξουν την ευθανασία, ενώ μόλις το 5% των γιατρών και το 0% του παραϊατρικού προσωπικού προχώρησαν στην ενεργητική ευθανασία. Παρολαυτά το 88% των πρώτων και το 85% των δεύτερων πιστεύει ότι μερικές φορές είναι λογικό οι ασθενείς να αιτούνται ευθανασίας τη στιγμή που το 33% των πρώτων και το 23% των δεύτερων πιστεύουν ότι κάτι τέτοιο θα ήταν ηθικώς ορθό και το 22% και 15% αντίστοιχα θα έπρατταν τις διαδικασίες της εκούσιας ευθανασίας αν αυτό ήταν νόμιμο στη χώρα τους (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

Η στατιστική αυτή μας δείχνει ότι αφενός κατανοείται η ανάγκη του ασθενούς για πρόωρο τέλος της ζωής του, αφετέρου ηθικώς δύσκολα του αναγνωρίζεται αυτό το δικαίωμα είτε με δεοντολογικά, είτε με συνεπειοκρατικά κριτήρια. Μπροστά σε αυτό το δίλημμα, ο ιατρός πιστεύει ότι με την "παράλειψη του πράττειν", με την διακοπή δηλαδή της ιατρικής αρωγής σε ένα άτομο που αιτείται ευθανασίας, γλιτώνει από ενδεχόμενες τύψεις αλλά και νομικές συνέπειες. Ηθικώς όμως η παράλειψη του πράττειν δεν διαφοροποιείται αρκετά από το καθαυτό πράττειν καθότι με την παράλειψη επιτυγχάνεται ο ίδιος σκοπός της ευθανασίας και μάλιστα, πολλές φορές, στην πιο οδυνηρή μορφή για τον ασθενή (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

Επιπροσθέτως επισημαίνεται ότι τελικός αξιολογικός κριτής της πράξης της ευθανασίας, θα ήταν ολότελα εσφαλμένο να είναι αποκλειστικά το ιατρικό προσωπικό. Η γνώση και η συμβολή του είναι αναμφιβόλως πέρα για πέρα χρήσιμη, όμως, το ηθικό ζήτημα οφείλει να αντιμετωπίζεται σοβαρά και λεπτομερειακά από μια ευρύτερη ομάδα ανθρώπων που θα απαρτίζεται τόσο από τους συγγενείς του ασθενούς, όσο και από εκπροσώπους της αρμόδιας επιστημονικής και πολιτικής κοινότητας. Ο ιατρός δεν περιλαμβάνει εξ' ορισμού στην ιδιότητά του το ρόλο του ηθικού αξιολογητή και γι' αυτό το λόγο μια πράξη που θα εκπορευόταν από την ηθική στάση του ιδίου και μόνο θα ήταν επικίνδυνη (<http://filosofia.gr>, Πέρρος Π.).

8.1.3. Συμπέρασμα

Η σύγκληση επιτροπών ηθικής αξιολόγησης για τέτοια σοβαρά ζητήματα είναι κοινός τόπος σε πολλές χώρες του δυτικού κόσμου. Είναι απαράδεκτο να συντάσσονται νόμοι και να διαπράττονται πράξεις τεραστίου ηθικού βάρους, χωρίς προηγουμένως να έχει μελετηθεί το θέμα

εις βάθος από κατάλληλους θεωρητικούς και θετικούς επιστήμονες (<http://filosofia.gr>, Πέτρος Π.).

Όταν τελικώς κάνουμε λόγο για ευθανασία πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι ομιλούμε περί της εκούσιας ευθανασίας. Οι υπόλοιπες δυο περιπτώσεις της ακούσιας και της εικαζόμενης συναίνεσης ευστόχως παρατηρούνται από πολλούς ως πράξεις φόνου. Το ηθικό υποκείμενο που είναι άμεσα ενδιαφερόμενο για την αυτοδιάθεσή του, οφείλει να εκφράσει ρητώς την άποψή του, ώστε να προβληματιστούμε στο αν και κατά πόσο η πράξη της ευθανασίας είναι δόκιμη στην εκάστοτε περίπτωση. Οι εικασίες αλλά και ο παρορμητισμός δεν έχουν θέση σε τόσο σοβαρά ηθικά ζητήματα που χρήζουν εκτεταμένης μελέτης. Η φιλοσοφία, πέρα από τις όποιες θρησκευτικές δοξασίες που δικαιούται ο καθένας να ενστερνίζεται, οφείλει να προβληματίζεται συστηματικά και έντονα πάνω στο δικαίωμα του ανθρώπου στην αυτοδιάθεση της ζωής και της αξιοπρέπειάς του (<http://filosofia.gr>, Πέτρος Π.).

8.2. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ

Η δύσκολη διάκριση, πραγματική και νομική, μεταξύ ευθανασίας και αυτοκτονίας ασφαλώς βαραίνει στην απροθυμία του νόμου να αναγνωρίσει το αίτημα του θνήσκοντος ή του βαριά ασθενούς. Πράγματι, με τα λόγια του Eser J., «Διερωτάται κανείς αν είναι πράγματι τόσο διάφορες μεταξύ τους η αυτοκτονία και η απαίτηση για ευθανασία». Από νομική σκοπιά επισημαίνεται ότι η μορφή και οι συνθήκες της αυτοπροσβολής και αυτοκαταστροφής, αλλά και η κοινωνική αξιολόγησή τους, καθορίζουν το νομικό περιεχόμενο αυτών των εννοιών (<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr>).

Ειδικότερα, η απαίτηση και η επιλογή της ευθανασίας ανακύπτει άμεσα στο τρίπτυχο των σχέσεων ασθενούς - συγγενή - ιατρού, όπου ο φορέας των κρίσιμων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων δεν είναι απλά ο καθένας (που π.χ. αποπειράται να αυτοκτονήσει λ.χ. για συναισθηματικούς ή οικονομικούς λόγους), αλλά άτομο, του οποίου η σωματική υγεία όχι μόνο δεν είναι καλή, όπως την εννοεί η κοινή πείρα και λογική, αλλά χειροτερεύει διαρκώς, χωρίς πιθανότητα ανάρρωσης, με συνέπεια τη συνεχή ή διαρκή φυσική φθορά ή και πόνο του ατόμου, το οποίο, σε κάθε περίπτωση, νοσηλεύεται ή ακολουθεί κάποια ιατρική αγωγή για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων υγείας. Άνθρωποι στο τελικό στάδιο ανίατης νόσου ή άνθρωποι πριν ή μέσα στο οδυνηρότερο στάδιο ή και άνθρωποι με μεγάλο βαθμό αναπηρίας καθηλωμένοι σε κρεβάτια ή καροτσάκια, οι οποίοι έχουν περιέλθει σε μεγάλη ή και απόλυτη εξάρτηση από τρίτους και μηχανήματα ή φάρμακα για την όποια εξωτερίκευση των επιθυμιών τους, εκδηλώνουν την επιθυμία τους να διακόψουν την αγωγή τους ή να λάβουν σκευάσματα

που οδηγούν στο θάνατο, ζητούν λοιπόν να προβούν σε ευθανασία (<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr>).

Σε κάθε άλλη περίπτωση υγιούς ή ελαφρά ασθενούς ατόμου ή και βαριά ασθενούς που αποφασίζει π.χ. να αυτοακρωτηριαστεί ή να τερματίσει τη ζωή του χωρίς να εκφράσει δημοσίως αίτημα για ιατρικής μορφής συνδρομή για έναν «καλό θάνατο», δεν τίθεται ζήτημα ευθανασίας, αλλά αυτοκτονίας ή αυτοπροσβολής, που κρίνεται με τις γενικότερες ρυθμίσεις για την προστασία της ζωής και την αυτοδιάθεση (<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr>).

Έτσι, η επιλογή της ευθανασίας ανακύπτει σε κατάσταση που χαρακτηρίζεται από διαρκή πόνο και εκφυλισμό της υγείας, μεγάλη ή και απόλυτη και συνεχή εξάρτηση από μηχανική και ιατρική υποστήριξη, κυρίως για να απαλύνεται ο πόνος. Η κρίσιμη κατάσταση χαρακτηρίζεται επίσης από σημαντική ή και ολική (σε περίπτωση ασθενών σε κώμα) έλλειψη αυτενέργειας και έκφρασης της βούλησης του ασθενή, από απώλεια της αυτονομίας του (<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr>).

Συνεπώς, κριτήριο για τη νομική διάκριση και κρίση της ευθανασίας σε αντίθεση με την αυτοκτονία μπορεί να αποτελέσει το δεδομένο ότι ο θνήσκων ή βαριά ασθενής (ή, στην ακραία περίπτωση, οι συγγενείς του), η υγεία του οποίου δεν πρόκειται πλέον να βελτιωθεί, εκφέρει δημοσίως, επανειλημμένα και ενσυνείδητα αίτημα με περιεχόμενο τη διακοπή της ιατρικής αγωγής ή την αλλαγή αυτής, με συνδρομή ιατρού ή νοσηλεύτη, ώστε να επισπευθεί ανώδυνα ο θάνατος του. Υπό τις συνθήκες αυτές, η απαίτηση και η επιλογή της ευθανασίας δεν συνιστά -με την επιφύλαξη της ιατρικά υποβοηθούμενης αυτοκτονίας, όπως θα εξηγήσουμε- από νομική άποψη μορφή αυτοκτονίας ούτε μορφή απλής αυτοπροσβολής ή ανθρωποκτονίας με συναίνεση, παρά μια ιδιαίζουσα περίπτωση αυτοδιάθεσης του σώματος, η οποία συνέχεται από το στοιχείο του προσδιορισμού της ιατρικής αγωγής από τον ασθενή (<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr>).

8.3. ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Η Ολλανδία έγινε η πρώτη χώρα στον κόσμο, στην οποία η ευθανασία θα είναι νόμιμη, χάρη σε αμφιλεγόμενο νομοσχέδιο που ψηφίστηκε το 2001 από τη Βουλή και τη Γερουσία της Ολλανδίας και ετέθη το 2002 σε ισχύ. Σύμφωνα με το πρωτοποριακό νομοσχέδιο οι ιατροί θα έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν ευθανασία, χωρίς να διατρέχουν κίνδυνο νομικής προσφυγής, εάν ακολουθούν συγκεκριμένους αυστηρούς κανόνες. Η ευθανασία, αν και τυπικά παράνομη στην Ολλανδία, ήταν ανεκτή από το 1997, σύμφωνα με την αντιαπαγορευτική παράδοση της χώρας, που αντιμετωπίζει με πρωτοποριακές μεθόδους

ποικίλα κοινωνικά ζητήματα, όπως την ομοφυλοφιλία και τα ναρκωτικά (www.news.kathimerini.gr).

Σε μια προσπάθεια να προλάβει το φαινόμενο των «τουριστών ευθανασίας», η κυβέρνηση της Ολλανδίας απέκλεισε το ενδεχόμενο να επιτραπεί η πραγματοποίηση ευθανασιών σε ετοιμοθάνατους ασθενείς από το εξωτερικό. Αν και το νομοθέτημα δέχθηκε έντονη κριτική από το εξωτερικό, εξασφάλισε την πλατιά υποστήριξη της ολλανδικής κοινής γνώμης και του ιατρικού κόσμου της Ολλανδίας για το θέμα αυτό (www.news.kathimerini.gr).

8.3.1 Προϋποθέσεις νομιμοποίησης ευθανασίας

Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, η ευθανασία θα επιτρέπεται έπειτα από ιατρική γνωμάτευση και μόνον εάν συντρέχουν τρεις συγκεκριμένοι λόγοι: ο ασθενής να είναι ετοιμοθάνατος, να έχει επίγνωση της κατάστασής του, να αποδέχεται ανεπιφύλακτα τη διαδικασία και η διαβίωσή του να χαρακτηρίζεται ανυπόφορη. Οι θεράποντες ιατροί του θα πρέπει να συμβουλευθούν συναδέλφους τους, οι οποίοι θα πρέπει να πιστοποιήσουν ότι συντρέχουν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις, προτού προβούν στην ευθανασία. Κάθε παρόμοια διαδικασία θα πρέπει να αναφέρεται σε αρμόδια ιατρική επιτροπή, στην οποία θα μετέχει και νομικός. Εάν η επιτροπή αποφανθεί ότι δεν ικανοποιούνται τα αναγκαία κριτήρια, η υπόθεση θα παραπέμπεται στην Εισαγγελία, η οποία μπορεί να αποφασίσει να ασκήσει δίωξη εναντίον των εμπλεκόμενων ιατρών. Ο νόμος προβλέπει ανώτατη ποινή δώδεκα ετών καθείρξεως για παράβαση των κατευθυντηρίων γραμμών για την πραγματοποίηση της διαδικασίας ευθανασίας. Το υπουργείο Δικαιοσύνης της Ολλανδίας ανέφερε ότι είναι αναγκαία η ύπαρξη σχέσης απόλυτης εμπιστοσύνης μεταξύ ασθενούς και ιατρού, προτού ο ασθενής αποφασίσει να θέσει τέρμα στη ζωή του. Οι ιατροί οφείλουν να έχουν στενή σχέση με τον ασθενή και να τον έχουν παρακολουθήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα, πριν συζητήσουν μαζί του το ενδεχόμενο ευθανασίας (www.news.kathimerini.gr).

Ολλανδοί ιατροί και πανεπιστημιακοί υποστήριξαν το νομοθέτημα, επισημαίνοντας ότι η ευθανασία ασκείται αυτή τη στιγμή σε πολλές χώρες του κόσμου, υπό καθεστώς παρανομίας και δίχως τον παραμικρό κρατικό έλεγχο. Εκτιμούν μάλιστα, ότι ο νόμος εξασφαλίζει πως η μέθοδος της ευθανασίας δεν θα χρησιμοποιείται παρά μόνο σε περιπτώσεις ετοιμοθάνατων ασθενών, για τους οποίους η συμβατική ιατρική δεν μπορεί να κάνει τίποτε (www.news.kathimerini.gr).

Στοιχεία του ολλανδικού υπουργείου Υγείας δείχνουν ότι το 90% των περιπτώσεων ευθανασίας από το 1997 αφορούν ετοιμοθάνατους καρκινοπαθείς. 2.123 περιπτώσεις ευθανασίας αναφέρθηκαν για το 2000. Οι Αρχές εκτιμούν ότι ο αριθμός αυτός θα αυξηθεί με τον νόμο αυτό, καθώς η νομική θέση των ιατρών θα ξεκαθαρίσει, έπειτα από χρόνια

αβεβαιότητας. Παρά τη νομιμοποίηση της ευθανασίας, όμως, η συζήτηση στην Ολλανδία διεξάγεται γύρω από την ερμηνεία της «ανυπόφορης διαβίωσης». Δικαστική απόφαση-σταθμός, του περασμένου Δεκεμβρίου, αναφέρει ότι οι ασθενείς που δηλώνουν ότι «κουράστηκαν από τη ζωή» δεν εμπίπτουν στην κατηγορία της ανυπόφορης διαβίωσης, παρόλο που πολλοί ψυχικά ασθενείς θα ήθελαν να συμπεριληφθούν στο πρόγραμμα ευθανασίας (www.news.kathimerini.gr).

Ο νόμος μπορεί επίσης να δημιουργήσει προβλήματα σε ιατρούς, των οποίων οι ασθενείς θα εκτιμούν ότι ικανοποιούν τις προϋποθέσεις του νόμου. Η συζήτηση γύρω από την «ανυπόφορη διαβίωση» αναζωπύρωσε, επίσης, την αντιπαράθεση σχετικά με τη φροντίδα των ετοιμοθάνατων ασθενών στην Ολλανδία και την ενίσχυση των μεθόδων ανακούφισης των πόνων τους (www.news.kathimerini.gr).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ

9.1. ΓΕΝΙΚΑ

Πολλοί άνθρωποι -από 2,4 έως 4,6 εκατομμύρια Αμερικάνοι- υποφέρουν από σχιζοφρένεια, μία από τις πιο σοβαρές μορφές διανοητικής ασθένειας. Εάν κι άλλα ψυχιατρικά προβλήματα λαμβάνονται επίσης υπ' όψιν, η διανοητική ασθένεια είναι όντως πολύ συνηθισμένη. Σύμφωνα με την τελευταία μελέτη που εκπόνησε το National Institute of Mental Health (NIMH), το 19% των Αμερικανών ενηλίκων - γύρω στα 35 εκατομμύρια άτομα - υπάρχει σήμερα από μία διανοητική διαταραχή. Μία άλλη μελέτη, από το National Mental Health Association, εκτιμά ότι το 22% των ενηλίκων στις Η.Π.Α. -40 εκατομμύρια Αμερικάνοι- θα εμφανίσει διανοητική ασθένεια, κατά τη διάρκεια της ζωής του (Alex Thio, 2003).

Αυτοί οι άνθρωποι υποφέρουν από σχετικά σοβαρές μορφές διανοητικής ασθένειας, που κυμαίνονται από τις πλέον σοβαρές διαταραχές, όπως είναι η σχιζοφρένεια ή η σοβαρή κατάθλιψη, έως τα μικρότερα προβλήματα, όπως είναι η μέτρια αγωνία ή κατάθλιψη. Αυτές οι διαταραχές θεωρούνται σχετικά σοβαρές, επειδή απαιτούν νοσοκομειακή περίθαλψη ή θεραπεία. Αν λάβουμε επίσης υπ' όψιν μας τις πιο ήπιες μορφές διαταραχής για τις οποίες οι περισσότεροι άνθρωποι δεν αναζητούν θεραπεία, θα ανακαλύψουμε ένα σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό που είναι διανοητικά ασθενείς. Μία προηγούμενη μελέτη εκτιμά ότι περισσότεροι από το 80% εμφανίζουν σε κάποιο βαθμό πρόβλημα στη διανοητική τους υγεία, όπως είναι οι ψυχοσωματικές διαταραχές, τα συμπτώματα νευρικότητας, η ένταση και η ανησυχία και οι δυσκολίες στις διαπροσωπικές τους σχέσεις (Alex Thio, 2003).

Η διανοητική ασθένεια είναι ακόμα πιο συνηθισμένη από ό,τι δείχνουν αυτά τα στοιχεία. Σχεδόν όλοι μας -μπορεί να ειπωθεί- υποφέρουμε από κάποια ήπια διανοητική διαταραχή σε κάποια στιγμή της ζωής μας, όπως ακριβώς όλοι αρρωσταίνουμε σωματικά κάποιες στιγμές στη ζωή μας. Βέβαια, οι περισσότεροι από εμάς δεν υποφέρουμε από σοβαρές και παρατεταμένες διανοητικές διαταραχές, όπως ακριβώς οι περισσότεροι από εμάς δεν έχουμε σοβαρές και παρατεταμένες σωματικές ασθένειες. Όμως, δεν είναι υπερβολικό να πούμε ότι όλοι μας περιστασιακά αρρωσταίνουμε από κάποια σχετικά μικρή διανοητική διαταραχή, όπως είναι η ήπια μορφή κατάθλιψης, όπως ακριβώς δεν

υπερβάλλουμε, εάν ισχυριστούμε ότι όλοι μας περιστασιακά υποφέρουμε από κάποια μικρή σωματική αδιαθεσία, όπως είναι η γρίπη. Στην πραγματικότητα, η κατάθλιψη είναι τόσο διαδεδομένη, ώστε έχει ονομαστεί «το συνηθισμένο κρυολόγημα της διανοητικής ασθένειας». Όμως, λόγω του τρομακτικού στίγματος που ακολουθεί τη διανοητική ασθένεια, πολλοί άνθρωποι βρίσκουν πολύ δύσκολο να δεχτούν την ιδέα ότι όλοι μας ήμασταν ή θα γίνουμε διανοητικά άρρωστοι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο (Alex Thio, 2003).

Αυτό εξηγεί το γιατί όταν έχουμε γρίπη και λέμε ότι είμαστε άρρωστοι δε φοβόμαστε να πούμε στον εργοδότη μας "είμαι άρρωστος σήμερα", αλλά εάν είμαστε μελαγχολικοί και δεν μπορούμε να πάμε στη δουλειά μας, η οικογένειά μας διστάζει να πει στον εργοδότη μας ότι είμαστε διανοητικά άρρωστοι. Αν πούμε ότι είμαστε σωματικά άρρωστοι, οι περισσότεροι άνθρωποι δε θα σκεφτούν αυτόματα ότι υποφέρουμε από καρδιά, καρκίνο ή AIDS. Αλλά, αν πούμε ότι είμαστε διανοητικά άρρωστοι, οι περισσότεροι θα σκεφτούν ότι πρέπει να κλειστούμε σε ψυχιατρείο. Εν συντομία, η "σωματική ασθένεια" δε συνδέεται από τους ανθρώπους με τις σοβαρές μορφές της σωματικής ασθένειας, αλλά η "διανοητική ασθένεια" συχνά εξισώνεται με τις σοβαρές μορφές της ψυχικής διαταραχής (Alex Thio, 2003).

9.2. ΛΑΪΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι μύθοι για τη διανοητική ασθένεια έχουν ως εξής:

1. Οι διανοητικά ασθενείς είναι εξαιρετικά περίεργοι. Αντίθετα, τα λιγότερο επιδεικτικά συμπτώματα της απάθειας και της σκνηρίας αποτελούν τον πυρήνα της σχιζοφρένειας (Alex Thio, 2003).

2. Η διανοητική ασθένεια είναι μία απελπιστική κατάσταση, κυρίως αθεράπευτη. Όμως, στην πραγματικότητα, περίπου το 70% με 80% των νοσηλευμένων διανοητικά αρρώστων μπορεί να θεραπευθεί και να ζήσει μια σχετικά φυσιολογική ζωή, εάν η θεραπεία που ακολουθήθηκε υπήρξε επαρκής και έγκαιρη.

3. Υπάρχει μία μεγάλη διαφορά ανάμεσα στον "διανοητικά άρρωστο" και στον "διανοητικά υγιή". Η αλήθεια είναι ότι, τις περισσότερες φορές, ακόμα και ένας ψυχίατρος δεν μπορεί να διαχωρίσει με ξεκάθαρο τρόπο τους διανοητικά ασθενείς από τους διανοητικά υγιείς. Ούτε μία ομάδα από ειδικούς μπορεί ομόφωνα να χαρακτηρίσει ένα άτομο είτε διανοητικά άρρωστο είτε διανοητικά υγιές (Alex Thio, 2003).

4. Οι διανοητικά ασθενείς περιγράφονται από τα ΜΜΕ ως τρελοί και βίαιοι. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι από αυτούς δεν έχουν τάση προς τη βία και την εγκληματικότητα. Είναι πιο πιθανό να αποκτήσουν μία συμπεριφορά που είναι περισσότερο επιβλαβής για τον

εαυτό τους παρά για τους άλλους. Ακόμα και εκείνοι που νοσηλεύονται στα κρατικά ιδρύματα, που είναι πιο πιθανό να διαπράξουν βίαια εγκλήματα, δεν είναι πιο πιθανό από τους υπόλοιπους φυσιολογικούς ανθρώπους να σκοτώσουν ή να επιτεθούν στους άλλους (Alex Thio, 2003).

5. Οι άνθρωποι είναι πιο πιθανό να εμφανίσουν συμπτώματα κατάθλιψης κατά τη διάρκεια του χειμώνα λόγω του κρύου και της απουσίας του ήλιου. Η έρευνα έχει δείξει το αντίθετο: το ξέσπασμα της διανοητικής ασθένειας συμβαίνει πιο συχνά κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού παρά το χειμώνα. Ορισμένοι άνθρωποι όντως υποφέρουν από κατάθλιψη το χειμώνα, αλλά οι περισσότεροι πλήττονται από αυτήν κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Αυτό συμβαίνει πιθανότατα, επειδή περνάμε λιγότερη ώρα με την οικογένειά μας το καλοκαίρι από ό,τι το χειμώνα (Alex Thio, 2003).

9.3. ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003) η διανοητική ασθένεια εμφανίζεται σε διάφορες μορφές. Για να δούμε όλες αυτές τις μορφές ως ένα σύνολο, πρέπει να τις ταξινομήσουμε σε ένα εύχρηστο, μικρό αριθμό κατηγοριών. Υπάρχουν δύο τρόποι, για να το καταφέρουμε αυτό. Οι περισσότεροι ψυχίατροι σήμερα προτιμούν το σύστημα ταξινόμησης που δημιουργήθηκε πρόσφατα από τον Αμερικάνικο Ψυχιατρικό Σύλλογο (Βλέπε Πίνακα 9.1). Όμως, μπορούμε να βρούμε ένα άλλο σύστημα ταξινόμησης περισσότερο χρήσιμο για την κατανόηση της πραγματικής φύσης της διανοητικής ασθένειας (Βλέπε Σχήμα 9.1.). Ας δούμε γιατί αυτό το σύστημα είναι καλύτερο, πριν προχωρήσουμε στην εξέταση των διαφόρων μορφών της διανοητικής ασθένειας (Alex Thio, 2003).

9.3.1. Τυπολογία

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), όλες οι διανοητικές ασθένειες δεν είναι ίδιες. Όπως υποστηρίζει η ψυχοκοινωνική σκέψη, η διανοητική ασθένεια μπορεί να διαιρεθεί σε δύο μεγάλες κατηγορίες: την **οργανική** και τη **λειτουργική**. Η πρώτη είναι αυστηρά σωματική στη φύση της, ενώ η δεύτερη είναι λιγότερο σωματική. Απ' αυτές τις δύο, η λειτουργική διαταραχή είναι πολύ πιο διαδεδομένη και έχει προκαλέσει την προσοχή των ψυχιάτρων, των ψυχολόγων και των κοινωνιολόγων (Alex Thio, 2003).

Η λειτουργική διαταραχή μπορεί να χωριστεί σε τρεις κατηγορίες: την **ψύχωση**, τη **νεύρωση** και τη **διαταραχή της προσωπικότητας**.

Η ψύχωση είναι πιο εξασθενητική, η νεύρωση είναι λιγότερο και η διαταραχή προσωπικότητας σε πολύ μικρότερο βαθμό. Η ψύχωση χαρακτηρίζεται κυρίως από απώλεια επαφής με την πραγματικότητα, η

νεύρωση αφορά στο συνεχή φόβο ή την ανησυχία για ασήμαντα πράγματα και η διαταραχή της προσωπικότητας αφορά στην αυτο-απορρόφηση ή στην αντικοινωνικότητα (Alex Thio, 2003).

Πίνακας 9.1. Η DSM-III-R Τυπολογία των διανοητικών διαταραχών*

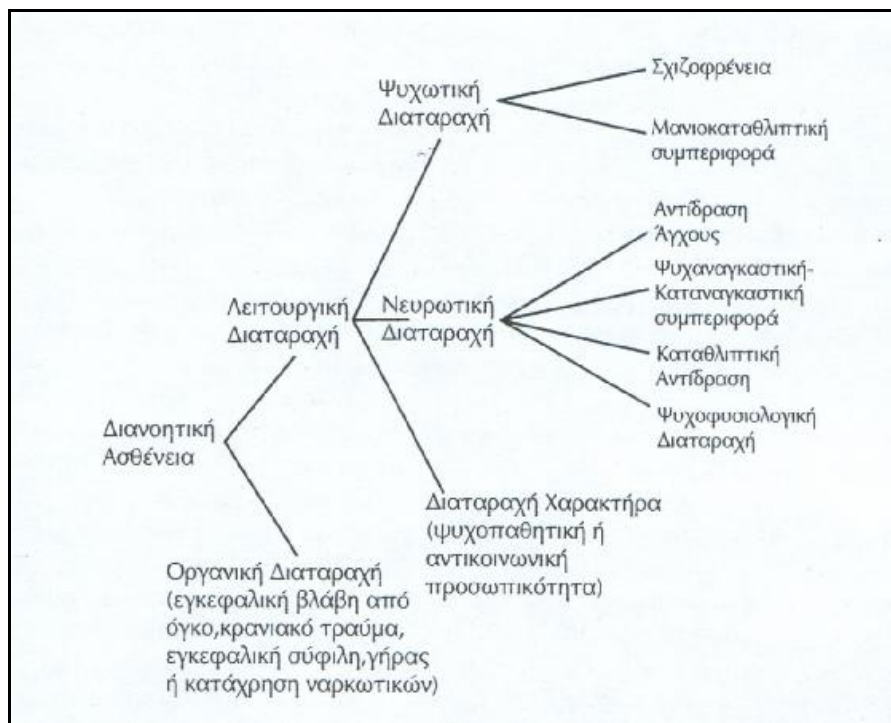
Μορφές Διαταραχής

1. Διαταραχές που πρωτοεμφανίζονται στη νηπιακή, παιδική ή εφηβική ηλικία. Παραδείγματα: Διανοητική καθυστέρηση, διαταραχή ελαττωματικής προσοχής με υπερκινητικότητα, άγχος αποχωρισμού, ανορεξία, τραύλισμα.
2. Οργανικές διανοητικές διαταραχές. Παραδείγματα: Η νόσος του Alzheimer, δηλητηρίαση από αλκοόλ δηλητηρίαση από καφεΐνη, δηλητηρίαση από κοκαΐνη, δηλητηρίαση από νικοτίνη.
3. Διαταραχές από τη χρήση ψυχοενεργητικών ουσιών. Παραδείγματα: υπερβολική χρήση αλκοόλ, κοκαΐνης και άλλων ψυχοενεργητικών φαρμάκων.
4. Σχιζοφρενικές Διαταραχές. Παραδείγματα: αποδιοργανωτική σχιζοφρένεια, παρανοϊκή σχιζοφρένεια, κατατονική σχιζοφρένεια.
5. Παραισθητικές Διαταραχές. Παραδείγματα:μεγαλοπρεπής παραίσθηση, Ζηλότυπες παραισθήσεις, βασανιστική παραίσθηση.
6. Διαταραχές στη Διάθεση. Παραδείγματα: μείζων κατάθλιψη, μέτρια κατάθλιψη, ήπια κατάθλιψη.
7. Διαταραχές Ανησυχίας. Παραδείγματα: κοινωνική φοβία, πανικός.
8. Σωματόμορφες Διαταραχές. Παραδείγματα: υποχονδρίαση, υστερία.
9. Αποσυνδετικές - Διχαστικές Διαταραχές. Παραδείγματα: πολλαπλή προσωπικότητα, αμνησία.
10. Σεξουαλικές Διαταραχές. Παραδείγματα: Επιδειξιomanία, ηδονοβλεψία, σεξουαλικός μαζοχισμός ή σαδισμός, πρόωμη εκσπερμάτωση.
11. Διαταραχές Ύπνου. Παραδείγματα: αϋπνία, υπνοβασία.
12. Ακατανόητα Προσποιητές διαταραχές. Παραδείγματα: Εσκεμμένη προσποίηση σωματικών ή ψυχολογικών συμπτωμάτων σωματικής ασθένειας.
13. Διαταραχές ελέγχου των παρορμήσεων. Παραδείγματα: Παθολογική χαρτοπαιξία, κλεπτομανία, πυρομανία.
14. Διαταραχές Προσαρμογής. Παραδείγματα: Δυσχέρεια προσαρμογής με αγχώδεις διαθέσεις, δυσχέρεια προσαρμογής με καταθλιπτική διάθεση.
15. Διαταραχές προσωπικότητας. Παραδείγματα: αντικοινωνικό άτομο, ναρκισσιστικό άτομο, εξαρτημένο άτομο.

-
- *Υπάρχουν 17 μορφές διαταραχής, από τις οποίες παραθέτουμε τις 15. Υπάρχουν πάνω από 300 πιο ειδικά συμπτώματα από τα οποία παραθέτουμε ορισμένα ως παραδείγματα. (Alex Thio, 2003)*

9.3.2. Η ψύχωση

Η ψύχωση είναι γενικά περισσότερο σοβαρή από τη νεύρωση και τη διαταραχή της προσωπικότητας. Πιο σημαντικό, η ψύχωση χαρακτηρίζεται από την ανικανότητα του ασθενή να παρακολουθήσει το σχολείο, να εργαστεί και να κάνει άλλα πράγματα που οι φυσιολογικοί άνθρωποι κάνουν. Υπάρχουν διαφορετικά είδη ψύχωσης, στο κεφάλαιο όμως αυτό θα συζητήσουμε μόνο τα δύο κυριότερα από αυτά.

Σχήμα 9.1. Σχηματική τυπολογία των διανοητικών διαταραχών (Alex Thio, 2003)

Η **σχιζοφρένεια** είναι το συνηθέστερο είδος ψύχωσης. Οι σχιζοφρενείς σκέφτονται και μιλούν με τρόπο μη συμβατικό, παράλογο ή αντιφατικό. Μπορεί να πουν πράγματα όπως: "Το σώμα μου είναι ένα μπουκάλι". Εκφράζουν αταίριαστα συναισθήματα, όπως το να γελάνε ως αντίδραση στο άκουσμα θλιβερών νέων ή να κλαίνε στο άκουσμα χαρούμενων ειδήσεων. Αποτραβιούνται από τους άλλους ανθρώπους και κλείνονται βαθιά στον εαυτό τους και δεν αντιδρούν καθόλου στο περιβάλλον τους. Μπορεί απλά να κάθονται, να είναι σιωπηλοί, ακίνητοι και αδιάφοροι, βυθισμένοι σε βαθιά απάθεια. Μερικές φορές ασχολούνται με παιδαριώδης πράξεις, όπως το βύζαγμα του δακτύλου. Έχουν αυταπάτες μεγαλείου (π.χ. θεωρούν τον εαυτό τους αυτοκράτορα) και μανία καταδίωξης (πιστεύουν ότι όλος ο κόσμος συνωμοτεί για να τους δολοφονήσει). Έχουν παραισθήσεις, ακούνε φωνές, ενώ επικρατεί ησυχία

και βλέπουν πράγματα που δεν υπάρχουν. Μιλάνε στον εαυτό τους ή φωνάζουν δυνατά στις φωνές που μόνο αυτοί ακούνε. Στην πραγματικότητα αυτές οι εμπειρίες διαστρέβλωσης της πραγματικότητας δεν είναι σπάνιες. Όλοι μας μπορεί να τις έχουμε αντιμετωπίσει κάποια στιγμή της ζωής μας. Αλλά οι ψυχίατροι δε θα μας θεωρήσουν σχιζοφρενείς, εκτός και αν αυτές οι εμπειρίες συμβαίνουν τόσο συχνά, ώστε να έχουν σοβαρά διαταραχθεί οι λειτουργίες στο σχολείο, την εργασία ή την οικογένεια. Λόγω της σοβαρότητας της διανοητικής τους διαταραχής, οι σχιζοφρενείς θεωρείται ότι πρέπει να νοσηλευτούν (Alex Thio, 2003).

Ένα άλλο βασικό είδος της ψύχωσης είναι η **μανιοκαταθλιπτική διαταραχή**. Το άτομο που παρουσιάζει αυτή τη διαταραχή ταλαντεύεται μεταξύ δύο αντίθετων άκρων όσον αφορά στη διάθεσή του. Το ένα άκρο ονομάζεται μανία και χαρακτηρίζεται από συναισθήματα μεγάλης χαράς, διαχυτικότητας, σιγουριάς ή ευφορίας. Τα άτομα μ' αυτήν τη διάθεση αστειεύονται συνεχώς, γελάνε και μιλάνε πολύ, αν και απέχουν από το να είναι ευτυχισμένα ή ικανοποιημένα. Συνεχώς βρίσκονται σε κίνηση, όχι γιατί το ευχαριστιούνται, αλλά επειδή ωθούνται σ' αυτήν την κατάσταση από ισχυρή ένταση, η οποία εντοπίζεται μέσα τους. Στην κατάσταση αυτής της υπερενεργητικότητας, κατέχονται από αυταπάτες μεγαλείου θεωρώντας τον εαυτό τους ανώτερο ή θεό, ικανό να επιτύχει τα πάντα. Αφού βιώσουν το στάδιο της μανίας, αυτοί οι άνθρωποι μπορεί ξαφνικά να βρεθούν στο αντίθετο άκρο, που ονομάζεται κατάθλιψη. Όταν πέφτουν στο καταθλιπτικό στάδιο, τα άτομα αισθάνονται υπερβολική απόγνωση, αισθάνονται άχρηστα και σκέφτονται την αυτοκτονία. Συνεπώς χάνουν την επιθυμία για ομιλία, κίνηση, φαγητό και ύπνο και περνάνε την περισσότερη ώρα κλαίγοντας (Alex Thio, 2003).

9.3.4. Η νεύρωση

Η νεύρωση είναι γενικά λιγότερο σοβαρή από την ψύχωση. Υπάρχει μικρή διαστρέβλωση της πραγματικότητας και οι περισσότεροι νευρωτικοί εμφανίζονται φυσιολογικοί και κάνουν τα περισσότερα πράγματα που κάνουν και οι φυσιολογικοί, όπως το να παραμένουν στο σχολείο, να εργάζονται και να διατηρούν τους οικογενειακούς τους δεσμούς. Το μόνο πρόβλημα είναι ότι τα νευρωτικά συμπτώματα που εμφανίζουν τους εμποδίζουν να είναι όσο ευτυχισμένοι θα ήθελαν. Υπάρχουν διάφορες μορφές νεύρωσης, η καθεμία από τις οποίες χαρακτηρίζεται από ένα συγκεκριμένο σύνδρομο (Alex Thio, 2003).

Η μία είναι το **άγχος**, το οποίο αποτελεί μία γενικευμένη, ασαφή και διάχυτη φοβία. Το αντικείμενο της φοβίας δεν μπορεί ν' αναγνωριστεί. Οι φυσιολογικοί άνθρωποι περιστασιακά βιώνουν μία τέτοια κατάσταση άγχους, όπως είναι η νευρικότητα που αισθανόμαστε πριν από τη συμμετοχή μας σε εξετάσεις, πριν βγάλουμε ένα λόγο ή όταν δίνουμε

συνέντευξη για μία δουλειά. Αλλά το άγχος που νιώθουν οι νευρωτικοί είναι πολύ πιο σοβαρό (Alex Thio, 2003).

Παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση μιας 25χρονης γραμματέως:

Όταν ήταν έτοιμη να φύγει από το γραφείο της ένα βράδυ, κατελήφθη ξαφνικά από έντονο πανικό, επειδή αισθάνθηκε ότι κάτι σοβαρό επρόκειτο να συμβεί. Είχε δυσκολία στην αναπνοή της, αισθανόταν ένα πνίξιμο στο λαιμό της και ένιωθε ζαλάδα ενώ ρίγη φόβου τη διαπερνούσαν. Η καρδιά της άρχισε να χτυπάει δυνατά και σκέφτηκε ότι ίσως πέθαινε. Τα πόδια της έτρεμαν, αλλά κατάφερε να βγει έξω και να πάρει καθαρό αέρα. Σιγά-σιγά, ο πανικός υποχώρησε. Ανακουφισμένη αλλά ακόμα φοβισμένη, ξεκίνησε για το σπίτι της. Αργότερα, περιέγραψε τον τρόπο που ένιωσε από την εμπειρία της: "Δε θα ήταν χειρότερο, εάν κρεμόμουν με τα δάκτυλα από το φτερό ενός αεροπλάνου εν πτήση. Το αίσθημα της επικείμενης καταστροφής ήταν εξ ίσου πραγματικό και τρομακτικό (Alex Thio, 2003).

Εάν οι νευρωτικοί μπορούν να αναγνωρίσουν ένα συγκεκριμένο αντικείμενο που προκαλεί το άγχος τους, τότε λέμε ότι υποφέρουν από **φοβία**. Οι νευρωτικοί που υποφέρουν από φοβία, μπορεί να έχουν έναν ακραίο και παράλογο φόβο για τα ζώα (ζωοφοβία), για τα όψη (ακροφοβία), για τους κλειστούς χώρους (κλειστοφοβία), για τους ανοιχτούς χώρους (αγοραφοβία), ή μία ποικιλία από άλλους συγκεκριμένους φόβους. Αυτές είναι απλές, μονοσυμπτωματικές φοβίες που προκαλούνται από συγκεκριμένα ζώα ή καταστάσεις, όπως είναι οι γάτες ή οι ανοιχτοί χώροι. Μία άλλη μορφή φόβου είναι η **κοινωνική φοβία**, η οποία προκαλείται από την παρουσία των άλλων ανθρώπων. Ο νευρωτικός με κοινωνική φοβία δεν μπορεί να μιλήσει μπροστά σε κοινό, να φάει σε εστιατόρια ή να γράψει το όνομά του, όταν είναι και κάποιος άλλος μπροστά (Alex Thio, 2003).

Η δεύτερη μορφή νεύρωσης είναι ένας **συνδυασμός ψυχαναγκασμού και καταναγκασμού**. Ο ψυχαναγκασμός αφορά σε μία ενοχλητική ιδέα, η οποία συνέχεια διακόπτει τον ειρμό της σκέψης του ατόμου. Ένας σπουδαστής περιγράφει την εμπειρία του: «Όταν ήμουν περίπου 8 ετών... Νόμιζα ότι επρόκειτο να κόψω το λαιμό μου μ' ένα μεγάλο χασαπομάχαιρο που υπήρχε στην κουζίνα της γιαγιάς μου. Δεν μπορούσα να βγάλω αυτή την ιδέα από το μυαλό μου... φοβόμουν να πλησιάσω το μαχαίρι» (Alex Thio, 2003).

Το **αίσθημα του καταναγκασμού** αφορά σε μία τελετουργική πράξη που οι νευρωτικοί αισθάνονται ότι πρέπει να κάνουν. Ένα παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση των ανθρώπων, των οποίων ο ακραίος φόβος για τα μικρόβια και τη μόλυνση από άλλους τους οδηγεί στο να πλένουν τα χέρια τους επανειλημμένως. Επίσης, όσο περισσότερο

πλένονται, για να γλιτώσουν από το άγχος τους για τα μικρόβια, τόσο περισσότερο αγχωμένοι αισθάνονται (Alex Thio, 2003).

Η τρίτη μορφή νεύρωσης είναι η **κατάθλιψη**. Η νευρωτική κατάθλιψη διαφέρει από την ψυχωτική κατάθλιψη, η οποία είναι περισσότερο σοβαρή και σε βαθμό και σε διάρκεια. Η ηπιότερη νευρωτική κατάθλιψη χαρακτηρίζεται από ένα αίσθημα λύπης, ακεφιάς και αυτο-αποδοκιμασίας. Αν και αυτή η κατάθλιψη μπορεί να κρατήσει για εβδομάδες ή ακόμα και για μήνες, συνήθως ξεπερνιέται στο τέλος. Όμως, σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει στην αυτοκτονία.

Το National Institute of Mental Health (NIMH) έχει φτιάξει έναν κατάλογο με τα συγκεκριμένα σημάδια της κατάθλιψης (Alex Thio, 2003):

1. Μεταβολές στην όρεξη.
2. Μεταβολές στον ύπνο.
3. Κατάπτωση ή έλλειψη ενέργειας.
4. Ανησυχία ή αυξημένη ενεργητικότητα.
5. Έλλειψη ενδιαφέροντος για τις καθημερινές δραστηριότητες.
6. Ανικανότητα συγκέντρωσης.
7. Συναισθήματα λύπης, απελπισίας, ενοχής, αυτο-επίπληξης και αναξιότητας.
8. Σκέψεις αυτοκτονίας (Alex Thio, 2003).

Εάν οι άνθρωποι έχουν τουλάχιστον 4 από τα συμπτώματα αυτά για περισσότερο από δύο εβδομάδες, το NIMH προτείνει ότι πρέπει να αναζητήσουν επαγγελματική βοήθεια. Αλλιώς, η νευρωτική κατάθλιψη μπορεί να χειροτερεύσει και να μετατραπεί σε ψυχωτική κατάθλιψη (Alex Thio, 2003).

Η τέταρτη μορφή νεύρωσης είναι η **ψυχοφυσιολογική διαταραχή**, η οποία ονομάζεται και **ψυχοσωματική ασθένεια**, αντίδραση μετατροπής ή υστερία. Τα συμπτώματά της κυμαίνονται από τα σχετικά ελάσσονα έως τα πολύ σοβαρά και συμπεριλαμβάνουν πονοκέφαλο, υπερένταση, εξανθήματα του δέρματος, έλκος, αμνησία, παραλυσία, κώφωση και τύφλωση. Αυτά τα συμπτώματα δεν έχουν προκληθεί από κάποιο σωματικό τραυματισμό ή κάποια νευρική βλάβη. Αποτελούν τη σωματική έκφραση ορισμένων έντονων ψυχολογικών προβλημάτων. Αν και μειώνουν τη δραστηριότητα, τα συμπτώματα αυτά επιτρέπουν στα άτομα να αποφύγουν απειλητικές ή αγχωτικές καταστάσεις. Συνεπώς, η σωματική εξασθένηση αντιπροσωπεύει τον τρόπο με τον οποίο αντιδρά ο νευρωτικός σ' ένα δύσκολο πρόβλημα. Αυτό μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα από την περίπτωση ενός νεαρού στρατιώτη, ο οποίος ήταν χορευτής και ακροβάτης σε τσίρκο. Βρήκε τη ζωή του στο στρατό πολύ περιοριστική και μονότονη και λαχταρούσε το ταξίδι και τις έντονες

συγκινήσεις που απολάμβανε πρώτα Όμως, δεν μπορούσε να φύγει από το στρατό, επειδή φοβόταν ότι θα τον κηρύξουν λιποτάκτη. Η κατάσταση έγινε τόσο ανυπόφορη, ώστε ανέπτυξε μία αντίδραση μετατροπής. Δεν μπορούσε ούτε να περπατήσει ούτε να σταθεί όρθιος και τα πόδια του δεν μπορούσαν να αντιδράσουν ούτε σε δυνατά τρυπήματα από βελόνες. Λίγους μήνες μετά, απολύθηκε από το στρατό με ιατρικό πιστοποιητικό ανικανότητας. Σύντομα τα πόδια του έγιναν καλά και μέσα σε τρεις μήνες έφυγε από το νοσοκομείο υγιάς (Alex Thio, 2003).

9.3.5. Διαταραχή προσωπικότητας

Αυτή είναι μία γενική κατηγορία για όλα τα είδη παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς που οι ψυχίατροι μπορούν να σκεφτούν, αλλά δεν μπορούν να τα διαγνώσουν ούτε ως ψυχωτικά ούτε ως νευρωτικά. Η διαταραχή της προσωπικότητας δεν είναι μία τέτοια ασθένεια, αλλά μπορεί να εντοπιστεί σε ορισμένους ψυχωτικούς ή νευρωτικούς. Αυτή η αποκαλούμενη διανοητική διαταραχή αναφέρεται επίσης και ως διαταραχή χαρακτήρα ή κοινωνιοπαθητική (ψυχοπαθητική) διαταραχή. Η πιο γνωστή μορφή της είναι η κραυγαλέα περιφρόνηση των κοινωνικών κανόνων. Η αιτία της θεωρείται ότι είναι η έλλειψη ηθικής ανάπτυξης - αποτυχία ανάπτυξης της συνείδησης, απόκτησης πραγματικής συμπόνιας ή διαμόρφωσης σχέσεων με νόημα. Σ' αυτούς που έχει διαγνωσθεί ότι υποφέρουν από διαταραχή προσωπικότητας περιλαμβάνονται οι απατεώνες, οι προμηθευτές ναρκωτικών, οι ναρκομανείς, οι προαγωγοί, οι πόρνες, οι αλκοολικοί, οι ομοφυλόφιλοι, οι βιαστές, οι σεξουαλικά επιδειξιμανείς και οι χρόνιοι εγκληματίες και παραβάτες (Alex Thio, 2003).

Ως μία ανάμικτη κατηγορία, η διαταραχή προσωπικότητας έχει επίσης χρησιμοποιηθεί, για να συμπεριλάβει συμπεριφορές όπως το τραύλισμα, το φάγωμα των νυχιών, το νευρικό τίναγμα των μυών και το "βρέξιμο του κρεβατιού", όπως επίσης και τη συμπεριφορά των χαρτοπαικτών, των ανήθικων επιχειρηματιών, των ντροπαλών δικηγόρων, των ψευτογιατρών, των ευαγγελιστών που βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση και των διεστραμμένων πολιτικών (Alex Thio, 2003).

Αυτοί οι άνθρωποι φαίνεται να είναι απλώς αντικονφομιστές, αλλά παρ' όλα αυτά θεωρούνται διανοητικά διαταραγμένοι από την ψυχοσωματική προσέγγιση της ψυχιατρικής, επειδή αυτή η προσέγγιση είναι κυρίως ερμηνευτική και γι' αυτό υπεύθυνη να κάνει εκτιμήσεις. Η ίδια αποκαλούμενη διαταραχή φαίνεται κάπως διαφορετική, όταν όμως εξετάζεται από την περισσότερο περιγραφική και βασισμένη στα συμπτώματα βιοϊατρική προσέγγιση (Alex Thio, 2003).

9.6. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), τα πιο κάτω στοιχεία προσδιορίζουν το πώς οι κοινωνικοί παράγοντες αναμειγνύονται στο φαινόμενο της διανοητικής ασθένειας (Alex Thio, 2003):

Η κατώτερη κοινωνική τάξη έχει υψηλότερο ποσοστό διανοητικής ασθένειας από τις δύο άλλες κοινωνικές τάξεις. Οι γυναίκες είναι περισσότερο πιθανό να υποφέρουν από κατάθλιψη και άγχος, ενώ οι άντρες από αντικοινωνική προσωπικότητα, παράνοια και διαταραχές από τη χρήση ναρκωτικών (Alex Thio, 2003).

Οι κοινωνιοπαθητικές και παρανοϊκές τάσεις είναι πιο διαδεδομένες μεταξύ των μαύρων και η κατάθλιψη μεταξύ των Εβραίων και των Ασιατών. Οι αστικές περιοχές έχουν υψηλότερο ποσοστό διανοητικής ασθένειας από τις αγροτικές, αλλά ενώ οι κάτοικοι των αστικών περιοχών υποφέρουν περισσότερο από νεύρωση και διαταραχή της προσωπικότητας, οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών υποφέρουν σε μεγαλύτερο βαθμό από κατάθλιψη. Τέλος, οι νεαρής ηλικίας άνθρωποι σήμερα είναι περισσότερο πιθανό από τους ηλικιωμένους να έχουν ψυχολογικά προβλήματα, ιδιαίτερα κατάθλιψη (Alex Thio, 2003).

9.7. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ

Στο παρελθόν, οι παράφρονες πιστευόταν ότι κατέχονταν από το διάβολο και έτσι μερικές φορές καίγονταν ζωντανοί. Ως τα μέσα του 17^{ου} αιώνα, ήταν αλυσοδεμένοι και τους αντιμετώπιζαν ως ζώα. Σήμερα, η αντιμετώπιση των παραφρόνων είναι πιο πολιτισμένη. Το κοινό όπως και ορισμένοι ψυχίατροι, μεταχειρίζονται τους διανοητικά ασθενείς ουσιαστικά ως ηθικά λεπρούς, το δικαστήριο τους κλείνει υποχρεωτικά στα ψυχιατρεία, καταργεί τα δικαιώματά τους, τους παραχωρεί τη δυνατότητα να επικαλεστούν παραφροσύνη και στα ψυχιατρεία τους φέρονται απάνθρωπα (Alex Thio, 2003).

Το σύνολο των νοσηλευμένων διανοητικά ασθενών έχει μειωθεί χάρη στις συντομότερες διαμονές στα ψυχιατρεία, στα καταπραϊντικά και αντικαταθλιπτικά φάρμακα, στα οικονομικά προβλήματα, στα κοινοτικά ψυχιατρικά καταστήματα και στην εξωνοσοκομειακή φροντίδα. Η έλλειψη επαρκών μέσων για τη φροντίδα στο πλαίσιο της κοινότητας και άλλων προσφερόμενων υπηρεσιών όμως κατέστησε πολλούς ασθενείς που έφυγαν από τα ψυχιατρεία άστεγους και χωρίς θεραπευτική αγωγή (Alex Thio, 2003).

9.5.1. Τα ψυχιατρικά νοσοκομεία

Η ιδέα της νοσηλείας των διανοητικά αρρώστων μπορεί να εντοπιστεί στους ναούς του Ασκληπιού στην Αρχαία Ελλάδα. Οι ναοί αυτοί, που έχουν πάρει το όνομά τους από τον Έλληνα θεό της Ιατρικής, ήταν στην ουσία ιατρικά κέντρα για τους διανοητικά ασθενείς. Για τους ασθενείς αυτούς, οι ιερείς-γιατροί πρότειναν ανάπαυση και φάρμακα και λειτουργούσαν επίσης και ως ερμηνευτές των ονείρων τους. Οι υπηρεσίες αυτές, όμως, αφορούσαν μόνο στην αριστοκρατία και εκείνοι που δεν μπορούσαν να την αντέξουν οικονομικά αντιμετώπιζονταν με τους ίδιους ζοφερούς τρόπους, όπως και στις άλλες κοινωνίες (Alex Thio, 2003).

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η ιδέα της νοσηλείας αναγεννήθηκε, όταν μία ομάδα Άγγλων Κουάκερων, με επικεφαλής τον William Tuke, ίδρυσαν ένα άσυλο για τους διανοητικά ασθενείς. Για να αποφύγουν την άσχημη σημασία της λέξης άσυλο, ονομάστηκε York Retreat. Πρόσφερε στους ασθενείς του ξεκούραση και μία ευκαιρία για θεραπεία. Η επιτυχία του διαδόθηκε σε διάφορες χώρες. Στη Γαλλία, όπως έχουμε πει, ο Phillippe Pinei εισήγαγε την ηθική θεραπεία για την παραφροσύνη το 1793 (Alex Thio, 2003).

Όμως, οι περισσότεροι διανοητικά ασθενείς, ιδιαίτερα οι φτωχοί, συνέχιζαν να δέχονται μία άθλια μεταχείριση. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, μία συνταξιούχος Αμερικανίδα δασκάλα, η Dorothea Dix, άρχισε μία εκστρατεία για την ανθρώπινη αντιμετώπιση των διανοητικά αρρώστων και μέσα σε 40 χρόνια βοήθησε να χτιστούν πάνω από 30 κρατικά, ψυχιατρικά καταστήματα. Τα νοσοκομεία αυτά είχαν ένα σχετικά ικανοποιητικό προσωπικό. Απείχαν όντως πολύ από τις φυλακές και τα πτωχοκομεία, όπου οι ασθενείς κλείνονταν στο παρελθόν. Βαθμιαία, όμως, τα κρατικά νοσοκομεία έγιναν προβληματικά, εξαιτίας της έλλειψης χρημάτων, της έλλειψης προσωπικού και του μεγάλου αριθμού ασθενών. Κατά συνέπεια, η κηδεμονία αντικατέστησε τη θεραπεία, ως λειτουργική αρχή των ψυχιατρικών καταστημάτων (Alex Thio, 2003).

Περίπου η ίδια κατάσταση επικρατεί στα σημερινά ψυχιατρικά καταστήματα. Ο κοινωνιολόγος Erving Goffman τα ονόμασε "ολοπαγή ιδρύματα». Το ολοπαγές ίδρυμα είναι ένα μέρος κατοικίας και εργασίας, όπου ένας μεγάλος αριθμός ατόμων είναι αποκομμένος από την ευρύτερη κοινωνία και ζουν μία κλειστή και στρατιωτική ζωή.

Οι φυλακές είναι ένα καλό παράδειγμα αυτών των ιδρυμάτων και τα ψυχιατρεία, ιδιαίτερα από την οπτική γωνία των ασθενών, δε διαφέρουν καθόλου από τις φυλακές. Οι ανάγκες και οι επιθυμίες των ασθενών υποτάσσονται προς χάριν της ομαλής λειτουργίας του ψυχιατρείου.

Γι' αυτό, το προσωπικό του ψυχιατρείου συνήθως αντιμετωπίζει τους ασθενείς σαν να ήταν αντικείμενα και όχι άνθρωποι (Alex Thio, 2003).

9.5.2. Το ψυχιατρικό κοινοτικό κατάστημα

Η ιδέα για την κοινοτική ψυχιατρική φροντίδα εγκαινιάστηκε τη δεκαετία του '50 και αργότερα, το 1963, το Κογκρέσο ψήφισε την Πράξη για τα Ψυχιατρικά Κοινοτικά Καταστήματα που αφορούσε στη δημιουργία ιδρυμάτων για τη βοήθεια των πολιτειών και των κοινοτήτων στην κατασκευή και στελέχωση των ψυχιατρείων (Alex Thio, 2003). Σήμερα υπάρχουν τέτοια καταστήματα σ' όλες τις κοινότητες των Η.Π.Α. ο σκοπός τους είναι να προσφέρουν επαγγελματική και παραεπαγγελματική βοήθεια στους συναισθηματικά διαταραγμένους. Κέντρα όπως τα νοσοκομεία, τα δικαστήρια, τα αστυνομικά τμήματα, οι υπηρεσίες πρόνοιας, τα σχολεία, οι εκκλησίες, αλλά και σε ατομικό επίπεδο, οι εργοδότες, οι συνάδελφοι, οι γείτονες και άλλοι ευαισθητοποιημένοι πολίτες συμβάλλουν στην παροχή υποστήριξης σε οποιονδήποτε περνάει στιγμές άγχους. Οι ασθενείς μπορούν να εισπράξουν φροντίδα μέσα και έξω από τα νοσοκομεία στις κοινότητές τους. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, γιατί τα άτομα δε χρειάζεται να φύγουν από το περιβάλλον τους, δεν κλείνονται σε απομακρυσμένα, απομονωμένα, μεγάλα και απάνθρωπα ιδρύματα, δε στιγματίζονται μπαίνοντας σ' ένα ψυχιατρείο και έχουν μία καλύτερη ευκαιρία θεραπείας λόγω της ενεργούς συμμετοχής των μελών της οικογένειάς τους και άλλων ατόμων που ενδιαφέρονται γι' αυτούς και τους αντιμετωπίζουν με σεβασμό (Alex Thio, 2003).

Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι η μη επαγγελματική μέθοδος θεραπείας παρέχεται από ένα δίκτυο που το αποτελούν η οικογένεια και οι φίλοι του ασθενή γι' αυτό ονομάζεται θεραπεία δικτύου και έχει αποδειχτεί αποτελεσματική όσον αφορά στην ανάρρωση ασθενών που έχουν βγει από τα ιδρύματα και στην επαναφορά τους στη φυσιολογική ζωή. Αυτό το δίκτυο θεραπείας περιλαμβάνει την παροχή υποστήριξης σε πρώην ασθενείς ψυχιατρείου, οι οποίοι διαφορετικά θα ένιωθαν μόνοι και απομονωμένοι. Οι συγγενείς, οι φίλοι, οι γείτονες και οι γνωστοί του ασθενή συγκεντρώνονται και συζητάνε για το τι μπορεί ο καθένας τους να κάνει για τον ασθενή. Ορισμένοι υπόσχονται να τηλεφωνούν πιο συχνά στον ασθενή, άλλοι προσφέρονται να τον πηγαίνουν στην εκκλησία, άλλοι προσφέρονται να τον βοηθήσουν να βρει δουλειά κ.λπ. Επιπλέον, η μία ομάδα είναι διαθέσιμη 24 ώρες το 24ωρο, για να προσφέρει τη βοήθειά της σε στιγμές κρίσεων (Alex Thio, 2003).

Μέσω του συγκεκριμένου δικτύου θεραπείας, ακόμα και οι σχιζοφρενείς, οι οποίοι είναι σοβαρά διανοητικά άρρωστοι, σπανίως εισάγονται ξανά στα ψυχιατρείο. Έχουν χαμηλότερα ποσοστά υποτροπής, εμφανίζουν λιγότερα συμπτώματα σχιζοφρένειας και είναι περισσότερο ικανοποιημένοι με τη ζωή τους, όταν συγκρίνονται με εκείνους που νοσηλεύονται ή ακολουθούν μόνοι τους φαρμακευτική θεραπεία (Alex Thio, 2003).

Η θεραπεία που προσφέρει το δίκτυο αυτό ίσως να είναι αποτελεσματική, αλλά δεν είναι εύκολο να βρεθεί. Λόγω της έλλειψης οικονομικών πόρων, οι ευκολίες που προσφέρει η κοινοτική φροντίδα, οι οποίες στηρίζουν τη συγκεκριμένη θεραπεία, είναι δυστυχώς ανεπαρκείς σε ποσότητα και σε υπηρεσίες. Το γεγονός αυτό έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα στους ασθενείς, Πολλοί έχουν μεταφερθεί σε σπίτια χωρίς άδεια και μένουν εκεί σε ομάδες, ή σε ξενοδοχεία, ζώντας στην ακαθαρσία και αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο της πυρκαγιάς, του εγκλήματος και της ιατρικής εγκατάλειψης. Πολλοί έχουν γίνει, επίσης, άστεγοι και ζουν στους δρόμους (Alex Thio, 2003).

9.6. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), οι τρέχουσες απόψεις για τη διανοητική ασθένεια είναι:

Το ιατρικό μοντέλο θεωρεί τη διανοητική ασθένεια παρόμοια με τη σωματική, την αποδίδει σε ορισμένους βιολογικούς παράγοντες και γι' αυτό την αντιμετωπίζει με φαρμακευτική και άλλου είδους θεραπεία που χρησιμοποιείται και στις σωματικές ασθένειες (Alex Thio, 2003).

Όμως, το ψυχοκοινωνικό μοντέλο, μαζί με τις θεωρίες της ψυχανάλυσης και του κοινωνικού άγχους, αποδίδουν τη διανοητική ασθένεια σε μη βιολογικούς παράγοντες, όπως είναι η συναισθηματική σύγκρουση και οι αγχωτικές κοινωνικές εμπειρίες. Ενώ και το ιατρικό και το ψυχοκοινωνικό μοντέλο υποστηρίζουν ότι η διανοητική ασθένεια είναι πραγματική, το μοντέλο του χαρακτηρισμού θεωρεί ότι η διανοητική ασθένεια είναι μία ετικέτα που έχει ανεπιθύμητες συνέπειες στα άτομα που χαρακτηρίζει (Alex Thio, 2003).

Οι επικριτές του μοντέλου αυτού επιμένουν ότι η διανοητική ασθένεια αφορά όντως σε μία πραγματική συμπεριφορά, αν και το μοντέλο του χαρακτηρισμού δεν αμφισβητεί την πραγματικότητα της συμπεριφοράς αυτής. Αμφισβητεί μόνο την άδικη τοποθέτηση της ετικέτας "διανοητική ασθένεια" σ' αυτήν τη συμπεριφορά (Alex Thio, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο

ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

10.1. ΟΡΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), ο όρος "οργανωμένο έγκλημα" υποδεικνύει δύο πράγματα: μία εγκληματική οργάνωση και τις δραστηριότητές της.

Τα δύο αυτά πράγματα είναι φανερά στον ακόλουθο ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος που παρουσιάστηκε από τον Πρόεδρο της Επιτροπής για την Εφαρμογή του Νόμου και τη Διοίκηση της Δικαιοσύνης (Commission on Law Enforcement and Administration of Justice) (Alex Thio, 2003):

Το οργανωμένο έγκλημα είναι μία κοινωνία που αναζητά τρόπους λειτουργίας μακριά από τον έλεγχο των Αμερικανών πολιτών και των κυβερνήσεών τους. Περιλαμβάνει χιλιάδες εγκληματιών, οι οποίοι εργάζονται στο πλαίσιο μίας δομής τόσο περίπλοκης όσο και οι δομές των άλλων μεγάλων επιχειρήσεων και υπόκεινται σε νόμους που εφαρμόζονται πιο σκληρό από εκείνους των νόμιμων κυβερνήσεων. Οι ενέργειές του δεν είναι αυθόρμητες αλλά μάλλον αποτέλεσμα περίπλοκων συνωμοσιών, οι οποίες υπάρχουν πολλά χρόνια και στοχεύουν στο να κερδίσει το οργανωμένο έγκλημα τον έλεγχο σε όλους τους χώρους της ανθρώπινης δραστηριότητας, προκειμένου να συσσωρεύσει τεράστια ποσό χρημάτων (Alex Thio, 2003).

Το 1970, το Κογκρέσο ψήφισε έναν νόμο που είναι γνωστός στους εφαρμοστές του νόμου ως RICO (από τις λέξεις Racketeer Influenced and Corrupt Organization). Από την ψήφισή του, ο RICO έχει χρησιμοποιηθεί για τον πόλεμο ενάντια στο οργανωμένο έγκλημα. Αλλά ψηφίζοντας το νόμο, το Κογκρέσο δεν έδωσε έναν ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος. Αντίθετα, όρισε την "παροχή προστασίας" ως «μία πράξη ή απειλή φόνου, απαγωγής, εμπρησμού, τζόγου, ληστείας, δωροδοκίας, εκβιασμού, διακίνησης ναρκωτικών ή άλλων επικίνδυνων φαρμάκων και άλλων κατονομαστέων εγκλημάτων» (Alex Thio, 2003).

Το 1986, ο Πρόεδρος της Commission on Organized Crime επικέντρωσε την προσοχή του στις δομικές, οργανωτικές πλευρές του οργανωμένου εγκλήματος: «*Το οργανωμένο έγκλημα είναι το συλλογικό αποτέλεσμα της διάπραξης, της γνώσης και των δραστηριοτήτων τριών συστατικών: των εγκληματικών ομάδων, (η καθεμία από τις οποίες έχει στον πυρήνα της άτομα που είναι δεμένα μεταξύ τους με φυλετικούς, γλωσσικούς και εθνικούς δεσμούς), των πρακτικών (άτομα που*

προστατεύουν τα συμφέροντα της ομάδας), και των ειδικών (άτομα που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, για να αυξήσουν τα συμφέροντα της ομάδας)» (Alex Thio, 2003).

Συμπερασματικά, *το οργανωμένο έγκλημα είναι μία οργάνωση που εμπλέκεται σε εγκληματικές δραστηριότητες. Η οργάνωση αυτή εμφανίζεται με δύο αντικρουόμενους τρόπους -ως μία σφιχτή ένωση και ως μία χαλαρή οργάνωση. Η πραγματικότητα βρίσκεται κάπου ανάμεσα (Alex Thio, 2003).*

10.2. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Τα τελευταία 40 χρόνια έχουν παρουσιαστεί δύο αντικρουόμενες απόψεις για το οργανωμένο έγκλημα ως οργάνωση. Από τη μία είναι η επίσημη άποψη -την οποία υποστηρίζουν ο πρόεδρος της επιτροπής για το οργανωμένο έγκλημα και οι περισσότεροι κυβερνητικοί υπάλληλοι- που υποστηρίζει ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι μία δεμένη εθνική οργάνωση, με διάφορες ονομασίες, όπως La Cosa Nostra, Μαφία ή το συνδικάτο. Αυτήν την άποψη αντικρούει η ανεπίσημη πεποίθηση ότι η Μαφία δεν υπάρχει και ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι στην καλύτερη περίπτωση μόνο μία χαλαρή, ανεπίσημη ομοσπονδία διαφόρων ομάδων, επαγγελματιών, εγκληματιών που λειτουργούν ανεξάρτητα στην ίδια ή σε διαφορετικές πόλεις, ενώ σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η αλήθεια βρίσκεται κάπου στη μέση (Alex Thio, 2003).

Η Cosa Nostra κυβερνά τα μέλη της σύμφωνα μ' έναν κώδικα συμπεριφοράς. Ο κώδικας αυτός υποτίθεται ότι λειτουργεί για την προστασία όλων των μελών του συνδικάτου, αλλά στην ουσία επιβάλλεται και εφαρμόζεται για την προστασία του αρχηγού κάθε οικογένειας (Alex Thio, 2003).

Ο κώδικας, σύμφωνα με τον Cressey, αποτελείται από τους ακόλουθους κανόνες:

(1) Να είσαι πιστός στα άλλα μέλη της Μαφίας, να μην επεμβαίνεις στα συμφέροντα των άλλων. (2) Να είσαι λογικός και με καθαρό μυαλό. Να κάνεις τις παράνομες δουλειές σου με ήσυχο, ασφαλή και επικερδή τρόπο και να διευθετείς τις διαφορές μεταξύ των μελών με άνετο, ψύχραιμο και μη βίαιο τρόπο. (3) Πάντα να σέβεσαι τις γυναίκες και τους ηλικιωμένους. (4) Να είσαι τίμιος. Να μην "πουλήσεις" τους άλλους, όσο σοβαρή και αν είναι η τιμωρία ή η απειλή από την αστυνομία. (5) Να είσαι έξυπνος, να μην είσαι κορόιδο. Η Μαφία έχει τη δύναμη να εφαρμόσει αυτούς τους κανόνες αποτελεσματικά. Ιδιαίτερα σε σχέση με τον κώδικα της πίστης και της σιωπής - κανόνες (1) και (4) - η δύναμη εφαρμογής από τη Μαφία είναι τόσο μεγάλη, ώστε, εάν τα μέλη γίνουν πληροφοριοδότες είναι πιθανό να δολοφονηθούν. Γι' αυτό, η κυβέρνηση των Η.Π.Α. πρέπει να ξοδεύει μεγάλα χρηματικά ποσά για το πρόγραμμα

προστασίας των μαρτύρων, παρέχοντας στους πληροφοριοδότες νέα ταυτότητα, σπίτι και καινούργια δουλειά (Alex Thio, 2003).

Έχουν παρατηρηθεί τα εξής: «*Η Μαφία είναι μία χαλαρή ομοσπονδία συμμοριών, οι οποίες είναι διασκορπισμένες σ' όλη τη χώρα. Εργάζονται μαζί σε δουλειές, όπως είναι ο τζόγος στο Las Vegas, αλλά λειτουργούν ανεξάρτητα σε τοπικές υποθέσεις, όπως σε υποθέσεις εκβιασμού και εκφοβισμού*». Μία ερευνήτρια, η Annelise Anderson, βρήκε επίσης -από στοιχεία για το οργανωμένο έγκλημα- ότι η Μαφία υπάρχει ως εθνικό συνδικάτο αλλά δεν ελέγχει τις δραστηριότητες των τοπικών ομάδων. Μπορεί να συγκριθεί με τα Ηνωμένα Έθνη, επειδή δεν έχει αστυνομικές δυνάμεις και επειδή προσπαθεί στην ουσία να αποφύγει ή να διευθετήσει τις συγκρούσεις ανάμεσα στις "οικογένειες", παρά εκείνες που υπάρχουν μέσα σε καθεμία απ' αυτές (Alex Thio, 2003).

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σήμερα η Μαφία ως μία ιταλοαμερικάνικη εγκληματική ομάδα, δεν αντιπροσωπεύει πια το σύνολο του οργανωμένου εγκλήματος. Πολλές άλλες ανεξάρτητες εθνικές ομάδες είναι επίσης αναμιγμένες. Η πιο γνωστή είναι η οικογένεια Herrera (με 6.000 μέλη) που ιδρύθηκε από μετανάστες από το Μεξικό και λειτουργεί κυρίως στη Νότια Καλιφόρνια Είναι 3½ φορές μεγαλύτερη από την Cosa Nostra και διαβόητη για την λαθραία εισαγωγή ηρωίνης στις ΗΠΑ. Επίσης, υπάρχουν περίπου 200 κολομβιανές "οικογένειες" στη Φλόριδα που ασχολούνται με το λαθρεμπόριο κοκαΐνης. Συμμορίες Βιετναμέζων, Κινέζων και Γιαπωνέζων υπάρχουν στη Δυτική Ακτή και επιδίδονται στο λαθρεμπόριο ναρκωτικών και στην απόσπαση χρημάτων από επιχειρήσεις στις κοινότητές τους. Διάφορες άλλες ομάδες μπορούν να βρεθούν σε διάφορες άλλες πόλεις: οι Ισραηλινοί κυριαρχούν στις ασφαλιστικές απάτες στο Los Angeles, οι Κορεάτες λειτουργούν παράνομα "ινστιτούτα μασάζ" στη Ν. Υόρκη, οι Κουβανοί διευθύνουν παράνομες επιχειρήσεις τζόγου στο Μαϊάμι, οι Καναδοί αναμειγνύονται σε λαθρεμπόριο όπλων στην ίδια πόλη, οι Ρώσοι εκτελούν συμβόλαια δολοφονίας και εκβιασμούς στη Ν. Υόρκη κ.λπ. Η εμφάνιση αυτών των διαφορετικών ομάδων, μαζί με την αμείλικτη δίωξη και καταδίκη πολλών αρχηγών της Μαφίας, τα τελευταία δέκα χρόνια, από την ομοσπονδιακή και την πολιτειακή κυβέρνηση, αποτελούν σήμερα απειλή για την παραδοσιακή κυριαρχία των Ιταλοαμερικανών στο οργανωμένο έγκλημα (Alex Thio, 2003).

10.3. ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Το οργανωμένο έγκλημα είναι μία επιχείρηση πολλών εκατομμυρίων δολαρίων. Η επιχείρηση αυτή στηρίζεται κυρίως στις παρακάτω μορφές εγκληματικής δραστηριότητας:

Πώληση παράνομων αγαθών και υπηρεσιών: παράνομος τζόγος, παράνομα δάνεια και ναρκωτικά (Alex Thio, 2003).

Κλοπές και γενικότερες παράνομες δραστηριότητες: Ληστεύουν μεγάλες ποσότητες εμπορευμάτων και ομολόγων, όπως επίσης πιστωτικές κάρτες και αεροπορικά εισιτήρια. Ληστεύουν ολόκληρο το φορτίο με τα εμπορεύματα (πολλές φορές και το φορτηγό που τα μεταφέρει) από τα ντοκ, από τους σιδηροδρομικούς σταθμούς και από τα διεθνή αεροδρόμια. Κλέβουν αυτοκίνητα αξίας εκατομμυρίων και τα εφοδιάζουν με όλα τα απαραίτητα χαρτιά (π.χ. τον αριθμό της μηχανής, τα χαρτιά ιδιοκτησίας), για να γίνει δυνατή η πώλησή τους. Διευθύνουν καταστήματα για την επισκευή των αυτοκινήτων και την τοποθέτηση στερεοφωνικού εξοπλισμού, καθώς και συναγερμού (Alex Thio, 2003).

Πώληση "προστασίας". Η μορφή αυτή περιλαμβάνει την απόσπαση χρημάτων από νόμιμους επιχειρηματίες. Τους παρέχεται μία προσφορά που δεν μπορούν να αρνηθούν: την πώληση "προστασίας" από τους μαφιόζους ενάντια σε «ατυχήματα» όπως το κάψιμο των καταστημάτων τους και το σπάσιμο των παραθύρων ή των κεφαλιών τους - πράξεις που κάνουν οι μαφιόζοι, εάν οι επιχειρηματίες αρνηθούν την "προστασία" τους. Η πιο περίτεχνη και συνηθισμένη μορφή είναι η "προστασία της εργασίας". Αυτή περιλαμβάνει τον χειρισμό των αφεντικών των εργαζομένων και των συνδικάτων. Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί επίσης να πουλήσει τις υπηρεσίες του ως ένας χρήσιμος σύμμαχος με εμπορικό τρόπο: "Μπορεί να βοηθήσει μία φίρμα να απαλλαγεί από τους ανταγωνιστές της με πολλούς τρόπους, παράνομους και νόμιμους (Alex Thio, 2003).

Διαφθορά δημόσιων υπαλλήλων: Για να εξασφαλίσουν την επιτυχία σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες, ίσως χρειαστεί να καταφύγουν στη διαφθορά των κατάλληλων δημόσιων υπαλλήλων. Ο τρόπος με τον οποίο επιτυγχάνεται η διαφθορά των πιο πάνω υπαλλήλων είναι η δωροδοκία ή - στην περίπτωση των πολιτικών - η συμμετοχή σε μία πολιτική εκστρατεία (Alex Thio, 2003).

Διεύθυνση νόμιμων επιχειρήσεων: Η δραστηριότητα αυτή είναι η πιο επικερδής και η πιο ασφαλής. Τα είδη των επιχειρήσεων στα οποία αποκτούν πρόσβαση, περιλαμβάνουν τα καζίνο του Las Vegas, τα νυχτερινά κέντρα και εστιατόρια, τα ξενοδοχεία και τα μοτέλ, τις εταιρείες φορτηγών, τη χονδρική πώληση τροφίμων, όπως επίσης και τις τράπεζες και τις επενδυτικές επιχειρήσεις, τις οικοδομικές επιχειρήσεις, τις μεσιτικές επιχειρήσεις, τις επιχειρήσεις ηλεκτρονικών και τις

υπηρεσίες υγείας. Ασχολούνται επίσης με τις δισκογραφικές εταιρείες (Alex Thio, 2003).

10.4. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Με το γύρισμα του αιώνα το οργανωμένο έγκλημα άρχισε να αναδύεται στις πόλεις της Αμερικής. Στην αρχή ήταν στα χέρια των Ιρλανδών, μετά των Εβραίων και τέλος των Ιταλών. Η εμφάνιση της ιταλικής κυριαρχίας στο οργανωμένο έγκλημα είχε σχέση με την ποτοαπαγόρευση και η εμπειρία τους στο λαθρεμπόριο ποτών τους βοήθησε αργότερα να επεκτείνουν τις εγκληματικές τους δραστηριότητες και να δώσουν κάποια ευποληψία στις εγκληματικές τους επιχειρήσεις ως μία βιομηχανία υπηρεσιών. Σήμερα, ορισμένοι Αφρικανοαμερικάνοι, Ισπανοί και Ασιάτες έχουν διαμορφώσει τις δικές τους μαφίες, αλλά καμία δεν έχει καταφέρει ακόμα ν' αντικαταστήσει τους Ιταλούς ως κυρίαρχη δύναμη στο οργανωμένο έγκλημα (Alex Thio, 2003).

10.5. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΓΚΑΝΓΚΣΤΕΡ;

Τα χαρακτηριστικά των γκάνγκστερ συνοψίζονται στα εξής:

Δεν είναι λιγότερο ευφυείς από τους υπόλοιπους ανθρώπους. Η ευφυΐα τους και οι ικανότητές τους διαφέρουν ανάλογα με τη θέση και το ρόλο που έχουν στην εγκληματική οργάνωση. Η αποτελεσματικότητα ή η αναποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά της οργάνωσης και από τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Οι περισσότεροι γκάνγκστερ δεν είναι ψυχολογικά ανώμαλοι, σατανικοί ή άγριοι (Alex Thio, 2003).

Οι βίαιες δραστηριότητές τους είναι κυρίως μέρος της δουλειάς τους παρά ένα σύμπτωμα διανοητικής ανωμαλίας. Θεωρούν τους εαυτούς τους ως επιχειρηματίες παρά ως εγκληματίες. Οι περισσότερο επιτυχημένοι εγκληματίες του οργανωμένου εγκλήματος είναι κυρίως οι Ιταλοαμερικάνοι. Επιστρατεύονται κυρίως τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης και οι περισσότεροι αρχηγοί του οργανωμένου εγκλήματος είναι άτομα μεγάλης ηλικίας (Alex Thio, 2003).

10.5.1. Η εμφάνιση του οργανωμένου εγκλήματος στις Η.Π.Α.

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η θεωρία του Daniel Bell αποδίδει την αύξηση του οργανωμένου εγκλήματος στο γεγονός ότι λειτουργεί ως ένας τρόπος επιτυχίας για τα φιλόδοξα μέλη της κατώτερης κοινωνικής τάξης, ιδιαίτερα για τους φτωχούς μετανάστες (Alex Thio, 2003).

10.6. ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΛΙΜΑΚΑ

Ομοιότητες και διαφορές του οργανωμένου εγκλήματος στις άλλες χώρες σε σχέση μ' εκείνο των Η.Π.Α.: Το οργανωμένο έγκλημα είναι βασικά το ίδιο σε διάφορες κοινωνίες όσον αφορά στην οργανωτική του δομή και στις εγκληματικές δραστηριότητες, οι οποίες ποικίλλουν μόνο στο βαθμό και την έκταση. Επίσης, είναι το ίδιο σε διάφορες κοινωνίες όσον αφορά στο ότι είναι ένας τρόπος για τους φιλόδοξους φτωχούς να πετύχουν. Αλλά το οργανωμένο έγκλημα έχει διεισδύσει περισσότερο και έχει μεγαλύτερη επιρροή σε άλλες χώρες από ό,τι στις Η.Π.Α. Και οι κυβερνητικές προσπάθειες για την πάταξή του είναι λιγότερο επιτυχημένες στις άλλες χώρες από ό,τι στις Η.Π.Α. (Alex Thio, 2003).

10.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), *αναλύοντας το οργανωμένο έγκλημα σε διάφορες κοινωνίες, συμπερασματικά αναφέρονται για το συγκεκριμένο θέμα τα εξής:*

Πρώτον, το οργανωμένο έγκλημα είναι ουσιαστικά το ίδιο σ' όλες τις κοινωνίες ως προς το ότι είναι μία ιεραρχική οργάνωση, η οποία εμπλέκεται σε εγκληματικές δραστηριότητες. Διαφέρει από τη μία κοινωνία στην άλλη μόνο όσον αφορά στην ενδοοργανωτική ενότητα και στις εγκληματικές δραστηριότητες. Η αφοσίωση των μελών στην εγκληματική οργάνωση φαίνεται ισχυρότερη στην Ιαπωνία και στο Χονγκ Κονγκ από ό,τι στις Η.Π.Α. και την Ιταλία σήμερα. Οι Τριάδες του Χονγκ Κονγκ ασχολούνται με τη διακίνηση ναρκωτικών σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι οι εγκληματικές οργανώσεις σε άλλες χώρες. Οι Τριάδες, μαζί με τις όμοιές τους οργανώσεις στην Ιαπωνία, την Ιταλία και την Ρωσία φαίνεται να έχουν εισχωρήσει στις νόμιμες επιχειρήσεις και την πολιτική σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι οι εγκληματικές οργανώσεις στις Η.Π.Α. (Alex Thio, 2003)

Δεύτερον, δεν ισχύει ο ισχυρισμός του Bell ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι ο μοναδικός αμερικάνικος τρόπος για τους φτωχούς και φιλόδοξους ανθρώπους των Η.Π.Α. να πραγματοποιήσουν το "αμερικάνικο όνειρο". Δεν υπάρχει τίποτα το ξεχωριστό όσον αφορά στο αμερικάνικο οργανωμένο έγκλημα ως τρόπο επιτυχίας για τους φιλόδοξους φτωχούς. Το οργανωμένο έγκλημα υπηρετεί την ίδια λειτουργία και στις άλλες χώρες (Alex Thio, 2003).

Τρίτον, το οργανωμένο έγκλημα είναι περισσότερο διεισδυτικό, έχει περισσότερη επιρροή και δύναμη στην Ιταλία, την Ιαπωνία και το Χονγκ Κονγκ, απ' ό,τι στις Η.Π.Α. ο λόγος είναι εν μέρει πολιτισμικός όσον αφορά το ότι το οργανωμένο έγκλημα στις άλλες χώρες είναι περισσότερο

κοινωνικά αποδεκτό και ενσωματωμένο στο νόμιμο κόσμο των επιχειρήσεων και της πολιτικής. Είναι εν μέρει και οικονομικός: όσο λιγότερο ώριμος είναι ο καπιταλισμός μιας χώρας, τόσο λιγότερο ελέγξιμο και συνεπώς πιο διαδεδομένο είναι το οργανωμένο έγκλημα. Το συμπέρασμα αυτό είναι πιο εμφανές στη σύγκριση των Η.Π.Α. με τη Ρωσία (Alex Thio, 2003).

Τέταρτον, είναι εξαιρετικά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να εξολοθρευτεί το οργανωμένο έγκλημα, όπως φαίνεται από την αποτυχία των μέτρων κατά του συνδικάτου σε διάφορες χώρες. Αυτό αληθεύει ιδιαίτερα στην Ιαπωνία και το Χονγκ Κονγκ, λόγω της μεγάλης διείσδυσης του υποκόσμου στη συμβατική κοινωνία. Συγκριτικά, όμως, οι αμερικάνικες αρχές έχουν μεγαλύτερη επιτυχία στη δίωξη των γκάνγκστερ, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Μήπως αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες το οργανωμένο έγκλημα να ξεριζωθεί από τις Η.Π.Α.; (Alex Thio, 2003)

10.8. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Η κυβέρνηση των Η.Π.Α. αντιμετωπίζει το οργανωμένο έγκλημα με πολλές εκστρατείες της κυβέρνησης ενάντια σ' αυτό, από τις αρχές της δεκαετίας του '50 και μετά. Τα τελευταία χρόνια έχουν επιτύχει εντυπωσιακά αποτελέσματα. Πολλοί γκάνγκστερ, καθώς και τα αφεντικά τους, έχουν διωχθεί και καταδικαστεί με επιτυχία (Alex Thio, 2003).

Όμως, ο θάνατος του οργανωμένου εγκλήματος είναι αμφίβολος. Ένας λόγος είναι η ικανότητα των γκάνγκστερ να προσαρμόζονται, καλύπτοντας την ταυτότητά τους και τις δραστηριότητές τους (Alex Thio, 2003).

Ένας σημαντικότερος λόγος είναι η ζήτηση του κόσμου για τις παράνομες υπηρεσίες που παρέχουν οι οργανωμένοι εγκληματίες. Αυτές οι επιχειρηματικές ικανότητες των εγκληματιών να εισέρχονται σε νέες, παράνομες αλλά επικερδείς αγορές διασφαλίζουν την περαιτέρω επιβίωσή τους (Alex Thio, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ

11.1. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ

Μια μέρα του Νοεμβρίου το 1991, ο 37χρονος Walter Krug, οδηγούσε μόνος το φορτηγάκι του, μάρκας Chevy 1988, στον αυτοκινητόδρομο κοντά στο Stanton, στο Τέξας. Ξαφνικά, ένα άλλο φορτηγάκι ξέφυγε από τον έλεγχο του οδηγού του, μπήκε στο ρεύμα κυκλοφορίας του Krug και τον χτύπησε πλευρικά. Το βίαιο χτύπημα έσπασε το ντεπόζιτο βενζίνης του οχήματός του και επακολούθησε έκρηξη. Ανίκανος να απελευθερωθεί, ο Krug κάηκε μέχρι θανάτου. Ο δικηγόρος της οικογένειας του Krug είπε *"Θα επιζούσε από τη σύγκρουση, αν δεν ήταν η φωτιά. Όμως, δε θα 'πρεπε να υπάρχει φωτιά."* Αφού η οικογένεια του Krug απείλησε την κατασκευαστική εταιρεία αυτής της μάρκας αυτοκινήτων, τη General Motors, η εταιρεία έκανε συμβιβασμό έξω από τις αίθουσες του δικαστηρίου. Ο Krug ήταν ένας από τους 300 περίπου ανθρώπους που σκοτώθηκαν από το 1973 σε συγκρούσεις που περιλάμβαναν εκρήξεις των ντεπόζιτων βενζίνης σε παρόμοια αυτοκίνητα που είχε κατασκευάσει η General Motors. Σύμφωνα με στοιχεία που έδωσε η εταιρεία το Νοέμβριο του 1992, ο κατασκευαστής γνώριζε από το 1983 ότι τα ντεπόζιτα καυσίμων θα μπορούσαν να είχαν γίνει λιγότερο τρωτά σε μία πλευρική σύγκρουση. Αλλά τα διευθυντικά στελέχη της εταιρείας δεν προσπάθησαν ποτέ να κάνουν κάτι γι' αυτό. Το 1992 αρνήθηκαν να αποσύρουν περίπου 5 εκατομμύρια επικίνδυνα οχήματα μετά το θάνατο περισσότερων από 300 οδηγών (Alex Thio, 2003).

Η αυτοκινητιστική εταιρεία, σύμφωνα με τους κοινωνιολόγους, διέπραξε **έγκλημα του λευκού-κολάρου**, μία παραβίαση των νόμων που διαπράττεται από ένα ή περισσότερα άτομα κατά τη διάρκεια της εργασίας λευκού κολάρου του ενόχου. Νομικά, η άρνηση των διευθυντικών στελεχών της G.M. να διορθώσουν τις ελαττωματικές δεξαμενές καυσίμων ίσως να μη θεωρείται έγκλημα, επειδή είναι παραβίαση του αστικού και όχι του ποινικού νόμου. Όμως, τα αποκαλούμενα αστικά αδικήματα είναι, στη συμπεριφορά τους, τα ίδια με τα ποινικά αδικήματα, είναι δηλαδή μία εσκεμμένη επικίνδυνη πράξη αμέλειας άσχετα με το πώς ονομάζεται (Alex Thio, 2003).

Ένας λόγος που εξηγεί το γιατί ο παραβάτης συχνά ορίζεται νομικά ως αστικός παραβάτης παρά ως εγκληματίας είναι η σχετική επιείκεια που δείχνει η κοινωνία προς τους εγκληματίες λευκού κολάρου. Προφανώς αυτοί οι εγκληματίες δε φοβούνται την κοινή γνώμη τόσο όσο οι κοινοί εγκληματίες, όπως οι δολοφόνοι, οι ένοπλοι ληστές και οι κλέφτες. Με άλλα λόγια, "το έγκλημα των κουστουμιών" θεωρείται πιθανότατα λιγότερο σοβαρό από ό,τι "το έγκλημα του δρόμου". *Η πραγματικότητα είναι ακριβώς το αντίθετο: το έγκλημα του λευκού κολάρου είναι περισσότερο επικίνδυνο, επειδή προκαλεί περισσότερους θανάτους, τραυματισμούς και οικονομικές απώλειες* (Alex Thio, 2003).

11.2. ΟΡΙΣΜΟΣ

Όταν ο κοινωνιολόγος Edwin Sutherland πρωτοεισήγαγε την ιδέα του εγκλήματος του λευκού κολάρου το 1939, το όρισε ως έγκλημα του διαπράττεται από "την ανώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη, η οποία αποτελείται από ευπόληπτους, ή τουλάχιστον σεβαστούς, επιχειρηματίες και επαγγελματίες". Δέκα χρόνια αργότερα ο Sutherland έδωσε τον παρακάτω ορισμό: *Το έγκλημα του λευκού κολάρου μπορεί να οριστεί κάτω προσέγγιση ως ένα έγκλημα που διαπράττεται από ένα άτομο ευπόληπτο και με υψηλή κοινωνική θέση μέσα στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας*. Ενώ σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), *είναι μία μορφή εγκλήματος που διαπράττεται από άτομα λευκού-κολάρου, κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους δραστηριότητας για προσωπικό κέρδος ή για το κέρδος των επιχειρήσεων στις οποίες τα άτομα αυτά εργάζονται*. Αυτού του είδους το έγκλημα είναι περισσότερο επιζήμιο από όλα τα εγκλήματα του δρόμου μαζί. Το οικονομικό, σωματικό και κοινωνικό κόστος του είναι τεράστιο (Alex Thio, 2003).

Όπως δείχνει ο παραπάνω ορισμός, το έγκλημα του λευκού-κολάρου διακρίνεται σε δύο κατηγορίες: *το έγκλημα των επιχειρήσεων και το έγκλημα του λευκού-κολάρου κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής δραστηριότητας*. Υπάρχουν διαφορετικές υποκατηγορίες όσον αφορά το έγκλημα των επιχειρήσεων που περιλαμβάνουν τα εγκλήματα κατά των εργαζομένων, κατά των πελατών, κατά της κυβέρνησης και κατά του περιβάλλοντος.

Το έγκλημα του λευκού-κολάρου στο πλαίσιο της επαγγελματικής δραστηριότητας των ατόμων περιλαμβάνει την κλοπή από τη μεριά των εργαζομένων ενάντια στις επιχειρήσεις, όπου αυτοί εργάζονται, τη φοροδιαφυγή, τις ασφαλιστικές απάτες και τα εγκλήματα στα ιατρικά, νομικά και λογιστικά επαγγέλματα (Alex Thio, 2003).

11.3. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ

Οι συνέπειες του εγκλήματος του λευκού-κολάρου το οποίο όπως αναφέρθηκε είναι πιο επιζήμιο από όλα τα εγκλήματα του δρόμου μαζί, μπορούν να διαιρεθούν σε τρεις κατηγορίες: οικονομικές, σωματικές και κοινωνικές (Alex Thio, 2003).

11.3.1. Οικονομικό κόστος

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), το 1949, ο Sutherland εκτίμησε το οικονομικό κόστος του εγκλήματος λευκού-κολάρου ως πολύ μεγαλύτερο από το κόστος όλων των εγκλημάτων που αποτελούν μαζί το "πρόβλημα του εγκλήματος" στις Η.Π.Α. Το 1967, ο Πρόεδρος της Commission on Law Enforcement and Administration of Justice έκανε την εξής εκτίμηση: η εθνική ετήσια απώλεια από το έγκλημα λευκού-κολάρου (που περιλαμβάνει τη φοροδιαφυγή, τις ασφαλιστικές απάτες, τις απάτες στα φάρμακα και στα ιατρικό μηχανήματα, τις απάτες στην ανακαίνιση σπιτιών και τις απάτες στις επισκευές αυτοκινήτων) ήταν 27 έως 42 φορές μεγαλύτερη από την ετήσια απώλεια από τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (ληστείες, διαρρήξεις, κλοπές αυτοκινήτων, μικροκλοπές και παραχαράξεις). Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 έως το 1991, μία τράπεζα (BCCI ή Bank of Commerce and Credit International, που τώρα είναι γνωστή ως η Τράπεζα των Απατεώνων και των Εγκληματιών) απέσπασε από τους μικρούς της καταθέτες περισσότερα χρήματα από όσα θα μπορούσαν να κερδίσουν όλοι οι κοινοί εγκληματίες στις Η.Π.Α. (Alex Thio, 2003).

11.3.2. Σωματικό κόστος

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο της Επιτροπής Εγκλήματος, "Σωματικές βλάβες ή ακόμα και θάνατοι μπορεί να προέλθουν από χαλασμένα τρόφιμα και φάρμακα, τα οποία πωλούνται κατά παράβαση του νόμου για Αγνά Τρόφιμα και Φάρμακα, από πώληση τροφίμων που παραβιάζει τους νόμους για την υγιεινή και από διάφορες παραβιάσεις των νόμων ασφαλείας και προστασίας των νοικοκυριών». Μπορούμε να προσθέσουμε ότι αυτές οι σωματικές βλάβες ή ο θάνατος μπορούν επίσης να προέλθουν από μη ασφαλή προϊόντα και από τη μόλυνση του περιβάλλοντος (Alex Thio, 2003).

Σ' αντίθεση με την ωμή βία που σχετίζεται με τα εγκλήματα της κατώτερης κοινωνικής τάξης (φόνοι και ληστείες στο δρόμο), η βία των εγκλημάτων λευκού-κολάρου είναι λιγότερο εμφανής, περίπλοκη, λιγότερο άμεση και δεν μπορεί εύκολα να εντοπιστεί στους δράστες. Τον αντίκτυπο των περισσότερων εγκλημάτων λευκού κολάρου μπορεί να τον

νιώσει κανείς μόνο μέσω μίας "αναβλημένης βίας", αλλά είναι τόσο πραγματικός και καταστροφικός όσο είναι και η άμεση συνέπεια της εγκληματικής βίας της κατώτερης κοινωνικής τάξης (Alex Thio, 2003).

11.3.3. Κοινωνικό κόστος

Το κοινωνικό κόστος του εγκλήματος λευκού-κολάρου, αν και δεν μπορεί να μετρηθεί, είναι πολύ πιο προσιτό από το οικονομικό και σωματικό κόστος που συζητήθηκε. Μία άποψη παρατηρητή περιγράφει το κοινωνικό κόστος από τα εγκλήματα λευκού κολάρου στην ηθική των επιχειρήσεων ως εξής: *«Κάθε απάτη στην αγορά εμπορευμάτων μειώνει την εμπιστοσύνη στις ασφαλιστικές εταιρείες. Κάθε εμπορική δωροδοκία υποβιβάζει το επίπεδο του επιχειρηματικού ανταγωνισμού και συχνά εξαναγκάζει και τους άλλους προμηθευτές να κάνουν το ίδιο, εάν θέλουν να επιβιώσουν... Η φαρμακευτική εταιρεία που ρίχνει στην αγορά ένα καινούργιο φάρμακο, βασισμένη όμως σε ψευδή αποτελέσματα εξετάσεων, πουλώντας το σε χαμηλή τιμή νικάει τους ανταγωνιστές της, οι οποίοι συνεχίζουν να πουλούν τα κατάλληλα ελεγμένα φάρμακα και ίσως να τους αναγκάζει να υιοθετήσουν παρόμοιες μεθόδους»* (Alex Thio, 2003).

11.4. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τα εγκλήματα των επιχειρήσεων μπορούν να διαιρεθούν σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες σε σχέση με τα θύματά τους:

11.4.1. Εγκλήματα κατά των εργαζομένων

Παράδειγμα αποτελεί η αμέλεια των επιχειρήσεων για την ασφάλεια των εργαζομένων (εργασία σε συνθήκες ακατάλληλες, έκθεση καθημερινή σε βιομηχανικές μολύνσεις όπως είναι η μόλυνση από αρσενικό, από ασβέστιο, από βενζίνη, από σκόνη άνθρακα, από σκόνη βάμβακα, από ραδιενέργεια και από χλωρίδιο βινιλίου (πρόκληση καρκίνου, λευχαιμίας και άλλες σοβαρές ασθένειες), αμέλεια των επιχειρήσεων να παρέχουν προστατευτικό εξοπλισμό για διαρροές τοξικών αερίων (πρόκληση πνευμονικού οιδήματος που οδηγεί στο θάνατο), κ.ά. (Alex Thio, 2003)

Λόγοι αδιαφορίας των επιχειρήσεων

Υπάρχουν τρεις λόγοι για τους οποίους οι επιχειρήσεις έχουν την τάση να αδιαφορούν εγκληματικά για την υγεία και την ασφάλεια των υπαλλήλων τους. Ο πιο φανερός και σημαντικός λόγος είναι το ενδιαφέρον της επιχείρησης για τη μεγιστοποίηση των κερδών της (Alex Thio, 2003).

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της δομής των επιχειρήσεων είναι ότι υποκινούν τους διευθυντές τους να κρίνουν την αξία των

υπαλλήλων τους απρόσωπα, βασισμένοι στη συμβολή τους στην παραγωγή. Ως αποτέλεσμα, οι υπάλληλοι αντιμετωπίζονται σαν να ήταν μηχανές - και ως μηχανές μπορούν εύκολα να αντικατασταθούν. Εάν κάποιος εργάτης πεθάνει ή σακατευτούν, μπορούν εύκολα και γρήγορα να τους αντικαταστήσουν με άλλους. Μία τέτοια σκληρή στάση προς τους εργαζομένους μπορεί κατανοητά να οδηγήσει τους διευθυντές των επιχειρήσεων στο να αδιαφορούν για την υγεία και την ασφάλεια (Alex Thio, 2003).

Ένας τρίτος λόγος για τα εγκλήματα επιχειρήσεων ενάντια στους υπαλλήλους είναι η έλλειψη προσπαθειών από την πλευρά της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να αποτρέψει τα εγκλήματα αυτά (Alex Thio, 2003).

11.4.2. Εγκλήματα κατά των πελατών

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές εγκλημάτων που γίνονται εις βάρος των πελατών. Τα πιο συνηθισμένα από αυτά περιλαμβάνουν την παροχή επικίνδυνων τροφίμων, την κυκλοφορία προϊόντων που δεν είναι ασφαλή, τις απάτες, την απατηλή διαφήμιση και τις παραβάσεις των αντιμονοπωλιακών νόμων.

Επικίνδυνα Τρόφιμα: Είναι γνωστό ότι η βιομηχανία τροφίμων αναζητά μεγάλα κέρδη, πουλώντας αλλοιωμένα ή μολυσμένα τρόφιμα. Πωλούν τρόφιμα που δεν είναι καλά ψημένα με συνέπεια να πεθαίνουν άτομα από βακτηριακή μόλυνση. Τρόφιμα αλλοιωμένα επιστρέφονται στην εταιρεία, η οποία τα ξανασυσκευάζει και τα πωλεί αλλού ακριβότερα χωρίς να περάσουν από επιθεώρηση, ενώ μετατρέπουν το χαλασμένο κρέας σε καπνιστό. Επίσης, είναι σύνηθες για βιομηχανίες τροφίμων να χρησιμοποιεί όλα τα είδη χημικών προσθετικών, πολλά από τα οποία έχουν κινήσει τις υποψίες ότι προκαλούν καρκίνο και άλλες ασθένειες. Ο προφανής σκοπός δεν είναι μόνο η να προστατεύσουν τα τρόφιμα από τη φθορά, αλλά και να τα κάνουν να δείχνουν φρέσκα και ελκυστικά για τους καταναλωτές, όπως επίσης και να τους δώσουν τη σωστή γεύση και μυρωδιά (π.χ. νιτρικό κάλιο, που προστίθεται για να δίνει κόκκινο ζωντανό χρώμα) (Alex Thio, 2003).

Επικίνδυνα Προϊόντα: Το κίνητρο του κέρδους βρίσκεται επίσης πίσω από την κατασκευή και πώληση επικίνδυνων προϊόντων από τις βιομηχανίες παιχνιδιών, αυτοκινήτων, φαρμάκων και άλλων. Το αδίκημα αυτό είναι πιο συχνό στη φαρμακοβιομηχανία. Σχετίζεται με την πώληση ακάθαρτων, πολύ ισχυρών, ληγμένων και μη αποστειρωμένων προϊόντων. Το πολύ πιο σοβαρό αδίκημα των ψεύτικων ελέγχων ασφαλείας των φαρμάκων έχει αποκαλυφθεί πολλές φορές. Τα πειραματόζωα που έχουν

αναπτύξει φοβερά συμπτώματα, όπως όγκους και τύφλωση, από δοκιμές φαρμάκων έχουν αντικατασταθεί από υγιή ζώα. Νεκρά ζώα έχουν αναγεννηθεί στις αναφορές των εργαστηρίων - ποντίκια τα οποία πέθαναν από τη χρήση ενός νέου φαρμάκου έχουν εμφανιστεί αργότερα στα στοιχεία των αποτελεσμάτων ως ζωντανά. Έτσι, οι καταναλωτές, στην ουσία, χρησιμοποιούνται ως πειραματόζωα. Αφού χρησιμοποιήσουν τα φάρμακα, μερικές φορές για μεγάλο χρονικό διάστημα, οι καταναλωτές θα μάθουν εάν τα ιατρικά προϊόντα είναι επικίνδυνα. Βέβαια, τη στιγμή που θα ανακαλύψουν τον κίνδυνο, θα είναι ήδη αργά. Θα έχουν ήδη υποφέρει από τις παρενέργειες του φαρμάκου και θα έχουν ίσως πεθάνει. Ένα παράδειγμα σκάνδαλου που ξέσπασε στη δεκαετία του '90 ήταν για τα εμπορεύματα σιλικόνης στο στήθος, της Dow Corning. Το 1992, ορισμένοι πελάτες παραπονέθηκαν ότι τα εμφυτεύματα είχαν εκροές, ρήξεις ή προκάλεσαν άλλες διαταραχές. Η FDA αναγκάστηκε να ερευνήσει και ανακάλυψε από τα εσωτερικά στοιχεία της εταιρείας ότι ο κατασκευαστής των εμφυτευμάτων γνώριζε το πρόβλημα από τα μέσα της δεκαετίας του 70 (Alex Thio, 2003).

Απάτες: Η πρακτική της απάτης χρησιμοποιείται σε διάφορες επιχειρήσεις, όπως στις τράπεζες, τις ασφαλιστικές εταιρείες και τις ασφάλειες. Είναι εξαιρετικά επικερδής και γίνεται δυνατή κυρίως λόγω του ανεπαρκούς ελέγχου της κυβέρνησης (Alex Thio, 2003).

Οι απάτες αυτές μπορούν να διαιρεθούν σε τρεις κατηγορίες. (1) Παράνομες εξωτραπεζικές δραστηριότητες: παράβαση των τραπεζικών νόμων και κανονισμών με την ανάμειξη σε επισφαλείς πρακτικές, όπως μεγάλες επενδύσεις σε επικίνδυνους τομείς, για παράδειγμα, τα κατασκευαστικά δάνεια, χωρίς να έχει προηγηθεί μία μελέτη αγοράς. (2) Ομαδικές καταχρήσεις: χρησιμοποίηση μίας εταιρείας δανείων και αποταμιεύσεων για την κλοπή των χρημάτων των καταθετών.

Η απάτη αποτελεί επίσης ένα σημαντικό πρόβλημα στο χώρο των ασφαλιστικών εταιρειών. Οι πτωχεύσεις των ασφαλιστικών εταιρειών έχουν τριπλασιαστεί τα τελευταία 10 χρόνια και τουλάχιστον το 30% -και ίσως το 50%- αυτών των αποτυχιών να οφείλονται στις απάτες στο εσωτερικό τους (Alex Thio, 2003).

Η παραπλανητική διαφήμιση: Σχεδόν παρόμοια με την απάτη είναι η παραπλανητική διαφήμιση. Οι περισσότερες διαφημίσεις είναι απλώς θορυβώδεις, μία υπερβολική διαφήμιση ενός προϊόντος. Οι παρακάτω περιπτώσεις αποτελούν τρανταχτά παραδείγματα: «Η Nestle σάς δίνει την καλύτερη σοκολάτα», «Η Ford σάς δίνει τις καλύτερες ιδέες», «Wheaties, το πρόγευμα των πρωταθλητών». Αν και αυτοί οι ισχυρισμοί είναι ψευδείς, είναι νόμιμοι. Όμως, μία άλλη μορφή ψευδούς διαφήμισης είναι παράνομη, επειδή έχει σχέση με περισσότερο σημαντικά προϊόντα, τα

οποία έχουν σοβαρότερες συνέπειες για τον καταναλωτή, όπως δείχνει η παρακάτω περίπτωση. Η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου αποφάσισε ότι η εταιρεία Anacin χρησιμοποίησε ψευδή διαφήμιση για το προϊόν της, ισχυριζόμενη ότι: 1) το προϊόν ανακουφίζει από την ένταση, τη νευρικότητα, το άγχος, την κούραση και την κατάθλιψη, (2) ήταν ισχυρότερο από την ασπιρίνη, (3) έφερνε αποτελέσματα μέσα σε 22 δευτερόλεπτα, (4) το συνιστούσαν οι γιατροί στη θέση της ασπιρίνης και (5) ήταν περισσότερα αποτελεσματικό στην ανακούφιση του πόνου από οποιοδήποτε άλλο αναλγητικό που μπορεί να αγοράσει κανείς χωρίς ιατρική συνταγή. Για μία τέτοια παράνομη πράξη, η εταιρεία δεν είναι υπόλογη σε τιμωρία όπως στην περίπτωση ενός κοινού εγκληματία. Ο παραβάτης υποχρεώνεται απλά να υπογράψει ένα χαρτί που να δηλώνει ότι συμφωνεί να σταματήσει την παράνομη δραστηριότητα (Alex Thio, 2003).

Παραβάτες των αντιμονοπωλιακών νόμων: Οι αντιμονοπωλιακοί νόμοι εμποδίζουν τη συνεργασία των εταιρειών για τη μείωση ή την εξάλειψη του ανταγωνισμού. Εάν υπάρχει μικρός ή καθόλου ανταγωνισμός, οι τιμές θα ανέβουν και οι καταναλωτές δε θα έχουν άλλη επιλογή από το να τις πληρώνουν. Για να παραβιάσουν τους αντιμονοπωλιακούς νόμους, οι εταιρείες που πουλάνε το ίδιο προϊόν συνήθως συνεργάζονται και καθορίζουν τιμές που είναι αφύσικα υψηλές ή εμποδίζουν έναν καινούργιο ανταγωνιστή να κάνει την εμφάνισή του στην αγορά. Οι παραβάσεις των αντιμονοπωλιακών νόμων, συνεπώς, μπορούν να αποφέρουν τρομακτικά κέρδη (Alex Thio, 2003).

11.4.4.Εγκλήματα κατά της κυβέρνησης

Τα περισσότερα εγκλήματα των επιχειρήσεων κατά της κυβέρνησης περιλαμβάνουν τη φοροδιαφυγή. Όμως, η φοροδιαφυγή από τις επιχειρήσεις δεν είναι πάντα παράνομη. Λόγω της διεισδυτικής και ισχυρής πολιτικής της επιρροής, οι μεγάλες επιχειρήσεις μπορούν νόμιμα να γλιτώσουν φόρους μέσω της ελαστικότητας των φόρων που παρέχει η νομοθεσία και μέσω φορολογικών διεξόδων που γίνονται δυνατές από την πολυπλοκότητα των φορολογικών νόμων (Alex Thio, 2003).

Γι' αυτό, σύμφωνα με μία μελέτη του Κογκρέσου, οι 148 επιχειρήσεις που βρίσκονται στην κορυφή πληρώνουν λιγότερο από το μισό του επίσημου φόρου που αφορά στα κέρδη τους και το 10% των επιχειρήσεων αυτών δεν πληρώνουν καθόλου φόρους. Όμως, η εκμετάλλευση των φορολογικών διεξόδων μπορεί να είναι μεγάλη και να γίνει παράνομη.

Τα εγκλήματα κατά της κυβέρνησης από τη μεριά των επιχειρήσεων δεν περιλαμβάνουν μόνο τη φοροδιαφυγή. Οι επιχειρήσεις μπορεί, επίσης, να δωροδοκήσουν πολιτικούς και κυβερνητικούς υπαλλήλους, ώστε να επηρεάσουν τη νομοθεσία να είναι ευνοϊκή προς τα

συμφέροντά τους. Σήμερα, στην παγκόσμια οικονομία, οι μεγάλες αμερικάνικες επιχειρήσεις μπορεί να δωροδοκήσουν ξένες κυβερνήσεις και να αναμιχθούν ακόμη σε δραστηριότητες στο εξωτερικό, οι οποίες να παραβιάζουν τους νόμους των Η.Π.Α. που είναι σχεδιασμένοι για την προστασία την εθνικής ασφάλειας (Alex Thio, 2003).

11.4.4. Εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος

Οι περισσότερες επιχειρήσεις, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ρίχνουν τα απόβλητά τους στο έδαφος, στο νερό ή στον αέρα, κυρίως επειδή θεωρούν μεγάλο το κόστος για να αναπτύξουν οικολογικά ασφαλείς εναλλακτικές μεθόδους ή μηχανήματα κατά της μόλυνσης. Είναι επίσης απρόθυμες να αναλάβουν τον καθαρισμό ή να αναλάβουν την ευθύνη για τα προβλήματα υγείας των πολιτών εξαιτίας τους, επειδή, για να κάνουν κάτι τέτοιο, απαιτείται να διαθέσουν μερίδιο των κερδών τους. Σύμφωνα με το Κογκρέσο των Η.Π.Α., οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με τα πετρελαιοχημικά, τα μέταλλα, τα ηλεκτρικά και τη μεταφορά εμπορευμάτων είναι υπεύθυνες για τη μεγαλύτερη μόλυνση του περιβάλλοντος (Alex Thio, 2003).

Το 1976, για παράδειγμα, η Allied Chemical Corporation αναγκάστηκε να πληρώσει πρόστιμο \$13,2 εκατομμύρια, επειδή έριξε το επιβλαβές συστατικό Kepone και άλλα χημικά στο ποτάμι James της Virginia. Πολύ πιο σοβαρή είναι η περίπτωση της Hooker Chemical Company, η οποία δέχτηκε μηνύσεις που ίσως κοστίζουν στην επιχείρηση περίπου \$14 δις γιατί έριξε περισσότερους από 20.000 τόνους τοξικά απόβλητα στο Love Canal κοντά στους καταρράκτες του Νιαγάρα, στη Νέα Υόρκη, από το 1942 έως το 1953. Αμέσως μετά χτίστηκαν στην περιοχή εκείνη ένα δημοτικό σχολείο, μία παιδική χαρά και ένα οικιστικό συγκρότημα. Το 1977, η τοξική λάσπη άρχισε να εισχωρεί στα υπόγεια του σχολείου και των κοντινών κατοικιών. 12 γνωστές καρκινογόνες ουσίες βρέθηκαν ανάμεσα στις 82 χημικές ουσίες που περιείχε ο αέρας, το νερό και το έδαφος στην περιοχή του Love Canal. Οι κάτοικοι της περιοχής βρέθηκε ότι παρουσίαζαν ασυνήθιστα υψηλά ποσοστά αναπνευστικών προβλημάτων, αποβολών, χρωματοσωματικών ανωμαλιών, διαταραχών στο συκώτι, ασθενειών του αναπνευστικού και του ουροποιητικού συστήματος και επιληψιών. Μία έρευνα επίσης αποκάλυψε ότι σε μία γειτονιά, όχι πολύ μακριά από την περιοχή Love Canal, μόνο μία στις 16 εγκυμοσύνες το 1979 κατέληξε στη γέννηση ενός υγιούς μωρού, ενώ τέσσερις κατέληξαν σε αποβολή, δύο μωρά γεννήθηκαν νεκρά και εννέα γεννήθηκαν παραμορφωμένα. Αν και η Hooker Chemical αρνήθηκε κάθε νομική ευθύνη γι' αυτά τα προβλήματα, υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι η εταιρεία γνώριζε το πρόβλημα από το 1958, αλλά επέλεξε να μην ενημερώσει τους υπεύθυνους για την υγεία,

επειδή η διαδικασία καθαρισμού της περιοχής θα στοίχιζε περίπου \$50 εκατομμύρια.

Η μόλυνση του περιβάλλοντος που προκαλείται από τις επιχειρήσεις δεν περιορίζεται σε κάποιες περιοχές. Είναι σχεδόν παντού, επηρεάζοντας πρακτικά όλους μας με κάποιον τρόπο (Alex Thio, 2003).

11.5. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ

Σε σύγκριση με τα εγκλήματα που διαπράττονται από τις επιχειρήσεις, εκείνα που διαπράττονται ατομικά από τους εργαζομένους σε επαγγέλματα λευκού-κολάρου για το προσωπικό τους κέρδος, είναι συνήθως λιγότερο επιζήμια για τα θύματα. Όμως, κοστίζουν σημαντικά περισσότερο από ό,τι τα κοινά εγκλήματα του δρόμου που διαπράττουν τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης.

Υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές στο πλαίσιο των επαγγελματιών λευκού-κολάρου, αλλά θα αναλύσουμε τις πιο συνηθισμένες και επιζήμιες από αυτές (Alex Thio, 2003).

11.5.1. Κλοπή από τους υπαλλήλους

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η κλοπή από τους εργαζομένους στις εταιρείες όπου δουλεύουν είναι εξαιρετικό συνηθισμένη και επιζήμια. Και οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές υποφέρουν από τις συνέπειες της κλοπής. Λόγω της κλοπής από τους εργαζομένους, περισσότερες από 1.000 επιχειρήσεις καταποντίζονται κάθε χρόνο. Και εκείνες που απομένουν, περνάνε το κόστος από την κλοπή που διαπράττεται από τους εργαζόμενους στους καταναλωτές, αυξάνοντας τις τιμές των προϊόντων τους. Όπως συμπεραίνουν οι κοινωνιολόγοι Jack Douglas και Frances Waksler, η κλοπή από τη μεριά των εργαζομένων «είναι αναμφίβολα η πιο διεισδυτική και επιζήμια μορφή παρέκκλισης κατά της ιδιοκτησίας οποιουδήποτε είδους στις Η.Π.Α.».

Όσον αφορά στο γιατί κλέβουν οι εργαζόμενοι αναφέρονται οι εξής λόγοι (Alex Thio, 2003):

- § Η κλοπή από τους εργαζομένους έχει μεγάλη σχέση με τις μεγάλες και απρόσωπες επιχειρήσεις.
- § Οι χώρες με παράδοση στις συγκρούσεις εργατών-διοίκησης, όπως είναι οι Η.Π.Α, έχουν περισσότερα περιστατικά κλοπών από εργαζομένους, διότι αυτοί αισθάνονται ότι γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από την εταιρεία και γι' αυτό είναι εκδικητικοί προς αυτήν. Αυτοί οι εργαζόμενοι θεωρούν την κλοπή όχι ως πραγματική κλοπή αλλά ως ένα επίδομα ή ως μία ανεπίσημη αποζημίωση, που αισθάνονται ότι δικαιούνται.

§ Οι εργαζόμενοι μπορεί να κλέψουν, προκειμένου να κάνουν τη δουλειά τους ενδιαφέρουσα και προκλητική (Alex Thio, 2003).

Οι εργαζόμενοι που διαπράττουν κλοπές εις βάρος των επιχειρήσεων στις οποίες εργάζονται δε θεωρούν τους εαυτούς τους εγκληματίες. Αυτή η εντύπωση για τον εαυτό τους ενισχύεται από το δημοφιλές στερεότυπο ότι οι πραγματικοί εγκληματίες είναι μόνο εκείνοι που διαπράττουν εγκλήματα του δρόμου (Alex Thio, 2003).

11.5.2. Κατάχρηση

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η κατάχρηση είναι μία μορφή κλοπής από τη μεριά των υπαλλήλων, αλλά ο όρος "κατάχρηση" αναφέρεται συχνά στην κλοπή χρημάτων, ενώ η "κλοπή από τη μεριά των υπαλλήλων" συνήθως προσδιορίζει την κλοπή προϊόντων. Αν και λιγότερο επιζήμια από την κλοπή των υπαλλήλων, καταστρέφει κάποιες επιχειρήσεις.

Οι καταχραστές μπορεί να είναι υπάλληλοι με σχετικά χαμηλές θέσεις αλλά και τα διευθυντικά στελέχη μιας επιχείρησης. Πολλοί υπάλληλοι με χαμηλή θέση που διαπράττουν κατάχρηση ανήκουν στη μεσαία κοινωνική τάξη και είναι ταμίες τραπεζών, οι οποίοι περιστασιακά καταχρώνται αρκετές εκατοντάδες δολάρια για να λύσουν κάποια οικονομικά προβλήματα, όπως το να πληρώσουν λογαριασμούς ή ιατρικά έξοδα. Οι υπάλληλοι που κατέχουν υψηλές θέσεις, καταχρώνται πολύ περισσότερα χρήματα (Alex Thio, 2003).

11.5.3. Παραβάσεις φορολογικές και μετοχών

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), η αποτυχία να πληρώσει κανείς τους φόρους εισοδήματος είναι πολύ διαδεδομένη. Έχει διαπιστωθεί ότι περισσότεροι από τους μισούς φορολογούμενους ότι φοροδιαφεύγουν σε κάποιο βαθμό. Οι άνθρωποι που έχουν μέσο και ανώτερο εισόδημα, ιδιαίτερα οι επιχειρηματίες και οι δικηγόροι, είναι οι πιο συνηθισμένοι ένοχοι. Γιατί η φοροδιαφυγή είναι τόσο διαδεδομένη; Ένας σημαντικός λόγος είναι η πολυπλοκότητα των φορολογικών νόμων για το εισόδημα. Υπάρχουν διάφοροι αντιφατικοί νομικοί ορισμοί για το τι είναι εισόδημα, υπαίρεση, απόσβεση, απαλλαγή και πίστωση. Γι' αυτό, αυτοί οι όροι μπορούν να εκτιμηθούν και να χρησιμοποιηθούν με διαφορετικούς τρόπους, με αποτέλεσμα άνθρωποι που έχουν το ίδιο εισόδημα να καταλήγουν να πληρώνουν διαφορετικούς φόρους. Στην ουσία, το πόσο φόρο πληρώνει κανείς εξαρτάται από το πόσο καλά παίζει "το παιχνίδι των φόρων". Γενικά, λόγω της δυνατότητάς τους να προσλαμβάνουν έξυπνους λογιστές ή δικηγόρους, οι άνθρωποι με υψηλά εισοδήματα μπορούν να παίξουν το παιχνίδι καλύτερα από τους άλλους. Όμως, λόγω της επιθυμίας τους να παίξουν όσο το δυνατό λιγότερο, συχνά

ενθαρρύνονται να περάσουν τη διαχωριστική γραμμή από τη νόμιμη στην παράνομη φοροδιαφυγή. Είναι επίσης πιθανό να καταφύγουν στο εξωτερικό εκμεταλλευόμενοι τους φορολογικούς νόμους που τους παρέχουν ειδικά οφέλη και διεξόδους (Alex Thio, 2003).

Λιγότερο συνηθισμένο φαινόμενο από τη φοροδιαφυγή είναι η παραβίαση των νόμων για τις μετοχές. Όμως, από τη στιγμή που οι περισσότεροι παραβάτες είναι επαγγελματίες χρηματομεσίτες και χρηματιστές, το κόστος ανά παράβαση είναι υψηλότερο. Μία συνηθισμένη μορφή παράβασης από τους χρηματομεσίτες είναι η εξαπάτηση των πελατών, μέσω της πώλησης άχρηστων μετοχών (Alex Thio, 2003).

Μία άλλη μορφή παράβασης των νόμων για τους τίτλους μετοχών είναι η πώληση και αγορά μετοχών με τα χρήματα του πελάτη, όσο πιο συχνά γίνεται, ώστε ο χρηματιστής να κερδίζει προμήθειες από τον πελάτη. Οι χρηματιστές μπορούν να εμπλακούν σ' αυτήν τη δραστηριότητα μόνο εάν οι πελάτες τους εμπιστευθούν ένα ποσό χρημάτων, το οποίο υποτίθεται ότι πρέπει να χρησιμοποιήσουν για την αγορά και την πώληση μετοχών προς όφελος των πελατών τους (Alex Thio, 2003).

11.5.4. Επαγγελματικά εγκλήματα

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), ακόμα και στα σεβαστά επαγγέλματα μπορούν να διαπραχθούν εγκλήματα, κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής δραστηριότητας ενός ατόμου.

Άσχημη συμπεριφορά των γιατρών: Στο ιατρικό επάγγελμα είναι πιθανές πολλές μορφές εγκληματικής συμπεριφοράς. Θα συζητήσουμε μόνο ορισμένες από αυτές (Alex Thio, 2003).

Μία μορφή εγκληματικής συμπεριφοράς είναι το μοίρασμα της αμοιβής, όταν δηλαδή ένας γιατρός λαμβάνει χρηματική ανταπόδοση από έναν άλλον επειδή του σύστησε ασθενείς. Ο γιατρός που λαμβάνει τη χρηματική ανταπόδοση είναι συνήθως ένας γενικός παθολόγος που συστήνει τους ασθενείς του σ' ένα χειρουργό ή σ' έναν ειδικό γιατρό. Το μοίρασμα της αμοιβής όχι μόνο "χτυπάει τις τσέπες" των ασθενών, μπορεί επίσης να επιφέρει κάποια αναπηρία ή ακόμα και το θάνατο. Κι αυτό γιατί ο γιατρός που συστήνει τους ασθενείς του σε κάποιον άλλο με χρηματική αμοιβή συνήθως στέλνει τους ασθενείς του σ' εκείνον το γιατρό που θα του δώσει περισσότερα χρήματα κι όχι σ' αυτόν που θα κάνει καλύτερη δουλειά. Και ο γιατρός που προσφέρει τα περισσότερα χρήματα είναι συνήθως ο χειρότερος, επειδή, λόγω της ανικανότητάς του, πρέπει να κάνει τις καλύτερες προσφορές, προκειμένου να έχει πελατεία (Alex Thio, 2003).

Μία δεύτερη μορφή άσχημης ιατρικής συμπεριφοράς είναι η *μη απαραίτητη χειρουργική επέμβαση*. Η βασική αιτία γι' αυτές τις μη απαραίτητες επεμβάσεις είναι προφανώς η επιθυμία για μεγιστοποίηση των κερδών, παρά η λανθασμένη διάγνωση (Alex Thio, 2003).

Μία τρίτη μορφή είναι η *πληρωμή για ψευδείς υπηρεσίες*. Η περίπτωση αυτή περιλαμβάνει συνήθως τη χρέωση των ασφαλιστικών εταιρειών και των Ιατρικών και Νοσηλευτικών Προγραμμάτων για υπηρεσίες που ποτέ δεν προσφέρθηκαν, διπλή χρέωση για υπηρεσίες που προσφέρθηκαν ή χρέωση για ακριβές υπηρεσίες από γιατρούς, ενώ στην πραγματικότητα οι υπηρεσίες αυτές προσφέρθηκαν από τις νοσοκόμες ή το άλλο προσωπικό (Alex Thio, 2003).

Μία τέταρτη μορφή είναι η *σεξουαλική εκμετάλλευση*. Έχουν αναφερθεί πολλές περιπτώσεις αντρών ψυχοθεραπευτών, οι οποίοι είχαν σεξουαλική επαφή με τις ασθενείς τους. Αλλά εκείνοι οι ψυχοθεραπευτές δικαιολογούν την εγκληματική τους συμπεριφορά, υποστηρίζοντας ότι απλά ήθελαν "να υποστηρίξουν και να ενισχύσουν τη σεξουαλική γοητεία της ασθενούς τους", ώστε να τη βοηθήσουν να χαλαρώσει (Alex Thio, 2003).

Παρανομία των δικηγόρων: Η παρανομία στο πλαίσιο του νομικού επαγγέλματος συνίσταται κυρίως στην υπερβολική χρέωση των πελατών, όπως είναι πολύ γνωστό σ' όλη την αμερικάνικη κοινωνία. Ενώ η έλλειψη κοινωνικού ελέγχου είναι ο παράγοντας κλειδί για την άσχημη συμπεριφορά των γιατρών, οι άφθονες ευκαιρίες για κέρδος παίζουν σημαντικό ρόλο στην νομική παρανομία (Alex Thio, 2003).

Οι ευκαιρίες αυτές έχουν άμεση σχέση με τη μη απτή φύση της νομικής εργασίας. Σ' αντίθεση με τους υδραυλικούς, οι οποίοι προσφέρουν απτές και ορατές υπηρεσίες, φτιάχνοντας, για παράδειγμα, μία βρύση που έχει διαρροή, οι δικηγόροι συχνά προσφέρουν τέτοιες μη απτές υπηρεσίες, όπως το να δίνουν συμβουλές, να κάνουν κάποια τηλεφωνήματα, να φτιάχνουν μία αίτηση, να γράφουν ένα γράμμα, να προετοιμάζουν έγγραφα, να μιλάνε σε κάποιον άλλο δικηγόρο ή κυβερνητικό υπάλληλο, να διαπραγματεύονται ή άλλες παρόμοιες πράξεις, τις οποίες ο πελάτης σπάνια μπορεί να παρατηρήσει. Γι' αυτό, μολονότι οποιαδήποτε από αυτές τις πράξεις μπορεί να διαρκέσει μόνο λίγα λεπτά, ο δικηγόρος μπορεί να χρεώσει τις υπηρεσίες του με την ώρα. Είναι δύσκολο για τον πελάτη να αμφισβητήσει την υψηλή αμοιβή που χρεώνει ο δικηγόρος επειδή δεν μπορεί να ξέρει τι κάνει ο δικηγόρος, πίσω από τις κλειστές πόρτες (Alex Thio, 2003).

Κατάχρηση από λογιστές: Προετοιμάζοντας τις επιστροφές φόρων για εταιρείες και μεμονωμένα άτομα, οι λογιστές μπορούν να βοηθήσουν τους πελάτες τους να παραποιήσουν τη δήλωση του εισοδήματός τους,

προκειμένου να πληρώσουν λιγότερους φόρους. Όμως, κάτι τέτοιο δεν είναι ιδιαίτερα επικερδές για τους λογιστές, επειδή η προετοιμασία της φορολογικής δήλωσης αποτελεί μόνο ένα μικρό ποσοστό των κερδών του λογιστικού επαγγέλματος. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ετήσιων κερδών του επαγγέλματος προέρχεται από την εξέταση των οικονομικών δηλώσεων των επιχειρήσεων. Έτσι, οι περισσότερες λογιστικές καταχρήσεις έχουν σχέση με την απάτη ή την αμέλεια κατά τη διάρκεια του ελέγχου. Οι λογιστές των δανειστών μιας εταιρείας μπορούν να βοηθήσουν στη συγκάλυψη των συμφωνιών παρουσιάζοντάς τες ως οικονομικά σταθερές και εύρωστες (Alex Thio, 2003).

11.6. ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ - ΚΟΛΑΡΟΥ

Σύμφωνα με τον Alex Thio, (2003), υπάρχει κάτι το ξεχωριστό όσον αφορά στο έγκλημα του λευκού-κολάρου, το οποίο το διαχωρίζει από την εγκληματικότητα της κατώτερης κοινωνικής τάξης. Τα πιο ευδιάκριτα χαρακτηριστικά του είναι: η χρήση της δύναμης, της επιρροής ή της ευποληψίας, προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα αποκάλυψής του. Επίσης ευδιάκριτο χαρακτηριστικό του είναι η λογική εκτέλεση του εγκλήματος, προκειμένου να αυξηθεί το κέρδος για το δράστη. Εξίσου ευδιάκριτα, αλλά λιγότερο φανερά είναι: 1. η μη εγκληματική εικόνα που έχουν οι δράστες για τον εαυτό τους, 2. η απερίσκεπτη συνεργασία του θύματος και 3. η σχετική αδιαφορία της κοινωνίας προς τη συγκεκριμένη μορφή εγκληματικής δραστηριότητας (Alex Thio, 2003).

11.7. ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ

Τρεις παράγοντες είναι υπεύθυνοι για το έγκλημα του λευκού-κολάρου: *το ισχυρότερο εγκληματικό κίνητρο, η μεγαλύτερη εγκληματική ευκαιρία και ο ασθενέστερος κοινωνικός έλεγχος* (Alex Thio, 2003).

Το κίνητρο περιλαμβάνει το φόβο για κάποια απώλεια ή την απληστία για κέρδος.

Η ευκαιρία παρουσιάζεται σε εκείνους που έχουν σχετικά υψηλή θέση σε μία επιχείρηση και σχετικά υψηλή θέση και γόητρο στην ευρύτερη κοινωνία.

Και ο ασθενέστερος κοινωνικός έλεγχος απορρέει από μία λιγότερο αυστηρή εφαρμογή του νόμου (Alex Thio, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12^ο

ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

12.1. Η ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ - ΓΕΝΙΚΑ

Όπως έχουμε παρατηρήσει, το κοινό θεωρεί ότι τα παράνομα ναρκωτικά είναι εξαιρετικά επικίνδυνα και ότι οι άνθρωποι που κάνουν χρήση αυτών των ουσιών είναι ναρκομανείς - δηλαδή χρήστες που δεν μπορούν να κάνουν διαφορετικά λόγω του εθισμού τους (Alex Thio, 2003).

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), για να έχουμε μία σωστή αντίληψη για την παράνομη χρήση ναρκωτικών, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι τα παράνομα ναρκωτικά δε χρησιμοποιούνται σε τόσο μεγάλο βαθμό και δεν είναι τόσο επικίνδυνα, όσο είναι ορισμένα νόμιμα ναρκωτικά. Η αντίδραση της κοινωνίας όσον αφορά στα ναρκωτικά διαφέρει στο χρόνο και στο χώρο. Επιπλέον, η παράνομη χρήση ναρκωτικών δεν είναι ένα μονοδιάστατο φαινόμενο. Εμφανίζεται σε πέντε μορφές: (1) πειραματική χρήση, (2) ψυχαγωγική χρήση, (3) περιστασιακή χρήση, (4) αυξημένη χρήση και (5) καθ' έξι χρήση (Alex Thio, 2003).

12.2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Τα περισσότερα ναρκωτικά μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες, σύμφωνα με τις επιπτώσεις τους στο κεντρικό νευρικό σύστημα του χρήστη - τον εγκέφαλο και το νωτιαίο μυελό (Alex Thio, 2003).

Η μία κατηγορία περιλαμβάνει τα *διεγερτικά ναρκωτικά*, όπως είναι η κοκαΐνη, το κρακ, οι αμφεταμίνες, η καφεΐνη και η νικοτίνη. Αυτά να ναρκωτικά μπορούν να διεγείρουν τις δραστηριότητες του κεντρικού νευρικού συστήματος, προκαλώντας προσωρινά επαγρύπνηση και διέγερση και καταπολεμώντας παράλληλα την κούραση και την οκνηρία (Alex Thio, 2003).

Η άλλη κατηγορία περιλαμβάνει τα *κατευναστικά ναρκωτικά*, όπως είναι η ηρωΐνη, το PCP, η μορφίνη και η ασπιρίνη. Σ' αντίθεση με τα διεγερτικά, τα κατευναστικά ναρκωτικά μειώνουν τις δραστηριότητες τους κεντρικού νευρικού συστήματος χαλαρώνοντας τους μύες,

μειώνοντας το άγχος, απαλύνοντας τον πόνο, δημιουργώντας ευφορία ή επιφέροντας ύπνο (Alex Thio, 2003).

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τα *παραισθησιογόνα ναρκωτικά*, όπως είναι το LSD και το MDMA ("έκσταση"). Τα ναρκωτικά αυτά μπορούν να επιφέρουν διαταραχές στο νευρικό σύστημα, διαστρεβλώνοντας την αντίληψη του χρήστη για την πραγματικότητα.

Τα περισσότερα παράνομα ναρκωτικά ανήκουν σε μία μόνο από τις τρεις αυτές κατηγορίες, εκτός από τη μαριχουάνα. Η μαριχουάνα αποτελεί μόνη της μία καινούργια κατηγορία, επειδή μπορεί να επηρεάσει το χρήστη με τον ίδιο τρόπο, όπως και οι τρεις παραπάνω κατηγορίες ναρκωτικών. Γι' αυτό, ορισμένοι ειδικοί έχουν κατατάξει τη μαριχουάνα στα διεγερτικά, άλλοι στα κατευναστικά και κάποιοι άλλοι στα παραισθησιογόνα (Alex Thio, 2003).

Άσχετα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν, τα ναρκωτικά αυτά δεν μπορούν μόνα τους να παραγάγουν τα αποτελέσματα που αναφέραμε παραπάνω.

Συγκεκριμένοι παράγοντες επηρεάζουν τις επιπτώσεις των ναρκωτικών:

Ο ένας παράγοντας είναι η ποσότητα της δόσης: όσο μεγαλύτερη είναι η δόση ενός ναρκωτικού, τόσο ισχυρότερη είναι η επίδραση που έχει στο χρήστη (Alex Thio, 2003).

Ένας δεύτερος παράγοντας είναι η δραστηριότητα ή η καθαρότητα του ναρκωτικού: όσο περισσότερα ψυχοενεργητικά συστατικά περιέχει ένα ναρκωτικό (όπως είναι το χημικό THC στη μαριχουάνα) - ή όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός καθαρότητας της ηρωίνης ή της κοκαΐνης - τόσο ευκολότερο είναι να «φτιαχτεί» ο χρήστης (Alex Thio, 2003).

Ένας τρίτος παράγοντας είναι η μείξη των ναρκωτικών: εάν ένας χρήστης πάρει κοκαΐνη, ενώ έχει ήδη "φτιαχτεί" με μαριχουάνα ή εάν κάνει ενδοφλέβια ένεση ενός συνδυασμού κοκαΐνης και ηρωίνης ("speedball"), τότε οι επιπτώσεις θα είναι συνδυαστικές και πολλαπλές, πολύ πιο ισχυρές από τις επιπτώσεις ενός μόνο ναρκωτικού (Alex Thio, 2003).

Ένας τέταρτος παράγοντας είναι η μέθοδος με την οποία χρησιμοποιείται ένα ναρκωτικό: η ενδοφλέβια ένεση, επειδή εισάγει το ναρκωτικό κατευθείαν στο αίμα, επιφέρει ισχυρότερα αποτελέσματα από την ενδομυϊκή ένεση, η οποία γίνεται στους μύες των χεριών και των ποδιών. Το κάπνισμα της κοκαΐνης, με τη μορφή του κρακ, έχει επίσης ισχυρότερα αποτελέσματα από το "σνιφάρισμά" της (Alex Thio, 2003).

Και ένας πέμπτος παράγοντας είναι ο βαθμός εθισμού: ένα ναρκωτικό επιφέρει ισχυρότερα αποτελέσματα σ' έναν περιστασιακό χρήστη από ό,τι σ' ένα χρόνια (Alex Thio, 2003).

Ως κατευναστικό ναρκωτικό η **ηρωίνη** μπορεί να καταπραΰνει τον πόνο, την ανησυχία και την ένταση - όπως επίσης και να προκαλέσει μία

κατάσταση που ο χρήστης θεωρεί ως ευφορία. Η ηρωίνη προκαλεί εθισμό σε μεγάλο βαθμό. Δεν καταστρέφει απαραίτητα την υγεία ή την επαγγελματική καριέρα των ηρωινομανών, αλλά μπορεί να γίνουν και τα δύο, εάν δεν είναι κοινωνικά προνομιούχοι και οικονομικά εξασφαλισμένοι (Alex Thio, 2003).

Ως διεγερτικό, η **κοκαΐνη** οξύνει τις αισθήσεις, προκαλεί χαρά, ενισχύει την αυτοπεποίθηση και δίνει ενέργεια. Προκαλεί επίσης εθισμό σε μεγάλο βαθμό.

Το **κρακ**, παράγωγο της κοκαΐνης, είναι ακόμα πιο ισχυρό και προκαλεί ακόμα μεγαλύτερο εθισμό.

Η **μαριχουάνα** είναι επίσης διεγερτικό ναρκωτικό είναι ικανή να προκαλέσει ευφορία, να οξύνει τις αισθήσεις, να βελτιώσει την αντίληψη και να αυξήσει την όρεξη. Έχει αποδειχτεί επίσης ευεργετική για τους βαριά αρρώστους. Όμως, η υπερβολική της χρήση μπορεί να ελαττώσει την κρίση και τη μνήμη του χρήστη. Προκαλεί και αυτή εθισμό και οι χρήστες είναι πιο πιθανό από τους μη χρήστες να χρησιμοποιήσουν σκληρά ναρκωτικά (Alex Thio, 2003).

Το **PCP** («αγγελόσκονη» ή «καύσιμο πυραύλου») είναι κατευναστικό ναρκωτικό, του οποίου οι επιπτώσεις, από μαρτυρίες των χρηστών, είναι και αρνητικές και θετικές.

Το **LSD** είναι περισσότερο δραστικό από όλα τα παραπάνω ναρκωτικά. Οι υποστηρικτές του αρέσκονται στο να μεγαλοποιούν την ικανότητά του να διευρύνει την αντίληψη του ανθρώπινου νου, ενώ οι επικριτές του αρέσκονται στο να λένε ιστορίες φρίκης για τις καταστροφικές του συνέπειες στον ανθρώπινο νου (Alex Thio, 2003).

Στην πραγματικότητα, το LSD (“Asid”) είναι απλώς ένα ναρκωτικό που μεταβάλλει το συνηθισμένο τρόπο του χρήστη να βλέπει, να ακούει και να αισθάνεται, γεγονός που μπορεί να είναι μία υπέροχη ή μία τρομακτική εμπειρία. Ένα άλλο ψυχεδελικό ναρκωτικό, το **MDMA** («έκσταση»), το οποίο χρησιμοποιούνταν ως βοηθητικό στην ψυχοθεραπεία, έχει αναφερθεί ότι είναι επικίνδυνο, όταν χρησιμοποιείται για ψυχαγωγία.

Παραθέτουμε στη συνέχεια πίνακα (Πίνακας 12.1) που φανερώνει τους θανάτους από ναρκωτικά, με τα παρακάτω στοιχεία, κατά τα έτη 1991-2005 στην Ελλάδα (Alex Thio, 2003).

12.3. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ AIDS

Η ενδοφλέβια ένεση ενός παράνομου ναρκωτικού μπορεί να μεταδώσει τον HIV, τον ιό που προκαλεί το AIDS, από τον ένα χρήστη στον άλλον. Οι περισσότεροι από τους χρήστες ναρκωτικών που έχουν προσβληθεί από τον ιό του AIDS είναι εθισμένοι στην ηρωίνη και έχουν κολλήσει τη θανατηφόρο αυτή ασθένεια, επειδή μοιράζονται τις σύριγγες

Κοινωνιολογική προσέγγιση της εγκληματικότητας

με άλλους ναρκομανείς. Λόγω της απροθυμίας τους να προφυλαχτούν, αποφεύγοντας να μοιράζονται τις σύριγγες.

Οι λόγοι γι' αυτήν την απροθυμία περιλαμβάνουν την υπερβολική ανάγκη για άμεση χρήση ναρκωτικών, τον επικίνδυνο τρόπο ζωής των χρηστών και τη μελαγχολία και τη ματαιότητα της ζωής που απορρέουν από τη βασανιστική φτώχεια.

Πίνακας 12.1. Θάνατοι από ναρκωτικά, με τα παρακάτω στοιχεία, κατά τα έτη 1991-2005 (30/11) στην Ελλάδα

	ΕΤΗ														
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΑΝΑΦΕΡΘΕΝΤΕΣ ΘΑΝΑΤΟΙ	94	86	83	164	190	241	241	255	277	312	334	269	229	261	268
ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΕΣ ΘΑΝΑΤΟΙ	79	79	78	146	176	222	232	245	265	304	321	259	217	247	97
1 Ηλικία															
α) μέχρι 20 ετών	2	1	4	8	7	14	24	33	47	51	46	28	13	15	2
β) από 21-30 ετών	44	47	49	71	90	98	102	112	122	130	158	140	118	130	52
γ) από 31 και άνω	33	31	25	67	79	110	106	100	96	123	117	91	86	102	43
2 Φύλο															
α) Άνδρες	74	70	70	135	162	202	209	216	245	285	300	242	199	228	92
β) Γυναίκες	5	9	8	11	14	20	23	29	20	19	21	17	18	19	5
3 Υπηκοότητα															
α) Έλληνες	76	76	74	141	168	212	227	240	251	292	307	247	200	230	90
β) Αλλοδαποί	3	3	4	5	8	10	5	5	14	12	14	12	17	17	7
4 Περιοχή															
α) Αττική	61	61	69	105	136	167	166	170	186	200	211	161	123	126	36
β) Θεσσαλονίκη	12	9	4	21	18	25	38	39	30	49	54	50	41	52	20
γ) Λοιπή Χώρα	6	9	5	20	22	30	28	36	49	55	56	48	53	69	41
5 Οικογενειακή Κατάσταση															
α) Άγαμοι	67	75	74	129	157	184	96	227	245	289	298	243	206	238	93
β) Εγγαμοι	11	2	3	13	15	32	8	16	16	12	15	12	10	8	4
γ) Διαζευγμένοι	1	2	1	4	4	6	1	2	4	3	8	4	1	1	

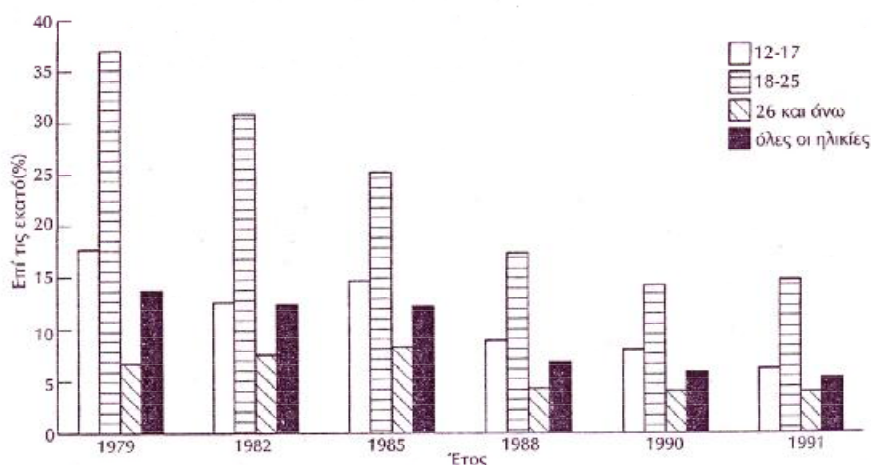
3) Συστημικά εγκλήματα: εγκλήματα που διαπράττονται στο πλαίσιο της λειτουργίας παράνομων αγορών ναρκωτικών ουσιών και αποτελούν μέρος της παράνομης δραστηριότητας της διακίνησης και της πώλησης ναρκωτικών.

4) Αδικήματα που εμπίπτουν στον νόμο περί ναρκωτικών: εγκλήματα που διαπράττονται κατά παράβαση των νόμων περί ναρκωτικών (και άλλων σχετικών νόμων) (<http://ar2003.emcdda.europa.eu>).

12.6. Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), αν και οι Η.Π.Α. έχουν το υψηλότερο ποσοστό χρήσης ναρκωτικών μεταξύ των βιομηχανικών χωρών, το πρόβλημα περιορίζεται κυρίως στην κατώτερη κοινωνική τάξη. Ο κόσμος προφανώς έχει κυριευθεί από τη φρικτή εικόνα του τεράστιου ποσοστού των Αμερικανών που κάνουν χρήση ηρωίνης, μαριχουάνας, κοκαΐνης και LSD (Alex Thio, 2003).

Όλα αυτά, όμως, δε θα πρέπει να οδηγήσουν σε λάθος εκτιμήσεις. Είναι αλήθεια ότι οι Η.Π.Α. ξεπερνούν τις βιομηχανικές χώρες όσον αφορά στην κατάχρηση ναρκωτικών. Δεν είναι αλήθεια όμως ότι η κατάχρηση ναρκωτικών είναι τόσο πολύ διεισδυτική, που έχει εισβάλει σε κάθε γωνία και άκρο της χώρας και έχει κυριεύσει όλες τις κοινωνικές τάξεις των Αμερικανών στον ίδιο βαθμό. Τα περισσότερα προβλήματα ναρκωτικών, ιδιαίτερα τα πιο σοβαρά όπως ο εθισμός, ο θάνατος από υπερβολική δόση ή η διάπραξη ανθρωποκτονίας που σχετίζεται με τη χρήση ναρκωτικών, είναι κυρίως περιορισμένα στην κατώτερη κοινωνική τάξη, ιδιαίτερα στις οικονομικά και κοινωνικά καταπιεσμένες μειονότητες. Η χρήση ναρκωτικών μεταξύ των μη φτωχών, των ατόμων της μεσαίας κοινωνικής τάξης ή των πλουσίων, είναι πολύ λιγότερο συνηθισμένη και εξαναγκαστική. Πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι η χρήση ναρκωτικών μειώνεται σταθερά από τις αρχές της δεκαετίας του '80 (Βλ. Σχήμα 12.1).

Σχήμα 12.1. Ποσοστό των Αμερικανών που έκαναν χρήση ενός παράνομου ναρκωτικού το μήνα που προηγήθηκε της έρευνας (Πηγή: National Institute of Drug Abuse, 1992).

Τα σημαντικά υψηλά ποσοστά της κατάχρησης - και η επιδείνωση του προβλήματος των ναρκωτικών - μεταξύ των φτωχών μπορούν να αποδοθούν στις εμπειρίες που σχετίζονται με τη φτώχεια. Οι πιο φανερές εμπειρίες είναι η έλλειψη μόρφωσης, η έλλειψη θέσεων εργασίας και η απόγνωση λόγω της φτώχειας ή των διακρίσεων εις βάρος αυτών των ατόμων. Λιγότερο φανερό είναι η εμπειρία του να αντιμετωπίζονται ως ο εχθρός στον πόλεμο της κοινωνίας τους ενάντια στα ναρκωτικά. Αντί να τους παρέχεται εκπαίδευση όσον αφορά στα ναρκωτικά και θεραπεία, οι φτωχοί χρήστες και εκείνοι που ανήκουν στις μειονότητες συχνά συλλαμβάνονται ή φυλακίζονται (Alex Thio, 2003).

Ο τεράστιος προϋπολογισμός δισεκατομμυρίων δολαρίων που χρησιμοποιείται για τον πόλεμο κατά της φτώχειας και του ρατσισμού (θεμελιώδεις αιτίες της κατάχρησης ναρκωτικών) και για την θεραπεία των ναρκομανών (θυμάτων της φτώχειας και του ρατσισμού). Αντίθετα, ο πόλεμος κατά των ναρκωτικών στρέφεται ενάντια στα θύματα, γεγονός που στην ουσία χειροτερεύει το πρόβλημά τους. Έχει αποσπάσει την προσοχή της κοινωνίας από τον αγώνα ενάντια στον πραγματικό εχθρό (τη φτώχεια και το ρατσισμό), γεγονός που επέτρεψε αποτελεσματικά στον εχθρό να εξαπλώσει και να επιδεινώσει το πρόβλημα των ναρκωτικών (Alex Thio, 2003).

Αντίθετα, οι Αμερικάνοι που βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση και χρησιμοποιούν ναρκωτικά, σπάνια συγκαταλέγονται στις απώλειες από τον πόλεμο κατά των ναρκωτικών. Είναι πολύ λιγότερο πιθανό από τους φτωχούς χρήστες να συλληφθούν και να φυλακιστούν. Είναι πιο πιθανό να εισαχθούν σε ειδικά προγράμματα για την επιμόρφωσή τους γύρω από τα ναρκωτικά και την αποκατάστασή τους. Αυτό ίσως να εξηγεί εν μέρει γιατί η χρήση ναρκωτικών είναι ένα

λιγότερο διαδεδομένο και λιγότερο σοβαρό πρόβλημα μεταξύ των πλουσίων (Alex Thio, 2003).

Στον Πίνακα 12.2. που ακολουθεί καταγράφονται ναρκωτικά που αφορούν συχνότερα τα αναφερόμενα αδικήματα περί τα ναρκωτικά στις χώρες της Ε.Ε. και στη Νορβηγία (Πηγή: Εθνικά εστιακά σημεία).

Πίνακας 12.2. Ναρκωτικά που αφορούν συχνότερα τα αναφερόμενα αδικήματα περί τα ναρκωτικά στις χώρες της Ε.Ε. και στη Νορβηγία

Χώρα	Σημειώσεις	Έτος	Ποσοστό (%)		
			Κάναβη	Ηρωίνη	Κοκαΐνη
Βέλγιο		2002	67	8	7
Τσεχία	(2)	2002	37	8	1
Δανία		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Γερμανία	(2) (3)	2002	56	17	9
Εσθονία		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ελλάδα		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Ισπανία	(1) (4)	2002	52	7	33
Γαλλία	(2)	2002	87	5	3
Ιρλανδία	(2)	2002	65	9	6
Ιταλία	(1) (4)	2002	42	27	28
Κύπρος		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Λεττονία		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Λιθουανία	(1)	2002	10	15	1
Λουξεμβούργο	(1)	2002	28	51	21
Ουγγαρία	(2)	2002	66	16	2
Μάλτα		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Κάτω Χώρες	(2) (5)	2002	37	58	
Αυστρία	(1)	2002	58	11	11
Πολωνία		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Πορτογαλία	(3) (4) (6)	2002	36	17	8

Κοινωνιολογική προσέγγιση της εγκληματικότητας

Σλοβενία	(1)	2002	82	10	2
Σλοβακία		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Φινλανδία		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.
Σουηδία	(1) (7)	2001	34	7	2
Ηνωμένο Βασίλειο	(1)	2000	69	12	5
Νορβηγία		–	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.

Σημειώσεις

μ.δ.: μη διαθέσιμα στοιχεία.

(1) Επί του συνόλου των αναφερόμενων ναρκωτικών (μεμονωμένα ή μη).

(2) Επί των κύριων ναρκωτικών.

(3) Επί του συνόλου των αδικημάτων ανά ναρκωτικό (για ορισμένα αδικήματα δεν υπάρχει διαχωρισμός ανά ναρκωτικό).

(4) Επί του συνόλου των αδικημάτων για εμπόριο/διακίνηση ναρκωτικών (εφόσον τα αδικήματα για χρήση/κατοχή για χρήση ναρκωτικών δεν ποινικοποιούνται).

(5) Τα στοιχεία του πίνακα για την ηρωίνη αφορούν τα «σκληρά ναρκωτικά» (οριζόμενα ως ναρκωτικά τα οποία εγκυμονούν απαράδεκτους κινδύνους για τη δημόσια υγεία, όπως η ηρωίνη, η κοκαΐνη, η έκσταση, το LSD). Ορισμένα αδικήματα έχουν σχέση και με κάνναβη και με σκληρά ναρκωτικά και δεν συμπεριλήφθηκαν στον πίνακα αυτόν. Έτσι εξηγείται το γεγονός ότι το συνολικό ποσοστό είναι μικρότερο του 100 %.

(6) Το ποσοστό αυτό είναι υποεκτιμημένο καθώς αντιπροσωπεύει αδικήματα που αφορούν κάθε ναρκωτικό χωριστά, π.χ. που αφορούν μόνον την κάνναβη (δεν περιλαμβάνει αδικήματα για «κάνναβη συν άλλα ναρκωτικά»).

(7) Επί του συνόλου των ατόμων που τους έχει επιβληθεί ποινή από τον εισαγγελέα στο πλαίσιο συνοπτικής διαδικασίας ή έχουν καταδικαστεί από δικαστήριο.

Πηγή: Εθνικά εστιακά σημεία.

12.7. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ;

Τα άτομα που ανήκουν στις φτωχές μειονότητες είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν ναρκωτικά από ό,τι τα άτομα που ανήκουν σε άλλες ομάδες. Όμως, οι φτωχοί είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν μόνο συγκεκριμένα ναρκωτικά, όπως την ηρωίνη και το κρακ. Οι μη φτωχοί είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν LSD, κοκαΐνη ή μαριγουάνα (Alex Thio, 2003).

Γενικά, η χρήση ναρκωτικών είναι πιο συνηθισμένη στους νέους, τους άντρες, τους ανθρώπους που δεν έχουν ισχυρούς δεσμούς με τους κοινωνικούς θεσμούς και τους σπουδαστές που είναι σχετικά αντισυμβατικοί (Alex Thio, 2003).

12.8. ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΧΡΗΣΤΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Υπάρχουν τέσσερα στάδια στη διαδικασία του να γίνει κάποιος χρήστης παράνομων ναρκωτικών: είναι το στάδιο του πειραματισμού, το

στάδιο της περιστασιακής χρήσης, το στάδιο της χρήσης καθ' ἑξίν και το στάδιο του εθισμού(Alex Thio, 2003).

Οι χρήστες ηρωίνης συνήθως προχωρούν στο τελευταίο στάδιο (του εθισμού), οι χρήστες μαριχουάνας, κοκαΐνης και κρακ παραμένουν στο δεύτερο και τρίτο στάδιο (περιστασιακοί και καθ' ἑξίν χρήστες) και οι χρήστες PCP, LSD και MDMA σπάνια ξεφεύγουν από το πρώτο στάδιο (του πειραματισμού). Σύμφωνα με την άποψη του Becker, ένας επίδοξος χρήστης μαριχουάνας μαθαίνει τρία πράγματα με διαδοχική σειρά: πώς να "φτιάχεται" με το ναρκωτικό, πώς να αναγνωρίζει τη φύση της επίδρασης του ναρκωτικού και πώς να απολαμβάνει αυτήν την επίδραση (Alex Thio, 2003).

12.9. ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΘΙΣΜΟ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Σύμφωνα με τον Elliott Currie, η μεγάλη φτώχεια ωθεί τα θύματά της στη χρήση ναρκωτικών προκειμένου να ικανοποιήσουν αυτά την ανάγκη τους για κοινωνική θέση, ώστε να αντιμετωπίσουν την καταπιεστική πραγματικότητα της φτώχειας για να αποκτήσουν ένα σκοπό στη ζωή τους με την εύκολη διαθεσιμότητα των ναρκωτικών στην κοινότητά τους. Η θεωρία του Lindesmith για το γνωστικό συνειρμό υποστηρίζει ότι μπορούμε να εθιστούμε στην ηρωίνη, εάν συνδέσουμε το στερητικό μας σύνδρομο με την προηγούμενη χρήση ναρκωτικών. Οι επικριτές της επιτέθηκαν σ' αυτήν τη θεωρία, χωρίς όμως να μπορέσουν να τη μειώσουν (Alex Thio, 2003).

Τέλος, η θεωρία που αναφέρεται σε πολλούς παράγοντες και στηρίζεται σε διάφορες μελέτες υποδεικνύει πολλούς λόγους για τη χρήση ναρκωτικών, στους οποίους περιλαμβάνονται και κοινωνιολογικοί και ψυχολογικοί παράγοντες, όπως είναι η κουλτούρα των νόμιμων ναρκωτικών, η απουσία κοινωνικού ελέγχου, η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η δεκτικότητα στο ρίσκο (Alex Thio, 2003).

12.10. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Ο πόλεμος κατά των ναρκωτικών στις Η.Π.Α. στρέφεται σήμερα εναντίον των φτωχών μειονοτήτων, όπως αποδεικνύεται από τα δυσανάλογα υψηλά ποσοστά σύλληψης και φυλάκισης για αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά. Το γεγονός αυτό αντανάκλα το ιστορικό μοντέλο της σχέσης ανάμεσα στον έλεγχο των ναρκωτικών και την καταπίεση των μειονοτήτων (Alex Thio, 2003).

12.11. ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Οι δράσεις της πρόληψης ναρκωτικών στην Ευρώπη μπορούν να ταξινομηθούν ως δράσεις που απευθύνονται στην κοινότητα συνολικά (καθολική πρόληψη) ή που απευθύνονται σε όσους αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο, είτε σε ομαδικό (επιλεκτικά) είτε σε ατομικό επίπεδο (ενδεικνυόμενη πρόληψη) (<http://ar2004.emcdda.europa.eu/>).

Τα πιο ανεπτυγμένα μοντέλα καθολικής πρόληψης είναι προγράμματα που απευθύνονται στον σχολικό πληθυσμό, για τον οποίο διατίθεται σημαντική βάση στοιχείων, η οποία μπορεί να κατευθύνει το περιεχόμενο και την υλοποίηση του προγράμματος. Ορισμένες χώρες αναφέρουν ενθαρρυντικές εξελίξεις όσον αφορά τόσο την κάλυψη όσο και την υλοποίηση των προγραμμάτων πρόληψης στα σχολεία. Ωστόσο, σε πολλές χώρες υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης όσον αφορά την κάλυψη και την ποιότητα των δράσεων καθολικής πρόληψης. Σημαντικές προοπτικές έχει επίσης η καθολική πρόληψη εκτός σχολικού περιβάλλοντος, αλλά η προσέγγιση αυτή υιοθετείται από λίγες μόνον χώρες (<http://ar2004.emcdda.europa.eu/>).

Αν και αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο η σπουδαιότητα της οργάνωσης δράσεων πρόληψης, οι οποίες να απευθύνονται στις πλέον ευάλωτες ομάδες, εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλη ανάγκη για επένδυση σε αυτού του είδους την στοχοθετημένη πρόληψη (<http://ar2004.emcdda.europa.eu/>).

12.12. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η πρόληψη των ναρκωτικών αποτελεί υπόθεση καθολική, όλου του πληθυσμού, όλων των πολιτών της Ελλάδας, της κάθε πόλης, του κάθε χωριού, της κάθε γειτονιάς. Στόχος όλων πρέπει να είναι η σταδιακή διαμόρφωση συγκροτημένης θετικής υπεύθυνης προσωπικότητας του νέου ανθρώπου, που θα έχει τη δύναμη ο ίδιος να πει όχι στο σταυροδρόμι των ναρκωτικών, ένα όχι θαρρετό προς κάθε απειλή της ζωής (www.e-aidiseis.gr/modules.php).

Ο ναρκομανής δεν γεννιέται αλλά γίνεται. Τη βασική ευθύνη φέρουν, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. Αυτοί οι δύο είναι οι πιο υπεύθυνοι φορείς. Έτσι ασκώντας το έργο τους, τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι γονείς, έχοντας πολλαπλά άλλα προβλήματα δικά τους να επιλύσουν, παράλληλα, η εποχή μας, τα ναρκωτικά, η πρόληψη, τους προσθέτουν και άλλα. Ενημέρωση, εκπαίδευση, αλλαγές τρόπου εργασίας, περισσότερο χρόνο διαθέσιμο για το παιδί, για τον εξελισσόμενο έφηβο. Όλα αυτά συνθέτουν την καθηκοντολογία, γύρω από τα ναρκωτικά. Είναι τα μηνύματα της εποχής μας. Είναι ανάγκη να πιστέψουν και οι ίδιοι πως αν προσθέσουν τις δυνάμεις τους στο έργο της

πρόληψης, εκπαιδευτικοί και γονείς μαζί, η πρόληψη δεν θα πάρει σάρκα και οστά. Γιατί το έργο τους πέρα από τις επιδράσεις προς το παιδί επηρεάζει και τους άλλους κοινωνικούς φορείς και μπορεί να «μιλήσει» στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (www.e-eidiseis.gr/modules.php).

12.12.1. Δεκάλογος πρόληψης για γονείς

1. Το παιδί σας πρέπει να έρχεται στη ζωή όταν είναι επιθυμητό, όταν ως γονείς είστε έτοιμοι να δημιουργήσετε ζεστή ατμόσφαιρα και θετικές σχέσεις μαζί του. Διαφορετικά αισθάνεται ανασφάλεια, εγκατάλειψη και τα πρώτα στοιχεία ψυχικών διαταραχών αρχίζουν να διαμορφώνονται (www.e-eidiseis.gr/modules.php).

2. Συνηθίστε το παιδί σας από νωρίς στις μικρές ευθύνες του, αργότερα στις μεγαλύτερες. Μην το υπερπροστατεύετε, μην το δικαιολογείτε πάντα. Δίνετε του όμως τις ευκαιρίες για συζήτηση, μάθετε να το ακούτε, διατηρείτε το διάλογο μαζί του (οι τοξικομανείς έχουν διακόψει από καιρό το διάλογο με τους γονείς και τους άλλους).

3. Παραδεχθείτε το παιδί σας όπως είναι: περισσότερο ή λιγότερο έξυπνο, δραστήριο ή όχι, καλοφτιαγμένο ή άσχημο, κοντό, παχύ, ψηλό, αγόρι, κορίτσι κ.ά. Μην το ταπεινώνετε, μην κάνετε μόνιμα συγκρίσεις με άλλα παιδιά ή με τον εαυτό σας. Καθένας έχει την αξία του, βοηθήστε το να τη βρει (www.e-eidiseis.gr/modules.php).

4. Ενισχύετε πάντα την εμπιστοσύνη του παιδιού στον εαυτό του, την αυτοεκτίμηση. Επαινέστε το, ενθαρρύνετε κάθε πρωτοβουλία του, βοηθήστε το να κρίνει, να αναζητά σε κάθε πρόβλημα, τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του, να παίρνει θέση. Σταυροδρόμια υπάρχουν πολλά στη ζωή. Μην το αφήσετε ν' αποκτήσει την πείρα επιλογών, για πρώτη φορά μπροστά στο σταυροδρόμι των ναρκωτικών (οι τοξικομανείς δεν έχουν αυτοεκτίμηση, δεν έχουν συνηθίσει από νωρίς στις υπεύθυνες επιλογές).

5. Η προεφηβεία – εφηβεία είναι μια φάση ζωής γεμάτη προβληματισμούς. Οι σχέσεις σας με το παιδί σας δοκιμάζονται. Κρατήστε την ισορροπία με γνώση, με κατανόηση και διάλογο. Οι έφηβοι σας χρειάζονται, αλλά με την έκφρασή τους «δίπλα και όχι από πάνω». Θέλουν συνεργασία και όχι εξουσία (www.e-eidiseis.gr/modules.php).

6. Διαμορφώνετε τα σχέδιά σας για το παιδί με βάση αυτό που είναι και όχι αυτό που θα «θέλατε» να είναι. Μην υπερτιμάτε τις δυνάμεις του, τη νοημοσύνη του, τις σπουδές του, στην εκλογή επαγγέλματος. Καλύτερα επιτυχημένος στο δημιουργικό επάγγελμα παρά δυστυχής στο «βάθρο» των φιλοδοξιών σας (πολλοί τοξικομανείς έχουν άριστους τίτλους σπουδών).

7. Μην αποξενώνετε το παιδί σας από τους φίλους, από τις διάφορες ομάδες, πολιτιστικές, αθλητικές, πολιτικές κ.ά. Μην το καθλώνετε στην ακινησία της καρέκλας και των πολλών μαθημάτων, που δεν αφήνουν ελεύθερο χρόνο (οι τοξικομανείς είναι συνήθως απομονωμένα παιδιά). Η ομαδική ευθύνη είναι κίνητρο για δράση, για δημιουργία. Εξάλλου, στην

ομάδα, μπορεί ο έφηβος να βρει ό,τι δε βρήκε κοντά σας: αυτοεκτίμηση, αναγνώριση, παραδοχή. Κι αν κάποια φορά το παιδί σας δε βρει αμέσως το σωστό δρόμο του, μην το αποξενώνετε. Κρατάτε ανοιχτές τις πόρτες του σπιτιού και της καρδιάς (www.e-eidiseis.gr/modules.php).

8. Μην κρύβετε από το παιδί σας τις δυσκολίες σας, οικονομικές, κοινωνικές, επαγγελματικές, ψυχολογικές, χωρίς όμως να τις δραματοποιείτε. Το παιδί εκτιμά περισσότερο το γονέα που παλεύει, από εκείνον που του προσφέρει έτοιμη, άνετη ζωή.

9. Ανάγκη να υπάρχει συνεννόηση στην οικογένεια, παραδοχή ανάμεσα στους συζύγους. Αν δεν γίνεται, το διαζύγιο δεν είναι τραυματικό για το παιδί, όταν οι χειρισμοί είναι πολιτισμένοι και αξιοπρεπείς.

10. Περάστε στα παιδιά σας ιδανικά, όσο κι αν αυτά ταλαιπωρούνται στην εποχή μας. Μην τα συνηθίζετε μόνο στην έννοια του «εαυτού». Είναι βαρύ φορτίο που τελικά καταρρέει. Τα πλατύτερα ιδανικά ανοίγουν ορίζοντες και θεμελιώνουν την αισιοδοξία, την αγωνιστική διάθεση για τη ζωή (www.e-eidiseis.gr/modules.php).

12.13. Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

12.13.1. Ο ρόλος του κράτους απέναντι στα ναρκωτικά

Το κράτος μπορεί να βοηθήσει στην αναπαραγωγή του φαινομένου της τοξικομανίας. Η ανεργία, η λιτότητα, οι αξίες του ιμπεριαλισμού και της ντόπιας αστικής τάξης, οξύνουν ανησυχητικά το πρόβλημα των ναρκωτικών. Το ίδιο το κράτος πρέπει να περιορίσει την ασύδοτη δράση των ναρκωκυκλωμάτων, των μεγαλεμπόρων, για το ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος, ενώ την ίδια στιγμή το κύριο βάρος των κατασταλτικών του μηχανισμών δεν πρέπει να στρέφεται ενάντια στην νεολαία (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Οι εξοντωτικές ποινές δεν πρέπει να επιβάλλονται στους χρήστες, αλλά στους εμπόρους ισχυρών διασυνδέσεων, οι οποίοι δεν πρέπει να αφήνονται ελεύθεροι σε καμία περίπτωση.

Το ισχύον νομικό καθεστώς δεν πρέπει να ευνοεί την διακίνηση τεραστίων χρηματικών ποσών διαμέσου της μαύρης αγοράς. (που υπολογίζονται σε 500 δις δολάρια ετησίως), αποκλείοντας τη δημιουργία ενός καθεστώτος διαφθοράς και εγκληματικότητας, συμπράττοντας με τους μηχανισμούς του, την εκκλησία, τις αντιναρκωτικές υπηρεσίες, τις τράπεζες, τις αρχές του νόμου και της τάξης (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

12.13.2. Πρόληψη - θεραπεία - κοινωνική επανένταξη

Η πρόληψη είναι το κυριότερο στοιχείο για την ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Πρέπει να υπάρχει μια συγκεκριμένη στρατηγική πρόληψης στο σύνολο του Ελλαδικού χώρου με ξεκάθαρους

στόχους, που θα παίρνει υπόψη τους βασικούς παράγοντες που επιδρούν στην ζωή του νέου ανθρώπου. Η οικογένεια, η εκπαίδευση, τα ΜΜΕ, ο ελεύθερος χρόνος, η επαγγελματική αποκατάσταση αποτελούν μερικούς από αυτούς (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Η πρόληψη δεν πρέπει να ταυτίζεται μόνο με την ενημέρωση.

Σήμερα υπάρχουν κάποιες πρωτοβουλίες από τον ΟΚΑΝΑ και ορισμένους φορείς σε επίπεδο Δήμων, Κοινοτήτων και σχολείων που χρειάζονται κεντρικό σχεδιασμό και φιλοσοφία, στρατηγική και στόχους. Άλλωστε, πρόληψη σημαίνει ουσιαστικά πρόταση ενός άλλου τρόπου ζωής, με ενδιαφέροντα, αξίες, στόχους, συλλογικότητα, μαχητικότητα, αξιοπρέπεια (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Στον τομέα της *θεραπείας*: Κοινωνικά ο τοξικομανής, χαρακτηρίζεται από φόβους, προκαταλήψεις, κοινωνικό ρατσισμό. Έτσι ο τοξικομανής σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται εγκληματικό και επικίνδυνο άτομο και η θεραπεία του ταυτίζεται με την τιμωρία. Έτσι, η καταστολή πρέπει να στρέφεται ενάντια στα ναρκωκυκλώματα και όχι ενάντια στη θεραπεία (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Βέβαια, η τοξικομανία σαν κοινωνικό φαινόμενο δεν αντιμετωπίζεται. Η λύση αυτού του τεράστιου προβλήματος περνάει μέσα από την ανατροπή των κοινωνικο-οικονομικών σχέσεων που το γεννούν. Αντίθετα ο τοξικομανής, σαν ένας άνθρωπος που υποφέρει μπορεί να θεραπευτεί, με την προϋπόθεση να αποφασίσει ο ίδιος την θεραπεία του μέσα από την ένταξή του σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης.

Έτσι, είναι υποχρέωση του κράτους να δημιουργήσει τόσα θεραπευτικά προγράμματα, όσα απαιτούν οι σημερινές ανάγκες. Ένα θεραπευτικό πρόγραμμα είναι το ΚΕΘΕΑ, 18 ΑΝΩ (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Υποχρέωση του κράτους είναι επίσης η ανάπτυξη ενός τομέα έρευνας για τις εξαρτήσεις μέσα στο πλαίσιο των υπάρχοντων θεραπευτικών προγραμμάτων (ΚΕΘΕΑ, 18 ΑΝΩ). Αυτή τη στιγμή η έρευνα μονοπωλείται από ιδιωτικό φορέα και στερούνται έτσι τα προγράμματα της δυνατότητας μιας πραγματικής ανάπτυξης του έργου τους σε όλα τα επίπεδα (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Κοινωνική επανένταξη: Σε ό,τι αφορά την διαδικασία επιστροφής του απεξαρτημένου ατόμου στην κοινωνική πραγματικότητα υπάρχουν αρκετές ελλείψεις σχεδιασμού και έργων υποδομής. "Η κοινωνική ένταξη σαν διαδικασία συνυφίνεται με τον προσωπικό χώρο, στο πλαίσιο του κοινωνικού χώρου, με τον προσωπικό χρόνο, σαν κομμάτι του κοινωνικού χρόνου και με την νέα ταυτότητα, που πρέπει να δημιουργήσει ο εξαρτημένος" (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Κατά συνέπεια, η κατοικία και η εργασία είναι βασικές προϋποθέσεις για την ισχυροποίηση της νέας κοινωνικής ταυτότητας του εξαρτημένου, ώστε να μπορεί να συμμετέχει ενεργά στο κοινωνικό

γίνεσθαι με αυτογνωσία και δημιουργικότητα μέσα από μια διαδικασία διαρκούς αλλαγής. Μόνο έτσι μπορούν να διασφαλιστούν μεταξύ άλλων και οι αλλαγές που προέκυψαν από την θεραπεία στις σχέσεις της οικογένειας και να ελεγχθούν παράγοντες που παίζουν ρόλο στην ανατροπή και σχετίζονται τόσο με το άτομο όσο και με το περιβάλλον του (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Δεν πρέπει, λοιπόν, η πολιτεία να διακόπτει προγράμματα καταπολέμησης του αποκλεισμού των χρηστών από την αγορά εργασίας, αλλά αντίθετα να αποκλειστεί ο κοινωνικός ρατσισμός, και να υπάρξει νομοθετικό πλαίσιο ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν δομές επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης, στο πλαίσιο της κοινωνικής επανένταξης του προγράμματος 18 ΑΝΩ, που λειτουργεί στο πλαίσιο του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.) καθώς και άλλων παρόμοιων προγραμμάτων (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

Επίσης πρέπει να θυμόμαστε όλοι ότι ο αγώνας ενάντια σε όλα τα ναρκωτικά είναι αναπόσπαστο μέρος της (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

"Ο αγώνας ενάντια σε όλα τα ναρκωτικά είναι αναπόσπαστο μέρος της γενικότερης πάλης κατά της φτώχειας, της αμάθειας, της εξάρτησης (www.kke.gr/koinvnia/narkvtika).

12.14. ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΙΣΜΟ

Η θεραπεία για άτομα, τα οποία χρησιμοποιούν ναρκωτικά αλλά που δεν έχουν ακόμη υποστεί εθισμό, η θεραπευτική αγωγή περιλαμβάνει ψυχοθεραπεία με στόχο την αλλαγή της συμπεριφοράς, όπως γνωσιακή συμπεριφορική θεραπεία, συμβουλευτική προσέγγιση, ομάδες στήριξης και οικογενειακή θεραπεία. Όμως για άτομα που έχουν υποστεί εθισμό, η θεραπευτική αντιμετώπιση, περιλαμβάνει συχνά συνδυασμό από συμπεριφορικές θεραπείες και φάρμακα (www.medlook.net).

Φάρμακα όπως η μεθαδόνη ή το LAAM (levo-alpha-acetyl-methadol), είναι αποτελεσματικά στην καταστολή των συμπτωμάτων στέρησης και ακατάσχετης επιθυμίας για λήψη ναρκωτικού που χαρακτηρίζουν τον εθισμό στις εξαρτησιογόνες ουσίες. Έτσι τα εν λόγω φάρμακα μειώνουν τη χρήση παράνομων ουσιών και βελτιώνουν τις πιθανότητες του ναρκομανούς ασθενούς να ακολουθήσει τη θεραπεία απεξάρτησης (www.medlook.net).

Ο πρωταρχικός στόχος της θεραπείας απεξάρτησης με τη χρήση φαρμάκων, είναι να δίνεται στον ασθενή μια ανάλογη με τα ναρκωτικά ουσία, η οποία όμως να δημιουργεί λιγότερο έντονα συμπτώματα στέρησης. Μετά σταδιακά, αποσύρεται και το φάρμακο υποκατάστασης που χρησιμοποιείται. Το φάρμακο που χρησιμοποιείται συχνότερα, είναι η μεθαδόνη που λαμβάνεται από το στόμα μια φορά την ημέρα. Η

χορήγηση αρχίζει με την χαμηλότερη δόση που είναι σε θέση να προλαμβάνει τα συμπτώματα στέρησης και μετά η δόση σταδιακά μειώνεται (www.medlook.net).

Υποκατάστατα φάρμακα μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την απεξάρτηση από ηρεμιστικά φάρμακα. Στους ασθενείς μπορεί να χορηγηθούν ηρεμιστικά φάρμακα με μακρά χρονική δράση, όπως η διαζεπάμη ή η φαινοβαρβιτόνη, τα οποία μετά μπορούν να μειωθούν σταδιακά (www.medlook.net).

Όταν ένας ασθενής υπόκειται σε θεραπεία απεξάρτησης, υπάρχει πάντοτε σημαντικός κίνδυνος υποτροπής με επαναστροφή στα ναρκωτικά. Οι ασθενείς είναι δυνατόν να πάνε πίσω στη χρήση ναρκωτικών έστω και εάν δεν έχουν πλέον σωματικά συμπτώματα στέρησης (www.medlook.net).

Διεξάγονται πολλές έρευνες, που στόχο έχουν τη δημιουργία φαρμάκων που να μπορούν να σταματούν την ακατάσχετη επιθυμία για τα ναρκωτικά και να θεραπεύουν άλλους παράγοντες που προκαλούν την επιστροφή στη χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών. Σε ασθενείς που αδυνατούν να απέχουν από τη χρήση των οπιοειδών, χορηγείται θεραπεία συντήρησης συνήθως με μεθαδόνη (www.medlook.net).

Η δόση συντήρησης για τη μεθαδόνη, είναι συνήθως ψηλότερη από εκείνη που χρησιμοποιείται για τη θεραπεία απεξάρτησης και μπορεί να προλαμβάνει τα συμπτώματα στέρησης και ακατάσχετης επιθυμίας για την ηρωίνη. Επίσης αποτρέπει τους ασθενείς από του να βιώνουν την κατάσταση ευφορίας που η ηρωίνη προκαλεί, σχεδόν αμέσως μετά τη λήψη της («ανέβασμα») και που ακολουθείται σε σύντομο χρονικό διάστημα από μετάπτωση («κατέβασμα»). Με τον τρόπο αυτό η θεραπεία υποκατάστασης, συντήρησης με τη μεθαδόνη, βοηθά τους ασθενείς ναρκομανείς να απέχουν από τη χρήση της ηρωίνης, μειώνει το κίνδυνο διάδοσης του AIDS μεταξύ των ναρκομανών και συνολικά μειώνει το ποσοστό των θανάτων λόγω ναρκωτικών (www.medlook.net).

Μεταξύ των διαφόρων προγραμμάτων με τη μεθαδόνη, εκείνα που παρέχουν τη ψηλότερη δόση (συνήθως τουλάχιστον 60 mg ημερησίως), έχουν καλύτερα ποσοστά επιτυχίας όσον αφορά στη συμμετοχή των εξαρτημένων στα ναρκωτικά ασθενών. Επίσης τα προγράμματα που παρέχουν ολοκληρωμένη στήριξη, συμβουλευτικές υπηρεσίες, ιατρική φροντίδα, παράλληλα με τη μεθαδόνη, έχουν καλύτερα αποτελέσματα από τα προγράμματα που παρέχουν λιγότερες ή ελάχιστες υπηρεσίες (www.medlook.net).

Ακόμη ένα φάρμακο υποκατάστασης που εγκρίθηκε πρόσφατα για τη θεραπεία συντήρησης, είναι το LAAM το οποίο χορηγείται 3 φορές την εβδομάδα παρά 1 φορά ημερησίως, όπως γίνεται με τη μεθαδόνη. Η ναλτρεξόνη, χρησιμοποιείται επίσης για την αποτροπή υποτροπών με επιστροφή στη χρήση των ναρκωτικών. Όπως η μεθαδόνη, το LAAM και

η ναλτρεξόνη, αποτρέπουν τους ναρκομανείς από του να έχουν την παροδική κατάσταση ευφορίας που τους προκαλεί η ηρωίνη. Όμως η ναλτρεξόνη δεν καταστέλλει την ακατάσχετη επιθυμία για το ναρκωτικό και έτσι δεν είναι ιδιαίτερα δημοφιλές φάρμακο μεταξύ των εξαρτημένων στα ναρκωτικά. Η ναλτρεξόνη, έχει καλύτερα αποτελέσματα μεταξύ των ασθενών που έχουν περισσότερη θέληση για την απεξάρτηση (www.medlook.net).

Προς το παρόν δεν υπάρχουν φάρμακα που έχουν εγκριθεί από τη Διεύθυνση Τροφίμων και Φαρμάκων (FDA Ηνωμένων Πολιτειών) για τη θεραπεία λόγω εξάρτησης σε κοκαΐνη, LSD, PCP, μαριχουάνα, μεταμφεταμίνη ή άλλα διεγερτικά, εισπνεόμενες εξαρτησιογόνες ουσίες ή κορτικοστεροειδή. Υπάρχουν όμως φάρμακα ικανά να αντιμετωπίσουν τις παρενέργειες των εν λόγω ουσιών, όπως σπασμούς, ψυχωτικές αντιδράσεις και για την αντιμετώπιση των υπερβολικών δόσεων οπιοειδών (www.medlook.net).

Μεταξύ των σημαντικότερων προτεραιοτήτων των ερευνητών στον τομέα αυτό, περιλαμβάνεται η δημιουργία φαρμάκων για τη θεραπεία εξάρτησης στην κοκαΐνη (www.medlook.net).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13^ο

ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΑΛΚΟΟΛ

13.1. ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ

Ορισμός: Ο αλκοολισμός περιλαμβάνει τον εθισμό στο αλκοόλ και την πρόκληση προβλημάτων στο ίδιο το άτομο και στις σχέσεις του με τους άλλους (Alex Thio, 2003).

Το άγχος, ισχυρίζονται οι σπουδαστές ότι είναι η αιτία χρήσης αλκοολούχων ποτών. Πράγματι, σημειώνεται η μεγάλη αύξηση της μη ελεγχόμενης κατανάλωσης αλκοολούχων ποτών στους σπουδαστές τα τελευταία 20 χρόνια. Υπάρχει επίσης και μία παρόμοια αύξηση στην κατανάλωση ποτών και σε άλλες ομάδες μεγαλύτερης ηλικίας. Παρ' όλα αυτά, αυτοί οι πότες παραμένουν μία μικρή μειοψηφία, αντιπροσωπεύοντας μόνο το 9% του συνολικού πληθυσμού των Η.Π.Α. Η συντριπτική πλειοψηφία των Αμερικανών δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα με το ποτό. Η κατάχρηση αλκοόλ έχει αυξηθεί, αλλά η απλή χρήση αλκοόλ έχει μειωθεί. Παρ' όλα αυτά το αλκοόλ χρησιμοποιείται περισσότερο από όλα τα ψυχοενεργητικά και η κατάχρησή του είναι η πιο διαδεδομένη από όλες τις καταχρήσεις ναρκωτικών (Alex Thio, 2003).

Ο αλκοολισμός είναι στην πραγματικότητα ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα υγείας, που το υπερβαίνουν μόνο οι ασθενείς με προβλήματα καρδιάς και καρκίνο, και η οδήγηση υπό την επήρεια αλκοόλ είναι η υπ' αριθμόν ένα αιτία θανάτου στους νέους (ηλικίας 16-24 ετών). Το οικονομικό κόστος του προβλήματος με το αλκοόλ είναι τεράστιο και προκαλεί μείωση της βιομηχανικής παραγωγής, ασθένειες και τροχαία ατυχήματα (Alex Thio, 2003).

13.1.1. Οινοπνευματώδη (αλκοόλ)

Το αλκοόλ προέρχεται από την ανάμιξη φρούτων, λαχανικών και δημητριακών με μαγιά και ζάχαρη. Τότε δημιουργείται μια διαδικασία που λέγεται ζύμωση. Τα βαριά οινοπνευματώδη ποτά, όπως το ούισκι, η βότκα κ.ά. διυλίζονται περισσότερο για να γίνουν ισχυρότερα. Ένα βαρύ οινοπνευματώδες ποτό έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε αλκοόλ. Σε περίπτωση κατάχρησης αλκοόλ, το άτομο παρουσιάζει συμπτώματα σωματικά και ψυχολογικά γνωστά ως μέθη. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν επιθετικότητα, αδυναμία, κριτικής σκέψης, αδυναμία συγκέντρωσης, ευερεθιστότητα, ευφορία ή κατάθλιψη, συναισθηματική αστάθεια κ.ά. Σωματικές ενδείξεις είναι το κόκκινο πρόσωπο, η

συγκεχυμένη ομιλία, η αστάθεια στις κινήσεις ή η αδυναμία συντονισμού των κινήσεων, κ.ά. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της μέθης είναι η άρση των «αναστολών». Έτσι το άτομο μπορεί να εμφανιστεί πολύ έξυπνο, κοινωνικό, ικανοποιημένο και υπερκινητικό με οξυμένη ικανότητα σκέψης, αλλά όσο προχωρά η κατανάλωση γίνεται μελαγχολικό, αργό, εσωστρεφές και τελικά μπορεί ακόμα και να χάσει τις αισθήσεις του (Alex Thio, 2003).

Ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα που σχετίζονται με την υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ είναι τα αυτοκινητιστικά ατυχήματα. Υπολογίζεται ότι τουλάχιστον τα μισά από αυτά αφορούν έναν οδηγό ή έναν πεζό μεθυσμένο. Επίσης δεν είναι σπάνιες οι πτώσεις και τα ατυχήματα στο σπίτι ή στην εργασία που οφείλονται σε κατάχρηση αλκοόλ. Η μέθη είναι επίσης συχνά υπεύθυνη για εγκλήματα. Από σοβαρή κατάχρηση αλκοόλ μπορεί να επέλθει και θάνατος του χρήστη, κυρίως από καταστολή των αναπνευστικών κέντρων ή από αναρρόφηση εμετού (Alex Thio, 2003).

13.1.2. Τρόπος εξάρτησης από το αλκοόλ

Η συχνή χρήση αλκοόλ προκαλεί ανοχή και εξάρτηση, σωματική και ψυχική. Η εξάρτηση από αυτή την ουσία είναι γενικά ύπουλη και μακροχρόνια. Αφού εγκατασταθεί η σωματική εξάρτηση, με τη διακοπή της χρήσης εμφανίζονται συμπτώματα στέρησης, όπως τρεμούλιασμα των χεριών, της γλώσσας και των βλεφάρων, ταχυκαρδία, εφίδρωση, άγχος, πονοκέφαλος, αϋπνία κ.ά. Το σύνδρομο στέρησης μπορεί να εξελιχθεί σε Delirium Tremens, που εκδηλώνεται με ταχυκαρδία, εφίδρωση, οπτικές ή ακουστικές παραισθήσεις. Παρατηρείται επίσης συχνά παραλήρημα και ψυχοκινητική διέγερση. Συνήθως εμφανίζεται σε άτομα που πάσχουν από κάποια ταυτόχρονη σωματική ασθένεια, είναι δε δυνατόν να καταλήξει και στο θάνατο. Η χρόνια χρήση αλκοόλ μπορεί να οδηγήσει επίσης σε βρογχίτιδα, πνευμονία, φυματίωση και καρδιοπάθεια. Η εξασθένηση των διανοητικών λειτουργιών δεν είναι σπάνια. Οι περισσότεροι θάνατοι από χρόνια κατάχρηση αλκοόλ οφείλονται στην καταστροφή του ήπατος, εφόσον εκεί μεταβολίζεται η μεγαλύτερη ποσότητα αλκοόλ (κίρρωση ήπατος) (<http://www.okana.gr>).

13.2. ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΑΛΚΟΟΛ

Οι μύθοι για τη χρήση του αλκοόλ είναι οι εξής: Οι αλκοολικοί είναι κυρίως άστεγοι. Η ανάμειξη διαφορετικών ειδών αλκοόλ επιταχύνει τη μέθη. Η κατανάλωση σκέτου καφέ ή τα κρύα ντους μπορούν να διώξουν τη μέθη. Η κατανάλωση μόνο μπύρας δεν οδηγεί στον αλκοολισμό. Και η σεξουαλική επαφή γίνεται πιο συναρπαστική μετά την

κατανάλωση αρκετών ποτών. Όπως γράφει ο Shakespeare στο "Μάκβεθ", «Το ποτό διεγείρει τον πόθο, αλλά απομακρύνει την πράξη».

13.3. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΛΚΟΟΛ

Το αλκοόλ είναι ένα κατευναστικό ναρκωτικό. Ως τέτοιο, ελαττώνει την αισθητικοκινητική ικανότητα του ατόμου αλλά όχι και την ηθική του. Το πόσο μειώνεται η αισθητικοκινητική ικανότητα εξαρτάται από το βαθμό της μέθης - το ποσοστό του αλκοόλ στο αίμα. Το τελευταίο εξαρτάται από παράγοντες όπως το μέγεθος και το βάρος του ατόμου, το είδος και την ποσότητα των αλκοολούχων ποτών που καταναλώθηκαν, την ποσότητα φαγητού στο στομάχι και την αντοχή του ατόμου στο ποτό. Εάν καταναλώνεται με μέτρο, το αλκοόλ μπορεί να έχει κάποια οφέλη για τον ανθρώπινο οργανισμό. Εάν όμως καταναλώνεται σε μεγάλες ποσότητες και συνέχεια, το αλκοόλ μπορεί να βλάψει το συκώτι, να προκαλέσει σεξουαλική ανικανότητα, να προκαλέσει καρδιακή προσβολή και καρκίνο, να ασθενήσει τους μύες, την ικανότητα μάθησης και τη μνήμη.

Πολλές επιδημιολογικές και κλινικές μελέτες έχουν δείξει ότι η μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ - ιδιαίτερα όταν συνδυάζεται με συχνό κάπνισμα - αυξάνει τον κίνδυνο εμφάνισης καρκίνου του στόματος, του φάρυγγα και άλλων οργάνων του ανθρώπινου σώματος που επηρεάζονται από τη συχνή χρήση αλκοόλ. Επίσης, οι μελέτες έχουν ανακαλύψει ότι οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να πάθουν καρκίνο του μαστού, εάν πίνουν τρία ή περισσότερα αλκοολούχα ποτά την εβδομάδα. Η αιτιώδης επίδραση της χρήσης αλκοόλ στην ανάπτυξη αυτών των καρκίνων είναι περισσότερο έμμεση παρά άμεση: (1) Το αλκοόλ δρα ως ερεθιστικό στους ιστούς του στόματος, του φάρυγγα και άλλων σχετικών οργάνων, κάνοντάς τα με αυτόν τον τρόπο πιο τρωτά στους καρκινογόνους παράγοντες που τα προσβάλλουν. (2) Ορισμένα αλκοολούχα ποτά μπορεί να περιέχουν τις ίδιες καρκινογόνες ουσίες. (3) Η κακή διατροφή των ατόμων που καταναλώνουν μεγάλη ποσότητα αλκοόλ διευκολύνει το έργο αυτών των καρκινογόνων ουσιών. Και (4) η χρήση του αλκοόλ ενισχύει τις καρκινογόνες συνέπειες του καπνίσματος. Ενώ η τακτική, μικρή ποσότητα αλκοόλ μπορεί να μειώσει τη μυική δύναμη και τις σεξουαλικές επιδόσεις, η παρατεταμένη, έντονη χρήση του αλκοόλ μπορεί να προκαλέσει μυική αδυναμία και μία μυική ασθένεια, η οποία ονομάζεται αλκοολική μυοπάθεια. Η ασθένεια αυτή παρουσιάζει συμπτώματα τέτοια όπως διόγκωση, σοβαρές μυικές κράμπες και, τέλος, θραύση των μυϊκών ινών. Η παρατεταμένη χρήση αλκοόλ μπορεί επίσης να προκαλέσει εκφυλισμό του εγκεφάλου. Η κατανάλωση δύο ή τριών ποτών κάθε νύχτα με άδειο στομάχι μπορεί να εξασθενήσει τη μνήμη του ατόμου ή την ικανότητα της μάθησης, επειδή το αλκοόλ εμποδίζει τα

εγκεφαλικά κύτταρα να παράγουν πρωτεΐνες και το RNA (ριβονουκλεϊνικό οξύ) που είναι απαραίτητα για τη φυσιολογική διανοητική λειτουργία του ατόμου. Το αλκοόλ μπορεί επίσης και με άλλους τρόπους να διαλύσει την ακεραιότητα του κεντρικού νευρικού συστήματος. Έτσι, οι αλκοολικοί έχει βρεθεί ότι παρουσιάζουν ελλείψεις όσον αφορά στην ικανότητα αντίληψης, στην εννοιολογική ικανότητα, στην κίνηση και στις ικανότητες της οπτικοδιαστημικής θεώρησης. Με αυτές τις νευροψυχολογικές ελλείψεις, οι αλκοολικοί γερνούν πρώιμα. Οι νευροψυχολογικές τους ικανότητες είναι ίδιες με εκείνες των ατόμων που δεν πίνουν και είναι δέκα χρόνια μεγαλύτερα. Αυτά τα προβλήματα έχουν οδηγήσει πολλούς ιατρικούς ερευνητές να συγκρίνουν τους αλκοολικούς με τους ανθρώπους που έχουν οργανικές εγκεφαλικές βλάβες. Ορισμένα από αυτά τα προβλήματα μπορούν να περάσουν στην επόμενη γενιά μέσω του "μοιραίου αλκοολικού συνδρόμου", εάν οι γυναίκες πίνουν κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης τους. Το σύνδρομο χαρακτηρίζεται από βλάβη στο κεντρικό νευρικό σύστημα, από μικρό βάρος και μέγεθος του βρέφους και από διάφορα εκ γενετής ελαττώματα.

13.3.1. Κοινωνικές Συνέπειες

Η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ έχει επίσης συνδεθεί με τραυματισμούς και θανάτους από αυτοκινητικά δυστυχήματα. Επίσης η χρήση αλκοόλ έχει συνδεθεί με βίαια εγκλήματα, στα οποία παίζει σημαντικό ρόλο, αν και έμμεσα, στη διάπραξη σοβαρότερων εγκλημάτων, όπως είναι η ανθρωποκτονία, η βίαιη επίθεση και ο βιασμός. Για παράδειγμα, το αλκοόλ ενοχοποιείται για τις μισές περίπου ανθρωποκτονίες. Εκείνοι που διαπράττουν αυτά τα εγκλήματα φαίνεται να χρησιμοποιούν το αλκοόλ ως δικαιολογία για να εκφράσουν την επιθετικότητά τους.

13.4. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΟΥ ΚΑΝΟΥΝ ΧΡΗΣΗ ΑΛΚΟΟΛ

Σε σχέση με τα άτομα που δεν πίνουν, εκείνα που καταναλώνουν αλκοόλ είναι περισσότερο πιθανό να είναι άντρες, νεαροί ενήλικες, φιλελεύθεροι Προτεστάντες, άτομα με υψηλή κοινωνική θέση και κάτοικοι των Βορειοανατολικών και Δυτικών περιοχών. Όμως, μεταξύ των ατόμων που πίνουν, εκείνα που είναι περισσότερο πιθανό να γίνουν αλκοολικά είναι τα άτομα με χαμηλή κοινωνική θέση, οι συντηρητικοί Προτεστάντες, οι μαύροι και οι Ιρλανδοαμερικανοί.

13.4.1. Πώς γίνονται οι άνθρωποι αλκοολικοί;

Υπάρχουν τέσσερα στάδια στη διαδικασία τού να γίνει κανείς αλκοολικός. Στο εισαγωγικό στάδιο, οι άνθρωποι ανακαλύπτουν ότι η

χρήση αλκοόλ μπορεί να τους βοηθήσει να ξεπεράσουν σε κάποιο βαθμό την ένταση που βιώνουν. Στο επόμενο στάδιο το πρώιμο, προειδοποιητικό στάδιο. - οι μελλοντικοί αλκοολικοί αρχίζουν να πίνουν υπερβολικά και να υποφέρουν από διαλείψεις. Στο ενδιάμεσο, κρίσιμο στάδιο, χάνουν τον έλεγχο στο αλκοόλ. Και στο τελικό, χρόνια στάδιο, εθίζονται ολοκληρωτικά στο αλκοόλ, εξαρτώνται σε τέτοιο βαθμό από αυτό, ώστε δεν μπορούν να σηκωθούν το πρωί από το κρεβάτι, εάν δεν πιουν πρώτα ένα ποτό (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

13.4.2. Αιτίες που οδηγούν στον αλκοολισμό

Οι γιατροί θεωρούν τον αλκοολισμό ως μία ασθένεια που δημιουργείται από κάποια προβλήματα μέσα στον ανθρώπινο οργανισμό όπως είναι η διατροφική ανεπάρκεια, μία γενετική ανωμαλία κ.λπ.

Οι ψυχολόγοι αποδίδουν τον αλκοολισμό στην αλκοολική προσωπικότητα, η οποία περιλαμβάνει την αντικοινωνικότητα, την ανάγκη για εξάρτηση από άλλους και την ανάγκη για δύναμη.

Για τους κοινωνιολόγους, ο αλκοολισμός αναπτύσσεται εξαιτίας μίας κοινωνικής κατάστασης στην οποία οι ψυχολογικά ευάλωτοι άνθρωποι πιέζονται από τους φίλους τους, που πίνουν, να καταναλώσουν και οι ίδιοι μεγάλη ποσότητα αλκοόλ, ή από μία κουλτούρα που ενθαρρύνει τους ανθρώπους να χρησιμοποιούν το αλκοόλ, για να απαλύνουν τα προσωπικά τους προβλήματα (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

13.5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗΣ ΑΛΚΟΟΛ

Η κοινωνία προσπάθησε να ελέγξει την κατάχρηση του αλκοόλ με νομικούς και θεραπευτικούς τρόπους. Ο νόμος που απαγόρευε την πώληση αλκοόλ στη δεκαετία του '20 και στις αρχές της δεκαετίας του '30 απέτυχε στο στόχο του. Στην Αμερική η κυβέρνηση Clinton σκέφτηκε να αυξήσει τους φόρους στα ποτά, αλλά λόγω της πίεσης που δέχτηκε από τη βιομηχανία αλκοολούχων ποτών άλλαξε την πολιτική της. Όμως, η εκστρατεία ενάντια στην οδήγηση υπό την επήρεια του αλκοόλ είχε επιτυχία και οδήγησε στην αύξηση του όρου ηλικίας για τη χρήση αλκοόλ στα 21 έτη, στις περισσότερες πολιτείες. Το γεγονός αυτό μείωσε τα αυτοκινητικά ατυχήματα και έσωσε πολλές ανθρώπινες ζωές από το 1982 που ξεκίνησε η εκστρατεία (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

Θεραπευτικές προσεγγίσεις έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί για τον έλεγχο της κατάχρησης αλκοόλ. Έτσι, η δημόσια μέθη άρχισε να αντιμετωπίζεται πλέον ως ασθένεια και όχι ως έγκλημα, δημιουργήθηκαν κοινοτικά κέντρα, όπου προσφερόταν θεραπεία, και ομάδες που

οργανώθηκαν από τους ίδιους τους αλκοολικούς, για να προσφέρουν κοινωνική υποστήριξη (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

13.6. ΠΡΟΛΗΨΗ ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '80 εφαρμόστηκαν από την Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών τα πρώτα πιλοτικά προγράμματα πρόληψης στο χώρο του σχολείου και στην περιβάλλουσα κοινότητα, βασισμένα σε αντίστοιχα προγράμματα άλλων χωρών της Ευρώπης. Τα προγράμματα αυτά διαπνέονται από μια φιλοσοφία ευρύτερης προσέγγισης της πρόληψης της χρήσης ναρκωτικών. Αυτή δεν εστιάζεται στην ίδια τη χρήση και στους κινδύνους από αυτή. Δεν αποβλέπει σε άμεσα αποτελέσματα. Επικεντρώνεται κυρίως στις αιτίες του προβλήματος, επιδιώκοντας την προαγωγή της γενικότερης ψυχοκοινωνικής υγείας των νέων (ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, μείωση του συναισθήματος μοναξιάς, ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, αντιστάσεων σε αρνητικές επιρροές, ικανότητας λήψης υπεύθυνων αποφάσεων για τον τρόπο ζωής), μέσω μιας αμιγούς εκπαιδευτικής διαδικασίας βασισμένης σε σύγχρονες μεθόδους ενεργητικής μάθησης (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

Στην προσέγγιση αυτή στηρίχθηκε και η πρώτη συστηματική προσπάθεια εφαρμογής προγραμμάτων πρόληψης στη χώρα από τον ΟΚΑΝΑ, το 1995, με το σχεδιασμό ενός προγράμματος ανάπτυξης Κέντρων Πρόληψης (Κ.Π.) ανά την Ελλάδα. Τα Κ.Π. λειτουργούν σε συνεργασία του ΟΚΑΝΑ με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, αναγνωρίζοντας τη συμβολή των τοπικών κοινωνιών στο έργο της πρόληψης. Συγχρηματοδοτούνται από τον ΟΚΑΝΑ, την Τοπική Αυτοδιοίκηση (μέσω των ΚΑΠ) και τους τοπικούς φορείς. Την ευθύνη της συστηματικής επιστημονικής εποπτείας και της αξιολόγησης των προγραμμάτων και των δράσεων πρωτοβάθμιας πρόληψης που εφαρμόζονται στα Κ.Π. έχει το Τμήμα Εφαρμογών Πρόληψης του ΟΚΑΝΑ (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

Για την εκπαίδευση των στελεχών πρόληψης και για την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για την υποβοήθηση του έργου τους, ο ΟΚΑΝΑ έχει ιδρύσει το Κέντρο Εκπαίδευσης για την Πρόληψη της Χρήσης Ναρκωτικών και την Προαγωγή της Υγείας σε συνεργασία με το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΨΥ). Από το 1996 το Κέντρο παρέχει τη βασική εκπαίδευση στα στελέχη των Κέντρων Πρόληψης και εξασφαλίζει τη συνεχιζόμενη εκπαίδευσή τους, σε συνεργασία με το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ), το Ελληνικό Κέντρο Διαπολιτισμικής Ψυχιατρικής και Περίθαλψης (ΕΚΔΨΠ) και άλλους φορείς (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

13.6.1. Προγράμματα πρόληψης αλκοολισμού

Τα Κέντρα Πρόληψης εφαρμόζουν προγράμματα πρόληψης, βασισμένα στη φιλοσοφία της αγωγής και της προαγωγής της υγείας, και επιδιώκουν την ευαισθητοποίηση των φορέων και των πολιτών των τοπικών κοινωνιών, με σκοπό την ενεργοποίησή τους στον αγώνα της πρόληψης (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

Τα προγράμματα που αναπτύσσουν τα Κέντρα Πρόληψης απευθύνονται (<http://www.okana.gr/prolipsi>):

- § Σε γονείς
- § Σε μαθητές και εφήβους
- § Σε στρατευμένους
- § Σε αθλητικούς συλλόγους και ομάδες
- § Σε επαγγελματίες που έρχονται σε άμεση επαφή με το πρόβλημα (εκπαιδευτικούς, προπονητές, αστυνομικούς, επαγγελματίες υγείας, ιερείς, στρατιωτικούς, κ.ά.)
- § Σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες (παλιννοστούντες, πρόσφυγες, μειονοτικές ομάδες, φυλακισμένους, κ.ά.)
- § Στην ευρύτερη κοινότητα (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

Οι στόχοι τους, ανάλογα με την ομάδα στην οποία απευθύνονται και τη διάρκεια της παρέμβασης, είναι:

- § Η ενδυνάμωση, υποστήριξη και εκπαίδευση των νέων ώστε να υιοθετήσουν μια θετική στάση ζωής και να αναπτύξουν δεξιότητες και συμπεριφορές που να αντιστέκονται στη χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών.
- § Η συμβουλευτική και υποστήριξη της οικογένειας, με σκοπό την ενίσχυση του γονεϊκού ρόλου και τη βελτίωση της επικοινωνίας.
- § Η ευαισθητοποίηση καθηγητών και δασκάλων σε θέματα πρόληψης, η ενίσχυση του παιδαγωγικού τους ρόλου και η ενδυνάμωση των σχέσεων εκπαιδευτικών-μαθητών.
- § Η ενημέρωση των ενδιαφερομένων για τα υπάρχοντα θεραπευτικά προγράμματα.
- § Η πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

Σήμερα, υπάρχουν 65 Κέντρα Πρόληψης, τα οποία καλύπτουν την πλειονότητα των νομών της Ελλάδας, ενώ στόχος είναι η ανάπτυξη και άλλων Κέντρων Πρόληψης που θα καλύψουν τις ανάγκες όλης της επικράτειας. Επίσης στο Χάρτη Υπηρεσιών του OKANA μπορεί κάθε ενδιαφερόμενος να αναζητήσει το Κέντρο Πρόληψης της περιοχής του (<http://www.okana.gr/prolipsi>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14^ο

ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ – ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΤΕΡΟΦΥΛΩΝ

14.1. ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ

14.1.1. Ορισμός

Ομοφυλοφιλία είναι η σεξουαλική έλξη για άτομα του ίδιου φύλου ή η σεξουαλική εμπειρία με άτομα του ίδιου φύλου ή και τα δύο. Όσον αφορά τη συχνότητα, σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), περίπου το 2,5% των Αμερικανών είναι αποκλειστικά ομοφυλόφιλοι.

14.1.2. Μύθοι για την ομοφυλοφιλία

Οι μύθοι που επικρατούν για τους ομοφυλόφιλους σχετίζονται σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), στα πιο κάτω: Ο ένας μύθος είναι ότι οι ομοφυλόφιλοι άντρες είναι θηλυπρεπείς, ενώ οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι ανδροπρεπείς. Άλλοι μύθοι είναι ότι οι ομοφυλόφιλοι αποπλανούν ή κακοποιούν νεαρά παιδιά, περιορίζονται είτε στον παθητικό είτε στον ενεργητικό ρόλο, είναι διανοητικά ασθενείς, έχουν μία μη ικανοποιητική σεξουαλική ζωή και είναι σεξουαλικά υπερενεργητικοί (Alex Thio, 2003).

14.1.3. Κατηγορίες ομοφυλοφίλων

Οι ομοφυλόφιλοι δεν είναι όλοι βασικά ίδιοι. Μπορούμε να διακρίνουμε επτά κατηγορίες ομοφυλοφίλων: (1) οι "ψωνιζόμενοι" (2) οι πόρνοι του δρόμου, (3) οι περιστασιακοί ομοφυλόφιλοι, (4) οι αμφιφυλόφιλοι, (5) οι πόρνοι πολυτελείας, (6) οι κρυφοί ομοφυλόφιλοι, (7) οι φανεροί ομοφυλόφιλοι. Διαφέρουν ως προς το πόσο έντονη είναι η ταύτισή τους με την ομοφυλοφιλία ή την ετεροφυλοφιλία ή και τα δύο. Οι "ψωνιζόμενοι" ταυτίζονται περισσότερο με την ετεροφυλοφιλία, οι φανεροί ομοφυλόφιλοι περισσότερο με την ομοφυλοφιλία τους και οι υπόλοιπες κατηγορίες βρίσκονται περίπου στη μέση των δύο αυτών άκρων (Alex Thio, 2003).

14.1.4. Η αποκάλυψη της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας

Οι άνθρωποι δεν αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους απαραίτητα ως ομοφυλόφιλους, όταν αισθάνονται σεξουαλική έλξη για άτομα του ίδιου φύλου. Λόγω της κοινωνικής απαγόρευσης της ομοφυλοφιλίας, πολλοί νεαροί άντρες, που έχουν αναπτύξει ένα σεξουαλικό ενδιαφέρον για άλλους άντρες δε θεωρούν στην αρχή τον εαυτό τους ομοφυλόφιλο. Μόνο

όταν αποτελούν τμήμα μίας μεγάλης ομάδας ομοφυλοφίλων σε ένα χώρο όπου βρίσκονται άτομα του ίδιου φύλου, όπως είναι τα μπαρ για ομοφυλόφιλους, αποκαλύπτουν την ομοφυλοφιλία τους δημόσια. Γενικά, περνάνε από τέσσερα στάδια, μέχρι να αποκτήσουν την ομοφυλοφιλική τους ταυτότητα: της ευαισθητοποίησης, του διχασμού, της αποκάλυψης και της δέσμευσης (Alex Thio, 2003).

14.1.5. Η ζωή των ομοφυλοφίλων

Στη ζωή τους, οι ομοφυλόφιλοι, παρά την κακομεταχείριση που υφίστανται, καταφέρνουν να έχουν μία σχετικά φυσιολογική, ευτυχισμένη ζωή. Έχουν καλές σχέσεις με τους ετεροφυλόφιλους γονείς τους, τους παππούδες τους και τα παιδιά τους. Βγαίνουν ραντεβού, παντρεύονται και έχουν σεξουαλικές σχέσεις, όπως ακριβώς και οι ετεροφυλόφιλοι, εκτός από το γεγονός ότι ο γάμος μεταξύ ομοφυλοφίλων δεν είναι νομικά αναγνωρισμένος. Μπορούν εύκολα να συμμετέχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις, όπου υπάρχουν μεγάλες κοινότητες ομοφυλοφίλων. Μπορούν να βρουν συγκεκριμένα εκπαιδευτικά και θρησκευτικά ιδρύματα, τα οποία τους κάνουν να νιώθουν άνετα με το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Δουλεύουν σε όλα τα επαγγέλματα και γίνονται αποδεκτοί σε έναν όλο και αυξανόμενο αριθμό επιχειρήσεων. Όμως, οι ομοφυλόφιλοι στρατιώτες και αθλητές αντιμετωπίζουν ακόμα μία τρομακτική προκατάληψη εναντίον τους (Alex Thio, 2003).

14.1.6. Άντρες ομοφυλόφιλοι

Όσον αφορά τις διαπροσωπικές σχέσεις που έχουν οι άντρες ομοφυλόφιλοι, υπάρχει μία κλίμακα δέσμευσης όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ τους. Από τη μία πλευρά είναι οι ομοφυλόφιλοι που έχουν πολλές ερωτικές σχέσεις και από την άλλη είναι εκείνοι που είναι εξαιρετικά μονογαμικοί, με τους περισσότερους ομοφυλόφιλους να βρίσκονται κάπου στο μέσον. Το ευκαιριακό σεξ γίνεται σε χώρους όπως είναι οι δημόσιες αντρικές τουαλέτες και τα μπαρ για ομοφυλόφιλους, αλλά αυτή η πολυγαμία είναι κυρίως προϊόν της ετεροφυλόφιλης κοινωνίας παρά της κοινότητας των ομοφυλοφίλων. Οι περισσότεροι ομοφυλόφιλοι άντρες επιθυμούν μία μακροχρόνια σχέση και μπορούν να νιώσουν ικανοποίηση στο πλαίσιο αυτών των σχέσεων, όπως ακριβώς και οι ετεροφυλόφιλοι (Alex Thio, 2003).

14.1.7. Γυναίκες ομοφυλόφιλες

Στα χαρακτηριστικά τους οι ομοφυλόφιλες γυναίκες, μοιάζουν σε κάποια σημεία με τις ετεροφυλόφιλες και διαφέρουν σε κάποια άλλα. Όπως και οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες, οι λεσβίες έχουν κοινωνικοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να δεσμεύονται σε μακροχρόνιες σχέσεις, να

έχουν καλές σχέσεις με τους ετεροφυλόφιλους και να επιθυμούν να γίνουν μητέρες. Όμως, σε αντίθεση με τις ετεροφυλόφιλες, οι λεσβίες είναι λιγότερο πιθανό να παίζουν τον παραδοσιακό γυναικείο ρόλο, είναι λιγότερο ενήμερες για τη σεξουαλική τους ταυτότητα κατά τη διάρκεια της εφηβείας και περισσότερο πιθανό να είναι ανεξάρτητες και αφοσιωμένες στη δουλειά τους (Alex Thio, 2003).

14.1.8. AIDS, Ομοφυλοφιλία και ετεροφυλόφιλοι

Η μάστιγα του AIDS επηρέασε και τους ομοφυλόφιλους. Ο επηρεασμός εστιάζει στο ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι πιο πιθανό σήμερα να κάνουν ασφαλές σεξ από ό,τι στο παρελθόν. Όταν πρωτοεμφανίστηκε το AIDS, στις αρχές της δεκαετίας του '80, υπήρχε μία συντηρητική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους και τα θύματα του AIDS. Όμως, σήμερα, ο κόσμος αισθάνεται μεγαλύτερη συμπάθεια, επειδή η αρρώστια έχει χτυπήσει πολλούς ετεροφυλόφιλους και διάσημους ομοφυλόφιλους, ενώ τα Μ.Μ.Ε. περιγράφουν τους ασθενείς του AIDS και τους ομοφυλόφιλους φίλους τους με ένα θετικό τρόπο (Alex Thio, 2003).

14.1.9. Ομοφυλοφιλοφοβία

Η ομοφυλοφιλοφοβία είναι οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις που γίνονται εις βάρος των ομοφυλοφίλων. Η κοινή γνώμη είναι διχασμένη όσον αφορά στους ομοφυλόφιλους - άντρες και γυναίκες. Ενώ απορρίπτει την ομοφυλοφιλία ως ένα μη αποδεκτό τρόπο ζωής, την ίδια στιγμή υποστηρίζει τα ίσα δικαιώματα για τους ομοφυλόφιλους (Alex Thio, 2003).

14.1.10. Η κίνηση για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων

Οι περισσότερες οργανώσεις των ομοφυλοφίλων αρχικά παρείχαν υπηρεσίες στους ομοφυλόφιλους με συμβουλευτικά και ψυχαγωγικά προγράμματα. Όμως, από τα τέλη της δεκαετίας του '60, οι οργανώσεις αυτές έγιναν πιο μαχητικές με αντικειμενικό τους σκοπό τον τερματισμό των διακρίσεων εις βάρος των ομοφυλοφίλων, σε όλες τις όψεις της ζωής. Ως αποτέλεσμα, οι ομοφυλόφιλοι σήμερα έχουν πολλά δικαιώματα που δεν είχαν αναγνωρισθεί στο παρελθόν (Alex Thio, 2003).

14.1.11. Οι αιτίες της ομοφυλοφιλίας

Οι αιτίες της ομοφυλοφιλίας, σύμφωνα με τις βιολογικές θεωρίες, είναι ότι η καταγωγή της ομοφυλοφιλίας μπορεί να εντοπιστεί στις ορμόνες, στα γονίδια και στον εγκέφαλο. Σύμφωνα με τις παραδοσιακές ψυχιατρικές θεωρίες, η ομοφυλοφιλία είναι μία μορφή διανοητικής ασθένειας, η οποία οφείλεται στις τεταμένες σχέσεις μεταξύ των γονιών και των παιδιών. Και οι κοινωνιολόγοι εντοπίζουν την αιτία της ομοφυλοφιλίας στην αντίθετη κοινωνικοποίηση κατά τη διάρκεια της

παιδικής ηλικίας (αντιμετώπιση των αγοριών σαν κορίτσια και των κοριτσιών σαν αγόρια), αλλά ορισμένοι κοινωνιολόγοι, οι οποίοι προσπαθούν να ερμηνεύσουν κοινωνικά το φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας, δεν ενδιαφέρονται για την αιτιολογία, της ομοφυλοφιλίας (Alex Thio, 2003).

14.2. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΤΕΡΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ

14.2.1. Προγαμιαίο σεξ

Σύμφωνα με τον Alex Thio (2003), το προγαμιαίο σεξ είναι πολύ διαδεδομένο. Οι περισσότεροι Αμερικανοί εγκρίνουν το προγαμιαίο σεξ αλλά κυρίως το μονογαμικό και όχι το πολυγαμικό. Ομοίως, το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων είχε προγαμιαίες ερωτικές σχέσεις, αλλά κυρίως το είδος των σχέσεων που απαιτούσε δέσμευση. Οι άνθρωποι που είναι περισσότερο πιθανό να έχουν προγαμιαίες ερωτικές σχέσεις, είναι οι περισσότερο μορφωμένοι, οι άντρες, οι λιγότερο θρησκευόμενοι και οι πιο εύποροι. Όσον αφορά την κρίση του AIDS δεν έχει μειώσει το ποσοστό συμμετοχής στο προγαμιαίο σεξ, κυρίως επειδή οι περισσότεροι σεξουαλικά ενεργοί ανύπαντροι επιδίδονται σε μονογαμικό και ασφαλές σεξ (Alex Thio, 2003).

14.2.2. Εξωσυζυγικό σεξ

Υπάρχουν κάποιες παραπλανητικές αντιλήψεις, τις οποίες έχουν οι περισσότεροι άνθρωποι για το εξωσυζυγικό σεξ. Μία παραπλανητική αντίληψη είναι ότι η εξωσυζυγική, σεξουαλική επαφή είναι μία πολύ θετική εμπειρία. Μία άλλη αντίληψη είναι ότι οι άνθρωποι που έχουν εξωσυζυγικές ερωτικές σχέσεις είναι σεξομανείς (Alex Thio, 2003).

Οι αντιλήψεις για τη μοιχεία διαφέρουν από τον έναν πολιτισμό στον άλλον. Υπάρχουν νόμιμες και παράνομες μοιχείες, η κάθε μια από τις οποίες εμφανίζεται σε διαφορετικές μορφές σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Για παράδειγμα, η παράνομη μοιχεία περιλαμβάνει τη σεξουαλική επαφή στους περισσότερους πολιτισμούς, αλλά όχι στον πολιτισμό των Lozi της Αφρικής, και η νόμιμη μοιχεία συνεπάγεται ότι ο άντρας έχει πολλές παλλακίδες στην παραδοσιακή Κίνα και την Ιαπωνία, αλλά όχι, στις περισσότερες δυτικές κοινωνίες (Alex Thio, 2003).

Οι κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις ομάδες ανθρώπων ώστε να είναι περισσότερο πιθανόν να εμπλακούν σε εξωσυζυγικές ερωτικές σχέσεις είναι: Εκείνοι που είχαν προγαμιαίες σεξουαλικές εμπειρίες, οι λιγότερο θρησκευόμενοι, εκείνοι που έχουν μικρότερο εισόδημα, εκείνοι που είναι πολιτικά φιλελεύθεροι, εκείνοι που μένουν στις Βορειοανατολικές και Δυτικές περιοχές και οι άντρες (Alex Thio, 2003).

14.2.3. Ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων

Υπάρχουν τέσσερις τρόποι με τους οποίους τα ζευγάρια που εμπλέκονται στην ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων έρχονται σε επαφή μεταξύ τους: Ο ένας είναι η αποπλάνηση φίλων τους, ώστε να πάρουν μέρος σε αυτήν τη σεξουαλική δραστηριότητα. Ο δεύτερος τρόπος είναι η συναναστροφή κάποιου ζευγαριού με άλλα έμπειρα ζευγάρια σε αυτόν τον τομέα, μέσω των οποίων μπορούν να ανακαλύψουν νέα ζευγάρια. Ο τρίτος τρόπος είναι τα μπαρ για ζευγάρια που συμμετέχουν στην ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων, μέσα στα οποία μπορούν να έρθουν σε επαφή μεταξύ τους. Και ο τέταρτος τρόπος είναι οι αγγελίες στα ειδικά, περιοδικά (Alex Thio, 2003).

14.2.4. Μορφές ανταλλαγής ερωτικών συντρόφων

Τα άτομα που συμμετέχουν σε αυτού του είδους τη σεξουαλική δραστηριότητα δεν ακολουθούν το ίδιο τελετουργικό. Υπάρχουν τέσσερις μορφές της σεξουαλικής αυτής δραστηριότητας: (1) Η συγκεκριμενοποιημένη ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων, στην οποία οι ερωτικοί σύντροφοι πηγαίνουν σε διαφορετικά δωμάτια, πριν τη σεξουαλική τους επαφή. (2) Η απροκάλυπτη, στην οποία όλοι οι ερωτικοί σύντροφοι βρίσκονται στο ίδιο δωμάτιο ή στο ίδιο κρεβάτι. (3) Η ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων ανάμεσα σε τρία ή περισσότερα ζευγάρια, που, γίνεται συγκεκριμένα ή απροκάλυπτα. (4) Το ερωτικό τρίγωνο, όπου ένα ζευγάρι έχει σεξουαλική επαφή με ένα τρίτο άτομο (Alex Thio, 2003).

14.2.5. Η υποκουλτούρα της ανταλλαγής συντρόφων

Η υποκουλτούρα της ανταλλαγής ερωτικών συντρόφων αποτελείται από μία εξειδικευμένη διάλεκτο που χρησιμοποιούν τα άτομα που συμμετέχουν σε αυτήν τη σεξουαλική δραστηριότητα, όπως επίσης και από κανονισμούς που ρυθμίζουν την κοινωνικοσεξουαλική τους αλληλεπίδραση. Η διάλεκτος περιέχει ευφημισμούς που υπαινίσσονται διάφορες σεξουαλικές πράξεις. Οι κανονισμοί έχουν σκοπό να προστατεύουν τη σταθερότητα του γάμου, εμποδίζοντας την εμφάνιση της ζήλιας ανάμεσα στο ζευγάρι (Alex Thio, 2003).

14.2.6. Κοινωνικό προφίλ

Αυτοί που συμμετέχουν σε αυτήν τη σεξουαλική δραστηριότητα, ανήκουν κυρίως στη μεσαία κοινωνική τάξη, είναι λευκοί, ηλικίας 25 έως 45 ετών και είναι μάλλον συντηρητικοί. Δεν έχουν δυνατούς δεσμούς με τους παραδοσιακούς θεσμούς του κοινωνικού ελέγχου, όπως είναι η θρησκεία, η οικογένεια και η κοινότητα. Αλλά δε διαφέρουν ουσιαστικά από τα άλλα μεσοαστικά ζευγάρια που δε συμμετέχουν στην ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων (Alex Thio, 2003).

14.2.7. Συνέπειες ανταλλαγής συντρόφων

Η ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων μπορεί να διαλύσει ένα γάμο. Επίσης μπορεί να έχει θετικές ή αρνητικές συνέπειες για συγκεκριμένα ζευγάρια. Είναι πιθανό να βελτιώσει τις έγγαμες σχέσεις, εάν τα άτομα που συμμετέχουν μπορούν να την αντιμετωπίσουν ως μία απρόσωπη σεξουαλική επαφή. Αλλά είναι πιθανό να διαλύσει ένα γάμο, εάν τα άτομα εμπλέκονται συναισθηματικά με τους ερωτικούς τους συντρόφους (Alex Thio, 2003).

14.2.8. Αιτίες ανταλλαγής συντρόφων

Οι αιτίες για τη συμμετοχή σε αυτήν τη σεξουαλική δραστηριότητα εντοπίζονται από πολλούς ερευνητές, οι οποίοι έχουν επικαλεστεί κάποιους παράγοντες, όπως είναι η μεγάλη σεξουαλική ελευθερία των γυναικών σήμερα, η μεγαλύτερη ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, η μοναξιά, η σεξουαλική μονοτονία στο πλαίσιο ενός γάμου, κ.λπ. Όμως, κανένας από αυτούς τους παράγοντες δεν μπορεί να εξηγήσει συγκεκριμένα γιατί οι άνθρωποι επιλέγουν την ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων και όχι κάποια άλλη μορφή σεξουαλικής δραστηριότητας (Alex Thio, 2003).

Μία συγκεκριμένη θεωρία που προτείνεται αφορά στην άποψη ότι η ανταλλαγή ερωτικών συντρόφων προκύπτει από τη σύμπτωση αυτών των τεσσάρων παραγόντων: των σεξουαλικών φαντασιώσεων των αντρών, της ανάγκης για προστασία και διατήρηση του γάμου, της έλλειψης ζήλιας και της έκθεσης στη φιλολογία γύρω απ' αυτήν τη δραστηριότητα (Alex Thio, 2003).

14.3. Η ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑ

Σύμφωνα με τους συντηρητικούς, η πορνογραφία είναι αισχρή και γι' αυτό επιβλαβής για την κοινωνία, αυξάνει την επιθετικότητα και επηρεάζει αρνητικά το συμβατικό σεξ ανάμεσα στα άτομα που εκτίθενται στην πορνογραφία. Αλλά για τους φιλελεύθερους, η πορνογραφία είναι απλώς ερωτική και αβλαβής, επειδή δεν προκαλεί σεξουαλική βία - και μπορεί να γίνει ωφέλιμη, επειδή απελευθερώνει τα άτομα από τους σεξουαλικούς τους ενδοιασμούς και βελτιώνει την ερωτική τους ζωή. Παρόλ' αυτά, για τους φεμινιστές η πορνογραφία είναι επιζήμια για τις γυναίκες, επειδή προωθεί τη βία και τις διακρίσεις εις βάρος τους. Οι συντηρητικοί, οι φιλελεύθεροι και οι φεμινιστές επικαλούνται μελέτες που υποστηρίζουν τις απόψεις τους, αλλά αγνοούν τις μελέτες που δεν τις υποστηρίζουν (Alex Thio, 2003).

14.4. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ

Σύμφωνα με το Ανώτατο Δικαστήριο των Η.Π.Α., είναι οποιαδήποτε συμπεριφορά κάνει το εργασιακό περιβάλλον τόσο εχθρικό για ένα λογικό άτομο, ώστε το θύμα δυσκολεύεται να εκτελέσει την εργασία του. Ο ορισμός αυτός μπορεί να εφαρμοστεί στα σχολεία, στα κολέγια και σε άλλους χώρους όπου ένα άτομο κακομεταχειρίζεται ένα άλλο άτομο του αντίθετου φύλου. Μία προφανής αιτία της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι η απειλή της αντρικής κυριαρχίας από τις γυναίκες. Πιο ουσιαστικά, είναι η ανισότητα δύναμης ανάμεσα στα δύο φύλα που προκαλεί τη σεξουαλική παρενόχληση (Alex Thio, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15^ο **ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ**

15.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ

Αντικειμενικός σκοπός των υπαλλήλων που κάνουν κατάχρηση της εξουσίας τους είναι ότι περιμένουν ότι θα κερδίσουν περισσότερα χρήματα, ότι θα διατηρήσουν την εξουσία τους και θα επιδείξουν την υπεροψία τους. Οι κύριες μορφές της κατάχρησης εξουσίας από τους δημόσιους υπαλλήλους είναι η πολιτική διαφθορά, οι εκλογικές παραβάσεις και η επίσημη βία. Η πολιτική διαφθορά μπορεί να εντοπιστεί σε τέτοιες κυβερνητικές δραστηριότητες όπως είναι η αγορά αγαθών και υπηρεσιών για την κυβέρνηση, η διάθεση της δημόσιας γης, η επιβολή και είσπραξη φόρων, η ρύθμιση των εμπορικών δραστηριοτήτων και η νομοθετική διαδικασία. Οι εκλογικές παραβάσεις περιλαμβάνουν την παράκαμψη των ψηφοφόρων στην εκλογή του προέδρου και των δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου, όπως επίσης και δόλιες τακτικές για την επίτευξη της εκλογικής νίκης. Η επίσημη βία μπορεί να περιλαμβάνει την επίδειξη αγριότητας από την πλευρά των αστυνομικών εις βάρος των αθώων πολιτών. Εάν οι παράνομες δραστηριότητες που έκαναν οι δημόσιοι υπάλληλοι, αποκαλύπτονταν στο κοινό, θα προσπαθούσαν να εξουδετερώσουν την παρέκκλισή τους. Η εξουδετέρωση αυτή γίνεται με τους παρακάτω τρόπους: με την άρνηση του προφανούς, την αγνόηση της παρεκκλίνουσας πράξης, την υπόσχεση για διεξαγωγή έρευνας και την επίκληση της αναγκαιότητας της πράξης (Alex Thio, 2003).

15.1.1. Αιτίες παρέκκλισης των δημοσίων υπαλλήλων

Σύμφωνα με τον δικηγόρο Lieberman, υπάρχουν 12 διαφορετικοί λόγοι για την ύπαρξη της συγκεκριμένης παρέκκλισης. Όμως, μόνο μια φαίνεται περισσότερο χρήσιμη για την ερμηνεία της παρέκκλισης. Είναι η πληθώρα των ασαφών νόμων, η οποία δυσκολεύει τον έλεγχο της κυβερνητικής δραστηριότητας. Ο κοινωνιολόγος Douglas αποδίδει την παρέκκλιση των δημοσίων υπαλλήλων στην αύξηση της κυβερνητικής εξουσίας, της γραφειοκρατίας και των κανονισμών που προκάλεσε η επανάσταση του προνοιακού καθεστώτος. Οι κοινωνιολόγοι Ermann και Lundman αποδίδουν την παρέκκλιση των δημοσίων υπαλλήλων στην πολυπλοκότητα της κυβερνητικής οργάνωσης. Λόγω της πολυπλοκότητας αυτής, υπάρχει μία έλλειψη πληροφόρησης και ευθύνης σχετικά με το πώς οι δημόσιοι υπάλληλοι θα πρέπει να κάνουν το έργο τους, η οποία άμεσα οδηγεί στην παρέκκλισή τους. Από την προσέγγιση της θεωρίας της ισχύος, που παρουσιάστηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, μπορούμε να δούμε περισσότερο καθαρά την αιτιολογική σχέση ανάμεσα στην ισχύ και την παρέκκλιση των δημοσίων υπαλλήλων (Alex Thio, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16^ο

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

16.1. ΓΕΝΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΟΛΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Είναι αναμφισβήτητο ότι η εποχή μας είναι εποχή αθρόας και αναπόφευκτης μετακίνησης ατόμων σε ξένες χώρες προς εξεύρεση εργασίας. Κύριες αιτίες του φαινομένου αυτού είναι η αύξηση του οικονομικού χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών ατόμων και λαών, οι «προληπτικοί αντιτρομοκρατικοί» πόλεμοι και άλλα φαινόμενα που είναι αντίστοιχα προς αυτά και, συνήθως, αποτελούν άμεσο επακόλουθό τους (<http://www.nchr.gr>).

Ειδικά για την Ελλάδα, συντρέχει και η συγκυρία γειτνίασης με χώρες πρώην κομμουνιστικές που αντιμετωπίζουν σοβαρότατα οικονομικά προβλήματα λόγω μετάβασης από το σύστημα κεντρικού σχεδιασμού στο σύστημα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς (<http://www.nchr.gr>).

Η εμπειρία της Ελλάδας, μετά αρκετά πλέον χρόνια εισροής και εγκατάστασης μεταναστών, είναι θετική, παρά τα υπαρκτά προβλήματα. Συγκεκριμένα, το μεταναστευτικό φαινόμενο απέφερε οφέλη και για τις δύο πλευρές, δηλαδή τόσο για τους μετανάστες και τις χώρες προέλευσης, όσο και για τη χώρα υποδοχής τους. Περαιτέρω, αναφορικά με τα προβαλλόμενα κύρια κοινωνικά προβλήματα, ως αποτελέσματα της μετανάστευσης, δηλαδή την αύξηση της ανεργίας και την υψηλή εγκληματικότητα των αλλοδαπών, παρατηρείται ότι η αξία και των δύο προβλημάτων είναι σχετική, ιδίως του πρώτου. Και τούτο για τους εξής λόγους: Καταρχάς, διότι οι αλλοδαποί δεν καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας ημεδαπών, αφού πρόκειται για εργασίες που κατά κανόνα αρνούνται να εκτελέσουν οι τελευταίοι. Για το λόγο αυτό, οι αλλοδαποί εργάτες συμβάλλουν όχι μόνο στην αύξηση του εγχωρίου προϊόντος, αλλά και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (<http://www.nchr.gr>).

Όσο για την υψηλή εγκληματικότητα, αυτή εμφανίζεται κατά σοβαρό ποσοστό υπερβολική, καθώς δεν στηρίζεται σε στατιστικά δεδομένα, αλλά, διότι είναι γνωστό ότι, σε διεθνές επίπεδο, ιδίως οι αστυνομικές, αλλά και οι δικαστικές αρχές προβαίνουν σε συλλήψεις και τιμωρία μεταναστών σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους ημεδαπούς (<http://www.nchr.gr>).

16.1.1. Στατιστικά στοιχεία

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Μεσογειακού Παρατηρητηρίου για τη Μετανάστευση (**Mediterranean Migration Observatory, Νοέμβριος 2004**), το 2000 υπήρχαν στη Δ. Ευρώπη 32 εκατομμύρια μετανάστες. Το 2004, στην Ελλάδα διέμεναν περί τους 1.200.000 μετανάστες, δηλαδή άνω του 10,30% του συνολικού πληθυσμού, από τους οποίους 950.000 περίπου αλλογενείς (οι υπόλοιποι ομογενείς). Αναλυτικότερα, η κατανομή του μεταναστευτικού πληθυσμού ανά περιοχή της Ελλάδας έχει ως εξής: α) Τουριστικά νησιά: 13%-25% του πληθυσμού τους, β) Αθήνα: 17% του πληθυσμού, γ) Θεσσαλονίκη: 7% του πληθυσμού, δ) 50% των μεταναστών στην Ελλάδα είναι Αλβανοί.

Μετά την ψήφιση και θέση σε ισχύ του Ν. 2910/01 χορηγήθηκαν κατά προσέγγιση 700.000 άδειες. Σήμερα δηλαδή υπάρχει σημαντικός αριθμός μεταναστών που διαμένει και εργάζεται παράνομα στην Ελλάδα (ο οποίος ανέρχεται περί τους 500.000) (<http://www.nchr.gr>).

Όσον αφορά στο εργατικό δυναμικό, σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), στην Ελλάδα σήμερα το 13% του εργατικού δυναμικού είναι μετανάστες (<http://www.nchr.gr>).

16.1.2. Η μέχρι σήμερα νομοθετική ρύθμιση του μεταναστευτικού φαινομένου σε εσωτερικό και ευρωπαϊκό επίπεδο

Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα πέρασε από διάφορες φάσεις. Με τον πρώτο νόμο (Ν. 1975/91) επιχειρήθηκε μία περισσότερο αστυνομική αντιμετώπιση του φαινομένου. Με τον δεύτερο νόμο (Ν. 2910/2001 και τις τροποποιήσεις του (οι οποίες αφορούν ιδίως στην εφαρμογή του), το μεταναστευτικό ζήτημα αντιμετωπίστηκε πρωτίστως ως κοινωνικό πρόβλημα (<http://www.nchr.gr>).

Στη συνέχεια, εκδόθηκαν τρεις κοινοτικές Οδηγίες (που πρέπει να ενσωματωθούν): Η Οδηγία 2003/86/ΕΚ¹ για την οικογενειακή επανένωση –για την οποία εκκρεμεί, πάντως, αίτηση ακύρωσης ενώπιον του ΔΕΚ²- η Οδηγία 2003/109/ΕΚ³ για τους επί μακρόν διαμένοντες και η Οδηγία 2004/81/ΕΚ⁴ για τη χορήγηση άδειας διαμονής σε θύματα εμπορίας.

¹ Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου της 22ας Σεπτεμβρίου 2003 σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, ΕΕ L 3.10.2003.

² Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει καταθέσει αίτηση ακύρωσης ενώπιον του ΔΕΚ κατά ορισμένων διατάξεων της Οδηγίας 2003/86/ΕΚ, που αφορούν κυρίως το δικαίωμα των ανήλικων παιδιών σε οικογενειακή επανένωση, λόγω αντίθεσής τους προς την αρχή της προστασίας της οικογενειακής ζωής (υπόθεση C-540/03).

³ Οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου 2003 σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες, ΕΕ L 16/44, 23.1.2004.

⁴ Οδηγία 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2004 σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, ΕΕ L, 261/19, 6.8.2004.

Με τον νόμο **3386/2005 (ΦΕΚ Α'212 - «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια»)** επιχειρείται η τροποποίηση του ν. 2910/2001 και η μερική ενσωμάτωση των ως άνω κοινοτικών οδηγιών (<http://www.nchr.gr>).

Γενικότερος στόχος του νόμου αυτού είναι η συγκέντρωση των αρμοδιοτήτων σχετικά με τη χορήγηση αδειών εισόδου και παραμονής αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα στο πρόσωπο του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας, η απλούστευση των σχετικών διαδικασιών, η ενοποίηση της άδειας διαμονής με την άδεια εργασίας και η δημιουργία καθεστώτος για τους «επί μακρόν διαμένοντες» εργαζόμενους αλλοδαπούς υπηκόους τρίτων χωρών (<http://www.nchr.gr>).

Πράγματι, με τις ρυθμίσεις του νόμου αυτού (3386/2005–ΦΕΚ Α'212), καταβάλλεται προσπάθεια βελτιώσεων σε σχέση με τον Ν. 2910/2001, όπως, ιδίως, η σύμπτυξη των δύο αδειών σε μία ενιαία άδεια, η διευκόλυνση της οικογενειακής επανένωσης, η εισαγωγή του θεσμού των επί μακρόν διαμενόντων, η μείωση γραφειοκρατικών διαδικασιών, η ρητή αναφορά στο δικαίωμα επικοινωνίας με δικηγόρο των αναμενόντων την απέλασή τους ατόμων κ.λπ. (<http://www.nchr.gr>).

16.2. ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η φερόμενη ή πραγματική -σε αρκετές περιπτώσεις- αύξηση των δεικτών της εγκληματικότητας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, αποτελεί το πιο ισχυρό επιχείρημα των κάθε είδους ξενόφοβων αντιλήψεων για να υποστηριχθεί η ανάγκη περιορισμού της μετανάστευσης μέσα από ένα αυστηρότερο και σαφώς πιο κατασταλτικό νομικό πλαίσιο (<http://www.greekhelsinki.gr>).

Συστηματικά το μεγάλο κύμα μετανάστευσης που επηρεάζει και την Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του '90 παρουσιάζεται ως η κύρια αιτία πρόκλησης εγκλημάτων και μάλιστα όπως αυτά που χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα ειδεχθή. Συχνά - πυκνά τις ρατσιστικές (ωμές ή συγκαλυμμένες) απόψεις που εμφανίζονται στα μέσα έρχονται να υποστηρίξουν έρευνες, στατιστικές και επίσημα στοιχεία προερχόμενα από κρατικές πηγές.

Σ' όλες τις περιπτώσεις ζητούμενο αποτελεί (πέρα από την αξιοπιστία των πηγών) και ο τρόπος παράθεσης - αξιοποίησης των στοιχείων έτσι ώστε να μην προξενούνται εσφαλμένες εντυπώσεις προκειμένου να εξυπηρετηθούν φορείς θέσεων που, παράλληλα με την υπερεκμετάλλευση των αλλοδαπών, επιδιώκουν και την μετατροπή τους σε μόνιμους αποδιοπομπαίους τράγους (<http://www.greekhelsinki.gr>).

Σύμφωνα με δημοσίευμα του “Ελεύθερου Τύπου” της 9ης Μάρτη '00, οι οικονομικοί μετανάστες φέρονται ως υπεύθυνοι του **58%** των εγκλημάτων που τελέστηκαν κατά το 1999 (οι πηγές προέρχονται από το

υπουργείο Δημοσίας Τάξης). Αλλά μια πιο προσεκτική ανάγνωση των στοιχείων που παρατίθενται αποδεικνύουν ότι παρά την γενική πτώση του δείκτη των ποινικών αδικημάτων (158 ανθρωποκτονίες το 1999 έναντι 163 του 1998), παρατηρείται μεγάλη συμμετοχή των αλλοδαπών έναντι των Ελλήνων σε αδικήματα που αφορούν πλαστογραφίες (238 Έλληνες έναντι 1.460 αλλοδαπών) και παράνομη διακίνηση λαθρομεταναστών, των εαυτών τους δηλαδή! (427 Έλληνες και 4.962 ξένοι). Αλήθεια, ποιοι άραγε έχουν ανάγκη να προσφύγουν σε τέτοιες ενέργειες όπως πλαστογραφήσεις διαβατηρίων, βίζας και κάθε είδους εγγράφων εκτός από τους ίδιους τους μετανάστες, σε ελάχιστους των οποίων παρέχεται η δυνατότητα νομιμοποίησης; (μόλις 250 χιλιάδες πρόκειται να παραλάβουν την πράσινη κάρτα). Με τον τρόπο αυτό καταγραφής της εγκληματικότητας εμφανίζεται κατακόρυφη αύξηση της ανάμειξής τους στην τέλεση αδικημάτων (<http://www.greekhelsinki.gr>).

Η λαθροχειρία όμως δε φαίνεται να σταματά εδώ καθώς οι αναγωγές των ποσοστών στα τελεσθέντα εγκλήματα γίνονται επί ενός υποτιθέμενου αριθμού Αλβανών μεταναστών που φθάνει τις 250.000 άτομα («Ελ. Τύπος», 9/3, σ. 31), ενώ είναι γνωστό τοις πάσι ότι αυτή η πληθυσμιακή ομάδα αποτελεί την συντριπτική πλειοψηφία των ξένων εργαζομένων που διαβιούν στην Ελλάδα. Πώς λοιπόν νομιμοποιούνται φορείς τέτοιου είδους κινδυνολογίας να μειώνουν τον αριθμό των αλλοδαπών, όταν αυτό αποδεικνύει αυξημένη συμμετοχή στην εγκληματικότητα (<http://www.greekhelsinki.gr>).

Ενώ στην εφημερίδα “Αυγή” της Τετάρτης 29 Μάρτη ’00, ο Στ. Σκούρτης, αξιοποιώντας τα ίδια επίσημα στοιχεία του υπουργείου καθ’ όλη την προηγούμενη δεκαετία (1988-1998), καταλήγει σε διαφορετικά συμπεράσματα καθώς ο δείκτης παραβατικότητας των μεταναστών φαίνεται να ακολουθεί μια πορεία αντίστοιχη της πληθυσμιακής τους αύξησης, σαφώς μικρότερη αναλογικά με τον αριθμό τους και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αποτελούν κυρίως νέο (ηλικιακά) και ιδιαίτερα ενεργό τμήμα του πληθυσμού (<http://www.greekhelsinki.gr>).

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, στα θεωρούμενα εγκλήματα κατά της ανθρώπινης ζωής η ανάμειξη των αλλοδαπών ανέρχεται γύρω στο 6% (ποσοστό σαφώς μικρότερο του αριθμού τους), ενώ οι ανθρωποκτονίες από πρόθεση -όπου εμφανίζεται μεγαλύτερη συμμετοχή, 22% το 1997 και 28,6% το 1998 - αφορούν στη συντριπτική τους πλειοψηφία ενδοκοινοτικό φαινόμενο, καθώς οι ενέργειες αυτές στρέφονται κυρίως κατά ομοεθνών τους. Συγκεκριμένα το 1988 οι λιγότεροι από 200.000 αλλοδαποί συμμετείχαν 0,6% στην εγκληματικότητα. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε 1,1% το 1990, 2,4% το 1994, 3,4 το 1996 για να φθάσει στο 4,9% το 1998. Τα παραπάνω ποσοστά αφορούν στο σύνολο της παραβατικότητας περιλαμβάνοντας και τις παραβάσεις περί τροχαίων ατυχημάτων. Χωρίς αυτή την κατηγορία η συμμετοχή τους κυμαίνεται

στο 6,7% και 7,7% για τα έτη 1997 και 1998 αντίστοιχα. Η κατηγορία **με μεγάλη συμμετοχή ξένων** είναι εκείνη που περιλαμβάνει εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές κυρίως) όπου το ποσοστό ανέρχεται σε 22,4% για το '97 ενώ για το '98 σε 32% (<http://www.greekhelsinki.gr>).

Σε καμία περίπτωση επομένως δεν αποδεικνύεται συμμετοχή που δικαιολογεί ποσοστά της τάξης του 50%, καθώς τέτοια νούμερα φαίνεται να προκύπτουν από τον συνυπολογισμό ειδικών κατηγοριών εγκλημάτων, που έτσι κι αλλιώς αναγκάζονται να διαπράττουν οι μη νόμιμοι αλλοδαποί (παράνομη είσοδος στη χώρα, πλαστογραφήσεις εγγράφων), ή επίσης από την επιλεκτική εκτίμηση του πραγματικού αριθμού τους. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι συμβαίνει “λάθρα” ανάγνωση των στοιχείων που αφορούν στην παρουσία των ξένων εργαζομένων προς χάριν εντυπωσιασμού, δημιουργίας κλίματος ανασφάλειας και ξеноφοβίας, η οποία, ούτε στην ομαλή διαβίωση και ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, ούτε στο πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης συμβάλλει θετικά (<http://www.greekhelsinki.gr>).

16.2.1. Ξένοι σε συμμορίες

Ωστόσο, ένας σκληρός πυρήνας αλλοδαπών κακοποιών, ο οποίος υπολογίζεται στις 5.000, διεκδικεί τα τελευταία χρόνια όλο και μεγαλύτερο μερίδιο στην εγκληματικότητα.

Με υψηλή συμμετοχή σε ανθρωποκτονίες, ληστείες και κλοπές, οι συμμορίες των αλλοδαπών αναβαθμίζουν τη δράση τους. Από τις μεμονωμένες ευκαιριακές ενέργειες των πρώτων χρόνων, αλλοδαποί κακοποιοί συγκροτούν πλέον ομάδες με πιο οργανωμένη δράση. Στις διαμάχες μεταξύ των συμμοριών, συχνές είναι οι ένοπλες συμπλοκές και τα αιματηρά ξεκαθαρίσματα λογαριασμών από παράνομες συναλλαγές, όπως ναρκωτικά, εκμετάλλευση γυναικών κ.λπ. («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16)

16.2.2. Συνεργασία με Έλληνες

Σύμφωνα με τον καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Νέστορα Κουράκη, «είναι γεγονός ότι μια μικρή μειονότητα αλλοδαπών που ήταν δραπέτες φυλακών ή είχαν διασυνδέσεις με εγκληματικά κυκλώματα της πατρίδας τους επιδόθηκαν, μόλις έφθασαν στην Ελλάδα, από κοινού με Έλληνες συμμετοχούς, σε διάφορες δραστηριότητες οργανωμένου εγκλήματος, όπως η συστηματική διακίνηση λαθρομεταναστών και ναρκωτικών» («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16).

Με τις σαρωτικές αλλαγές στον χάρτη της εγκληματικότητας από την αρχή της δεκαετίας, η εγκληματικότητα των αλλοδαπών εμφανίζει χρόνο με τον χρόνο αυξητικές τάσεις, ενώ όλο και μειώνεται η «ψαλίδα» για ορισμένα αδικήματα σε σχέση με τις ελληνικές συμμορίες.

Όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηριστική είναι η μεγάλη αύξηση της συμμετοχής στις κλοπές. Το 1993 οι καταγεγραμμένες στην Αστυνομία κλοπές από γνωστούς αλλοδαπούς είχαν αναλογία 1 προς 8,6 κλοπές από Έλληνες (923 προς 7.990). Σε διάστημα εννέα χρόνων το σκηνικό άλλαξε. Το 2002 η αναλογία έφθασε τη 1 κλοπή προς 2,7 (2.276 από αλλοδαπούς έναντι 6.182 από Έλληνες). Ανάλογη είναι η εξέλιξη στις ανθρωποκτονίες. Το 1991, από τις 177 ανθρωποκτονίες που εξιχνιάστηκαν οι αλλοδαποί δράστες ήταν μόλις 25 («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16).

16.2.3. Σταδιακή ένταξη αλλοδαπών

Ωστόσο, η απόδοση της ραγδαίας αύξησης της εγκληματικότητας από την αρχή της δεκαετίας του '90 και μετά, με το μεγάλο κύμα αλλοδαπών, σύμφωνα με τον κ. Κουράκη, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. «Στην πλειονότητά τους οι αλλοδαποί ήρθαν για να βρουν μια δουλειά και να επιβιώσουν ως οικονομικοί μετανάστες. Όλα αυτά τα χρόνια έχουν αρχίσει, βαθμιαία αλλά σταθερά, να εντάσσονται στον κορμό της κοινωνίας και να αποτελούν σημαντικό και συνήθως φθηνό παραγωγικό δυναμικό της οικονομίας της Ελλάδας, κυρίως σε τομείς ανθυγιεινούς και κακοπληρωμένους, που δεν καλύπτονται πλέον πλήρως από Έλληνες εργαζομένους» («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16).

Επίσης, σύμφωνα με τον καθηγητή Εγκληματολογίας στο Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ κ. Γιάννη Πανούση «η εγκληματικότητα των μεταναστών (όποια και όση και αν είναι) δεν αναδεικνύει μόνο την αδυναμία τους να ενταχθούν στην έννομη τάξη της Ελλάδας, αλλά πολλές φορές υποκρύπτει και την απροθυμία της Ελλάδας να τους εντάξει στους κόλπους της ως ισότιμους πολίτες και αξιοπρεπείς ανθρώπους. Σε κάθε περίπτωση, οι κίνδυνοι από το φαινόμενο αυτό αφορούν το μέλλον, καθώς η δεύτερη γενιά συνήθως αισθάνεται εντονότερα την αδικία και την ανισότητα και αντιδρά βίαια» («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16).

Πιο έντονα φαίνεται να είναι τα φαινόμενα στο Λεκανοπέδιο της Αττικής, όπου η εγκληματικότητα έχει πιο σκληρή και οργανωμένη μορφή, λόγω της συγκέντρωσης μεγαλύτερου πληθυσμού. Το 2002 στις 109 ανθρωποκτονίες που εξιχνιάστηκαν, 88 από τους δράστες ήσαν Έλληνες και 57 αλλοδαποί, ενώ τον προηγούμενο χρόνο (2001) από τις 73 εξιχνιασθείσες ανθρωποκτονίες 50 δράστες ήσαν Έλληνες και 39 αλλοδαποί. Στα αιματηρά ξεκαθαρίσματα λογαριασμών μεταξύ μελών συμμοριών, δρόμοι της πρωτεύουσας μετατρέπονται σε πεδίο μάχης με κίνδυνο ακόμα και για περαστικούς («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16).

16.3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

16.3.1. Επαγγελματική αναβάθμιση - προοπτική του αστυνομικού

Σίγουρα οι αρμόδιοι φορείς έχουν πάρει μέρος σε πολλές ημερίδες, συζητήσεις και συνεδριάσεις για τα θέματα των αλλοδαπών στην Ελλάδα, σίγουρα όμως δεν έχουν γίνει κοινωνοί του προβληματισμού, της αγωνίας και της ανησυχίας - αν θέλετε, του απλού αστυνομικού, του διοικητή μιας υπηρεσίας που ασχολείται με θέματα αλλοδαπών (www.poasy.gr).

Εκείνο που ωθεί τους εμπλεκόμενους φορείς να ασχοληθούν σοβαρά με τα ζητήματα των αλλοδαπών, δεν αφορά μόνο τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αστυνομικοί, δεν είναι τα προβλήματα μόνο των ίδιων των αλλοδαπών, αλλά είναι το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε πλέον ως ελληνική κοινωνία και το οποίο πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο μιας νέας μεταναστευτικής πολιτικής. Η πολιτεία, το ίδιο όπως οφείλει να βοηθήσει τους μετανάστες να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία, οφείλει να εφαρμόσει συγκεκριμένες πολιτικές για την επαγγελματική προοπτική και αναβάθμιση των αστυνομικών.

16.3.2. Αντιρατσιστικός χάρτης της Αστυνομίας

Ας δούμε, ποιος πρέπει να είναι λοιπόν ο «αντιρατσιστικός χάρτης» της Ελληνικής Αστυνομίας, ποια πολιτική πρέπει άμεσα να υλοποιηθεί από αυτήν, που θα αποτελέσει ένα σχέδιο δράσης συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση των σημερινών προβλημάτων και, βεβαίως, στην πρόληψη ενδεχόμενων κρίσιμων καταστάσεων (www.poasy.gr).

- **1.** Προέχει καταρχήν η ενημέρωση του αστυνομικού προσωπικού για τη μεταναστευτική πολιτική της κυβέρνησης. Πρέπει να γνωρίζει ο αστυνομικός τα ζητήματα παροχής ασύλου, τα κριτήρια νομιμοποίησης και απόκτησης ιθαγένειας, την πολιτική φύλαξης συνόρων, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των αλλοδαπών και φυσικά να είναι ενήμερος των εγκυκλίων που εκδίδονται από το Αρχηγείο και αφορούν τους αλλοδαπούς. Αν δεν τα γνωρίζει όλα αυτά, όταν στην καθημερινή του δράση βρίσκεται αντιμέτωπος με το πρόβλημα, είναι φανερό ότι θα λειτουργεί λάθος, θα εγκλωβίζεται στο πρόβλημα και θα αποτελεί μέρος του προβλήματος και ο ίδιος (www.poasy.gr).

- **2.** Πρέπει να προστατέψουμε τον αστυνομικό από λανθασμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του. Να γίνει ενημέρωση από τους αξιωματικούς στις συσκέψεις προσωπικού για στερεότυπες αντιλήψεις που έχουν παγιωθεί στην κοινή συνείδηση. Ακούμε συχνά π.χ. ότι η μεγαλύτερη αστυνόμευση είναι η καταλληλότερη λύση για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, ότι οι αλλοδαποί ευθύνονται για την εγκληματικότητα, για την ανεργία, για τις μεταδοτικές ασθένειες, για την πτώση του επιπέδου μάθησης σε σχολεία με παιδιά αλλοδαπών κ.λπ. Αν τα δεχτούμε όλα αυτά, μάλλον θα βρεθούμε αλλού. Θα εξυπηρετούμε άθελά μας το ρατσισμό και τη διαίωνιση του προβλήματος (www.poasy.gr).

- **3.** Εμπέδωση του κώδικα δεοντολογίας και ειδική αναφορά στη συμπεριφορά μας έναντι των αλλοδαπών. Το έχουμε ξαναπεί, γίνονται δηλά-δηλά κάποιες προσπάθειες για να γίνει συνείδηση του αστυνομικού η αυστηρή τήρηση του κώδικα δεοντολογίας. Δεν είμαστε όμως, ικανοποιημένοι. Πρέπει να τονίσουμε ότι όσοι καταπατούν τον όρκο τους, λειτουργούν αντισυναδελφικά, υπονομεύουν τις προσπάθειες όλων μας. Χρειάζεται επομένως και εδώ συστηματική προσπάθεια και τιμωρία των παραπτώματιών για να περιορισθεί η αυθαιρεσία (www.poasy.gr).
- **4.** Βελτίωση συνθηκών κράτησης, δημιουργία κέντρων υποδοχής. Είναι ένα τεράστιο ζήτημα που έχει απασχολήσει στο παρελθόν την Αστυνομία, έχει απασχολήσει όλες ανεξαιρέτως θα έλεγα τις πρωτοβάθμιες ενώσεις της. Στην Αττική με τη λειτουργία του νέου κέντρου αλλοδαπών ευελπιστούμε ότι θα βελτιωθούν κάπως τα πράγματα, στην επαρχία όμως η κατάσταση είναι τραγική. Είναι γνωστό το πρόβλημα, πρέπει να διατεθούν κονδύλια για να αλλάξει η κατάσταση διότι η Ελλάδα είναι δακτυλοδεικτούμενη, με την αρνητική δυστυχώς έννοια σε αυτό το κεφάλαιο (www.poasy.gr).
- 5.** Ξεκαθάρισμα της διαδικασίας απελάσεων, αν ο λαθρομετανάστης είναι κρατούμενος, όπως όλοι οι ποινικοί κρατούμενοι, ή πρέπει να τύχει ειδικής πρόνοιας. Διατυπώνονται κρίσιμα ερωτήματα σε σχέση με τον ρόλο, τα καθήκοντα και την ευθύνη των αστυνομικών, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με την σύλληψη, τη συνοδεία, τη φύλαξη και την επαναπροώθηση των αλλοδαπών. Ένα θέμα που απασχόλησε και το Ινστιτούτο Αστυνομικών Μελετών Επιμόρφωσης και Τεκμηρίωσης, το οποίο απηύθυνε συγκεκριμένο ερώτημα στον αντεισαγγελέα Πρωτοδικών τον κ. Νίκο Ορνεράκη. Ίσως δεν είναι ενδεδειγμένο και εν τέλει σύννομο, οι λαθρομετανάστες να ταυτίζονται ουσιαστικά με τους κρατούμενους, λόγω υποδικίας ή έκτισης επιβληθείσης στερητικής της ελευθερίας ποινής, δηλαδή να παραμένουν στα κατά τόπους αστυνομικά κρατητήρια με όλα τα δυσμενή επακόλουθα. Είναι επιβεβλημένο να δημιουργηθούν κατάλληλα κέντρα υποδοχής και επαναπροώθησης οικονομικών προσφύγων με το ανάλογο προσωπικό και την στοιχειώδη υποδομή (www.poasy.gr).
- **6.** Ένταξη αλλοδαπών στο αστυνομικό προσωπικό, άμεσα. Ένα τεράστιο θέμα-ταμπού για την Ελληνική Αστυνομία, το οποίο έχει τεθεί και υπηρεσιακά, αλλά δεν έχουν ληφθεί αποφάσεις. Σε άλλες αστυνομίες υπάρχει η δυνατότητα ένταξης και αλλοδαπών στα αστυνομικά τμήματα, με διάφορες αρμοδιότητες. Εδώ πρέπει να δούμε πώς μπορούν να αξιοποιηθούν αμέσως σε αστυνομικά καθήκοντα, πολίτες τρίτων χωρών, διότι τα παιδιά των μεταναστών που γεννιούνται στην Ελλάδα και αποκτούν την ελληνική υπηκοότητα, δεν νομίζουμε ότι μπορεί κανείς να τα αποκλείσει από τις πανελλήνιες εξετάσεις και να απαγορεύσει έτσι την πρόσληψή τους στην Αστυνομία (www.poasy.gr).

- **7.** Η Ελληνική Αστυνομία πρέπει να προωθήσει δράσεις για την ανάδειξη μιας άλλης αντίληψης των αστυνομικών για τη λαθρομετανάστευση και τους μετανάστες. Η Ομοσπονδία των Αστυνομικών προς την κατεύθυνση αυτή αναζητά ιδέες, σκέψεις και προτάσεις. Προτίθεται δε, να διοργανώσει σαν μια πρώτη κίνηση καλής θέλησης, μια ειδική εκδήλωση με ακροατήριο αλλοδαπούς (www.poasy.gr).
- **8.** Εντατικοποίηση των αστυνομικών ερευνών για την αποκάλυψη κυκλωμάτων που εκμεταλλεύονται αλλοδαπούς, έτσι ώστε να διαλυθούν υποψίες ότι η Αστυνομία ευνοεί ή καλύπτει τη δράση τους, κρούσματα που παρατηρήθηκαν στο παρελθόν (www.poasy.gr).
- **9.** Σωστή ενημέρωση για την πραγματική διάσταση της εγκληματικότητας που αποδίδεται στους αλλοδαπούς. Είναι επίσης ένα σημαντικό κεφάλαιο, το οποίο πρέπει να απασχολήσει ιδιαίτερα τα γραφεία Τύπου της Ελληνικής Αστυνομίας, αλλά και το δημοσιογραφικό κόσμο γενικότερα, ο οποίος διαμορφώνει την κοινή γνώμη και δημιουργεί θετικά ή αρνητικά πρότυπα, στερεότυπα και προκαταλήψεις (www.poasy.gr).
- **10.** Εντονότερη παρουσία της Αστυνομίας στις γειτονιές των μεταναστών για την απόκτηση καλών σχέσεων και εμπέδωση της παρουσίας της Αστυνομίας, πριν δημιουργηθούν τα γκέτο και οι εκρηκτικές συνθήκες τύπου Γαλλίας. Αυτή πρέπει να είναι η δουλειά της Αστυνομίας, να προλαβαίνει καταστάσεις, να καταγράφει τα προβλήματα, ακόμα και αυτά που έχουν κοινωνικό υπόβαθρο και προέλευση. Μέσα από τους δημοκρατικούς θεσμούς και τα αρμόδια συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας, η Αστυνομία οφείλει να παρεμβαίνει. Λογικές καταπίεσης των αλλοδαπών, λογικές γκετοποίησής τους, δεν επιτρέπεται να εμφιλοχωρήσουν στις τάξεις της Αστυνομίας (www.poasy.gr).

16.3.3. Ρατσισμός και ασφάλεια στην πόλη

Τα τελευταία χρόνια είμαστε μάρτυρες δυο κοινωνικών φαινομένων που αλλάζουν την εικόνα της πρωτεύουσας της χώρας. Μιας πρωτεύουσας που από μεγαλούπολη της Ανατολικής Μεσογείου αργά αλλά σταθερά μετασχηματίζεται σε μεγάλη Ευρωπαϊκή Μητρόπολη. Η Αθήνα είναι πλέον μια πολυπολιτισμική πόλη που φιλοξενεί αρκετές χιλιάδες άτομα με διαφορετικές κουλτούρες, νοοτροπίες, ήθη και έθιμα (damanaki.gr).

Ταυτόχρονα, η εγκληματικότητα το τελευταίο διάστημα παρουσιάζει ανησυχητικές διαστάσεις, αποτελώντας ένα υπαρκτό πρόβλημα και τροφοδοτεί ένα ευρύτατα διαδεδομένο αίσθημα ανασφάλειας μεταξύ των κατοίκων. Αυτό ακριβώς το αίσθημα αποτελεί ευνοϊκό έδαφος για την εμφάνιση φαινομένων ξενοφοβίας και ρατσισμού (damanaki.gr).

Είναι ανάγκη να πραγματοποιηθούν συζητήσεις από όλους, πολίτες – πολιτικοί – δημοτική αρχή – αστυνομία και ΜΜΕ – με θέμα το πρόβλημα της εγκληματικότητας, με νηφαλιότητα και σοβαρότητα. Από τις συζητήσεις αυτές προσδοκάτε να αναζητηθούν άμεσα μέτρα, για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη συνεργασία όλων των φορέων, τη μεγαλύτερη δραστηριότητα στην αστυνόμευση της πόλης και τέλος, τη μείωση των εγκληματικών φαινομένων (damanaki.gr).

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι:

1. η πρωτεύουσα της χώρας, η Αθήνα, παρά τα προβλήματα εγκληματικότητας που αυξάνονται το τελευταίο διάστημα, παραμένει πολύ λιγότερο ανασφαλής πόλη από άλλες Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες (damanaki.gr).

2. Το τελευταίο διάστημα παρατηρείται αύξηση της εγκληματικότητας των αλλοδαπών και κυρίως των Αλβανών εξαιτίας και του ότι βρισκόμαστε στη μεταβατική περίοδο της νομιμοποίησης των οικονομικών μεταναστών και στην πράσινη κάρτα. Αυτό ακριβώς έχει ως επακόλουθο Αλβανοί κατάδικοι, οι οποίοι κατά τα πρόσφατα γεγονότα στη γείτονα χώρα είχαν απελευθερωθεί και βρήκαν καταφύγιο στην Ελλάδα, να αντιδρούν, καθώς λίαν συντόμως το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης θα πρέπει να τους απελάσει. Το μέτρο της **πράσινης κάρτας** είναι ένα **θετικό μέτρο καθώς συμβάλει αφ' ενός μεν στο διαχωρισμό των κακοποιών στοιχείων από τους πραγματικούς οικονομικούς μετανάστες, αφ' ετέρου δε στην ένταξη των λαθρομεταναστών βάσει προϋποθέσεων στην οικονομική ζωή της Ελλάδας** (damanaki.gr).

3. Στην Ελλάδα και ιδιαιτέρως στην Αθήνα παρουσιάζεται αύξηση της εγκληματικότητας γιατί έχει επέλθει, όπως και στις άλλες ανεπτυγμένες κοινωνίες, ρήγμα στον κοινωνικό έλεγχο που ασκούσαν η οικογένεια, η γειτονιά, το σχολείο (damanaki.gr).

Στόχος μας θα πρέπει να είναι μια πόλη ασφαλής που θα μας προστατεύει αποτελεσματικά, χωρίς όμως να μας σπρώχνει στο οχυρό του ιδιωτικού χώρου και στη μίμηση ξενοφοβικών προτύπων που κυριαρχούν σε άλλες μεγαλουπόλεις (damanaki.gr).

Προς αυτή την κατεύθυνση μπορούν να ληφθούν άμεσα μέτρα καθώς όλοι γνωρίζουν ότι στην Ελλάδα υπάρχει τεράστια δυνατότητα βελτίωσης της αστυνομικής πρόληψης που βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο (damanaki.gr).

Τα αναγκαία μέτρα που θα ληφθούν πρέπει να διέπονται από τις εξής αρχές:

- Το δικαίωμα της ασφαλούς διαβίωσης στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο είναι βασικό πολιτικό δικαίωμα που πρέπει να παρέχεται από τους φορείς δημόσιας εξουσίας και προπαντός εκεί όπου τίθεται σε μεγαλύτερο κίνδυνο στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις.

- Οι πολίτες να αισθάνονται και να ζουν ασφαλείς είναι ένας από τους βασικούς δείκτες ποιότητας ζωής (damanaki.gr).
- Τα δικαιώματα όλων των ατόμων (γηγενών και αλλοδαπών) είναι σεβαστά αλλά όλοι πρέπει να σέβονται τους νόμους (damanaki.gr).

Προτείνεται:

A) Παρέμβαση του Δήμου

Η Δημοτική Αρχή πρέπει να προχωρήσει σε σχέδια ανάπλασης των γειτονιών της Αθήνας προκειμένου η γειτονιά να ξαναγίνει το ζωντανό κύτταρο της πόλης. Με υποδομές και δραστηριότητες οι γειτονιές της Αθήνας να αποκτήσουν ένα νέο ιστό κοινωνικής αλληλεγγύης. Στο πλαίσιο αυτό οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι (πάρκα, άλση, κήποι, υπόγειες διαβάσεις) με ευθύνη του Δήμου πρέπει άμεσα να φωτισθούν και να φυλάσσονται προκειμένου να αποδοθούν προς χρήση στους πολίτες. Ο δημότης πρέπει να νιώθει ασφαλής να περπατά στην πλατεία, τον κήπο, το άλσος της γειτονιάς. Η Δημοτική Αρχή πρέπει να προωθήσει τη συνεργασία του Δήμου και κυρίως των αιρετών δημοτικών συμβούλων των Διαμερισμάτων με τα αστυνομικά τμήματα της πρωτεύουσας για τον εντοπισμό των περισσότερο “ευάλωτων” περιοχών και των ειδικών προβλημάτων. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να συζητηθεί με το αρμόδιο Υπουργείο ένας νέος χωροταξικός σχεδιασμός των πολυδύναμων αστυνομικών τμημάτων και ανάλογης ενίσχυσής τους. Πρέπει να κατανοηθεί ότι η πρόληψη του εγκλήματος είναι υπόθεση όλων μας και όχι μόνο του κράτους (damanaki.gr).

Να υπάρξει πολιτική στήριξης από το Δήμο των θυμάτων των εγκληματικών πράξεων μέσω των υπηρεσιών κοινωνικής μέριμνας και ειδικευμένων κοινωνικών λειτουργών (κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να στελεχώσουν και τα αστυνομικά τμήματα) (damanaki.gr).

Ο Δήμος Αθηναίων, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, να αναλάβει τη φύλαξη των σχολείων, προκειμένου να κάνουμε πραγματικότητα το ανοικτό ολοήμερο σχολείο (damanaki.gr).

B) Δημοτική Αστυνομία

Η Δημοτική Αστυνομία πρέπει να μείνει μακριά από κάθε είδους μέτρα που την εμπλέκουν στην ποινική διαδικασία (damanaki.gr).

Έχει ρόλο και αρμοδιότητες που πρέπει να υλοποιήσει και αυτές είναι κρίσιμες για τη ζωή της πόλης, όπως ο έλεγχος και η επιβολή κυρώσεων για την καθαριότητα, την εκπομπή ρύπων, την κοινή ησυχία, την οικοδόμηση, την κυκλοφορία και στάθμευση των οχημάτων, τη σήμανση των οδικών έργων και τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων (damanaki.gr).

Μπορεί να αναλάβει την έκδοση πιστοποιητικών που απαιτούνται για εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους και τη μεταδημότευση.

Η προστασία των πλατειών και των πάρκων είναι χώροι που μπορεί να προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες. Αυτές οι αρμοδιότητες πρέπει να αποκλεισθεί ότι θα εκχωρηθούν σε ιδιώτες (damanaki.gr).

Γ) Σε επίπεδο Υπουργείου Δημόσιας Τάξης.

- Να γίνει αισθητή η παρουσία των αστυνομικών δυνάμεων στους δρόμους της Αθήνας, ειδικά τη νύχτα.
- Να αυξηθούν οι περιπολίες πεζών και με οχήματα, ιδιαιτέρως στα σχολεία.
- Να απαλλαγεί η ΕΛ.ΑΣ. από μια σειρά αρμοδιοτήτων που μπορούν να μεταβιβασθούν στις υπηρεσίες των Δήμων και τη Δημοτική Αστυνομία, όπως την επίδοση δικαστικών εγγράφων, την κυκλοφορία και στάθμευση των οχημάτων κ.λπ.

Αυτή είναι μια δέσμη μέτρων που μπορεί κατ' αρχάς να μειώσει τα φαινόμενα της εγκληματικότητας και να δημιουργήσει το αίσθημα ασφάλειας στους κατοίκους της Αθήνας (damanaki.gr).

Όμως η Αθήνα είναι μια μητρόπολη και για τη δραστική μείωση αυτών των φαινομένων απαιτούνται μακροχρόνιες και εξειδικευμένες δράσεις. Στο πλαίσιο αυτό ο Δήμος μπορεί να παίξει πρωτεύοντα ρόλο στην προσπάθεια ένταξης των οικονομικών μεταναστών στον κοινωνικό ιστό της πόλης (damanaki.gr).

Οφείλουμε όλοι μας να καταδικάζουμε φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας καθώς και αυτά μπορούν να οδηγήσουν στο φαύλο κύκλο της ανεξέλεγκτης αύξησης της εγκληματικότητας. Τα παραδείγματα άλλων ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων είναι χαρακτηριστικά (damanaki.gr).

Η βία των ρατσιστών οδηγεί στην ανεξέλεγκτη αύξηση της εγκληματικότητας των αλλοδαπών, οι οποίοι όλο και περισσότερο οδηγούνται έτσι στο περιθώριο της παρανομίας (damanaki.gr).

16.3.4. Ένταξη μεταναστών στη ζωή της πόλης

Στην κατεύθυνση ένταξης των μεταναστών στη ζωή της πόλης, ο Δήμος μπορεί:

- Να δημιουργήσει χώρους υποδοχής των αλλοδαπών και να υλοποιήσει, σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους φορείς, προγράμματα ένταξης των μεταναστών στην κοινωνική ζωή της πόλης (damanaki.gr).
- Να οργανώσει μαθήματα για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.
- Να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες που του δίνονται για την απαλλοτρίωση και χρήση κτιρίων του Δημοσίου που θα χρησιμοποιήσει για ναρκομανείς, αστέγους, επαίτες, μετανάστες (damanaki.gr).
- Στην προσπάθεια αυτή σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξουν τα ΜΜΕ τα οποία, σε συνεργασία με το Δήμο, μπορούν να προβάλουν τέτοιου

είδους προγράμματα και να χρησιμοποιηθούν για την “εκπομπή” κοινωνικών μηνυμάτων που αφορούν την ξενοφοβία και το ρατσισμό (damanaki.gr).

Κλείνοντας υπογραμμίζεται ότι ο Δήμος μπορεί να αξιοποιήσει κινήσεις πολιτών και μη κυβερνητικούς οργανισμούς, προκειμένου να ενεργοποιήσει τους μηχανισμούς αλληλεγγύης της κοινωνίας (damanaki.gr).

Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι στη θέση που βρίσκονται σήμερα οι ξένοι μετανάστες στην Ελλάδα, βρίσκονταν κάποτε, οι συμπατριώτες μας Έλληνες μετανάστες στις Η.Π.Α., στις αρχές του 20ού αιώνα (www.iospress.gr).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17^ο

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

17.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, η ανάπτυξη της πληροφορικής καθώς και το Διαδίκτυο έχουν επιφέρει πρωτόγνωρες αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία, στις εργασιακές σχέσεις, στις συναλλαγές και σε κάθε έκφανση της καθημερινότητας και της ανθρώπινης επαφής (<http://www.go-online.gr>).

Μαζί όμως με τις αλλαγές αυτές που διευκολύνουν, προάγουν και βοηθούν στην καλυτέρευση της ποιότητας ζωής και στην τάχιστα εξυπηρέτηση των αναγκών που δημιουργεί η σύγχρονη κοινωνία, οι νέες τεχνολογίες και το Ίντερνετ διευκόλυναν και δημιούργησαν ιδανικές συνθήκες για την καλλιέργεια και ανάπτυξη νέων μορφών εγκληματικότητας που συνοψίζονται στον όρο Ηλεκτρονικό έγκλημα (<http://www.go-online.gr>).

17.2. ΟΡΙΣΜΟΣ

Ο όρος *Ηλεκτρονικό έγκλημα ή Ηλεκτρονική εγκληματικότητα* αποτελεί μια ευρεία έννοια στην οποία εμπίπτουν όλες εκείνες οι αξιόποινες πράξεις που τελούνται με τη χρήση ενός συστήματος ηλεκτρονικής επεξεργασίας δεδομένων (<http://www.go-online.gr>).

Ο όρος αυτός διακρίνεται σε στενή και σε ευρεία έννοια. Η εν στενή έννοια ηλεκτρονική εγκληματικότητα αναφέρεται στις αξιόποινες πράξεις όπως είναι η ηλεκτρονική απάτη, η χωρίς άδεια απόκτηση δεδομένων, η παραποίηση δεδομένων και η δολιοφθορά δηλαδή εγκλήματα όπου ο ηλεκτρονικός υπολογιστής αποτελεί κύριο μέσο τέλεσης των εγκλημάτων (<http://www.go-online.gr>).

Αντίθετα η εν ευρεία έννοια εγκληματικότητα μέσω Η/Υ περιλαμβάνει όλα εκείνα τα αδικήματα για την τέλεση των οποίων ο ηλεκτρονικός υπολογιστής χρησιμοποιείται ως βοηθητικό μέσο (<http://www.go-online.gr>).

17.3. ΜΟΡΦΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Οι μορφές του Ηλεκτρονικού εγκλήματος είναι ποικίλες και με τη συνεχή ανάπτυξη της τεχνολογίας και του διαδικτύου πολλαπλασιάζονται. Για την αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού ήταν απαραίτητη η συνεννόηση

μεταξύ των κρατών και η εκπόνηση μιας αναλυτικής και αποτελεσματικής στρατηγικής (<http://www.go-online.gr>).

Ο σκοπός αυτός επιτεύχθηκε με το Συνέδριο για το Ηλεκτρονικό έγκλημα (Convention on Cybercrime), του οποίου όλα τα συμπεράσματα αποκρυσταλλώνονται στην συνθήκη που υπογράφει στην Βουδαπέστη στις 23.11.2001.

Στη συνθήκη της Βουδαπέστης, που υπέγραψε μεταξύ πολλών άλλων χωρών και η Ελλάδα υπάρχουν επεξηγήσεις και ρυθμίσεις για όλα τα ηλεκτρονικά εγκλήματα (<http://www.go-online.gr>):

Για τα αδικήματα κατά της εμπιστευτικότητας, της ακεραιότητας και της διαθεσιμότητας των δεδομένων και των συστημάτων Η/Υ. Τέτοια αδικήματα είναι η παράνομη πρόσβαση, η παράνομη υποκλοπή, η επέμβαση σε δεδομένα, η επέμβαση σε συστήματα και η κακή χρήση συσκευών.

Για τα αδικήματα που σχετίζονται με τους υπολογιστές όπως η απάτη με Η/Υ και πλαστογραφία.

Για τα αδικήματα σχετικά με το περιεχόμενο όπως είναι το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας (<http://www.go-online.gr>).

Για τα αδικήματα που σχετίζονται με καταπάτηση πνευματικής ιδιοκτησίας.

Επίσης η συνθήκη περιέχει ρυθμίσεις για τη συνέργια, την απόπειρα και την υποκίνηση ηλεκτρονικών εγκλημάτων καθώς και την ευθύνη των επιχειρήσεων. Ακόμα τονίζει την αναγκαιότητα της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των κρατών για την καταπολέμηση του ηλεκτρονικού εγκλήματος και θίγει το πολύ σημαντικό θέμα της αρμοδιότητας και της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων σχετικά με τα εγκλήματα αυτά. Η συνθήκη αυτή αποτελεί το πιο άρτιο κείμενο σχετικά με το ηλεκτρονικό κείμενο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Υπάρχουν φυσικά και άλλα γενικά νομοθετήματα που βοηθούν στην καταπολέμηση του Ηλεκτρονικού εγκλήματος. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ισχύουν:

- Σύσταση του Συμβουλίου 9193/01, με την οποία καλούνται τα κράτη μέλη να συμμετάσχουν στο δίκτυο πληροφόρησης της Ομάδας των Οκτώ, το οποίο λειτουργεί 24 ώρες το εικοσιτετράωρο, για την καταπολέμηση του εγκλήματος υψηλής τεχνολογίας
- Ψήφισμα Συμβουλίου 2003/ C 48/01, για την ασφάλεια των δικτύων και των πληροφοριών (<http://www.go-online.gr>)
- Σύσταση Συμβουλίου 95/144/EK, όπου αναφέρονται οι προτροπές του Συμβουλίου σχετικά με την ασφάλεια των συστημάτων πληροφορικής.
- Ψήφισμα Συμβουλίου 2002/C 43/02 για κοινή προσέγγιση και ειδικές δράσεις στον τομέα της ασφάλειας των πληροφοριών και των δικτύων
- Έγγραφο 2000/C 124/01 σχετικά με τη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη και τον έλεγχο του οργανωμένου εγκλήματος.

Στο έγγραφο αυτό αναλύονται διεξοδικά τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την πρόληψη και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος όπου εντάσσονται και πολλές μορφές του ηλεκτρονικού εγκλήματος.

- Σχέδιο Δράσης 97/C 251/01 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος

Στην Ελλάδα ισχύει ο Νόμος 2928/2001 για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων καθώς και ο Νόμος 3251/2004 σχετικά με το Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης.

Οι διάφορες μορφές του ηλεκτρονικού εγκλήματος ρυθμίζονται και τιμωρούνται ξεχωριστά και από άλλα ειδικότερα νομοθετήματα στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα αναλύονται οι εξής μορφές (<http://www.go-online.gr>):

17.3.1. Κυβερνοσφετερισμός - Προστασία των Domain names

Κυβερνοσφετερισμός (cybersquatting) είναι το ηλεκτρονικό αδίκημα κατά το οποίο κάποιος χρήστης του Διαδικτύου για εμπορικούς σκοπούς κατοχυρώνει και χρησιμοποιεί ηλεκτρονική διεύθυνση (domain name) που περιέχει είτε την επωνυμία γνωστών επιχειρήσεων είτε σήματα φήμης με αποτέλεσμα να προκαλείται βλάβη στη φήμη των νόμιμων δικαιούχων αλλά και αποκλεισμός τους από τη χρήση του Διαδικτύου με την επωνυμία τους. Η προστασία των domain name παρέχεται ανάλογα με το περιεχόμενο του δεύτερου μέρους τους.

Αν η διαδικτυακή διεύθυνση αποτελεί ένα όνομα, τότε παρέχεται η προστασία των άρθρων 57 και 58 του Αστικού Κώδικα (<http://www.go-online.gr>).

17.3.2. Παράνομη διείσδυση σε δεδομένα (hacking, cracking)- Προστασία του απορρήτου στο Διαδίκτυο

Hacking αποτελεί η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε ξένο υπολογιστή ή συστήματα υπολογιστών η οποία καταρχήν δε γίνεται με το σκοπό της υποκλοπής, της καταστροφής ή της κατασκοπείας αλλά για την ικανοποίηση από την επιτυχία παράκαμψης των συστημάτων ασφαλείας των Η/Υ (<http://www.go-online.gr>).

Cracking είναι η αλλαγή των κωδίκων πρόσβασης και η άρση της προστασίας των προγραμμάτων, η οποία καθιστά δυνατή την παράνομη αντιγραφή τους. Η χωρίς δικαίωμα διείσδυση-πρόσβαση σε συστήματα επεξεργασίας δεδομένων έστω και όταν γίνεται χωρίς πρόθεση βλάβης τιμωρείται με το άρθρο 370Γ Ποινικού κώδικα.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχουν ακόμα ψηφιστεί ειδικά νομοθετήματα για την αντιμετώπιση του hacking αλλά έχουν ήδη αρχίσει οι προπαρασκευαστικές εργασίες για την δημιουργία τους. Αυτά είναι:

- Η Ανακοίνωση Επιτροπής COM/2001/0298 για την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών όπου γίνεται αναλυτική αναφορά για τη μη

εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε υπολογιστές και δίκτυα υπολογιστών, μνεία στις ζημιές που μπορούν να προκληθούν και παράθεση πιθανών λύσεων (<http://www.go-online.gr>).

- Ο Κανονισμός 460/2004 για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών.

- Η Πρόταση Απόφασης Πλαισίου του Συμβουλίου COM/2002/0173 - CNS 2002/0086 για τις επιθέσεις κατά των συστημάτων πληροφοριών όπου στοιχειοθετείται το αδίκημα της επίθεσης μέσω παράνομης πρόσβασης σε συστήματα πληροφοριών και γίνεται αναλυτική αναφορά στο τι αποτελεί παράνομη παρεμβολή σε συστήματα πληροφοριών (<http://www.go-online.gr>).

17.3.3. Ιοί- Προστασία των δεδομένων από ιούς

Μια ιδιαίτερα συχνή και επικίνδυνη μορφή εγκληματικότητας που εμφανίζεται στο διαδίκτυο είναι η αλλοίωση ή διαγραφή των δεδομένων με ιούς. Οι ιοί των υπολογιστών είναι ειδικά προγράμματα που έχουν την ικανότητα να ανατυπώνονται από μόνα τους. Διακρίνονται σε δύο μορφές: στους ιούς των προγραμμάτων και στους ιούς των συστημάτων.

Η παρεμβολή ιών στο πρόγραμμα ενός υπολογιστή γεννά την αστική ευθύνη του προμηθευτή και κάθε υπαιτίου και τη συμβατική ευθύνη του προμηθευτή του προγράμματος εφόσον υπάρχει πώληση προγράμματος. Σε αυτές τις περιπτώσεις εφαρμόζονται τα άρθρα 577 και 578 του Αστικού Κώδικα (<http://www.go-online.gr>).

Επίσης γεννά και αδιοπρακτική ευθύνη του δράστη κατά τα άρθρα 914, 919 του Αστικού Κώδικα. Ο υπαίτιος όμως υπέχει και ποινική ευθύνη σύμφωνα με το άρθρο 381 του Ποινικού Κώδικα.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχει η Ανακοίνωση Επιτροπής COM/2001/0298 για την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών όπου γίνεται αναλυτική αναφορά και λεπτομερής επεξήγηση της έννοιας του ιού, του τρόπου που λειτουργεί και των τρόπων αντιμετώπισής του. Το νομοθέτημα αυτό δεν έχει ακόμα ψηφιστεί ώστε να ισχύει (<http://www.go-online.gr>).

17.3.4. Εγκλήματα κατά της ηθικής και της αξιοπρέπειας-Προστασία ανηλίκων-Προστασία από παράνομο και βλαβερό περιεχόμενο

Παράνομο και βλαβερό περιεχόμενο που θίγει την προσωπικότητα και την ηθική των ατόμων αποτελούν η δυσφήμιση μέσω του διαδικτύου και η διάδοση πορνογραφικού υλικού. Ο προσβληθείς στην προσωπικότητα του από κάποιο μήνυμα που διακινείται στο Διαδίκτυο προστατεύεται από τις Διατάξεις 361, 362, 366 και 367 του Ποινικού Κώδικα (<http://www.go-online.gr>).

Δυσχερέστερο είναι το ζήτημα της διάδοσης πορνογραφικού υλικού στο διαδίκτυο ιδιαίτερα σε σχέση με τους ανηλίκους και την προστασία

τους από την έκθεση σε αυτό. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν ληφθεί και ισχύουν αρκετά μέτρα για την αντιμετώπιση αυτού του είδους εγκληματικότητας.

- Απόφαση του Συμβουλίου 2000/C 8/06 που περιέχει προτροπές του Συμβουλίου προς τα κράτη μέλη και την Επιτροπή ώστε να ληφθούν μέτρα για την προστασία των ανηλίκων στα οπτικοακουστικά μέσα και στο Ίντερνετ.

- Σύσταση 98/560/EK όπου αναφέρονται οι συστάσεις του Συμβουλίου στα κράτη μέλη για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας στις οπτικοακουστικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες πληροφόρησης (<http://www.go-online.gr>).

- Απόφαση Συμβουλίου 2000/375/ΔΕΥ όπου γίνεται λόγος για τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε οι χρήστες του διαδικτύου να βοηθήσουν στην ποινική δίωξη της παραγωγής, επεξεργασίας, διανομής και κατοχής πορνογραφικού υλικού με θέμα παιδιά.

- Απόφαση Συμβουλίου 2001/C 213/0301 όπου υπάρχουν οι προτροπές του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα κράτη μέλη για την προστασία των ανηλίκων σε όλα τα οπτικοακουστικά μέσα και για την προστασία των ανηλίκων στο ψηφιακό περιβάλλον και με την συμμετοχή των γονέων.

- Απόφαση Συμβουλίου 1999/C 362/06 όπου αναφέρεται ότι τα κράτη μεταξύ τους πρέπει να συνεργάζονται ώστε να διευκολύνουν την αποτελεσματική διερεύνηση και δίωξη ποινικών αδικημάτων που αφορούν στην παιδική πορνογραφία στο Ίντερνετ.

- Απόφαση 276/1999/EK για την έγκριση, την διάρκεια, τη χρηματοδότηση και τους στόχους προγράμματος για την προώθηση της ασφαλέστερης χρήσης του Ίντερνετ.

- Ανακοίνωση Επιτροπής COM/2002/0152 για τα επακόλουθα μέτρα παρακολούθησης του πολυετούς κοινοτικού προγράμματος δράσης για την προώθηση της ασφαλέστερης χρήσης του Διαδικτύου (Internet) μέσω της καταπολέμησης του παράνομου και βλαβερού περιεχομένου στα παγκόσμια δίκτυα (<http://www.go-online.gr>).

Ένα ακόμα ζήτημα που τίθεται σχετικά με την χρήση του διαδικτύου από τους ανήλικους είναι η πραγματοποίηση συναλλαγών με ηλεκτρονικά μέσα. Είναι γνωστό ότι οποιαδήποτε συναλλαγή με ανήλικο είναι άκυρη και μπορεί να επισύρει ποινή για τον αντισυμβαλλόμενο εφόσον το περιεχόμενό της δεν απευθύνεται σε παιδιά και εφήβους.

Στην περίπτωση όμως των ηλεκτρονικών συναλλαγών δεν είναι πάντα δυνατή η εξακρίβωση των στοιχείων του καταναλωτή. Για την προστασία των προμηθευτών που δραστηριοποιούνται μέσω κάποιας ιστοσελίδας είναι απαραίτητη η αναγραφή στους όρους χρήσης του site

ότι δεν επιτρέπονται οι συναλλαγές με ανηλίκους και ότι η ιστοσελίδα δεν φέρει καμία ευθύνη (<http://www.go-online.gr>).

17.3.5. Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Η συγκέντρωση και επεξεργασία ηλεκτρονικών δεδομένων αντιμετωπίστηκε από πολύ νωρίς ως ένας από τους μεγαλύτερους κινδύνους επέμβασης στην ιδιωτική και προσωπική σφαίρα. Τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχει νομοθεσία που ρυθμίζει τα σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων όπως η Οδηγία 2002/58 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και η Οδηγία 95/46 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού (αναλυτική αναφορά για αυτό το θέμα υπάρχει στο θέμα Προσωπικά Δεδομένα) (<http://www.go-online.gr>).

17.3.6. Απάτη μέσω του Διαδικτύου

Από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου κατά τη χρήση του Διαδικτύου είναι δυνατό να τελεστούν απάτες μέσω υπολογιστή όπου ο υπολογιστής είναι απλώς το μέσο τέλεσης της κοινής απάτης (Ποινικός Κώδικας 386) αλλά και απάτες με υπολογιστή όπου το οικονομικό όφελος ή ζημιά προκύπτει με απευθείας παρέμβαση στον υπολογιστή στο πρόγραμμα και στα δεδομένα του (Ποινικός Κώδικας 386Α).

Στην Ευρωπαϊκή ένωση ισχύει η Απόφαση Συμβουλίου 2001/413/ΔΕΥ για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας που αφορούν στα μέσα πληρωμής πλην των μετρητών (<http://www.go-online.gr>).

17.3.7. Spamming

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αφορά στις διαδικτυακές διαφημίσεις είναι το λεγόμενο spamming, δηλαδή η αποστολή πολυάριθμων e-mails με διαφημιστικό περιεχόμενο σε χιλιάδες καταναλωτές-χρήστες του διαδικτύου (<http://www.go-online.gr>).

Η τακτική αυτή απαγορεύεται από την Οδηγία 2002.58 όπου στο άρθρο 13 αναφέρεται ότι "η χρησιμοποίηση αυτόματων συστημάτων κλήσης χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση (συσκευές αυτόματων κλήσεων), τηλεομοιοτυπικών συσκευών (φαξ) ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης επιτρέπεται μόνον στην περίπτωση συνδρομητών οι οποίοι έχουν δώσει εκ των προτέρων τη συγκατάθεσή τους" καθώς και από άλλα νομοθετήματα.

Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλά νομοθετήματα για την προστασία των καταναλωτών αλλά αναφέρονται στα μηνύματα μέσω τηλεφώνου και

φαξ κυρίως και μόνο αναλογικά στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (<http://www.go-online.gr>).

17.3.8. Προστασία Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Η εμφάνιση των βάσεων δεδομένων σε συνδυασμό με τη διάδοση του Διαδικτύου έχει κάνει την αντιγραφή και την ηλεκτρονική διάδοση των πνευματικών δημιουργημάτων αποτελεσματική και εξαιρετικά απλή. Με τον τρόπο αυτό όμως καταστρατηγούνται τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας των δημιουργών πάνω στα δημιουργήματά τους (<http://www.go-online.gr>).

17.4. ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΣΤΟ INTERNET

Το πρόβλημα της δικαιοδοσίας στα εγκλήματα που τελούνται στο Διαδίκτυο δεν είναι απλό καθώς το Διαδίκτυο λόγω της παγκοσμιότητάς του επιτρέπει στον οποιοδήποτε να εισάγει και να καταστήσει προσβάσιμη από όλα τα σημεία του πλανήτη οποιαδήποτε πληροφορία θελήσει (<http://www.go-online.gr>).

Για την ανεύρεση της αρμοδιότητας του δικαστηρίου πρέπει να καθοριστεί ο τόπος τέλεσης του αδικήματος. *Για τον καθορισμό του τόπου τελέσεως του αδικήματος υποστηρίζονται τέσσερις θεωρίες:*

Α) Η θεωρία του τόπου ενέργειας, σύμφωνα με την οποία ως τόπος τέλεσης του αδικήματος θα πρέπει να θεωρηθεί ο τόπος όπου ετελέσθη η ενέργεια που έτεινε στο άδικο αποτέλεσμα και αν η ενέργεια έλαβε χώρα σε περισσότερα από ένα κράτη, καθώς και ο τόπος όπου ολοκληρώθηκε.

Β) Η θεωρία του τόπου του αποτελέσματος, όπου ως τόπος τελέσεως του αδικήματος θεωρείται ο τόπος όπου εκδηλώθηκε το ζημιόγONO αποτέλεσμα (<http://www.go-online.gr>).

Γ) Η μικτή θεωρία, όπου ως τόπος τελέσεως του αδικήματος θεωρείται τόσο ο τόπος ενέργειας όσο και ο τόπος του αποτελέσματος με δικαίωμα επιλογής του αδικηθέντος.

Δ) Η θεωρία του βαρύνοντος τόπου, σύμφωνα με την οποία ο τόπος του αδικήματος εντοπίζεται στο κράτος όπου το έγκλημα εκδηλώθηκε κατά την κύρια σημασία του. Βέβαια υπάρχουν δυσκολίες κατά την εφαρμογή της θεωρίας δεδομένου ότι είναι δύσκολο να καθοριστεί ο βαρύνων τόπος για την τέλεση της διαδικτυακής αδικοπραξίας.

Η κρατούσα θεωρία στην Ελλάδα και στην Ευρώπη είναι η θεωρία του βαρύνοντος τόπου (<http://www.go-online.gr>).

Συμπερασματικά, μέσω της δυναμικής εισβολής του ηλεκτρονικού υπολογιστή και της λειτουργίας του Διαδικτύου αναπτύσσονται αναρίθμητες δυνατότητες χρήσης και κατάχρησης που αφορούν την ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων (<http://www.go-online.gr>).

Η ηλεκτρονική εγκληματικότητα συνεχώς εμπλουτίζεται με νέες εκφάνσεις και καθίσταται σαφές ότι μεμονωμένες προσπάθειες εκ μέρους του νομοθέτη ή των ιδιωτών δεν αρκούν για να δώσουν λύσεις. Για την καταπολέμηση της ηλεκτρονικής εγκληματικότητας απαιτείται συνεργασία μεταξύ όλων των κρατών, όπως αναφέρεται σε πολλά νομοθετικά κείμενα (<http://www.go-online.gr>).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης οργανώνονται και προωθούνται σιγά-σιγά τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας στην Ελλάδα σε τοπικό επίπεδο και με επέκταση στους σημαντικότερους Δήμους της χώρας τουλάχιστον. Ανάλογες προσπάθειες έχουν γίνει στο εξωτερικό πριν πολλά χρόνια και, συγκεκριμένα, από τη δεκαετία του '80, όταν ένας Πρόεδρος της Επιτροπής Γάλλων Δημάρχων, ο Gilbert Bonnemaïson το 1983 συνέταξε το 1983 μία σημαντική έκθεση, όπου ανέλυε το πώς μπορούσε να λειτουργήσει η πρόληψη σε τοπικό επίπεδο. Το ίδιο και οι Βρετανοί, ένα χρόνο αργότερα, δημιούργησαν κάποιες «Multi-Agency Committees», που είχαν σχέση με την πρόληψη της παραβατικότητας σε τοπικό επίπεδο (Παπαθεοδώρου Π. Θεοδ., 2002). Επίσης και το Συμβούλιο της Ευρώπης με πολύ σημαντικές Συστάσεις, ήδη από το 1983, και έθεσε τα θεμέλια πάνω στα οποία θα μπορούσε να οικοδομηθεί αυτή η προσπάθεια. Έτσι, η Ελλάδα προσπαθεί, αξιοποιώντας όλη αυτή την πείρα και τη γνώση, να επιτύχει στον τομέα καταπολέμησης της εγκληματικότητας κάτι περισσότερο από την απλή καταστολή (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Βέβαια, ένα ανάλογο πείραμα στην Ελλάδα είχε γίνει ήδη το 1987 με το τότε συσταθέν Συμβούλιο Πρόληψης της Εγκληματικότητας, το οποίο ωστόσο δεν λειτούργησε (ν. 1738/1987). Από την άλλη πλευρά, η προσπάθεια που γίνεται τώρα έχει θεσμοθετηθεί το 1999 (ά. 16 ν. 2713/1999) και έκτοτε έχουν αναληφθεί αρκετές πρωτοβουλίες, ώστε να μπορέσει αυτός ο θεσμός να ενεργοποιηθεί. Ωστόσο, αν και συστήθηκαν γύρω στα 89-90 τοπικά Συμβούλια Πρόληψης σε διάφορα μέρη της χώρας, αυτά δεν κατέστη δυνατόν να λειτουργήσουν με ουσιαστικό τρόπο. Ωστόσο, τον τελευταίο καιρό, υπάρχει μια σημαντική αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος: στον Πειραιά έχει συσταθεί από τις 18-5-2005 ένα δυναμικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας, το οποίο υπόσχεται να αντιμετωπίσει τα προβλήματα με ιδιαίτερα αποτελεσματικό τρόπο. Επίσης, στον Κορυδαλλό γίνεται σημαντική προσπάθεια και έχει οργανωθεί μία Επιτροπή Διαμεσολάβησης. Όμως και σε άλλες περιοχές, όπως στην Ηλιούπολη, στη Ζάκυνθο κ.ά., υπάρχουν Συμβούλια τα οποία λειτουργούν αποδοτικά. Ένας από τους βασικούς σκοπούς αυτών των Συμβουλίων είναι και η καταγραφή της εγκληματικότητας σε κάθε περιοχή, ώστε, με βάση τα δεδομένα αυτής της καταγραφής, να προχωρήσουν στη συνέχεια τα Συμβούλια από τη διάγνωση στην πρόληψη και στη θεραπεία. Τα προβλήματα είναι πολλά, οργανωτικά και οικονομικά. Υπάρχουν προγράμματα, όπως το Κοινοτικό

Πρόγραμμα «Θησέας», τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα χρηματοδότησης για την πρόληψη της παραβατικότητας, ιδίως εφόσον πρόκειται για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, όπως είναι οι αποφυλακιζόμενοι, οι άστεγοι, οι τοξικοεξαρτημένοι, οι μετανάστες και διάφορες άλλες συναφείς κατηγορίες πολιτών, από τις οποίες, δυστυχώς, κατά ένα μεγάλο μέρος, προέρχεται η εγκληματικότητα ή, τουλάχιστον, στις οποίες στερεοτυπικά αυτή αποδίδεται (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Ειδικότερα, όσον αφορά τους τοξικοεξαρτημένους, από έρευνες αυτοομολογούμενης παραβατικότητας και θυματοποίησης αλλά, επίσης, από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της Αστυνομίας και της Δικαιοσύνης, φαίνεται ότι τα ναρκωτικά, όντως, συνδέονται άμεσα με την εγκληματικότητα. Αυτό πρέπει να το τονίσουμε ιδιαίτερα, ώστε να αντιληφθούμε και την εξής πολύ σημαντική παράμετρο για τα τοπικά Συμβούλια: ότι δηλαδή δεν αρκεί να περιοριστούν αυτά μόνο στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας καθ' εαυτήν, αλλά πρέπει να επεκτείνουν τον ρόλο τους και στην καταπολέμηση των κοινωνικών παραγόντων οι οποίοι εκτρέφουν αυτή την παραβατικότητα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο θα μπορούσε πράγματι να αναληφθεί από τα τοπικά Συμβούλια μια σημαντική προσπάθεια για κοινωνική πρόληψη: να καταπολεμηθούν, δηλαδή οι κοινωνικοί παράγοντες που οδηγούν στην παραβατικότητα και την εγκληματικότητα. Αξίζει να επισημανθεί ότι, όπως τουλάχιστον προκύπτει από σειρά ερευνών, υπάρχει κατά κανόνα ένας μικρός πυρήνας νεαρών παραβατών, οι οποίοι ευθύνονται για το μεγαλύτερο ποσοστό της σοβαρής παραβατικότητας. Τα χαρακτηριστικά αυτού του πυρήνα των παραβατών, σύμφωνα με πολυετείς έρευνες που έχουν γίνει από ένα σημαντικότατο Βρετανό καθηγητή της Εγκληματολογίας, τον David Farrington, στις οικογένειες από όπου προέρχονται αυτοί οι νεαροί παραβάτες υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Το ένα **χαρακτηριστικό** είναι, ότι συνήθως πρόκειται για φτωχές οικογένειες. Ωστόσο, δεν είναι μόνον η φτώχεια που φέρνει εγκληματικότητα. Πολύ συχνά η φτώχεια, αντίθετα, χαλυβώνει το νεαρό παιδί και το ωθεί, από αντίδραση, να ανεβεί ψηλά και να ξεπεράσει άλλους συνομηλίκους του από εύπορες οικογένειες. Για να υπάρξει η πιθανότητα τέλεσης εγκληματικών πράξεων, πρέπει να υπάρξει ένας συνδυασμός φτώχειας, εγκληματικού παρελθόντος της ίδιας της οικογένειας και έλλειψης ελέγχου των γονέων προς το παιδί. Άρα εδώ, η εκρηκτική ύλη αποτελείται από τρία στοιχεία, τα οποία εφόσον συμπέσουν, μπορεί να εξωθήσουν το παιδί αυτό στην παραβατικότητα, και δη στη σοβαρή παραβατικότητα (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Κάτι ανάλογο προκύπτει και από έρευνες που έχει κάνει το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μία μάλιστα πρόσφατη έρευνα προσπάθησε να

διαπιστώσει, κατά πόσον έχουμε συμμορίες ανηλίκων ή εν πάση περιπτώσει ομάδες παραβατικών ανηλίκων στην περιοχή του Λεκανοπεδίου Αττικής. Παρουσιάστηκε, λοιπόν, το φαινόμενο, ότι πράγματι τα παιδιά εκείνα που είχαν μια ιδιαίτερη επίδοση σε παραβατικότητα, και εδώ εννοούμε κυρίως αδικήματα, όπως κλοπές από κατάστημα σε ένα ποσοστό 46%, επεισόδια στο γήπεδο 37%, φθορά ξένης ιδιοκτησίας 22% κ.λπ., είχαν αντίστοιχα προβλήματα και στο σπίτι τους, δηλαδή μέσα στην οικογένεια, αλλά επίσης και στο σχολείο, με αποτέλεσμα να καταφύγουν σε παραβατικές ομάδες, ώστε να αναπληρώσουν εκεί την ανθρώπινη επικοινωνία και την αναγνώριση που τους έλειπε (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Παρατηρείται, δηλαδή, ότι ο χαλαρός έλεγχος μέσα στην οικογένεια, η αδιαφορία που θα επιδείξει ο γονέας ή, ακόμη περισσότερο, η έλλειψη επικοινωνίας και επαφής ανάμεσα στον γονιό και στο παιδί ευνοούν την παραβατικότητα. Γιατί αυτό είναι το κρίσιμο σημείο: δεν είναι αν έχουμε διαζευγμένους γονείς, δεν είναι αν έχουμε μια τυπική διάσταση ή κάτι ανάλογο μεταξύ γονέων, είναι το πόσο πολύ οι γονείς ασχολούνται πράγματι με το παιδί, διαλέγονται με αυτό και το ενθαρρύνουν να πάει μπροστά. Εάν, λοιπόν, λείπει αυτό το στοιχείο της επικοινωνίας με τους γονείς, αντίστοιχα το παιδί αδιαφορεί για το σχολείο, φεύγει από το σχολείο -είτε το εγκαταλείπει, είτε πηγαίνει προσωρινά κάπου αλλού, έτσι για να περάσει την ώρα του- και τελικά εμπλέκεται σε ομάδες άλλων νεαρών οι οποίοι από την πλευρά τους εξωθούνται κι εκείνοι να κάνουν κάτι ανάλογο.

Και βεβαίως, μέσα στο πλαίσιο του παλικάρισμού που διακρίνει αυτά τα νεαρά παιδιά των 13-14-15 ή 16 ετών, είναι πολύ εύκολο μετά να πάνε μαζί και να διαπράξουν μία κλοπή, κυρίως σε οχήματα (μηχανάκια, αυτοκίνητα κ.λπ.). Και εδώ σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, όταν λέει ότι οι νέοι κατά βάση έχουν μία καλή διάθεση, δεν θέλουν το κακό του άλλου, και ό,τι κάνουν, το κάνουν από μία απεισκευσία και ένα θράσος της ηλικίας (Ρητορική, 1389 a. 3 επ. • βλ. την πλήρη περικοπή στο τέλος). Και ελπίζουμε, ένα θράσος το οποίο στη συνέχεια περνάει, υποπίπτει σε ύφεση: μετά τα 17-18 γίνεται κανείς πολύ πιο συγκρατημένος, πολύ πιο σώφρων, έχοντας όμως ήδη κάνει τη μικρή του επανάσταση, η οποία και επιβάλλεται να γίνει, διότι, εάν δεν κάνει την επανάστασή του ο νέος, σίγουρα δεν βιώνει σωστά την ηλικία του (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Είναι γνωστή εν προκειμένω η περίφημη ρήση του Τσώρτσιλ που είπε, ότι *εάν ένας νέος δεν κάνει την επανάστασή του στα 15, τότε δεν έχει καρδιά. Και αν συνεχίσει να κάνει αυτή την επανάσταση μετά τα 25, τότε δεν έχει μυαλό*. Είναι μία πολύ εύστοχη παρατήρηση για να καταλάβουμε ότι πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα ανεκτικοί σε αυτή την επανάσταση του νέου, η οποία γίνεται κατά ένα απόλυτα φυσιολογικό τρόπο, ώστε να

μπορέσει ο νέος να αποκτήσει ταυτότητα αμφισβητώντας το κατεστημένο, αμφισβητώντας την εξουσία, αμφισβητώντας κάθε είδους αρχή, είτε αυτή είναι ο γονιός του, είτε είναι το σχολείο, είτε είναι η ίδια η εξουσία του κράτους (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Εάν, λοιπόν, είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί στο πώς θα αντιμετωπίσουμε αυτή την επαναστατικότητα, τότε και ο νέος θα βρει το δρόμο του και θα μπορέσει πολύ πιο εύκολα να αναπτύξει τις ικανότητες και τις δεξιότητές του, ώστε να κατακτήσει τη θέση την οποία επιδιώκει μέσα στην κοινωνία. Εάν, όμως, αντίστροφα, η κοινωνία τού δείξει ένα πρόσωπο καταστολής, ένα πρόσωπο αρνητικό ή ένα πρόσωπο κούφια ηθικοπλαστικό («παιδί μου να κάνεις αυτό ή να κάνεις εκείνο»), χωρίς ο γονιός να δίνει ο ίδιος το παράδειγμα γι' αυτά που υποδεικνύει, τότε ο νέος θα συνεχίσει να αμφισβητεί τα πάντα και θα ενταχθεί, τελικά, σε μια τροχιά παραβατικότητας (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Οργανώνοντας κάπως περισσότερο αυτό το έργο των Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας το κράτος δημιούργησε μια ιστοσελίδα που λέγεται «*niotho-asfalis.gr*» (=νιώθω-ασφαλής.gr) και όπου μπορεί κανείς να βρει συγκεκριμένες οδηγίες όχι μόνο για τη σύσταση, αλλά και για την καλή λειτουργία ενός τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας, με κύριο στόχο την αντιμετώπιση των κοινωνικών παραγόντων που εξωθούν στην παραβατικότητα (κοινωνική πρόληψη). Μπορούν έτσι οι Δήμοι να ενισχύσουν προγράμματα για τη στήριξη οικογενειών και παιδιών που έχουν εμπλακεί στην περιπέτεια των ουσιών, για τη λειτουργία κέντρου νέων ευκαιριών και υποστήριξης γυναικών - ιδίως κακοποιημένων- καθώς και για την απασχόληση ειδικού παιδοψυχολόγου στα σχολεία. Υπάρχουν επιπλέον μέσα σ' αυτή την ιστοσελίδα και διευθύνσεις από διάφορους φορείς, ώστε και ο πολίτης και το Τοπικό Συμβούλιο να μπορούν να προσφύγουν -για παράδειγμα, σε υπηρεσίες του ΚΕΘΕΑ ή του ΟΚΑΝΑ- για να βοηθήσουν κάποιον αναξιοπαθούντα συμπολίτη μας που έχει πρόβλημα με ναρκωτικές ουσίες ή, σε άλλες περιπτώσεις, να βοηθήσουν κάποιον αποφυλακιζόμενο, μετανάστη κ.λπ. Πρόσφατα, τον Μάρτιο 2005, και ο Δήμος Αθηναίων, με αποφάσεις του, προέβη σε σύσταση και λειτουργία Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας στα επτά διαμερίσματα της πόλης των Αθηνών (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

Ολοκληρώνοντας την ενότητα παραθέτουμε ό,τι είπε ο Αριστοτέλης στη «Ρητορική» (1389 a. 3 επ.) για την ψυχολογία των νέων. *«Οι νέοι έχουν ροπή προς την οργή, παραφέρονται εύκολα και ακολουθούν εκείνο που αποφάσισαν πάνω στο θυμό τους χωρίς να μπορούν να συγκρατηθούν. Και τούτο επειδή από εγωισμό δεν δέχονται την περιφρόνηση και αγανακτούν όταν νομίζουν πως αδικούνται. Αγαπούν τις τιμές και ακόμη πιο πολύ τη νίκη, επειδή τα νιάτα θέλουν να υπερέχουν και η νίκη είναι ένα είδος υπεροχής. (...) Οι νέοι δεν έχουν κακές διαθέσεις. Είναι μάλλον καλοί, επειδή δεν είδαν ακόμη πολλά παραδείγματα διεφθαρμένων ανθρώπων. Είναι ευκολόπιστοι, επειδή ακόμα δεν τους έχουν εξαπατήσει συχνά. Είναι*

γεμάτοι ελπίδες, και αυτό συμβαίνει επειδή η φύση τούς έχει προικίσει με ένα είδος θερμής σαν εκείνη που νιώθουν αυτοί που έχουν πει πολύ κρασί. (...) Είναι μεγαλόψυχοι, επειδή δεν τους ταπεινώσε ακόμα ο αγώνας της ζωής, ούτε δοκίμασαν ανάγκες. Εξάλλου, όποιος πιστεύει πως είναι άξιος μεγάλων πραγμάτων, όπως οι νέοι, είναι και μεγαλόψυχος. Αυτό όμως το πιστεύουν όσοι έχουν πολλές ελπίδες. Προτιμούν να κάνουν ό,τι τους φαίνεται ωραίο, παρά ό,τι τους συμφέρει, επειδή οι πράξεις τους υπαγορεύονται πιο πολύ από την καρδιά παρά από τον ψυχρό υπολογισμό, κι ενώ αυτός λογαριάζει το συμφέρον, η αρετή λογαριάζει το ωραίο. Οι νέοι αγαπούν τους φίλους τους και τους συντρόφους τους πιο πολύ, παρά όσοι βρίσκονται σε μεγαλύτερη ηλικία, και τούτο επειδή νιώθουν μεγάλη ευχαρίστηση να ζουν μαζί με τους άλλους κι ακόμα δεν έχουν αρχίσει να σχηματίζουν κρίσεις με βάση το συμφέρον τους για κανένα πράγμα, λοιπόν, ούτε και για τους φίλους τους. Όλα τα σφάλματά τους προέρχονται από την υπερβολή, επειδή οι νέοι δεν τηρούν το λόγο του Χίλιωνα, το μηδέν άγαν».

Οι ανωτέρω επιστημάνσεις, που και σήμερα κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος η ψυχολογία τις θεωρεί ως ορθές, δίνουν και το στίγμα του πώς πρέπει να φερόμαστε σ' αυτούς τους οργισμένους, αλλά μεγάλθυμους και καλούς νέους μας (Κουράκης, Ν., www.e-logos.gr).

ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι περισσότεροι ψυχολόγοι και οι παιδαγωγοί υποστηρίζουν: ότι η επιθετική συμπεριφορά, ακόμα και η υπερβολική ή «παθολογική», είναι κάτι σαν «ευλογία». Γιατί μας δείχνει ότι τα παιδιά έχουν κάποιο πρόβλημα μέσα τους και θέλουν να επικοινωνήσουν μαζί μας, ώστε να το βγάλουν προς τα έξω, να το δηλώσουν, έστω και με αυτόν τον τρόπο. Μοιάζει, σ' αυτήν την περίπτωση, η εκδήλωση επιθετικότητας με τον πυρετό των παιδιών μας: όταν ο ιός της γρίπης μας ή κάποιο μικρόβιο τα προσβάλει, ο πυρετός, όσο κι αν μας ταλαιπωρεί όλους, είναι το ξέσπασμα, το «καμπανάκι» που μας προειδοποιεί ότι κάτι οργανικά δεν πάει καλά. Ύστερα από την «ευλογημένη» προειδοποίηση, τα πράγματα μπορούν να πάρουν το δρόμο της θεραπείας (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Η εκρηκτικότητα ή η επιθετικότητα των παιδιών, λοιπόν, μπορεί να οφείλεται σ' ένα ή σε περισσότερα αίτια απ' αυτά που περιγράφονται:

– Στις υπερβολικές στερήσεις και απαγορεύσεις που τους επιβάλλουμε είτε οι γονείς και τα συγγενικά πρόσωπα, είτε οι δάσκαλοι ή οι συνομήλικοι. Τα συνεχή «μη» και «όχι» μπορεί να φέρουν ψυχική αναστάτωση και απογοήτευση στα παιδιά, ιδίως όταν νοιώσουν ότι δεν μπορούν να εκπληρώσουν ένα όνειρο τους, μια επιθυμία τους. Υπάρχει, τότε, ενδεχόμενο αυτή η απογοήτευση να φέρει την έκρηξη τους, τη βίαιη αντίδραση τους (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Ένα αγόρι που εμποδίζεται συνεχώς από τους γονείς του να κάνει ποδήλατο ή να παίξει ποδόσφαιρο στη γειτονιά, επειδή πρέπει να είναι σκυμμένο πάνω στα βιβλία του, ίσως μια μέρα ν' αντιδράσει βίαια. Μπορεί να χτυπήσει ακόμα και τους γονείς του ή να φερθεί με υπερβολική απείθεια και αγένεια προς το δάσκαλο, γιατί τους θεωρεί πηγή της «δυστυχίας» του.

Ένα κορίτσι που στερείται τελείως τις κοινωνικές εκδηλώσεις, τις γιορτές και τα πάρτι του σχολείου, ακόμα και τις παρέες με ομηλικούς, γιατί οι γονείς της θέλουν να την κάνουν «μικρομέγαλο», που μιλά και φέρεται σαν ώριμος ενήλικος, μπορεί να παρουσιάσει έντονη διάθεση αντικοινωνικότητας ή λεκτικής επιθετικότητας προς τους συμμαθητές της. Η αφύσικη αυτή στέρηση και παρεμπόδιση της φυσιολογικής της ανάπτυξης γεννά μέσα της μηχανισμούς άμυνας και συνακόλουθα, μπορεί να κοροϊδεύει, να χλευάζει και να προσβάλλει συνεχώς τους συνομήλικούς της, προκαλώντας τους πόνο.

- Στις κακοτυχίες και τις δυσκολίες της ζωής: Όταν τα παιδιά αγωνίζονται σκληρά να επιτύχουν στο σχολείο, είτε από εσωτερική παρόρμηση, είτε από την πίεση των γονιών τους, χωρίς όμως να τα καταφέρνουν, τότε απογοητεύονται. Η απογοήτευση μετατρέπεται σε μερικά παιδιά σε ανυπακοή, απείθεια προς τους γονείς και το δάσκαλο, εγκατάλειψη των σχολικών καθηκόντων, αλλά και επιθετικότητα, λεκτική ή σωματική, ενάντια στους γύρω τους. Ιδιαίτερα, όταν η οποιαδήποτε σχολική δυσκολία δεν αντιμετωπίζεται με ηρεμία και κατανόηση από γονείς και δασκάλους, πυροδοτεί περισσότερο « τη δυστυχία» των παιδιών (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Η «δυστυχία» ίσως φέρει βία, γιατί τα παιδιά πρέπει με οποιονδήποτε τρόπο να κάνουν τους οικείους τους να τα προσέξουν, να τα αγαπήσουν ξανά. Με τα χτυπήματα, τις γροθιές ή τις βρισιές είναι σαν να φωνάζουν: «προσέξτε μας, υπάρχουμε ακόμα και σας έχουμε ανάγκη».

- Με τον ίδιο εκρηκτικό τρόπο αντιδρούν αρκετά παιδιά κι όταν οι γονείς, για διάφορους λόγους τα παραμελούν, τα απορρίπτουν ή τα υποβάλλουν σε σκληρούς ανταγωνισμούς («Τίποτε δεν τελειώνεις σωστά», «Ο Νίκος είναι πιο καλός μαθητής από σένα», « Η Ρένα πήρε άριστα στο διαγώνισμα, ενώ εσύ...», «Δε θα γίνεις ποτέ σαν τον αδελφό σου και συ; ») Η στέρηση της αγάπης των γονιών γεννά σε ορισμένα παιδιά εσωτερική ανασφάλεια και δυστυχία. Έτσι, προσπαθούν να ξανακερδίσουν την αγάπη και την προσοχή των αγαπημένων τους προσώπων, προβαίνοντας σε βίαιες ενέργειες, που θα μονοπωλήσουν το ενδιαφέρον τους. Οι γονείς αντιδρούν αμέσως στα βίαια ξεσπάσματα των παιδιών τους και τείνουν την προσοχή τους σ' αυτά, από ανησυχία για την εξέλιξη του φαινομένου, αλλά συχνά και από το φόβο του «τι θα πει ο κόσμος για τα παιδιά τους». Ίσως, όμως, τότε είναι αργά, καθώς τα παιδιά αντιλαμβάνονται το γεγονός, υιοθετούν την τακτική της «έκρηξης» και την επαναλαμβάνουν, όποτε νιώσουν ότι χάνουν τη γονική αγάπη και προσοχή (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

- Όταν οι γονείς είναι οι ίδιοι βίαιοι στη ζωή τους, αυστηροί, επικριτικοί και χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία, για να λύσουν τα προβλήματα, συνήθως το μόνο που καταφέρνουν είναι ένα: να μάθουν στα παιδιά τους πώς να φέρονται βίαια.

Αν τιμωρήσουμε το παιδί μας με ξύλο, επειδή το ίδιο χτύπησε ή έσπρωξε το φίλο ή τον αδερφό του, τότε απλώς του επιβεβαιώνουμε την

ιδέα του ότι «μόνο το ξύλο φέρνει αποτέλεσμα» ή «βία είναι δύναμη, εξουσία, υπεροχή» (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Κάποιοι από εμάς θα υποστηρίξουν αγανακτισμένα: «Μα μόνο με την τιμωρία διορθώνεται» ή «το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο!» Είναι αλήθεια πως η ανατροφή των παιδιών μας είναι γλυκό, αλλά δύσκολο έργο. Ορισμένες φορές αναγκαζόμαστε να καταφύγουμε στη σωματική τιμωρία, για να επιλύσουμε διαφορές ή αναγκαζόμαστε να «διορθώσουμε» καταστάσεις σαν αυτές που περιγράψαμε παραπάνω. Η στέρηση προνομίων στα παιδιά φέρνει προσωρινά μόνο αποτελέσματα.

Αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς, ας το ψάξουμε ως γονείς κι εκπαιδευτικοί στις εμπειρίες μας. Ιδίως τα ζωηρά ή επιθετικά παιδιά που τιμωρήθηκαν σκληρά, για να μην είναι βίαια, άλλαξαν προσωρινά, αλλά δεν έπαψαν να χρησιμοποιούν βία σε οποιαδήποτε στιγμή στη ζωή τους. Σήμερα πια, οι περισσότεροι αποδέχονται: «Η βία φέρνει βία». Δε λύνει το πρόβλημα της επιθετικότητας, ούτε θεραπεύει την αιτία της, που είναι η στέρηση της αγάπης ή το χαμένο όνειρο των παιδιών. Το ξύλο ή η σωματική τιμωρία φέρνει νέα αναστάτωση, νέα απογοήτευση και μια νέα έκρηξη στα παιδιά μας (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Ας σκεφτούμε, όμως, ψύχραιμα και λογικά: Δεν είναι δυνατό να αναθρέψουμε τα παιδιά μας χωρίς να νιώσουν την παραμικρή απογοήτευση ή στέρηση, για να μην επέλθει μια μέρα η έκρηξη τους! Κάποτε όταν φύγουν από κοντά μας, θα βιώσουν μοιραία κάποια απογοήτευση από ματαιώση των στόχων τους και τότε δε θα είναι έτοιμα να την αντιμετωπίσουν. Αυτό θα είναι σκληρότερο από οποιαδήποτε ματαιώση στην παιδική ηλικία. Άλλωστε, δεν μπορούμε να τα αφήνουμε να εκφράζουν ελεύθερα την επιθετικότητα τους, γιατί κάτι τέτοιο πληγώνει αυτούς που τη δέχονται, φίλους, συμμαθητές και συνανθρώπους. Αλλά και τα ίδια τα παιδιά μας θα πληγωθούν, όταν συνειδητοποιήσουν μια μέρα πως έχουν χάσει την αγάπη των άλλων εξαιτίας της επιθετικής τους συμπεριφοράς (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Υπάρχει στις μέρες μας ένας επιπλέον παράγοντας που βοηθά ακόμα και τη κρυμμένη επιθετικότητα των παιδιών μας να ελευθερωθεί και να εκφραστεί. Είναι η τηλεόραση και η προβολή επιθετικών ηρώων και προτύπων μέσα από αυτή. Τα πολύ πρόσφατα χρόνια προστέθηκαν στον αστερισμό της τηλεοπτικής διασκέδασης τα διάφορα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τα οποία, αν και φαίνεται να είναι ιδιαίτερα αγαπητά στη νεολαία, προωθούν κι αυτά επιθετικά πρότυπα.

Είναι γνωστό σε όλους ότι τα παιδιά αντιγράφουν και μιμούνται τους επιβλητικούς ήρωες της τηλεόρασης (Μπάτμαν, Πάουερ Ρέιτζερς κ.ά.). Συχνά, μετατρέπονται σε «ζιζάνια» που μιμούνται, συνεχώς, τις γροθιές και τις κλοτσιές των τηλεοπτικών ηρώων. Βέβαια, δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη παθολογία σ' αυτό. Τα παιδιά, καθώς μεγαλώνουν και ωριμάζουν, απορρίπτουν τα άχρηστα πρότυπα και

υιοθετούν άλλα, που τουλάχιστον έχουν «ψάξει» και τους ταιριάζουν (μουσικά είδωλα ή πολιτικά πρόσωπα). Άλλωστε, δεν υπάρχουν επαρκείς ερευνητικές αποδείξεις ότι η τηλεόραση γέννησε επιθετικότητα σε κάποια παιδιά. Το πιο πιθανό να συμβεί, σε εξατομικευμένες περιπτώσεις και όχι γενικευμένα, είναι η τηλεοπτική βία να μεγάλώσει την ήδη εκδηλωμένη επιθετικότητα κάποιων παιδιών, τα οποία βασανίζονται από εσωτερικές συγκρούσεις. Πάντως, για να αποφύγουμε την υπερβολική εξάρτηση των παιδιών από την τηλεόραση και μια πιθανή επίδραση αυτής στις επιθετικές ενορμήσεις τους, ας κάνουμε μαζί με τα παιδιά μια επιλογή προγραμμάτων και ας τα παρακολουθήσουμε μαζί τους, καταδικάζοντας τη βία, όπου και όταν εμφανίζεται στη μικρή οθόνη μας (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Πώς μπορούμε να χειριστούμε τις εκδηλώσεις επιθετικής συμπεριφοράς;

Όσο δύσκολο είναι να ανιχνεύσουμε τα αίτια της επιθετικότητας των παιδιών και το μέτρο της κρισιμότητάς τους, άλλο τόσο δύσκολο είναι να κάνουμε τους κατάλληλους χειρισμούς, για να αντιμετωπίσουμε τις παιδικές εκρήξεις. Πρώτα απ' όλα, πρέπει να τονίσουμε την ανάγκη συνεργασίας και παράλληλης δράσης γονέων και δασκάλων στην περίπτωση που κάποια παιδιά παρουσιάσουν έντονη και μακρόχρονη επιθετική συμπεριφορά. Η τακτική που θα ακολουθήσουν γονείς και εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι κοινή, ενιαία. Οι ίδιοι είναι ανάγκη να ενημερώνουν συχνά ο ένας τον άλλο για τις προόδους που κάνουν τα παιδιά στα θέματα της συμπεριφοράς. Οι δάσκαλοι, ως πιο εξειδικευμένοι στην αντιμετώπιση των σχολικών προβλημάτων, όταν ενημερωθούν από τους γονείς για το «πρόβλημα», θα δράσουν οι ίδιοι, αν δεν το έχουν κάνει ήδη με τις γνώσεις και τις δυνάμεις που έχουν.

Αναφέρουμε μερικές πρακτικές τεχνικές για την αντιμετώπιση της «παιδικής επιθετικότητας», όταν εμφανιστεί:

Αποφεύγουμε τη σωματική τιμωρία. Προσπαθούμε με συζήτηση και πολλή κατανόηση για τα παιδιά να τους εξηγήσουμε, όταν ηρεμήσουν, ποιες συνέπειες έχει πρώτα απ' όλα για τα ίδια η επιθετικότητα τους, για παράδειγμα, να χάσουν την αγάπη των φίλων τους. Ύστερα, εξηγούμε τις συνέπειες, τη βλάβη, που θα υποστούν οι γύρω τους, όταν δεχτούν τα χτυπήματα τους, τις βρισιές τους .η την καταστροφική τους διάθεση.

Επίσης, απομακρύνουμε τα παιδιά από το «ακροατήριο τους», ύστερα από ένα εκρηκτικό επεισόδιο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παιδιά για να τραβήξουν την προσοχή του γονέα ή του άλλου προσώπου, δίνουν «παραστάσεις» επιθετικής συμπεριφοράς: στριγκλίζουν, στριφογυρίζουν, σπάνε πράγματα, γρονθοκοπούν τους άλλους, ή τους εαυτούς τους. Η απομάκρυνση τους σε άλλο χώρο (σε άλλη σχολική αίθουσα ή σε άλλο δωμάτιο του σπιτιού) γίνεται, για να απομακρυνθούν από την εστία της έντασης και να ηρεμήσουν. Εκεί, χωρίς να τους

επιβάλουμε σωματική τιμωρία, συζητάμε τους λόγους και τις συνέπειες της έκρηξης τους. Κάτι τέτοιο είναι δύσκολο με τα νήπια ή τα μικρά παιδιά, αλλά φέρνει αρκετά καλά αποτελέσματα στα μεγαλύτερα παιδιά. Μέσα σε, όσο το δυνατό, πιο θερμό κλίμα βάζουμε τα παιδιά να ασχοληθούν με μια ωφέλιμη δραστηριότητα που τα ευχαριστεί (ζωγραφική, άθληση, άκουσμα μουσικής κ. ά.) (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Μπορούμε, ακόμα, να αγνοήσουμε την επιθετική συμπεριφορά των παιδιών σε μερικές περιπτώσεις. Γιατί, αν αρχίσουμε να συμβουλευόμαστε, ιδίως τα μικρά παιδιά, με τα «πρέπει» και τα «μη» ή να τα τιμωρούμε, μπορεί να συνεχίσουν να φέρονται ακόμα πιο επιθετικά. Μορφές ήπιας επιθετικότητας, π.χ. βρισιές, βλαστήμιες (που αρέσουν αρκετά στα πολύ μικρά παιδιά) ή μικροσυγκρούσεις, μπορεί να μειωθούν, αν τις αγνοήσουμε. Τα παιδιά βλέπουν ότι δεν καταφέρνουν τους στόχους τους μ' αυτές τις συμπεριφορές και τις εγκαταλείπουν.

Βέβαια, θα αναρωτηθούν ορισμένοι γονείς: «Καμιά τιμωρία, καμιά επίπληξη δε θα γίνει;» Αν οι γονείς επιλέξουν, τελικά, αυτή τη μέθοδο αντιμετώπισης, πρέπει να τη συνοδεύουν με συζήτηση και εξήγηση και εξήγηση για τις αιτίες που επιβλήθηκε η τιμωρία. Αν χρειαστεί να τιμωρήσουμε τα παιδιά, καλύτερα αυτή η τιμωρία να μην είναι σωματική (ζυλοδαρμός, στέρηση τροφής) ή λεκτική ταπείνωση («Είσαι τέρας, γαϊδούρι» κ.τ.ό.). Προτιμότερο η τιμωρία να είναι, για παράδειγμα, μικρή στέρηση προνομίων («Δε θα πάμε τη βόλτα που συμφωνήσαμε») και άμεση, δηλαδή να πραγματοποιηθεί σύντομα, για να καταλάβουν τα παιδιά ότι αυτή η τιμωρία είναι απόρροια της βίαιης συμπεριφοράς και όχι επειδή δεν τα αγαπάμε γενικά, όπως αναφέρει το βιβλίο «Δημοτικό Σχολείο και Γονείς» του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ας αποφύγουμε, επίσης, τις απειλές («Θα τα πω όλα στον μπαμπά σου να σε κανονίσει») ή τις αναβολές της τιμωρίας, που παρατείνουν το φόβο και την αγωνία τους. Παράλληλα, εξηγούμε στα παιδιά πόσο πιο όμορφα είναι τα πράγματα, όταν είναι ήρεμα. Τους δηλώνουμε, επίσης, ότι κατανοούμε πως τα βασανίζει και – αν θέλουν – μπορεί να το μοιραστούν μαζί μας.

Όλα αυτά είναι πράγματι δύσκολο να εφαρμοστούν στο πλαίσιο μιας πολυάσχολης και έντονης ζωής, όπου όλοι – γονείς και παιδιά – προσπαθούν να επιβιώσουν απλώς, μερικές φορές. Όμως, μπορούμε να κάνουμε ένα βήμα κάθε φορά, για να βοηθήσουμε τα παιδιά, όταν αντιμετωπίζουν μια ψυχική σύγκρουση, που οδηγεί στη βίαιη συμπεριφορά τους. Τους το οφείλουμε ως γονείς κι εκπαιδευτικοί. Το αξίζουν.

Ας είμαστε στοργικοί και διαλλακτικοί, όσο μπορούμε, ώστε να λύνουμε ειρηνικά τις διαφορές. Ας προσπαθούμε να καλλιεργούμε το έδαφος, έτσι που να μην προκαλούμε στα παιδιά μας απογοητεύσεις ή συναισθήματα κατωτερότητας (κόμπλεξ), που μπορεί να ανάψουν το φυτίλι της επιθετικότητας τους. Η ανώφελη πίεση μας να πετύχουν πράγματα που δεν μπορούν, οι υπερβολικές προσδοκίες μας για τις επιδόσεις τους στο σχολείο και οι απαγορεύσεις μας μπορεί να τα οδηγήσουν – αν όχι σε επιθετικότητα – σε σκληρότητα ή εχθρότητα απέναντι στις πηγές του άγχους τους (το σχολείο, τους ανταγωνιστές – συμμαθητές, εμάς τους

ίδιους τους γονείς κ. ά.) (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Επίσης, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στο θέμα της ανατροφής και των προτύπων που θέλουμε να περάσουμε στα παιδιά. Συνήθως θέλουμε τους γιους μας ζωηρούς, επιθετικούς και πιο εκρηκτικούς, γιατί έτσι θεωρούνται πιο αρρενωποί, όπως, δηλαδή, τους θέλει η κοινωνία. Αντίστοιχα, επιθυμούμε τα κορίτσια πιο ήσυχα και πιο εξαρτημένα από εμάς. Ας μην ενθαρρύνουμε, ωστόσο, την επιθετικότητα των ήδη ζωηρών αγοριών μας, γιατί, αντί για αρρενωπότητα, ίσως εισπράξουμε, κάποτε από τη μεριά τους έντονη σκληρότητα και αντικοινωνικότητα, που ξέρουμε πόσο βλάπτει τις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

Ας τονίζουμε στα παιδιά μας ότι η βία πληγώνει τους άλλους και ότι, για να μπορούμε να ζούμε μαζί τους, είναι ανάγκη να σεβόμαστε την ελευθερία τους και τη σωματική τους ακεραιότητα. Το να μπορούν να ασκούν αυτοέλεγχο στο θυμό τους και να βρίσκουν συμβιβαστικές λύσεις, ώστε να μη μαλώνουν με τους συμμαθητές τους, είναι δική μας δουλειά να τους το μάθουμε (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

Τέλος, ας προσπαθήσουμε να χαλιναγωγούμε το δικό μας επιθετικό εαυτό, για να μην μας μιμηθούν τα παιδιά μας. Αφού, όπως λένε, τα παιδιά είναι «καθρέπτες» της δικής μας προσωπικότητας, θα ήταν άσχημο να αναγνωρίσουμε, μια μέρα, το δικό μας κακό και βίαιο εαυτό μέσα σ' αυτούς τους «καθρέπτες».

Η γονεϊκή και η εκπαιδευτική αγάπη και η κατανόηση απέναντι στα παιδιά, καθώς και η καλλιέργεια, μέσα στην οικογενειακή ζωή, του σεβασμού και της αγάπης για τους συνανθρώπους είναι ο καλύτερος τρόπος για τη μείωση της επιθετικής συμπεριφοράς των παιδιών και της ήρεμης συμβίωσης όλων μας.

Και αν τιμωρούμε τα παιδιά μας τα μαθαίνουμε να τιμωρούν (Βερνάδος Μ., www.specialeducation.gr, 18-12-2003).

ΤΙΜΩΡΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στην Ελλάδα σήμερα η κρατούσα άποψη για την αντιμετώπιση των εγκληματιών, τουλάχιστον από την πλευρά του νομοθέτη, στηρίζεται στη θεωρία ότι το έγκλημα οφείλεται σε κοινωνικά και οικονομικά αίτια και κατά συνέπεια η τιμωρία των εγκληματιών έχει μειωμένη αξία για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας (www.e21.gr).

Στις Η.Π.Α. αντίθετα, χώρα στην οποία η μεγαλύτερη άνοδος της εγκληματικότητας, αντί να σημειωθεί στα χρόνια της μεγάλης ύφεσης του '30, σημειώθηκε στην εποχή της μεγάλης οικονομικής άνθησης (δεκαετία του '60 και πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '70) και στη συνέχεια, παράλληλα με την τεράστια αύξηση του αριθμού των φυλακισμένων, η

εγκληματικότητα -για περισσότερους προφανώς του ενός λόγους- άρχισε να μειώνεται, αναπτύσσεται από ορισμένες πλευρές μια άλλη άποψη.

Συγκεκριμένα, αναπτύσσεται η θεωρία ότι η εγκληματικότητα είναι πρωτίστως ατομική επιλογή και κατά συνέπεια, οι ηθικές αναστολές και η απειλούμενη τιμωρία αποτελούν πολύ ισχυρούς παράγοντες αποτροπής της εγκληματικής δραστηριότητας (www.e21.gr).

Τα επιχειρήματα του National Center for Policy Analysis

Ένα από τα κέντρα που υποστηρίζει την άποψη αυτή είναι National Center For Policy Analysis, του οποίου ορισμένα επιχειρήματα για το συγκεκριμένο θέμα της τιμωρίας και της αποτροπής θα παρουσιάσουμε συνοπτικά (www.e21.gr).

Σύμφωνα με το NCPA, το κυριότερο αίτιο της αύξησης της εγκληματικότητας στις Η.Π.Α. από τη δεκαετία του '60 και μετά ήταν η δραματική μείωση της αναμενόμενης τιμωρίας, ενώ η αντιστροφή της σχετικής τάσης συμπίπτει με τη μείωση της εγκληματικότητας η οποία παρατηρείται στις Η.Π.Α. τα τελευταία χρόνια.

Το NCPA, για να στηρίξει την άποψη του ότι η τιμωρία λειτουργεί αποτρεπτικά, επιστρατεύει μια σειρά από ακαδημαϊκές μελέτες.

Η πρώτη την οποία αναφέρει, είναι μια μελέτη του Isaac Ehrlich του 1973, η οποία με χρήση στοιχείων από τις δεκαετίες του 40 του 50 και του 60, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εγκληματική δραστηριότητα επηρεάζεται πράγματι από την πιθανότητα φυλάκισης και το μέσο χρόνο παραμονής στη φυλακή (www.e21.gr).

Εγκλήματα κατά της περιουσίας

Η πιθανότητα τιμωρίας επηρεάζει, όμως, περισσότερο τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, παρά τα βίαια εγκλήματα και τα εγκλήματα πάθους. Σχετικές μελέτες έχουν δείξει π.χ. ότι σε γειτονίες, στις οποίες οι κάτοικοι αναφέρουν συχνότερα τις διαρρήξεις των σπιτιών τους στην αστυνομία, συμβαίνουν λιγότερες διαρρήξεις, καθώς η μεγαλύτερη εμπλοκή της αστυνομίας αυξάνει την πιθανότητα τιμωρίας (www.e21.gr).

Για το γεγονός ότι η τιμωρία λειτουργεί αποτρεπτικά, υποστηρικτικά στοιχεία προκύπτουν επίσης και από τους ίδιους τους εγκληματίες. Μια μελέτη από δύο εγκληματολόγους, τους Richard Wright και Scott Decker, οι οποίοι το 1989-90 συγκέντρωσαν συνεντεύξεις από 105 ενεργούς αλλά μη φυλακισμένους διαρρήκτες στην πόλη του St Louis, προσφέρει μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα (www.e21.gr).

Αρκετοί από τους διαρρήκτες που εξετάστηκαν εξήγησαν πως οι μεγάλες ποινές από τις οποίες κινδυνεύουν στις Η.Π.Α. όσοι συλλαμβάνονται να πραγματοποιούν επανειλημμένα ένοπλες ληστείες (20

και 30 χρόνια), τους έσπρωξαν να εγκαταλείψουν τις ένοπλες ληστείες και να επιστρέψουν στην πολύ λιγότερο επικίνδυνη δουλειά του διαρρήκτη.

Επίσης, προέκυψε ότι οι διαρρήκτες, πριν πραγματοποιήσουν κάποια διάρρηξη, υπολογίζουν προσεκτικά τους ενδεχόμενους κινδύνους και τις ενδεχόμενες ανταμοιβές. "Όταν είναι ζόρικη την αποφεύγεις". Έτσι: Οι διαρρήκτες αποφεύγουν τις περιοχές στις οποίες υπάρχουν πυκνές αστυνομικές περιπολίες και δυναμική παρουσία της αστυνομίας ("πρέπει να αποφεύγεις τα μέρη που η αστυνομία είναι ζόρικη"). Εννέα στους δέκα διαρρήκτες δηλώνουν ότι αποφεύγουν πάντα τα σπίτια στα οποία οι κάτοικοι δεν έχουν φύγει (www.e21.gr).

Ειδικότερα σε σχέση με την εγκληματικότητα των νέων, το NCPA παρουσιάζει τα στοιχεία που προέκυψαν από δύο έρευνες για την νεανική εγκληματικότητα.

Σε μια έρευνα του εγκληματολόγου του Πανεπιστημίου της Pennsylvania Marvin Wolfgang και της ομάδας του, ερευνήθηκαν όλες οι περιπτώσεις ανδρών που συνελήφθησαν στην Φιλαδέλφεια και έκλεισαν τα 30 είτε το 1975 είτε το 1988 (www.e21.gr).

Το συμπέρασμα και από τις δύο ομάδες ήταν ότι οι σκληροί εγκληματίες ήταν μια μικρή ομάδα του γενικού συνόλου που σπάνια είχε υποστεί πραγματική τιμωρία. Το 7% κάθε ομάδας ήταν υπεύθυνο για τα 2/3 των βίαιων εγκλημάτων, κατά μέσον όρο είχαν 5 συλλήψεις πριν γίνουν 18 ετών και για κάθε δώδεκα εγκλήματα που έκαναν είχαν υποστεί τιμωρία κατά μέσο όρο μόνο για το ένα.

Επίσης, σε μια μελέτη την οποία πραγματοποίησε ο ψυχολόγος Sarnoff Mednick του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνια, συγκρίνοντας τα στοιχεία των ανδρών που είχαν συλληφθεί στη μελέτη του Wolfgang και χιλιάδων εγκληματιών της Δανίας, βρέθηκε ότι μόνο το 14% όσων είχαν συλληφθεί τέσσερις και πέντε φορές είχαν τιμωρηθεί στη Φιλαδέλφεια, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στη Δανία ήταν 60% (www.e21.gr).

Συμπέρασμα: Η τιμωρία αποτρέπει

Το τελικό συμπέρασμα της έρευνας του Wolfgang προέκυψε από τη διαπίστωση ότι οι νέοι που είχαν τιμωρηθεί ήταν λιγότερο πιθανό να συλληφθούν ξανά για κάποιο αδίκημα από τους νέους που είχαν αφεθεί ελεύθεροι και ότι η αποτρεπτική ικανότητα του συστήματος ήταν ισχυρή κυρίως την πρώτη φορά που οι νέοι ήρθαν σε επαφή με το σύστημα.

Η ανάγκη να υπάρχει κάποιου είδους τιμωρία για τους νέους που έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, **δεν σημαίνει βέβαια τον εγκλεισμό τους στη φυλακή** (www.e21.gr).

Από μελέτη που έχει γίνει σε έξι αμερικανικές πόλεις, προκύπτει ότι άλλα είδη τιμωριών (οικονομική τιμωρία, υποχρεωτική κοινωνική εργασία, υποχρεωτική εργασία για την πληρωμή αποζημιώσεων στο θύμα

και αναστολή φυλάκισης με πολύ αυστηρούς όρους παρακολούθησης), μπορεί να είναι εξ ίσου αποτελεσματικά μέσα -σε σύγκριση με τον εγκλεισμό- για την μείωση της πιθανότητας διάπραξης νέων αδικημάτων.

Παρατήρηση, η οποία προφανώς αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε χώρες όπως η Ελλάδα, με άθλια σωφρονιστικά ιδρύματα. Τέλος -και σ' αυτό κανείς στην πραγματικότητα δεν έχει αντίρρηση- η τιμωρία λειτουργεί και **κατασταλτικά**. Ο εγκλεισμός στη φυλακή των συστηματικών εγκληματιών τούς εμποδίζει να πραγματοποιούν τα εγκλήματα που θα διέπρατταν αν ήταν ελεύθεροι (www.e21.gr).

Το κοινωνικό όφελος και το κοινωνικό κόστος

Ο οικονομολόγος του Πανεπιστημίου του Σικάγου Steven Levitt υπολόγισε ότι, ακόμα και με τον σημερινό πολύ μεγάλο αριθμό φυλακισμένων, μια αύξηση του πληθυσμού των φυλακισμένων στις Η.Π.Α. κατά 10% οδηγεί σε μείωση των ληστειών κατά 7%, των κλοπών κατά 4% και των φόνων κατά 1,5%, ενώ το κοινωνικό όφελος από τα εγκλήματα που δεν πραγματοποιούνται (53.000 δολ. για κάθε πρόσθετο φυλακισμένο), είναι μεγαλύτερο από το κόστος της κράτησής του που φτάνει τα 30.000 δολ. το χρόνο (www.e21.gr).

Η τιμωρία αποτελεί ένα μέσο αντιμετώπισης της εγκληματικότητας που αξίζει να επανεξεταστεί και στην Ελλάδα, τόσο στη "μαλακή" της μορφή για να αποτρέψει τους νέους που έχουν τις σχετικές τάσεις από το να διολισθήσουν στην παραβατικότητα, όσο και στην αυστηρότερη εκδοχή της, για να εμποδίζονται οι κατά σύστημα εγκληματίες από το να επαναλαμβάνουν ανενόχλητοι τα εγκλήματά τους εις βάρος των αθώων θυμάτων. Τα θύματα της εγκληματικής δραστηριότητας δεν χρωστούν άλλωστε τίποτε για να αποτελούν τα "ινδικά χοιρίδια" των αποτυχημένων, συνήθως, κοινωνικών πειραμάτων, που πραγματοποιούν -παίζοντας με τη ζωή τους και την περιουσία τους- οι (καλών προθέσεων) οπαδοί της ταχείας επανένταξης στην κοινωνία των συστηματικών εγκληματιών (www.e21.gr).

Ανακεφαλαιώνοντας, οι μορφές εγκληματικότητας, από κοινωνιολογικής πλευράς, που επιχειρήθηκαν να αναλυθούν πιο εξειδικευμένα στην παρούσα πτυχιακή εργασία, ήταν τα εξής: η σωματική βία και οι μορφές της, η σεξουαλική βία, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, η πορνεία, η αυτοκτονία, η ευθανασία, η διανοητική ασθένεια, το οργανωμένο έγκλημα, το έγκλημα του λευκού κολάρου, η παράνομη χρήση ναρκωτικών, η χρήση και κατάχρηση αλκοόλ, η ομοφυλοφιλία, η κατάχρηση εξουσίας, η εγκληματικότητα των αλλοδαπών στην Ελλάδα και το ηλεκτρονικό έγκλημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Judith Lewis Herman, Η βία, επακόλουθα ψυχικά τραύματα, Θεραπεία, εκδόσεις Θετίλη, 1996.
- Sandra Ford Walston, Πάρτε τη ζωή στα χέρια σας, εκδόσεις Κέδρος, 2003.
- Thio Alex, Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, Μτφ. Μπαρπάτση Μαρία, Επιμέλεια: Τσουραμάνης Χρήστος, 4^η έκδοση, Εκδοτικός Όμιλος ΙΩΝ, Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα, 2003.
- Walker Lenore, Η κακοποιημένη γυναίκα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1986.
- Walker Lenore, Όταν η αγάπη σκοτώνει, εκδόσεις Φυτράκη, 1989.
- Αρτινοπούλου Β., Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001.
- Γατσάς Βασίλης, Βία κατά των γυναικών, εκδόσεις Καλοκάθη, 2006.
- Γκότοβος Α.Ε., Νεολαία και κοινωνική μεταβολή. Αξίες, εμπειρίες και προοπτικές, Gutenberg, Αθήνα, 1966.
- Κουράκης Ν., Αντεγκληματική πολιτική ΙΙ, Ποινικά, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, επιμ. 2000.
- Κουράκης Ν.Ε., Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Αθήνα/Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2004.
- Πανούσης Γιάννης, «Χουλιγκανισμός κοινωνικό φαινόμενο με δύο πρόσωπα», Αθλητική ψυχολογία (παιδαγωγική, ψυχολογική, κοινωνιολογική και κινησεολογική ανάλυση αθλητικής συμπεριφοράς), έκδοση Εταιρείας ψυχολογίας και εφαρμοσμένης νευροφυσιολογίας στην άθληση, Αθήνα, 1987.
- Πανούσης Γιάννης, Σύγχρονα θέματα Εγκληματολογίας, Εκδόσεις Δανιά, Αθήνα, 1990.
- Παπαθεοδώρου Π. Θεοδ., Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2002.
- Πενταράκη Μαρία Dr., Συντροφική βία στις σχέσεις των εφήβων, 2004.
- Σώκου Κ., Οδηγός αγωγής και προαγωγής της υγείας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1994.
- Τζιόγκουρος Χαράλαμπος, «Εκλογή», 1989.
- Τσιγκρής Α., «Αντεγκληματική Πολιτική για την Ελλάδα του 21^{ου} Αιώνα», εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2003.
- Φακιολάς Ν. και Αρμενάκης Α., Παραβατικότητα και επιθετικότητα εφήβων μαθητών, Σύγχρονη Εκπαίδευση, 1995.
- Φαρσεδάκης Ι. Ιάκ., Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας», Τεύχος Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990.

- Χαντζής Χ., Χουντουμάδης Α. και Πατεράκης Λ., Άσκηση βίας από μαθητές προς μαθητές στο χώρο του δημοτικού σχολείου. Παιδί και Έφηβος, 2000.

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Σώκου Κ., Κοινωνιολόγος υγείας και ιατρικής, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Βία στο σχολείο – Η προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας, ως πολιτική πρόληψης της βίας στο σχολείο, <http://assets.in.gr>, 28.12.2003.
- Σώκου Κ., Το δικαίωμα του μετανάστη/παλιννοστούντος μαθητή ως ισόνομου πολίτη, ομάδα εργασίας - βιωματικό σεμινάριο στην επιστημονική διημερίδα «Μετανάστευση/ παλιννόστηση: ψυχοκοινωνική υγεία και προσαρμογή παιδιών και εφήβων», Παιδοψυχιατρική Κλινική Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, 1-2.12.2000, Αθήνα, 2000.

ΑΡΘΡΑ

- Βερνάδος Μιχ., Σχολικός Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής Περιφέρειας Κρήτης, Η επιθετικότητα του παιδιού στο σχολείο και στην οικογένεια, <http://www.specialeducation.gr>, 18/12/2003.
- Γιωτάκος Ορέστης, MD, MSc, PhD, Ψυχίατρος, Πρόεδρος «Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης & Πρόληψης Σεξουαλικής Κακοποίησης», Το προφίλ του ατόμου που κακοποιεί σεξουαλικά τα παιδιά, <http://www.obrela.gr/articles/Paper-Pedophilia>, 2004.
- Μιχαλόπουλος Φ., Αλλοδαποί και Εγκληματικότητα, «Δικαιωματικά», Ηλεκτρονική Επιθεώρηση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Τεύχος 1, <http://www.greekhelsinki.gr/>, Απρίλιος 2000.
- Νεσφυγιέ Λία, 5.000 ξένοι σε συμμορίες – Μία στις τρεις εγκληματικές πράξεις από αλλοδαπούς, ΤΑ ΝΕΑ, Σελ.: Ν16, 21.07.2003.
- Πέρρος Παν., Μ.Δ.Ε. Ηθικής Φιλοσοφίας Παν/μίου Αθηνών, Η Ευθανασία ως ηθικό πρόβλημα, <http://filosofia.gr/thematafilosofias>, 27-05-2005.
- Τσαϊτουρίδης Χρήστος, Δικηγόρος, Ειδικός Επιστήμονας στο Συνήγορο του Πολίτη, Υπότροφος Ι.Κ.Υ., Η ευθανασία ως συνταγματικό δικαίωμα του ασθενούς, www/tosyntagma.antsakkoulas.gr, τεύχος 3/2002.
- Τσουκαλά Αναστασία, Maître de Conférences, Πανεπιστήμιο Paris-Sud XI, <http://www.onassis.gr/greek>, Σύγχρονες τάσεις της αστυνόμευσης του χουλιγκανισμού στην Ευρώπη.
- Φραγκούλη Π. Γαρυφαλιά <http://www.e-aidiseis.gr>, , 18.3.05.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

- Γιωτοπούλου Α.-Μαραγκοπούλου, πρόεδρος της Ε.Ε.Δ.Α., Μουκίου Χ., Δικηγόρο ΔρΝ., ΔΕΑ, και άλλοι, Παρατηρήσεις της Ε.Ε.Δ.Α. (Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου) επί του νόμου 3386/2005 (Φ.Ε.Κ. Α΄ 212) «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια». Παρουσίαση 6.7.2005 στη Βουλή, <http://www.nchr.gr>, Αθήνα, 10-11-2005.
- Κουράκης Νέστωρ, οδηγίες όχι μόνο για τη σύσταση, αλλά και για την καλή λειτουργία ενός τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας. Το κείμενο προέρχεται από εισήγηση του κ. Νέστ. Κουράκη στην εκδήλωση του Ινστιτούτου Δημοκρατίας με θέμα: «Το μέλλον της Ενωμένης Ευρώπης», www.niotho-asfalis.gr, (:νιώθω-ασφαλής.gr), 11-7-2005, Αθήνα.

ΟΜΙΛΙΕΣ

- Κουράκης Ν., Καθ. Τμ. Νομικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Τα τοπικά συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας ως μέσο αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας, ομιλία στο Ινστιτούτο Δημοκρατίας «Κων/νος Καραμανλής», www.e-logos.gr.
- Κυριαζίδης Δ., ομιλία του Πρ. της Παν. Ομοσπ. Αστυν. Υπαλ. κ. Δ. Κυριαζίδη σε Ημερίδα, με θέμα: «Αλλοδαποί» στον τόπο μας- Αντιρατσιστικός χάρτης της Αστυνομίας-Επαγγελματική αναβάθμιση - προοπτική του Αστυνομικού, <http://www.roasy.gr/nea>, 30-11-2005.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Αυτοκτονία στους ηλικιωμένους και οι σωματικές ασθένειες, Burden of illness and suicide in elderly people: case-control study, British Medical Journal 2002, <http://www.medlook.net>, 09-06-2002.
- Λάγγαρης Π., Υποστράτηγος της ΕΛ.ΑΣ. ε.α., πρώην υπ/ντής της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας της ΕΛ.ΑΣ., Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Η μάστιγα της εποχής μας, <http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika>.
- Λάμψα Ρένα, «Ο αγώνας της γυναίκας», Τεύχος 5, 1980.
- Μουζακίτης Χρήστος, «Κοινωνική Εργασία», Τεύχος 46 Β΄.
- Σώκου Κ., Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Σχολείων Προαγωγής της Υγείας. Παιδί και Έφηβος, τεύχος 3, 2002.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς. «ΤΑ ΝΕΑ». 16 Μαρτίου 2000.
- Ολλανδία: νόμιμη η ευθανασία, <http://news.kathimerini.gr/> 02-04-02.

- Τσιγκρής Άγγελος Α., Δικηγόρος Αθηνών, Διδάκτωρ Εγκληματολογίας, Καθηγητής Εγκληματολογίας και Σωφρονιστικής στην Αστυνομική Ακαδημία, Αντεγκληματική πολιτική, <http://www.kathimerini.gr>, 18-4-2006.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Αυτοκτονία στους νέους: πρόληψη, American Psychological Association, Health Psychology, National Institute of Mental Health, <http://www.medlook.net>, 05-07-2006.
- <http://ar2003.emcdda.europa.eu>.
- <http://ar2004.emcdda.europa.eu/el>
- <http://tovima.dolnet.gr>.
- <http://www.go-online.gr>, Ηλεκτρονικό έγκλημα.
- <http://www.iospress.gr>.
- <http://www.kke.gr/koinvnia/narkvtika>.
- <http://www.okana.gr/prolipsi>.
- <http://www.ydt.gr/main>.
- Διόγος Μάκης, επιμέλεια, <http://www.epohi.gr>.
- Η αυτοκτονία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, Media influence on suicide, British Medical Journal 2003, <http://www.medlook.net>, 03-03-2003.
- Η βία, οι έφηβοι και οι γονείς, Parental Expectations, Physical Punishment, and Violence Among Adolescents Who Score Positive on a Psychosocial Screening Test in Primary Care, Pediatrics, <http://www.medlook.net>, 15-02-2006.
- Ναρκωτικά: Ποια η θεραπεία για τον εθισμό; <http://www.medlook.net>, 21-7-06.
- Ποια είναι τα σημεία βίας εναντίον των γυναικών; National Women's Health Information Center, National Domestic Violence Hotline, National Violence Against Women Prevention Research Center, <http://www.medlook.net>, 06-05-2006.
- Ποια η σχέση μεταξύ αυτοκτονίας και καπνίσματος; Smoking and the Risk of Suicidal Behavior: A Prospective Study of a Community Sample, Archives of General Psychiatry 2005, American Association of Suicidology, <http://www.medlook.net>, 29-03-2005.
- Ρατσισμός και ασφάλεια στην πόλη, <http://www.damanaki.gr>, Αθήνα, 28-4-1998.
- Σχιζοφρένεια, <http://www.stress.gr/disorders/schizo1.html>.
- Τιμωρία και αποτροπή εγκληματικότητας, <http://www.e21.gr>.
- Υποστηρικτική τηλεφωνική γραμμή «Δίπλα σου» κατά της βίας στην οικογένεια, <http://www.enow.gr>.